

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

**OTÁZKY ČLENSTVÍ
V NEJVÝZNAMNĚJŠÍCH NOVINÁŘSKÝCH
SPOLCÍCH A JEJICH ORGANIZACE NAPŘÍČ
PATNÁCTI DEKÁDAMI ČESKÉ MEDIÁLNÍ
HISTORIE**

Magisterská diplomová práce

Mgr. Bc. Lucie Semelová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Orság, Ph.D.

Olomouc 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a zdroje, které jsem použila. Diplomová práce obsahuje 505.548 znaků (včetně mezer).

V Olomouci dne 28. 4. 2022

Mgr. Bc. Lucie Semelová

Poděkování

Touto cestou bych adresovala poděkování zejména vedoucímu své magisterské diplomové práce doc. PhDr. Petru Orságovi, Ph.D. za jeho ochotu, trpělivost a cenné rady, které mi během psaní práce i v průběhu celého magisterského studia poskytl. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině, která mne po celou dobu mých studií podporovala a věřila ve mě.

Bibliografický záznam

Autor:	Mgr. Bc. Lucie Semelová Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky
Název práce:	Otázky členství v nejvýznamnějších novinářských spolcích a jejich organizace napříč patnácti dekádami české mediální historie
Studijní program:	Mediální studia se zaměřením na žurnalistická studia
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Petr Orság, Ph.D.
Akademický rok:	2022
Počet stran:	181
Klíčová slova:	novinář, spolek, sdružení, organizace, svaz, stanovy, statut, řád, člen, členství, odborový, stavovský, dobročinný, sociální zabezpečení a podpora, státní moc, právní předpis, soud, práva a povinnosti, historie, archiválie

Bibliografic record

Author: Mgr. Bc. Lucie Semelová
Faculty of Philosophy, Palacký University Olomouc
Department of Media Studies and Cultural Studies and
Journalism

Title of Thesis: Issues of membership in the most important journalistic
associations and their organization across fifteen decades
of Czech medial history

**Degree
Programme:** Media Studies with a focus on Journalism Studies

Supervisor: doc. PhDr. Petr Orság, Ph.D.

Academic Year: 2022

Number of Pages: 181

Keywords: journalist, society, association, organisation, union, statutes,
statutes, order, member, membership, union, state, charity,
social security and welfare, state power, law, court, rights and
duties, history, archives

Abstrakt

Předmětem závěrečné diplomové práce je problematika novinářských spolků, jakožto profesních organizací novinářů, působících na českém území v průběhu moderní historie českých zemí. Práce svůj obsah zaměřuje na vybrané, svým vlivem, autoritou i členskou základnou, nejvýznamnější novinářské organizace, jimiž jsou Penzijní spolek českých žurnalistů, Spolek českých žurnalistů, Jednota žurnalistů československých a její nástupnické organizace, Syndikát denního tisku československého, Syndikát československých novinářů, Svaz československých novinářů spolu s jeho zastřešujícími a nástupnickými organizacemi a v neposlední řadě i současnou stavovskou, veřejnosti obecně známou, novinářskou organizaci, označovanou jako Syndikát novinářů České republiky. Výčtem vybraných žurnalistických spolků práce zasahuje až k historickým kořenům současného Syndikátu novinářů České republiky. Za pomoci poznatků, nabytých ze zkoumání dějinného působení předchůdců Syndikátu novinářů České republiky, se práce současně snaží pochopit soudobý stav spolkových činností novinářů na českém území. V popředí pozornosti práce stojí zejména otázky členství v organizacích novinářů, předestřena je též jejich organizace, mediální regulace a vztah ke státní moci, jakožto i další aspekty jejich působení, zasazené do širšího kontextu tehdejší společenské situace. Cílem závěrečné diplomové práce je přitom ve zmíněných aspektech s důrazem na členství a organizaci spolků ve vzájemných dobových souvislostech přiblížit čtenáři téma spolkové činnosti novinářů a jejího vývoje napříč patnácti dekádami bohaté české mediální historie.

Summary

This master thesis examines the issues and evolution of journalistic associations as professional organisations of journalists operating in the Czech territory during the modern history of the Czech lands. The thesis focuses on the most important journalistic organisations given by their influence, authority, and membership base, specifically: the Pension Society of Czech Journalists, the Society of Czech Journalists, the Union of Czechoslovak Journalists, and its successor organisations, the Syndicate of the Czechoslovak Daily Press, the Syndicate of Czechoslovak Journalists, the Union of Czechoslovak Journalists, and its umbrella and successor organisations. Last but not least, the thesis also studies the present-day professional journalistic organisation, publicly known as the Syndicate of Journalists of the Czech Republic. With regards to the selected journalistic associations, the thesis explores the historical roots of the current Syndicate of Journalists of the Czech Republic. With the knowledge gained by examining the historical activities of the Syndicate of Journalists of the Czech Republic's predecessors, this thesis endeavours to understand the contemporary state of the journalists' association activities in the Czech territory. In particular, the thesis focuses on the subject matter of membership in journalists' organisations. Also, it discusses their organisational model, media regulation, relationship to the state power, and other aspects of their activities, positioned in the broader context of the social situation at the time. The objective of the thesis is to convey mentioned aspects with an emphasis on the membership and organisation of associations in a period coherent context and bring the reader closer to the issue of journalists' association activities and their development across fifteen decades of rich Czech media history.

Obsah

Úvod	1
1 Obecně ke spolkové činnosti novinářů a archiváliím dokumentujícím její vývoj	11
1.1 Stručný přehled dějin českého spolkového novinářství	11
1.2 Archiválie ke spolkovému životu novinářů	19
1.3 Současný stav poznání spolkového života novinářů	21
2 Penzijní spolek českých žurnalistů (1872)	25
2.1 Prehistorie spolkového života novinářů.....	25
2.2 Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti	27
2.3 Organizace spolku a parametry jeho členské základny.....	30
3 Spolek českých žurnalistů (1877–1939)	33
3.1 Nepřízní osudu jednotlivce ke vzniku první organizace.....	33
3.2 Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti	36
3.3 Organizace spolku a parametry jeho členské základny.....	37
3.3.1 První stanovy přijaté roku 1877.....	37
3.3.2 Novelizace stanov přijaté v letech 1882–1921	39
3.3.3 Obecně k vývoji členské základny spolku v čase jeho působení	42
4 Jednota žurnalistů československých a její nástupnické organizace (1902–1939)	48
4.1 Přísností stanov Spolku českých žurnalistů ke vzniku Jednoty žurnalistů československých	48
4.2 Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti	51
4.3 Organizace spolku a parametry jeho členské základny.....	53
4.3.1 První stanovy přijaté roku 1902.....	53
4.3.2 Novelizace stanov přijaté v letech 1909–1939	54
4.3.3 Obecně k vývoji členské základny spolku v čase jeho působení	56
5 Syndikát denního tisku československého (1919–1926)	61

5.1	Cesta Syndikátu z pražského sdružení novinářů na vedoucí pozici československých novinářských organizací.....	61
5.2	Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti.....	63
5.3	Organizace spolku a parametry jeho členské základny	63
6	Syndikát československých novinářů (1926–1939)	66
6.1	Na vlně reorganizace Syndikátu v odborovou organizaci.....	66
6.2	Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti.....	69
6.3	Organizace spolku a parametry jeho členské základny	70
6.3.1	<i>První stanovy přijaté roku 1926</i>	<i>70</i>
6.3.2	<i>Novelizace stanov přijaté v letech 1929–1938.....</i>	<i>72</i>
6.3.3	<i>Obecně k vývoji členské základny spolku v čase jeho působení.....</i>	<i>77</i>
7	Národní svaz novinářů (1939–1947)	79
7.1	Sjednocení novinářských organizací pod mnichovským diktátem.....	79
7.2	Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti.....	84
7.3	Organizace spolku a parametry jeho členské základny	87
7.3.1	<i>První stanovy přijaté roku 1939</i>	<i>87</i>
7.3.2	<i>Novelizace stanov z roku 1939.....</i>	<i>91</i>
7.3.3	<i>Vydávání oběžníků (období od konce února roku 1942 do května roku 1945).....</i>	<i>93</i>
7.3.4	<i>Obecně k vývoji členské základny svazu v čase jeho působení</i>	<i>95</i>
8	Svaz českých novinářů a jeho nadřízené a nástupnické organizace (1945–1990)	97
8.1	Domácí odboj jako strůjce poválečných mediálních pořádků.....	97
8.2	Svaz českých novinářů a Ústřední svaz československých novinářů (1947–1950)	100
8.2.1	<i>Cesta Svazu českých novinářů od soukromé k veřejnoprávní korporaci</i>	<i>100</i>
8.2.2	<i>Organizace svazu a parametry jeho členské základny</i>	<i>105</i>
8.3	Svaz československých novinářů (1950–1968).....	111
8.3.1	<i>V zájmu budování ideově-socialistické organizace novinářů.....</i>	<i>111</i>
8.3.2	<i>Organizace svazu a parametry jeho členské základny</i>	<i>116</i>

8.4	Svaz českých novinářů a Ústředí novinářů Československé socialistické republiky (1968–1972)	125
8.4.1	<i>Krátký záblesk svobody a naděje v období komunistické diktatury</i>	125
8.4.2	<i>Organizace svazu a parametry jeho členské základny</i>	129
8.5	Český svaz novinářů a Československý svaz novinářů (1972–1990)	131
8.5.1	<i>Poučení z krizového vývoje v praxi novinářské organizace</i>	131
8.5.2	<i>Organizace svazu a parametry jeho členské základny</i>	133
8.6	Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti (1945–1990)	138
9	Syndikát novinářů České republiky (1990–současnost)	143
9.1	Listopad 1989 a cesta ke vzniku nepolitického profesního sdružení novinářů	143
9.2	Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti	147
9.3	Organizace sdružení (spolku) a parametry jeho členské základny	152
9.3.1	<i>První stanovy přijaté roku 1990</i>	152
9.3.2	<i>Novelizace stanov přijaté v letech 1990–2010</i>	153
9.3.3	<i>Aktuální stanovy účinné od roku 2014</i>	154
9.3.4	<i>Obecně k vývoji členské základny spolku v čase jeho působení</i>	156
	Závěr	160
	Seznam použitých zdrojů	168
	Obrazová příloha	172

Motto:

„Čím vážnější jest doba, čím větší a těžší práce nastává ještě žurnalistice české vykonat, tím více jest nám třeba sblížiti, ano sbratřiti se, tím více je třeba společně utužiti síly naše a zušlechtiti snahu, kterou ku předu jsme vedeni.“¹

zřejmě Jan Neruda, 1877

Úvod

Předmětem² závěrečné magisterské diplomové práce, jak sám její název čtenáři napovídá, je problematika novinářských organizací, jakožto profesních sdružení novinářů, působících na českém území v průběhu moderní historie českých zemí. Práce svým zaměřením cílí na časový horizont vymezený počátky snah o vznik první české novinářské spolkové organizace, které se datují do druhé poloviny 19. století, a končí v 21. století, tedy současností.

V uvedeném časovém horizontu existovalo a na českém území působilo mnoho spolků. Práce se bude zabývat nicméně jen těmi autoritativně nejvýznamnějšími novinářskými organizacemi s největším vlivem na činnost novinářů a mocí změnit podobu a poměry zavedené v tehdejším novinářství, které v sobě často soustředily i největší členskou základnu. V centru pozornosti práce stojí jen novinářské organizace, k nimž se v Národním archivu (ve Fondu Syndikátu novinářů) či v Archivu Syndikátu novinářů dochovalo alespoň jedno znění spolkových stanov, z něhož bylo možné čerpat poznatky o organizaci spolku a úpravě jeho členské agendy. Do množiny zvolených novinářských organizací byly též začleněny jen takové novinářské spolky či organizace, které vyvíjely svou činnost na území českých zemí, a to pro všechny české, potažmo československé novináře, bez ohledu na jejich tematickou specializaci, politickou příslušnost k deníku, či místní příslušnost k redakci.

Přestože nemá práce ambici poskytnout čtenáři uzavřený a úplný výčet veškerých spolkových aktivit a institucí ze spolkových činností novinářů vzešlých, nabízí na tomto místě chronologický přehled³ o spolkových činnostech novinářů na českém, případně

¹ NA, fond ASYN, k. 1. Koncept pozvánky z roku 1877, vyzývající novináře ke vstupu do Spolku českých žurnalistů, podepsaný výborem Spolku českých žurnalistů a sepsaný zřejmě perem Jana Nerudy, tehdejšího místopředsedy spolku. Celé znění konceptu pozvánky je dostupné rovněž v VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 15-16.

² V práci je tučné písmo využito k vyznačení nejdůležitějších termínů či pasáží, kterým se věnuje určitá větší část textu práce. Tučné formátování bylo zvoleno z důvodu usnadnění orientace čtenáře v obsahu práce.

³ Do přehledu jsou kromě některých méně důležitých a specifitěji zaměřených spolků (jmenovitě například Sdružení parlamentních zpravodajů, Klub zahraničně-politických redaktorů, Klub radiotiskových referentů, Klub československých vojenských redaktorů) zahrnuty všechny české novinářské spolky či organizace, k nimž se v archivním souboru Národního archivu dochovaly alespoň nějaké celky písemností, a to ať již stanovy, jednací řády, výroční zprávy, zprávy o činnosti spolku a jeho orgánů (například zápisy ze schůzí), korespondence, dobová rozhodnutí státních orgánů dotýkající se činnosti novinářské organizace, pozvánky,

československém území. Tučným písmem jsou v tomto přehledu zvýrazněny společně s uvedením období, v němž byly sdružování novinářů nápomocny, právě ty novinářské organizace, jimž se bude práce blíže věnovat:

- **Penzijní spolek českých žurnalistů** (1872, nezaložen),
- **Spolek českých žurnalistů** (1877–1939),
- Penzijní fond Spolku českých žurnalistů (1882–1954),
- Penzijní fond pro vdovy a sirotky po členech Spolku českých žurnalistů (1896–1954),
- Svaz slovanských novinářů, či později Ústřední svaz novinářů slovanských (1898–1908),
- Sdružení českých žurnalistů na Moravě a ve Slezsku (1900–1919),
- **Jednota žurnalistů československých a její nástupnické organizace** (1902–1939),
 - Jednota žurnalistů československých (1902–1903),
 - Jednota československých novinářů (1903–1906),
 - Jednota českých novinářů (1906–1920),
 - Jednota československých novinářů (1920–1939),
- Havlíčkův fond Jednoty českých (československých) novinářů (1906–1948),
- Všeslovanský svaz novinářů (1909–1928),
- Syndikát českých novinářů (1909–1911),
- Syndikát pražských deníkářů (1911–1919),
- **Syndikát denního tisku československého** (1919–1926),
- Československá obec novinářská (1920–1926),
- Klub československých žurnalistů (1925–1939),
- **Syndikát československých novinářů** (1926–1939),
- Klub československých národohospodářských redaktorů (1927–1939),
- **Národní svaz českých novinářů** (1939–1947),
- Sdružení vězňených novinářů při Svazu českých novinářů (1945–1948),
- **Svaz českých novinářů a jeho nadřazené a nástupnické organizace** (1945–1990),
 - Ústřední svaz československých novinářů, zahrnující dva spolky Svaz českých novinářů a Zvaz slovenských novinářů (1947–1950),
 - Svaz československých novinářů a jeho slovenská složka Národný zväz slovenských novinářů (1950–1968),
 - Ústředí novinářů Československé socialistické republiky jako federální orgán sdružující dva národní svazy, Svaz českých novinářů a Slovenský zväz novinářů (1968–1972),

seznamy členů (členské matriky) a podobně. Do výčtu nejsou naopak zahrnuty čtyři německé novinářské spolky, které na českém území působily v letech 1919–1945. Při určení, ke kterým novinářským organizacím se dochovaly nějaké písemnosti, byť by mělo jít o jejich torzo, bylo vycházeno z Inventáře (základní pracovní pomůcky pro práci s archiváliemi shromážděnými v Národním archivu) – viz BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 21.

- Československý svaz novinářů, sdružující Český svaz novinářů a Slovenský zväz novinárov (1972–1990),
- **Syndikát novinářů České republiky (1990–současnost).**

Do výčtu vybraných spolků a organizací nebyly zařazeny spolky, které se zabývaly výhradně penzijní podporou svých členů. Výjimku představuje pouze Penzijní spolek žurnalistů, na jehož příkladu lze vhodně nastínit hmotnou situaci novinářů v 19. století, která se i v následujících staletích zřetelně promítala do podoby novinářských spolků a organizací, jakož i jejich stanov. Stanovy Penzijního spolku žurnalistů se navíc staly předlohou pro stanovy později ustanoveného, dobově významného Spolku českých žurnalistů, což při sledování komplexního vývoje novinářských organizací rovněž nemalou měrou odůvodňuje přiřazení Penzijního spolku českých žurnalistů do zvoleného výčtu novinářských spolků a organizací.

Využitím analýzy historického vývoje novinářských spolků a organizací je možné sledovat genezi současné nejdůležitější české stavovské organizace – Syndikátu novinářů České republiky. Za pomoci poznatků nabytých ze zkoumání historického působení předchůdců tohoto spolku přitom mohou být pochopeny i současné stěžejní organizační principy, na nichž je fungování společnosti založeno, jakož i motivy, které tvůrce stanov právě k přijetí daného znění stanov vedly.

V popředí pozornosti práce budou stát zvláště otázky organizace spolků a jejich členské základny, které tak budou tvořit samotné jádro práce. Do organizace a členství spolků se ale budou neoddiskutovatelně promítat i záležitosti spojené s legislativním ukotvením spolků, vztahem novinářských organizací k tehdejšímu státnímu uspořádání, přičemž veškeré zde jmenované zohledňované faktory spolkové činnosti budou čtenáři představeny při jejich zasazení do historického dobového kontextu.

Z hlediska problematiky členství a organizace členské základny spolků se práce primárně zaměří na to, jak příslušnost novinářům ke spolku vznikala či naopak zanikala. Pozornost bude věnována tomu, zda členství bylo konstruováno na bázi dobrovolnosti či obligatornosti. Reflektována bude skutečnost, zda členství ve spolku bylo historicky vnímáno coby podmiňující předpoklad pro výkon novinářské profese a jaké požadavky musel uchazeč o členství naplnit. Opomenuto nebude též zhodnocení práv a případných výhod, které z příslušnosti ke spolku jeho členům vyplývaly a zda byly tyto vyváženy určitými synallagmatickými povinnostmi a závazky.

Personální problematika členství ve svazech bude provázána rovněž se současnou vysoce aktuální odbornou rozpravou o tom, které osoby je možné považovat za novináře. Uvedené téma se zároveň nabízí uchopit právě z hlediska perspektivy, koho za novináře považovali sami představitelé této profese, a sice koho byli ochotni přizvat do svých spolkových kruhů a nazývat jej novinářem, přiznávat mu spolková práva a dohlížet nad výkonem jeho profesních aktivit, a jak se tyto zmíněné tendence společenským vývojem měnily. Zodpovězena tím bude neméně důležitá otázka, a to jaká byla v jednotlivých historických epochách úroveň institucionalizace profese žurnalisty.

Při aplikaci vnitřních stavovských předpisů jednotlivých spolků, coby historických písemných pramenů institucionální povahy, bude představen čtenáři též způsob ustanovení instituce spolku a jeho struktury. Odhalen bude čtenáři i účel, za nímž byl daný spolek zřizován. V práci bude zmíněna též regulace působení takovýchto organizací, a to nejen v rovině zákonné právní úpravy, nýbrž i v rovině interní normotvorby vznikající pery samotných novinářů.

S legislativními otázkami souvisí bezesporu další aspekt, který rovněž nemůže zůstat opomenut. Tím je provázanost novinářských spolků s entitou státu, jinak řečeno, zda stát jako suverén svou autoritou mocensky činnost spolků reguloval a jaké zásahy do činnosti spolků byl oprávněn ze svého vrchnostenského postavení podniknout. Uvnitř spolku mohly vznikat spory mezi jeho členy a spolkem, v takovém případě je důležité vyhodnotit, kdo byl k řešení sporu povolán, tedy zda tímto arbitrem měl být spolek samotný nebo instituce soudů zřizovaných z moci státu.

Hlavním cílem práce je přiblížit čtenáři téma spolkových činností žurnalistů a jejich vývoje napříč českou moderní historií s důrazem na vybrané členské a organizační aspekty, obsažené ve stanovách, organizačních řádech a statutech novinářských organizací, a to při zohlednění dobových společensko-politických souvislostí. Jako dílčí cíle práce lze vnímat provedení analýzy regulace členství, členských práv a povinností, dále podmínek pro výkon žurnalistických činností, míru profesionalizace povolání novináře, poměr novinářských svazů ke státní moci a způsob jejich ustanovování, s nímž jde ruku v ruce i způsob zániku. Jednotlivé etapy vývoje mezi sebou budou vzájemně komparovány a dojde k vyvození obecnějších závěrů, na jejichž základě bude možné poukázat na převažující tendence ovládající profesní sdružování novinářů v posledních dvou staletích jeho historie. Protože bude od počátku analyzován i vývoj dnešní stavovské organizace žurnalistů – Syndikátu novinářů České republiky, bude možné dospět k závěrům, s jejichž pomocí by mohly být osvětleny také současné aktuální postoje žurnalistů k této hlavní stavovské organizaci.

Podrobných prací, zaměřených na spolkový život novinářů, vznikl jen velmi omezený počet. Pokud bychom do úvah nezahrnuli články, jednalo by se přesně o tři knižní publikace. Kromě obecné historie novinářských sdružení a analýzy jejich činností však žádná z nich nesoustředila svou pozornost na základní organizační dokumenty daných novinářských organizací (stanovy, organizační řády nebo statuty). Měli bychom mít však na zřeteli, že to právě ony byly právním instrumentem vzniku a organizace žurnalistických sdružení a vedle zákonů právě ony autoritativně stanovovaly legislativní rámec a mantinely činnosti svých členů. Stanovy, organizační řády či chceme-li statuty, určovaly nejen působnost novinářských organizací navenek, ale též dovnitř organizace. Upravovaly práva, povinnosti členů a mnohdy zásadně omezovaly samotný výkon žurnalistické profese. Jejich znalost pro novináře, chtěli-li vykonávat bez potíží svou

profesi, byla nevyhnutelná. Často se proto vzhledem ke své důležitosti tiskly v kapesní velikosti, kterou mohl mít redaktor stále při sobě.⁴

Přesto vše chybí jakýkoliv ucelený text, který by nabízel přehled těchto vnitřních spolkových či svazových norem, soupis jejich změn, zhodnocení dopadů transformace stanov, řádů či statutů na novinářskou obec a alespoň základní přesah do společenských událostí, stojících za těmito novelizacemi. Ambicí práce bylo tuto mezeru zaplnit a nabídnout čtenáři vhléd do spolkových činností redaktorů a jejich vývoje napříč českou moderní historií od roku 1872 až do současnosti.

Hlavní výzkumná otázka práce byla s ohledem na shora vymezený předmět a cíl práce stanovena následovně: "*Jak fungovalo členství ve vybraných nejvýznamnějších dobových novinářských organizacích a jak byla tato sdružení novinářů organizována v období od druhé poloviny 19. století do současnosti?*" Na hlavní výzkumnou otázku navazují dílčí, vedlejší výzkumné otázky, které jsou pro přehlednost tematicky rozčleněny, a jejichž znění je následující:

1. Legislativní ukotvení novinářských organizací v systému práva, jejich vztah ke státu a vymezení hlavního poslání, za nímž byla organizace zřizována:

- *Jakými způsoby byly spolky zakládány?*
- *Byla novinářská sdružení organizována spíše na bázi samosprávy a vystupovaly tudíž jako na státu nezávislé instituce nebo byly provázány se státní správou (popřípadě jak do jejich činnosti mohl stát zasahovat)?*
- *Jaká byla role státu v rozhodování sporů mezi členy spolku a spolkem samotným?*
- *Jaké bylo hlavní poslání novinářských organizací a jak se vyvíjelo v čase?*

2. Parametry členství v novinářských organizacích:

- *Jak členství v organizacích sdružujících novináře vznikalo?*
- *Jaké požadavky musel uchazeč o členství pro vstup do instituce naplnit?*
 - *Je možné nalézt napříč historií spolků nějaká společná, obecně platná kritéria, vyžadovaná po novinářích k získání členství?*
- *Jak členství příslušníka spolku zanikalo?*
- *Bylo povinné členství doménou výhradně svazů činných za totalitních režimů nebo doprovázelo i uskupení novinářů vzešlých na demokratickém základě?*
- *Bylo členství ve spolku podmínkou sine qua pro zákonnou práci novinářů?*
- *Jaká byla dobová úroveň institucionalizace novinářské profese?*
- *Plynuly příslušníkům spolků ze členství určité výhody a byly tyto případně doprovázeny nějakými členskými povinnostmi?*

⁴ V Národním archivu se dochovaly zejména stanovy ve formátu A4, jež byly povětšinou zasílány státu k jejich autorizaci. Vedle nich lze v archivu nalézt k některým stanovám (zvláště u Jednoty žurnalistů československých, jejich nástupnických organizací, Syndikátu denního tisku československého a Syndikátu československých novinářů) svazek řádově desítek menších, kapesních výtisků stanov, svázaných do tenkých brožur. Nehlédneme-li do jejich obsahu, zjistíme, že mnoho z těchto kapesních vydání stanov obsahuje ručně vepsané poznámky novinářů, kteří byli jejich držiteli. Někteří žurnalisté si ve stanovách také podtrhávali či barevně zvýrazňovali pasáže, které shledávali v daném okamžiku podstatnými. Celkově tato kapesní vydání stanov vykazují zjevné známky každodenního používání, a tudíž i opotřebení.

Z hlediska **metodologie** primárně aplikovanou metodou práce je s ohledem na její zaměření **metoda historická**, definovaná dílem německého historika Johanna Gustava Droysena, jehož práce nám v 19. století přinesla systematizaci a pojmenování dílčích kroků, resp. plánovitých pracovních postupů a jejich prostředků, jimiž by se měl historik ve své snaze o objektivní, vědecké pojetí přístupu k dějinám, nechat vést. Tato trojice formalizovaných kroků, vedoucích k dějinnému poznání, tedy odhalení historických faktů, sestává z následujících činností: heuristika – kritika – interpretace. Zjednodušeně by při dodržení stanovené posloupnosti měla být badatelem nejdříve nalezena relevantní výzkumná otázka, jejíž znění se bude opírat o odborné poznatky zdrojů diskurzu daného oboru. Zdroje jakožto historické prameny poznání, na jejichž základě vědecká komunita přijala závěry o určité historické události, poté mají být podrobeny kritickému zkoumání. Prameny by měly být kriticky prověřeny co se týče jejich pravosti (tzv. vnější kritika) a relevance z hlediska kontextu doby, v níž vznikaly, informací o jejich tvůrci a cílové skupině, jíž měly být zdroje adresovány (tzv. vnitřní kritika). Na základě poznatků nabytých předešlými kroky může být vyslovena nová interpretace dějinné skutečnosti. Slovy J. G. Droysena tyto uvedené postupy historické vědecké metody vyjadřují: „*sumo pravidel, podle nichž je zpřítomňována lidská minulost jakožto dějiny.*“⁵

Pro vypracování práce bude užita jak **metoda historická přímá**, prostřednictvím níž získáváme poznatky o historických faktech bezprostředně z pramenných zdrojů, vyhodnocených tak, že svou interpretací věrně zrcadlí dějinnou realitu, tak i **metoda nepřímá**, která není přímo svázána s pramenným poznáním, ale umožňuje badateli využít i mimopramenné zdroje v podobě aplikace dosavadního diskurzu o vývoji daného historického období, uspořádání a fungování společnosti či poznatků o jejím hospodaření a ekonomických jevech s ním spojených. Dle moderní nauky o metodologii historického výzkumu je již téměř neakceptovatelné bez hlubší interpretace toliko přebírat způsob výkladu, přijatý k určitým dobovým pramenům již podrobeným interpretaci. Proto budou v práci při zpracování užity obě jmenované historické metody.⁶ V práci však bude kladen vyšší důraz na užití metody nepřímé, která dovoluje historikovi větší volnost v interpretaci při zohlednění parametrů výše nastíněné vnější a vnitřní kritiky, byť ani bez přímé historické metody se práce neobejde. Ostatně již Josef Bartoš v 90. letech minulého století ve své práci napsal: „*vědecká historická práce, bádání, výzkum, je práce tvůrčí; jde o překročení dosavadního stupně poznání a obohacení vědy o nové poznatky, pohledy a názory o objevení a osvojení dosud zcela nebo zčásti nepoznaného, či poznaného jen málo, nejasně, nepřesně, popř. nesprávně.*“⁷

V práci bude z pohledu syntézy dějin užit zvláště přístup diachronní, který je vhodný pro sledování malých strukturálních jednotek, za něž lze bezpochyby považovat i profesní spolky novinářů, neboť se jedná o dostatečně ohraničenou, relativně uzavřenou a jasně

⁵ DVOŘÁK, Tomáš, FASORA, Lukáš, CHOCHOLÁČ, Bronislav, MALÝ, Tomáš, NEČASOVÁ, Denisa, STOKLÁSKOVÁ Zdeňka a Martin WIHODA. *Úvod do studia dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 45.

⁶ Tamtéž, s. 65–66.

⁷ BARTOŠ, Josef. *Úvod do metodiky a techniky historické práce*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1992, s. 7.

definovanou skupinu osob, což tento přístup ke své aplikaci vyžaduje.⁸ K diachronnímu přístupu se z hlediska postupu práce s časem pojí metoda progresivní, která pohlíží na minulost chronologicky a dějinné události zkoumá tak, jak se v době odehrály, čili systematicky po časové ose dějin.⁹ V práci tak bude postupováno paralelně s periodizací dějin spolkové činnosti novinářů od počátků spolkových snah o sdružování novinářů, tedy od první poloviny 19. století, až do nynějška.

Jako další metoda výzkumu nebude v práci chybět ani **kolektivní biografie**, jejímž cílem je zachycení společných ekonomických, sociálních a kulturních znaků osob, jejichž okruh je zpravidla vymezen v určeném čase příslušností k nějakému formálnímu společenství, instituci, v případě diplomové práce k příslušnému spolku.

V žádné historické práci by z pohledu užitých metod výzkumu neměla absentovat **metoda komparace** neboli historicko-srovnávací metoda,¹⁰ jejíž podstata spočívá ve srovnávání dvou a více jevů vykazujících nejméně jedno srovnatelné kritérium. Metodou se snažíme docílit zjištění shod, podobností či naopak odlišností mezi objekty komparace. Komparace taktéž umožní odhalit a vysvětlit příčinné vztahy mezi porovnávanými jevy a definovat parciální zákonitosti vývoje.¹¹

Aby mohla být problematika spolkového života žurnalistů zkoumána více ze systémového hlediska, lze historický výzkum doplnit o **metodu případové studie**, čímž bude docíleno syntézy mediální teorie a historiografie. Metoda případové studie nám umožní docílit důkladného rozboru zkoumaného předmětu nejdůležitějších profesních organizací, a to s důrazem na popis vztahů v celé jejich celistvosti a vzájemných souvislostech. Za pomoci metody případových studií mediálních organizací lze přitom zkoumat jednak samotnou organizaci, ale i její vztahy a interakce s okolními subjekty systému.¹²

Předkládaná diplomová práce je z hlediska vnitřní struktury systematicky členěna do devíti kapitol, které jsou pro větší přehlednost dále děleny na menší obsahové celky:

První kapitola obsahuje na úvod stručný přehled dějin českého spolkového novinářství. Přehled má čtenáři napomoci zorientovat se v novinářských organizacích, působících od roku 1872 do současnosti na českém území. Slouží zvláště k vyjasnění vzájemných vztahů mezi organizacemi a ke stanovení nejdůležitějších historických milníků v činnosti těchto sdružení. Přestože řada organizací, o nichž první kapitola pojednává, nenaplnuje práci v úvodu stanovená kritéria pro výběr nejvýznamnějších novinářských sdružení, jimiž se práce zabývá dále v samostatných kapitolách, byly tyto

⁸ VACULÍK, Jaroslav. *Úvod do studia dějepisu a historický proseminář*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 74.

⁹ Tamtéž, s. 75.

¹⁰ HROCH, Miroslav a kolektiv. *Úvod do studia dějepisu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, s. 234.

¹¹ DVOŘÁK, Tomáš, FASORA, Lukáš, CHOCHOLÁČ, Bronislav, MALÝ, Tomáš, NEČASOVÁ, Denisa, STOKLÁSKOVÁ Zdeňka a Martin WIHODA. *Úvod do studia dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 68–69.

¹² TRAMPOTA, Tomáš a Martina, VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010, s. 62.

do první kapitoly práce začleněny z důvodu komplexnosti a přehlednosti materie. Po tomto telegrafickém výčtu následuje část práce zaměřená na archiválie dochované ke spolkovému životu novinářů. Z informací v ní obsažených se čtenář může dovědět, jak bylo se sbírkami archiválií počas historie nakládáno a kde jsou v současnosti pro následující generace uchovávány. Kapitulu uzavírá pasáž věnovaná současnému stavu poznání tématu, jež jmenuje nejdůležitější osobnosti a jejich práce, z nichž lze při studiu problematiky vycházet.

Druhá kapitola pojednává o Penzijním spolku českých žurnalistů (1872). Přestože snaha o jeho založení již v počátcích ztroskotala a spolek nikdy nevznikl, je pro další obsah práce velmi významný, neboť z návrhu jeho stanov se odvíjí stanovy první české novinářské organizace – Spolku českých žurnalistů. Na období, v němž Penzijní spolek českých žurnalistů vznikl, lze rovněž vhodně demonstrovat hmotné a sociální poměry českých novinářů, které v českých zemích přetrvávaly i po období 70. let 19. století a které nadále ovlivňovaly a předurčovaly podobu a vývoj později zakládaných novinářských sdružení. V kapitole, stejně jako u dalších novinářských organizací, je zařazen oddíl o vzniku, zániku spolku a jeho regulaci státem. Text v tomto oddílu čtenáři odpovídá na otázku, jakým způsobem byly spolky zakládány či rušeny, zda působily jako na státu zcela nezávislé instituce, nebo zda do jejich činnosti mohl stát ze své autority nějakým právem a probovaným způsobem vstupovat. Kromě dobové právní úpravy, normující základy vztahu spolku a státu, byla podoba konkrétní organizace ponechána na vnitřních spolkových předpisech. Těmi byly stanovy spolku (v případě Penzijního spolku českých žurnalistů pouze jejich návrh) a jejich novely. Druhá kapitola se tak věnuje rovněž tomuto konceptu stanov a jeho úpravě zasahující do členských a organizačních aspektů spolku.

Třetí kapitola práce se zaměřuje na Spolek českých žurnalistů (1877–1939). V rámci třetí kapitoly, stejně jako v případě kapitol po ní v práci následujících, byla zvolena totožná systematika jako u kapitoly druhé. Nejdříve je v kapitole čtenáři nabídnut popis událostí, stojících za zrodem spolku a nejpodstatnějších momentů v činnosti spolku od okamžiku jeho vzniku až do jeho zániku. Následuje rozbor právní regulace vztahu spolku a státu, na nějž navazuje analýza organizace spolku za využití dobových stanov. Zhodnocena bude též velikost členské základny, která je pro vyhodnocení důležitosti a autority dané novinářské organizace jedním z důležitých kritérií. Ke Spolku českých žurnalistů se dochovala kompletní data o členské základně, která jsou zanesena do přehledné tabulky a taktéž do grafů vypovídajících názorně o trendech ovládajících její vývoj.

Čtvrtá kapitola předkládá informace o vzniku Jednoty žurnalistů československých (1902–1903). Následně se zabývá i činnostmi jejich nástupnických organizací, mezi něž náleží Jednota československých novinářů (1903–1906), Jednota českých novinářů (1906–1920) a Jednota československých novinářů (1920–1939). Po úvodním seznámení s charakteristikou a aktivitami spolku následuje pojednání o právní úpravě, dopadající na Jednotu žurnalistů československých a její nástupnické organizace v období jejich existence. Organizace spolku a členské otázky jsou rozvedeny za využití jednotlivých

znění stanov spolku. Obdobně jako u Spolku českých žurnalistů se dochovala, byť k některým rokům neúplná, data o vývoji členstva, která umožnila vypracování přehledné tabulky a grafického znázornění tohoto vývoje, který nebyl dosud v žádné práci popsán.

Pátá kapitola práce cílí svým obsahem na historii stavovského Syndikátu denního tisku československého (1919–1926), zmiňuje se však rovněž o Syndikátu pražských deníkářů (1911–1919), který byl jeho přímým předchůdcem. Ohledně legislativy, jíž se spolkový život novinářů za doby existence spolku řídil, odkazuje práce na zpracování této části v předcházející kapitole. Kapitola obsahuje dále zevrubnou analýzu jediných stanov spolku z roku 1919 a z dostupných zdrojů shromáždila rovněž údaje o vývoji počtů členů Syndikátu denního tisku československého.

Šestá kapitola je prakticky pokračováním předešlé kapitoly, neboť Syndikát československých novinářů (1926–1939) vznikl na přebudovaných základech Syndikátu denního tisku československého. Kapitola sleduje proces formování Syndikátu jako první masové, odborové organizace novinářů. Nabízí rovněž vhled do právní regulace, která notnou měrou ovlivnila zejména vlastní podobu a dělení druhů členství nejen v žurnalistických organizacích první republiky, ale i v Národním svazu novinářů do roku 1942 nebo v Svazu českých novinářů, potažmo Ústředí novinářů Československé socialistické republiky v letech 1968–1972. Opomenuty nejsou ani stanovy Syndikátu československých novinářů a jejich aktualizace až do roku 1939, kdy organizace zaniká. Závěrečná část kapitoly hovoří o vývoji stavu členské základny této organizace.

Sedmá kapitola zpracovává informace o Národním svazu novinářů (1939–1947), v němž jako v první jednotné organizaci novinářů za doby ohrožení první republiky spojily své síly Syndikát československých novinářů, Spolek českých žurnalistů, Jednota československých novinářů, Klub československých žurnalistů a Klub československých národohospodářských redaktorů. Kapitola rozebírá jak období, kdy Národní svaz novinářů fungoval v duchu tradic prvorepublikových syndikátů na demokratických základech, tak období, v němž zcela podléhal diktátu německé okupační správy. Pro první jmenované období je typické řízení svazu dle stanov z roku 1939. Totalitní fáze pak tuto koncepci řízení svazu boří a zavádí autokratické vedení svazu oběžníky pronacistického komisařského vedoucího svazu. Práce popisuje rovněž právní úpravu, dopadající na spolkový život, přijatou za doby ohrožení Československa a taktéž za doby nesvobody v Protektorátu Čechy a Morava. Na základě archiválií Národního archivu je v závěru kapitoly zhodnocena i velikost členské základny svazu, u níž mnohé zdroje uvádí, že není určitelná.

Osmá kapitola práce, zaměřená na Svaz českých novinářů, jeho nadřazené a nástupnické organizace (1945–1990), působící na českém území, se v úvodu časově vrací do doby roku 1939, kdy spolkový život novinářů ovládal jednotný Národní svaz novinářů. Již v této době se totiž utvořila skupina novinářů, která později vystupovala ilegálně v domácím odboji proti nacistům a která svými představami o podobě novinářské organizace ovlivnila charakter poválečného svazu. Následují jednotlivé podkapitoly věnované Svazu českých novinářů a Ústředí svazu československých novinářů

(1947–1950), Svazu československých novinářů (1950–1968), Svazu českých novinářů a Ústředí novinářů Československé socialistické republiky (1968–1972) a konečně taktéž Českému svazu novinářů a Československému svazu novinářů (1972–1990). Jelikož jsou tyto jmenované organizace provázány a vznik jedné reaguje na události nastalé za činnosti organizace předcházející, jsou pro přehlednost sdruženy do jediné, sedmé kapitoly. Kapitola sleduje přerod organizace z demokratické poválečné veřejnoprávní instituce na komunistickou továrnu na ideologické příkazy pro práci novinářů, svoboda jejíhož řízení se měnila v závislosti na momentální síle či slabosti pozice režimu u moci a míře celospolečenských změn. Část práce, pojednávající o právní regulaci činnosti svazu, povinném členství a vztahu svazu ke státu, je tentokrát řazena na samý konec kapitoly, neboť postihuje celé období let 1945–1990.

Devátá kapitola je kapitolou poslední. Zabývá se současnou stavovskou organizací žurnalistů – Syndikátem novinářů České republiky (1990–současnost). Svým úvodem kapitola opět z části zasahuje do předešlé kapitoly, konkrétně do období roku 1968, kdy na českém území působil Český svaz novinářů a jemu nadřizený Československý svaz novinářů. Je tomu tak proto, že právě v těchto letech se formovaly zárodky soudobého novinářského sdružení. Podrobněji popisuje taktéž události, které vedly k zániku tehdejšího komunistického svazu novinářů, jakož i nastolení zcela nové právní úpravy spolkového života. Členské a organizační aspekty Syndikátu novinářů České republiky jsou zhodnoceny za využití prvních stanov z roku 1990 a jejich novelizací, které byly završeny přijetím stanov z roku 2014, v souladu s nimiž je organizace do dnešního dne řízena. Ve spolupráci s kanceláří Syndikátu byl v závěru práce utvořen graf, názorně poukazující na stále klesající trend v početním stavu členstva, odpovídající nízké motivaci novinářů účastnit se na činnosti organizace, která jim ve své podstatě nepřináší jakékoliv benefity ze členství vyplývající.

1 Obecně ke spolkové činnosti novinářů a archiváliím dokumentujícím její vývoj

V úvodu práce se čtenář mohl seznámit s výčtem nejvýznamnějších novinářských organizací působících v průběhu moderních dějin na českém území. Tento seznam byl vypracován v chronologické posloupnosti dle roku vzniku příslušné spolkové organizace. Následující kapitola zmíněný výčet rozpracovává, seznamuje čtenáře se základními informacemi o spolku, jeho provázaností s dalšími novinářskými organizacemi a nejdůležitějšími časovými milníky v jeho spolkové historii. Kapitola čtenáři poskytuje komplexní přehled o novinářských spolkových aktivitách na českém území od roku 1872 až do současnosti, nezbytný k pochopení provázanosti činností vybraných spolků, jež budou zevrubněji popsány v následujících částech práce, a to již se zacílením na organizační a členská hlediska.

1.1 Stručný přehled dějin českého spolkového novinářství

O počátcích snah o institucionalizované sdružování novinářů můžeme hovořit od 70. let 19. století. V této době se hlasitě ozývají první hlasy vybízející k založení svébytné novinářské organizace. Rozvoji spolkových činností přitom v této době nepochybně nahrávala i rozvolněná politická situace Rakouska-Uherska ovládaná politickým liberalismem, který umožňoval přijetí zákonné úpravy sdružovacího a shromažďovacího práva. V Čechách se nejdříve šance založit vlastní spolky chytily spolky kulturní. Novináři na turbulentní rozvoj spolků reagují až opožděně o více než dekádu později, kdy jsou pořádána jednání o založení Penzijního spolku českých žurnalistů.¹³

Penzijní spolek českých žurnalistů (1872)

Nejstarší (nikoliv jen v ústních pramenech dochované)¹⁴ snahy o vznik prvního spolku českých novinářů se datují do roku 1872, kdy zřejmě zásluhou Jana Nerudy měl spatřit světlo světa spolek reagující na tehdejší neutěšenou sociální situaci novinářů. Spolek měl nést název Penzijní spolek českých žurnalistů. I přes společenskou potřebnost ustanovení takového podpůrného sociálního spolku však tato organizace navzdory agilním snahám a prvotnímu nadšení zakladatelů nikdy nevznikla.¹⁵

Spolek českých žurnalistů (1877–1939)

Snaha o vytvoření novinářského spolku se zhmotnila až v roce 1877 založením Spolku českých žurnalistů, který měl fungovat nejdříve jako podpůrný sociální spolek pro žurnalisty a jejich rodiny v nemoci, stáří či hmotné nouzi. Tuto jeho funkci postupně přebírá jím zřízený Penzijní fond Spolku českých žurnalistů a Penzijní fond pro vdovy

¹³ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 2

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Tamtéž.

a sirotky, které tak umožnily spolku klást větší důraz na stavovské zaměření. V roce 1902 dostává spolek mezinárodní rozměr, neboť se stává členem v roce 1898 vzniklého Ústředního svazu novinářů slovanských. Na jeho výboru byla poté v roce 1906 přijata rezoluce, dle níž započaly přípravné práce na nových stanovách, které by svou úpravou umožňovaly sdružování novinářů nejen z rakousko-uherské monarchie, ale i ze všech slovanských národů. Revizní práce na stanovách se nakonec v roce 1908 proměnily v přípravu zcela nových stanov, které byly základem pro zakládání spolku Všeslovanský svaz novinářů, který až do roku 1928 působil paralelně se Spolkem českých žurnalistů, který jej však přežil o dalších jedenáct let.¹⁶

Penzijní fond Spolku českých žurnalistů (1882–1954), Penzijní fond pro vdovy a sirotky po členech Spolku českých žurnalistů (1896–1954)

Na činnost Penzijního spolku českých žurnalistů, který měl snahu zabezpečit novináře před bídou a živořením, navázal v roce 1877 Spolek českých žurnalistů. Ten nicméně již v prvním roce svého působení seznal, že dostát svým závazkům v oblasti starobní podpory členů je pro něj úkol nelehký a příliš zatěžující, a proto k tomuto účelu zřídil v roce 1882 Penzijní fond členů Spolku českých žurnalistů. Rodinné příslušníky nemocí či invaliditou zasažených novinářů měl poté od roku 1896 zásluhou Jana Nerudy a Jakuba Arbese podporovat Penzijní fond pro vdovy a sirotky po členech Spolku českých žurnalistů. Oba fondy napomáhaly Spolku českých žurnalistů naplňovat sociální potřeby jím sdružovaných novinářů.¹⁷ Přestože některé zdroje uvádí, že první ze zmíněných fondů zanikl již v roce 1939 spolu se Spolkem českých žurnalistů, dobové prameny prokazují opak. Oba fondy ve své činnosti vytrvaly i po zániku své mateřské organizace Spolku českých žurnalistů. V roce 1948 členská základna čítala v případě Penzijního fondu pro členy Spolku českých žurnalistů pouhých šest členů a v případě Penzijního fondu pro vdovy a sirotky sedm členů a dvaadvacet vdov. Touto dobou navrhl Svaz českých žurnalistů, jako jediná tedy existující novinářské organizace, kterou lze označit za nástupnické sdružení Spolku českých žurnalistů, vládě a ministerstvu financí jejich likvidaci. Přebývajících finančních aktiv obou spolků měla být přikázána právě Svazu českých novinářů, který na sebe na oplátku hodlal převzít všechny závazky, kterými byly fondy vůči svým členům vázány.¹⁸ Zánik obou spolků formálně nastal v roce 1954, kdy všechny podobné samostatné penzijní spolky, které nebyly již dříve znárodněny, byly sjednoceny pod Státním úřadem důchodového zabezpečení.¹⁹

¹⁶ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 2-3.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ NA, fond ASYN, k. 1. Návrh na likvidaci adresovaný Vládě republiky Československé (18. 6. 1948) a Memorandum Svazu českých novinářů (nedatováno).

¹⁹ ŠIK, Hynek. K 100. výročí založení naší první novinářské organizace. *Sešity novináře*. 1977, roč. 11, č. 4, s. 67.

Svaz slovanských novinářů, později taktéž označovaný Ústřední svaz novinářů slovanských (1898–1908)

Svaz slovanských novinářů působil po celý čas trvání své existence jako vrcholová organizace s cílem sdružovat slovanské novinářské spolky z celého rakousko-uherského mocnářství.²⁰ V roce 1902 bylo místopředsedou v Praze schváleno nové znění spolkových stanov, čímž dochází i k přejmenování organizace na Ústřední svaz novinářů slovanských. Jedním z neopomenutelných členů svazu přitom byla již od svého založení v roce 1902 Jednota českých žurnalistů. Již v roce 1907, na VII. sjezdu svazu, však bylo rozhodnuto o další proměně spolku, který měl umožnit sdružování nejen novinářům z Rakouska-Uherska, ale taktéž z veškerých slovanských národů. K tomu bylo nezbytné přijetí nových stanov. Od pouhé změny stanov bylo však nakonec upuštěno a přednost byla dána vzniku nového svazu pod názvem Všeslovanský svaz novinářů, který vzniká roku 1909.²¹

Sdružení českých žurnalistů na Moravě a ve Slezsku (1900–1919)

Sdružení českých žurnalistů na Moravě a ve Slezsku byl poměrně velký regionální spolek, který pravidelně vystupoval z pozice mluvčího venkovských žurnalistů zvláště na celonárodních novinářských akcích. Spolek, stejně jako další regionální organizace, podpořil v roce 1919 sjednocující snahy Syndikátu pražských deníkářů.²² Sdružení tak ještě v témže roce rozhodlo o svém zániku přistoupením do této organizace. Závazky Syndikátu pražských deníkářů přitom záhy přebírá jeho nástupnická organizace Syndikát denního tisku československého.

Jednota žurnalistů československých a její nástupnické organizace (1902–1939)

Roku 1902 zahájil svou činnost v pořadí druhý založený významný novinářský spolek. Ke vstupu do svých členských řad spolek vybízel širší okruh novinářů, a to včetně místních redaktorů. Spolek byl znám pod názvem Jednota českých novinářů. Pod tímto nejvíce známým označením však spolek vystupoval v období od roku 1906 do roku 1920. Dříve spolek nesl pojmenování odpovídající vždy tehdejšímu aktuálnímu politickému uspořádání – Jednota žurnalistů československých (1902–1903) a Jednota československých novinářů (1903–1906).²³ Pro spolek byl významným rok 1920, kdy svůj název přijetím revidovaných stanov opět změnil na již jednou užívaný název Jednota československých novinářů (1920–1939). Impulsem, který změnu názvu vyvolal, byla schůzka konaná v Luhačovicích se slovenskými novináři, po níž došlo k vyslyšení přání většiny novinářů a aktivity spolku byly rozšířeny rovněž na Slovensko.²⁴ Spolek zaniká v roce 1939 s příchodem Národního svazu novinářů.

²⁰ KÖPPLOVÁ, Barbara a JIRÁK, Jan. Počátky spolkového života českých novinářů. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 2008, roč. 53, č. 1-4, s. 32.

²¹ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990)*. Inventář. Praha: Národní archiv, 2008, s. 3.

²² Tamtéž, s. 4.

²³ Tamtéž, s. 3.

²⁴ Tamtéž, s. 4-5.

Havlíčkův fond Jednoty českých (československých) novinářů (1906–1948)

Jednota žurnalistů československých disponovala čtyři roky po svém založení také vlastním sociálním fondem – Havlíčkovým fondem českých novinářů. Fond se z podruží Jednoty českých novinářů v roce 1917 osamostatnil a svou činnost vyvíjel až do roku 1948.²⁵

Všeslovanský svaz novinářů (1909–1928)

Jak práce již dříve uváděla, v roce 1908 v rámci Ústředního svazu novinářů slovanských rezonovaly tendence směřující k úpravě stanov spolku. Od záměru upravit stanovy bylo však upuštěno, neboť byly nakonec ke schválení moci výkonné předloženy zcela nové stanovy, které položily základ Všeslovanského svazu novinářů. Členy tohoto, v roce 1909 nově ustanoveného, spolku nebyli na rozdíl od jiných spolků jednotliví novináři, nýbrž výhradně novinářské organizace. Po konci první světové války a zániku několika významných monarchií, včetně rakousko-uherského mocnářství, tento svaz existuje toliko formálně a činnost nevyvíjí. Definitivní zánik, zapříčiněný nezájmem ostatních novinářských organizací o jednotný nadnárodní sdružující element, jej tak potkal v roce 1928. Po zániku Všeslovanského svazu novinářů Spolek českých žurnalistů působil ještě celých jedenáct let. Samotný Spolek českých žurnalistů zaniká až v roce 1939, kdy jej do svého podruží spolu s dalšími, do té doby existujícími spolky, vtáhla centrální organizace Národní svaz novinářů.²⁶

Syndikát českých novinářů (1909–1911)

V roce 1909 vzniká na pouhé tři roky nový sdružující, nicméně poměrně nestabilní a krátce působící útvar Syndikát českých novinářů. Sdružoval Jednotu českých novinářů, Spolek českých žurnalistů, kdy tyto spolky do Syndikátu vyslaly každý po šesti zástupcích, ale i jednotlivé novináře či zástupce vydavatelů některých dobových listů.²⁷ Úkolem nového útvaru Syndikátu českých novinářů (někdy též označovaného jako Syndikát českého novinářstva) bylo hájit integritu novinářských svobod, pečovat o právní zájmy novinářského stavu, mediovat spory vzniklé mezi novináři a vydavateli a dohlížet nad mravními zájmy stavu novinářského.²⁸ Působnost Syndikátu se dle stanov vztahovala pouze na listy, jejichž zástupci vystupovali ve Spolku českých žurnalistů nebo v Jednotě žurnalistů československých. Zakročení Syndikátu českých novinářů do činnosti jiných listů bylo možné jen na jejich výslovné přání.²⁹ Kvůli neshodám při jednání o podmínkách

²⁵ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 3.

²⁶ Tamtéž, s. 3-4.

²⁷ BLODIGOVÁ, Alexandra. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, 12. listopad–15. prosinec 2002*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002, s. 41.

²⁸ VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 8. Shodně i HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 76.

²⁹ NA, fond ASYN, k. 53. Stanovy Syndikátu českých novinářů z roku 1911.

novinářské práce, které jeho činnost provázely, zaniká tento spolek již v roce 1911, a proto se o jeho činnosti mnohé zdroje ani nezmiňují.³⁰

Syndikát pražských deníkářů (1911–1919)

Třetí novinářskou organizací, která působila od roku 1911 paralelně se Spolkem českých žurnalistů a Jednotou českých novinářů, byla organizace Syndikát pražských deníkářů. Organizace byla vyhrazena čistě členům redakcí pražských deníků, které chtěla uchránit před amatéry a nedostatečně kvalifikovanými osobami vydávajícími se za novináře a parazitujícími na jejich profesních výhodách. Syndikát tak působil čistě coby stavovská instituce, která neměla ambici vstupovat do sociálně podpůrných aktivit jiných žurnalistických spolků.³¹ Dle příkladu Syndikátu pražských deníkářů začaly od roku 1918 za první republiky vznikat podobné místní deníkářské organizace na území Brna, Bratislavy, Plzně, Moravské Ostravy a Olomouce. Zpočátku samostatná uskupení navázala později spolupráci, v jejímž rámci se usnesli na svém přidružení k Syndikátu pražských deníkářů. Se Syndikátem pražských deníkářů byl poté po první světové válce, kdy jeho činnost byla značně utlumena, roku 1919 sloučen i druhý velký regionální spolek Sdružení českých žurnalistů na Moravě a ve Slezsku.³²

Syndikát denního tisku československého (1919–1926)

Sloučením místních deníkářských organizací a Sdružení českých žurnalistů na Moravě a ve Slezsku, k němuž došlo roku 1919, se organizace Syndikátu pražských deníkářů transformovala z regionální na celonárodní organizaci, důsledkem čehož vznikl Syndikát denního tisku československého.³³ Tento spolek svou činnost vyvíjel až do května roku 1926, kdy jej nahradil a jeho závazky převzal nově vytvořený Syndikát československých novinářů, do nějž tak přešla celá členská základna, a to nejen Syndikátu denního tisku československého.³⁴

Československá obec novinářská (1920–1926)

Roku 1920 byla ustanovena Československá obec novinářská, která měla ambici být vrcholovou organizací československých žurnalistů. Hlavním úkolem této organizace bylo zastupovat zájmy svých členů v otázkách mravního a hmotného postavení a jejich vztahu k vydavatelům, veřejnosti, ale taktéž státnímu aparátu. Ani tento spolek však

³⁰ BLODIGOVÁ, Alexandra. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, 12. listopad–15. prosinec 2002*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002, s. 41.

³¹ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář 1987, s. 35. Dále VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 85-86.

³² BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 4.

³³ Tamtéž, s. 3-4.

³⁴ Tamtéž, s. 5-6.

nedokázal sjednotit doposud existující základny novinářských spolků do jediného ústředí. Vzhledem k nezájmu novinářů o jeho záštitu tak v roce 1926 zaniká.³⁵

Klub československých žurnalistů (1925–1939)

V Klubu československých žurnalistů se od roku 1925 sdružovali redaktoři píšící zejména pro pražské deníky. Spolek nebyl co do velikosti členské základny příliš významný, neboť sdružoval jen šest desítek členů.³⁶ V tomto výčtu je krátce zmiňován z důvodu, že spolu s dalšími významnějšími organizacemi utvořil v roce 1939 základ pro první jednotnou novinářskou instituci Národní svaz novinářů, a aby v kontextu založení této organizace byl čtenář s to vysledovat jeho kořeny.

Syndikát československých novinářů (1926–1939)

V důsledku potřeby přeměny Syndikátu denního tisku československého na odborovou organizaci, oprávněnou získávat dle tehdy platných zákonů pro novináře státní podporu v nezaměstnanosti, vzniklo na základech této organizace a převzetím její členské základny v 1926 sdružení nesoucí název Syndikát československých novinářů. Jako členové byli do Syndikátu československých novinářů přivítáni taktéž zájemci z řad členů Spolku českých žurnalistů, Jednoty československých novinářů a Klubu československých žurnalistů. Vznikem této organizace zanikl Syndikát denního tisku československého. Spolek českých novinářů ani Jednota československých novinářů však neprojeví zájem své spolky po vzoru Syndikátu denního tisku československého rovněž zrušit a dát přednost jediné společné organizaci. Samotný Syndikát československých novinářů zaniká roku 1939 důsledkem ustanovení Národního svazu novinářů.³⁷

Klub československých národohospodářských redaktorů (1927–1939)

Pro účely sdružování zvláště pražských deníkářů byl v roce 1927 založen Klub českých národohospodářských redaktorů. Tento spolek nebyl stejně jako dříve zmíněný Klub československých žurnalistů v kontextu ostatních dříve či dále zmíněných spolků příliš významný, a to ani svým působením, ani množstvím svých členů. Jeho členská základna totiž až do zániku v roce 1939 nepřesáhla dvacet členů.³⁸ Spolek je tak na tomto místě zmíněn pouze z důvodu jeho následného přidružení k Národnímu svazu novinářů v roce 1939.

³⁵ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 5.

³⁶ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945–1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 19.

³⁷ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 5–6.

³⁸ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945–1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 19.

Národní svaz českých novinářů (1939–1947)

Přelom let 1938 a 1939 se nesl v duchu velkých změn. Snaha novinářů o jednotnou organizaci byla konečně korunována úspěchem a zdarem. Tehdejší politický vývoj druhé republiky vyznačující se značnými zásahy do veřejného života, které se v novinářské sféře projeví zvláště zesílenou cenzurou a kontrolou tiskovin ze strany státního aparátu, přiměl vládu vyvíjet na novináře tlak cílený na zřízení jednotné novinářské organizace, pod níž by přešly veškeré doposud existující žurnalistické spolky. Vláda nakonec svého skutečně docílila a po pár měsících od vytvoření Protektorátu Čechy a Morava se zrodila první jednotná celostátní novinářská organizace, která nesla název Národní svaz novinářů.³⁹ V této organizaci splynuly následující novinářské organizace – Syndikát československých novinářů, Spolek českých žurnalistů, Jednota československých novinářů, Klub československých žurnalistů a Klub národohospodářských redaktorů.⁴⁰ V roce 1942 s příchodem nového pronacistického vedení Národní svaz novinářů přestává nést status solidární, nepolitické, stavovské organizace a naopak na sebe bere nelibý punc totalitního a kolaborujícího spolku.⁴¹ Národní svaz novinářů spolu s pádem třetí říše přestává být činným svazem. Při životě však formálně setrval až do roku 1947. Důvodem odložení jeho likvidace byla potřeba zajistit prostor k ustavení Svazu českých novinářů jako nového svazu lépe uzpůsobeného změněným společenským a zejména politickým pořádkům. Svaz českých novinářů měl být taktéž konstituován až v okamžiku, kdy bude jeho nová členská základna očištěna od kolaborantů a zrádců.

Sdružení vězňených novinářů při Svazu českých novinářů (1945–1948)

Novináři, kteří byli důsledkem nacisticky orientované politiky Národního svazu novinářů po roce 1942 perzekuováni, a kteří toto období na rozdíl od jiných kolegů přežili, byť důsledkem věznění či deportací do koncentračních táborů s často hluboce podlomeným zdravím, byli od září roku 1945 sdružováni formálně ve Sdružení vězňených novinářů. Sdružení bylo zájmovou složkou nově vznikajícího Svazu českých novinářů. Útočiště a pomoc se zdravotními, fyzickými nebo psychickými potížemi sdružení nabídlo téměř padesáti novinářům a vdovám po novinářích, kteří útrapy režimu nepřežili. Sdružení se v roce 1946 rozrostlo a ve své členské evidenci vedlo téměř sto vězňených novinářů, sedmdesát vdov po novinářích, okolo dvě sta padesáti nemajetných dětí, dva sirotky a dvaadvacet novinářů účastnících se zahraničního odboje.⁴²

³⁹ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 7.

⁴⁰ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 29.

⁴¹ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 8.

⁴² CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 143-145.

Svaz českých novinářů a jeho nadřazené a nástupnické organizace (1945–1990)

V rámci očisty celého novinářského stavu od novinářů, kolaborujících s nacisty, probíhaly od jara roku 1945 schůzky, které měly směřovat k založení Svazu českých novinářů. Ten byl nakonec jako jeden ze dvou členů Ústředního svazu československých novinářů zřízen spolu se svým slovenským protějškem zákonem z roku 1947. Tento zákon pozbyl účinnosti roku 1950, kdy Ústřední svaz československých novinářů nahrazuje organizace Svaz československých novinářů, jejíž působnost na Slovensku vykonávala její složka Národní svaz slovenských novinářů. V rámci organizace následně v souvislosti se společenskými změnami a uvolněním spojeným s Pražským jarem došlo k další změně v roce 1968. Svaz tak dostává opět nové uspořádání. Byla schválena federalizovaná organizace Ústředí novinářů Československé socialistické republiky, složená ze dvou národních svazů, a to Svazu českých novinářů a Slovenského svazu novinářů. Poslední organizační změnu svaz zažil v roce 1973, kdy přijetím nových stanov došlo ke zrušení Ústředí novinářů Československé socialistické republiky a jeho nahrazení Československým svazem novinářů.⁴³ Ten působil až do konání mimořádného sjezdu v zimě roku 1990, na němž byl zástupci jeho dvou sdružených svazů, tedy Českého svazu novinářů a Slovenského svazu novinářů, přehodnocen postoj k činnosti komunistickým režimem zdiskreditované organizace a odhlasován zánik jak těchto dvou národních svazů, tak i zastřešující instituce Československého svazu novinářů.⁴⁴

Syndikát novinářů České republiky (1990–současnost)

Ještě před oficiálním přijetím rozhodnutí o zániku a likvidaci Československého svazu novinářů, respektive Českého svazu novinářů, se v zimě 1989 za účelem ustavující schůzky shromáždilo na tisíc pět set novinářů, kteří dali vzniknout novému uskupení žurnalistů. Toto uskupení bylo nejdříve označováno názvem Syndikát novinářů Čech a Moravy. Později, po přijetí oficiálního organizačního řádu sdružení, tedy stanov, bylo sdružení nazváno Syndikát novinářů. Spolek jako samostatný právní subjekt vzniká roku 1990, který lze považovat za rok založení současné české novinářské organizace. Syndikát novinářů si později ke svému názvu na přání slovenských kolegů přibral přídomek Syndikát novinářů České republiky, pod nímž vystupuje až do současnosti, coby dobrovolný profesní spolek novinářů, stanovující si za cíl hájit principy svobody tisku a dalších sdělovacích prostředků, jakož i osob, které jsou jeho členy.

⁴³ BLODIGOVÁ, Alexandra. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, 12. listopad–15. prosinec 2002*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002, s. 80.

⁴⁴ Tamtéž, s. 88.

1.2 Archiválie ke spolkovému životu novinářů

„Pohled na strastiplnou historii zápasu o uchování dokladů minulosti české žurnalistiky evokuje zcela nutně otřesné poznání: není snad žádné jiné profese, jejíž příslušníci by si tak málo vážili dokladů své vlastní minulosti, ba dokonce se mnohdy vyslovovali i proti jejich uchovávání.“

Karel Malec, 2001⁴⁵

Snahu o uchování písemností spojených s novinářskými spolky a organizacemi lze vysledovat až do konce 19. století. Shromážděním a zpracováním písemných pramenů dokumentujících historii novinářských organizací se zabývali v rámci svých spolků novináři jako Josef Vejvara. Ten jako nikdo jiný může potvrdit výše citovaný výrok Karla Malece o neúctě novinářů k jejich vlastní historii. Josef Vejvara byl totiž v roce 1898 svědkem události, při níž, nebýt jeho včasného zásahu, mohly rukou samotných novinářů zaniknout nejstarší a nejcennější památky jejich spolkového života. Důležitosti uchování spolkové historie novinářů si kromě Josefa Vejvary byl vědom i novinář a dlouholetý funkcionář prvorepublikového Syndikátu československých novinářů Bohuslav Novotný. Systematická adekvátní péče byla však shromážděným archiváliím věnována až od roku 1956, kdy se archiv dostal do správy knihovny Novinářského studijního ústavu. Pozornost byla věnována zvláště systematizaci nashromážděných pramenů a jejich zařazení do tematických celků. Vytvářeny byly pomocné evidenční seznamy archivovaných listin.⁴⁶

Po Sametové revoluci, v listopadu 1989, byly nashromážděné sbírky předány nově vznikajícímu Syndikátu novinářů České republiky. S dokumenty však spolek nakládal velmi nešetrně a skladoval je v nevyhovujících, vlhkých prostorech. Na dalším zpracování archivu se nepodílela ani žádná společnost pověřená osoba. Archiv tak důsledkem neodborného zacházení postupně chátral, což názorně dokládá i následující svědectví: *„zcela provlhlé spisové celky, které již ztratily svou pevnou konzistenci, stávaly se papírovou kaší, mezi níž se provrtávaly myši, provlhlostí zcela rozpadlé obaly kartonů, vše pokryté postupující plísní a naplnění ovzduším hniloby a zkázy.“*⁴⁷ Z důvodu rostoucího zájmu o archivní sbírky a jejich využití pro badatelské účely se však naštěstí podařilo část archivu v roce 1995 zachránit.⁴⁸ Na základě depozitní smlouvy z května 1999 byl poté

⁴⁵ MALEC, Karel. Archiv Syndikátu novinářů. *Paginae historiae*. Sborník Státního ústředního archivu v Praze. 2001, č. 9, s. 128.

⁴⁶ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 16.

⁴⁷ MALEC, Karel. Archiv Syndikátu novinářů. *Paginae historiae*. Sborník Státního ústředního archivu v Praze. 2001, č. 9, s. 125.

⁴⁸ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 17.

archiv Syndikátem novinářů České republiky předán do odborné archivní péče Státního ústředního archivu.⁴⁹

Státní ústřední archiv se později, s nabytím účinnosti zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě, v roce 2005 přejmenoval na Národní archiv. Národní archiv přitom do dnešních dnů dohlíží nad spolkovými dokumenty pořízenými novinářskými spolky a organizacemi v období od roku 1872 do roku 1990 a schraňuje je pro další generace historiků dějin žurnalistiky. Přestože archiv tvoří archiválie nejrozličnějších novinářských spolků a organizací tak, jak tyto napříč dějinami vznikaly a zanikaly, bylo v době, kdy správu nad ním vykonával Státní úřední archiv, rozhodnuto, že archiv bude tvořit jediný archivní fond Archiv Syndikátu novinářů (archivní signatura SYN).⁵⁰ Toto rozhodnutí respektoval úřad rovněž po svém přejmenování na Národní archiv. I přes těžké ztráty, způsobené nešetrným zacházením s vnitřními spolkovými dokumenty novinářských organizací, disponuje v současnosti Národní archiv více než stem tisíc materiálů uložených v několika stech kartonech.⁵¹

Nejcennější součástí sbírek jsou bezpochyby stanovy jednotlivých novinářských spolků a organizací, kdy nejstarší z nich jsou dochovány dokonce v ručně psané podobě. Kromě přijatého znění stanov lze ve fondu nalézt taktéž stanovy opatřené poznámkami, podtrženými či škrty, vypovídajícími o návrzích změn stanov napříč časem existence spolku. V archivu nechybí ani protokoly ze schůzí nejvyšších spolkových orgánů, matriky členů, členské přihlášky, náborové dokumenty, účetní listiny, výroční zprávy, věstníky, memoranda, důležité výzvy spolku, významné dopisy a korespondence, podání úřadům a podobně. Stěžejním autentickým pramenem poznání, využívaným v této práci, přitom budou hned z počátku jmenované stanovy, z nichž je nejlépe seznatelná organizační struktura spolků a uspořádání jejich členské základny. Novější pramenné zdroje, vzniklé po roce 1989, neuchovává Národní archiv ve Fondu Syndikátu novinářů, k prostudování jsou dostupné v Archivu Syndikátu novinářů České republiky, nacházejícím se v Praze na Senovážném náměstí.

⁴⁹ MALEC, Karel. Archiv Syndikátu novinářů. *Paginae historiae*. Sborník Státního ústředního archivu v Praze. 2001, č. 9, s. 114.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž, s. 127.

1.3 Současný stav poznání spolkového života novinářů

Kromě archiválií, dochovaných ke spolkovému životu, vychází práce též z odborné literatury. Nejstarší publikací, poskytující ucelený, zevrubnější vhled do historie spolkového života novinářů, je dílo českého novináře a historika, **Josefa Vejvary** (* 1869; † 1946). Josef Vejvara byl redaktorem Národních listů, Kolínských novin a listu Český východ. Kromě redakční práce věnoval velkou část svého životního úsilí spolkovému a profesnímu životu novinářů.⁵² V době první republiky Josef Vejvara publikoval své dílo Historie spolku českých žurnalistů v Praze,⁵³ které dodnes představuje stěžejní publikaci referující o spolkových aktivitách novinářů v období let 1877 až 1927. K sepsání a uchování spolkových pamětí jej přivedla pravděpodobně znepokojující zkušenost z podzimu roku 1898, kdy se stal svědkem naprostého neuvědomění si důležitosti zachování spolkových dokumentů nejen pro dějiny a generace budoucích historiků.

Na tuto událost Josef Vejvara vzpomíná v předmluvě ke své knize Historie spolku českých žurnalistů v Praze následovně: *„Jednoho pondělí na podzim roku 1898 dostavil jsem se do místnosti Spolku českých žurnalistů (...) poněkud dříve, než bylo ustaveno zahájení obvykle v ten den pořádané schůze výboru tohoto spolku. (...) Otevřev kancelářské dveře, stanul jsem překvapen. Ze železných kamen neunikal dým do komína, nýbrž do místnosti, v níž bylo dýchání obtížné, ba dokonce zdraví nebezpečné. Otevřev okno, pátral jsem po příčině závady, která byla velmi prostě vysvětlena. Kamna byla s vrchu přecpána papíry, více doutnajícími než hořícími. Nezbylo než jednotlivé závitky a chomáče z kamen vyjmouti a do džberu s vodou ponořiti, aby se dalšímu dýmu zabránilo. Při tom bezděky zraky mé padly na ohořelý papír, na jehož konci byl podpis Jana Nerudy, jednoho z tvůrců a zakladatelů Spolku českých žurnalistů! (...) V kamnech pálila posluhovačka spisy a makulaturu, uloženou či lépe naházenou na hromadu, smetišti podobnou v malé, tmavé místnosti, kde se tato hromada utvořila v době úklidu kancelářské místnosti.“⁵⁴*

Zásluhou zásahu Josefa Vejvary, který tak po této nešťastné „kouřové příhodě“ chodil pravidelně prohledávat „odpadky“, tedy listiny Spolkem českých žurnalistů již vyřazené a určené k likvidaci, v nichž ke svému zděšení (ale i radosti) našel též důležité záznamy o založení první organizace českých novinářů, se podařilo dochovat velkou část záznamů o dějinách spolkového života novinářů. V roce 1918 byla Josefu Vejvarovi dokonce propůjčena spolkem, který snad s odstupem času docenil historickou důležitost zachráněných dokumentů, místnost k založení žurnalistického archivu, jehož základem se staly spisy vytažené z ohně onoho pondělí roku 1898. Josef Vejvara tuto sbírku opatroval až do své smrti v roce 1946.⁵⁵ V rámci osobní pozůstalosti se po něm dochovaly dva kartony zahrnující korespondenci a stanovy novinářských organizací z doby první

⁵² BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 35.

⁵³ Dílo Josefa Vejvary viz VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927.

⁵⁴ VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 1.

⁵⁵ Tamtéž.

republiky, které v současnosti taktéž tvoří nedílnou součást sbírky Národního archivu České republiky.⁵⁶

Roku 1987 vyšla druhá přehledová publikace, věnující se spolkovému životu novinářů, tentokrát zacílená na širší časový horizont let 1877 až 1987. Autorem této knihy, nesoucí název *Z historie naší novinářské organizace*,⁵⁷ je kolektiv pracovníků bývalé novinářské fakulty pod vedením **Vladimíra Hudce**. Toho při příležitosti příprav IX. sjezdu Československého svazu novinářů na rok 1987, na nějž mělo dopadat mimo jiné i sto desáté výročí založení Spolku českých žurnalistů, oslovili s prosbou, aby pro delegáty sjezdů Českého svazu novinářů, Slovenského svazu novinářů a jejich zastřešujícího Československého svazu novinářů přichystal knížku dokumentující historii vývoje dosavadních novinářských organizací.⁵⁸

Tento nápad se Vladimíru Hudcovi zamlouval, neboť jak sám v závěrečné ediční poznámce ke své knize *Z historie novinářské organizace* uvádí, existovalo jen několik dílčích studií k různým obdobím činnosti novinářských organizací, mezi nimiž se vytrácely vzájemné souvislosti.⁵⁹ Kromě toho, že Vladimír Hudec zcela opomenul dílo Josefa Vejvary, lze mu dát ve zbytku bezesporu za pravdu. Z významnějších dílčích počinů, které do té doby byly zpracovány, lze jmenovat jen studii archiváře Českého svazu novinářů **Hynka Šika**⁶⁰ (* 1902; † 1979) s názvem *K 100. výročí založení naší první novinářské organizace*, uveřejněnou roku 1977 v listu *Sešity novináře*.⁶¹

Sborník *Z historie naší novinářské organizace* měl být dle Vladimíra Hudce užitečný a významný nejen pro profesionální novináře. Věřil, že o něj projeví zájem i historikové jiných oborů či studenti žurnalistiky, přestože jeho poučnost spatřoval především pro funkcionáře a členy Československého svazu novinářů,⁶² pro jehož delegáty, jakož i zástupce jeho dvou národních svazů, jako neveřejný výtisk, vznikal. Po Sametové revoluci a pádu komunistického režimu někteří žurnalisté sborník kvůli době, v níž vznikal, a kterou měli stále v živé paměti, označovali za nehodný jakékoliv pozornosti. Za doby komunistické totality totiž bylo k vývoji žurnalistiky přistupováno s ideologickou předpojatostí (žurnalistika byla rozlišována na buržoazní a socialistickou, kterou od prvně jmenované odlišoval zvláště princip stranickosti). Takový pohled je však poněkud zaujatý. Stejného názoru byl i český novinář Stanislav Maleček (* 1917; † 2000), který

⁵⁶ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 35.

⁵⁷ Dílo Vladimíra Hudce viz HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987.

⁵⁸ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 185.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Hynek Šik byl bibliografem a archivářem, zaměstnaným v Ústavu pro teorii a dějiny hromadných sdělovacích prostředků Univerzity Karlovy v Praze, na níž se jako akademik věnoval dějinám žurnalistiky, které se staly jeho celoživotním tématem. Přispíval rovněž svými články do Českého slova, Novináře, Novinářského sborníku, Svobodného slova a jeho příspěvky lze nalézt taktéž ve Sborníku Národního muzea. Viz BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 34.

⁶¹ ŠIK, Hynek. *K 100. výročí založení naší první novinářské organizace*. *Sešity novináře*. 1977, roč. 11, č. 4.

⁶² HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 186.

ve své stati s titulkem *Malá zastavení na cestě novinářské organizace* uvádí následující: „Prvá část, která obsahuje historii novinářské organizace do roku 1945, je zpracována poměrně objektivně a podává věcný pohled na dobu od roku 1872, kdy se v Praze sešla valná schůze novinářů českých „za příčinou založení Penzijního spolku“, až do doby Květnového povstání v roce 1945, kdy Konference zástupců tisku dala České národní radě podnět k založení Svazu českých redaktorů. Kapitola o letech 1945 až 1948 je už ovšem poplatná názorům politické moci, to je komunistické strany.“⁶³ Přestože je část obsahu knihy ideologicky zkreslena, stále dílo Vladimíra Hudce zůstává nejkomplexnějším pramenem dějin novinářských organizací až do roku 1989.

Dějiny českých masových médií a historií nejen československých, ale také německých mediálních organizací se v současnosti v akademickém prostředí zabývají **Barbara Köpplová** (* 1943) a **Jan Jiráček** (* 1958). Mezi pracemi těchto akademiků, na nichž často pracují jako tvůrčí kolektiv, je možné nalézt rovněž článek z roku 2008, nazvaný *Počátky spolkového života českých novinářů*, který byl publikován ve Sborníku Národního muzea v Praze.⁶⁴ Autoři na šesti stranách tohoto článku zaměřují svou pozornost především na vznik Spolku českých žurnalistů. V článku lze nalézt zmínky rovněž o jiných, později ustanovených, novinářských organizacích, jako je Jednota žurnalistů československých, Syndikát pražských deníkářů, Syndikát denního tisku československého či Syndikát československých novinářů.

Zmínit na tomto místě je rovněž třeba **Alexandru Blodigovou** (* 1952) a **Jaroslava Bubeníka**, archiváře Národního archivu v Praze, kterým patří rovněž nemalý dík za sestavení Inventáře Fondu Syndikátu novinářů. Inventář je totiž nepochybně prvním dokumentem, který se dostane do rukou každému mediálnímu historikovi, neboť ztělesňuje základní pomůcku nezbytnou pro práci s archiváliemi dostupnými v Národním archivu. Obsahuje jak soupis veškerých archiválií, tak specifikaci místa jejich uložení v archivu (inventární číslo a ukládací jednotka). Kromě toho na prvních patnácti stranách nabízí autoři tohoto inventáře čtenáři krátký, avšak informačně velice hutný text o novinářských organizacích působících na českém území během let 1872 až 1990. Při jeho zpracování vycházeli z knihy Vladimíra Hudce *Z historie naší novinářské organizace*.⁶⁵ Nechybí ani kapitola věnovaná vývoji a dějinám archivního souboru písemností novinářských spolků, nebo informace o osobních fondech některých novinářů, které jakožto jejich pozůstalost byly převzaty Národním archivem. Inventář fondu je o to cennější, uvědomíme-li si, že i přes těžké ztráty, které archiv v průběhu své existence utrpěl (pálení dokumentů Spolkem českých žurnalistů, skladování v nevhodných vlhkých prostorech), dokumentuje přes sto tisíc materiálů uložených v několika set kartonech.⁶⁶ Alexandra Blodigová se také podílela na výstavě k dějinám novinářských spolků.

⁶³ MALEČEK, Stanislav. *Byli jsme při tom: Čeští novináři a publicisté vzpomínají na události let 1968-1969, doby, kterou celý svět znal jako Pražské jaro*. Praha: Klub novinářů Pražského jara, 1993, s. 43.

⁶⁴ KÖPPLOVÁ, Barbara a JIRÁK, Jan. *Počátky spolkového života českých novinářů*. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum. 2008, roč. 53, č. 1-4.

⁶⁵ MALEC, Karel. *Archiv Syndikátu novinářů. Paginae historiae*. Sborník Státního ústředního archivu v Praze. 2001, č. 9, s. 127.

⁶⁶ Tamtéž, s. 128.

K příležitosti konání této ojedinělé výstavy byla vydána kniha⁶⁷ věnovaná z části spolkovému životu novinářů. V ní lze nalézt fotokopie vybraných důležitých dokumentů dochovaných k novinářským celkům ve fondu Syndikátu novinářů Národního archivu.

Spolkovým životem novinářů se dále zabývá **Jan Cebe** (* 1978), který mu věnoval svou disertační práci. Jan Cebe, stejně jako výše jmenovaní, neměl ambici se zaměřit na celý vývoj novinářských organizací. Proto si za rozhodné zkoumané období vybral léta 1945–1948. Volbu tématu zdůvodňoval absencí jeho podrobnějšího rozpracování. Dodával, že ohledně poznání žurnalistických organizací ve zvoleném období se lze odvolat toliko na publikaci Vladimíra Hudce *Z historie naší novinářské organizace*, která přináší dosud nejucelenější zachycení tématu. Jedním dechem však dodává, že: „*Vzhledem k tomu, že kmenový text má zhruba 180 stran, je zřejmé, že období tří poválečných let nemohl být věnován dostatečný prostor. Období od května 1945 do února 1948 je zde zachyceno na patnácti stranách, na nichž je organizace a její vedení vyobrazena především jako spojenec revolučních sil v čele s Komunistickou stranou Československa.*“⁶⁸ O tři roky později tuto z části přepracovanou a doplněnou⁶⁹ disertační práci vydal Jan Cebe na knižním trhu pod titulem *Spolkový život českých novinářů v letech 1945–1948*.⁷⁰

⁶⁷ BLODIGOVÁ, Alexandra. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, 12. listopad–15. prosinec 2002*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002.

⁶⁸ CEBE, Jan. *Novinářská organizace v letech 1945-1948. Disertační práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd*, 2012, s. 12.

⁶⁹ Doplněna byla zvláště pasáž uvozující a rámuující celé téma do širšího kontextu. První kapitola krátce představuje počátky spolkového života a první pokusy o založení jednotné novinářské organizace, počátky spolkové činnosti novinářů v českých zemích ve 2. polovině 19. století a prudký rozvoj spolkové činnosti v českých zemích v 1. polovině 20. století.

⁷⁰ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015.

2 Penzijní spolek českých žurnalistů (1872)

2.1 Prehistorie spolkového života novinářů

První snahy o vytvoření svébytné novinářské organizace můžeme dle některých autorů vysledovat až do 60. let 19. století. Jediným pramenným zdrojem poznání o tomto období však zůstávají vzpomínky redaktorů Národních listů Karla Tůmy a Serváce Hellera.⁷¹ Obecně proto prehistorii spolkových činností novinářů, doloženou dobovými písemnými záznamy, zasazujeme až do 70. let 19. století. Psal se rok 1872, Rakousku-Uhersku vládl panovník habsburské monarchie, František Josef I., a právě v této době, pravděpodobně z iniciativy Jana Nerudy, proběhlo dle dochovaných pramenů celkem šest schůzek⁷² pražských novinářů, na nichž mělo dojít k dohodě o vzniku Penzijního spolku českých žurnalistů.⁷³

Penzijní spolek českých žurnalistů, jak již sám jeho název napovídá, měl vyvíjet činnost v oblasti sociálního a zdravotního zabezpečení svých členů. Sociální pomoc spolku byla pro komunitu novinářů téměř životně důležitou, neboť tehdejší mzda novináře mnohdy nepokryla ani novinářovy základní životní náklady a předurčovala jej k životu na hranici chudoby a živoření. V období počátku 70. let 19. století dle odhadů práci novináře vykonávalo přibližně sto novinářů na celém českém území.⁷⁴ Slušná obživa se přitom dostávala jen asi čtyřem desítkám z nich.⁷⁵

Mzda novináře byla přitom těžce vydělaná. Novináři, kteří byli na plný pracovní úvazek zaměstnání v redakcích tehdejších deníků, často neměli jakýkoliv volný čas. Poměry v redakcích byly pro novináře vysilující. Pracovalo se po celý den až do noci. Po zbytek času musel novinář držet pohotovost. Po vytištění sepsaných článků do listu byli novináři navíc mnohdy nuceni zajistit ještě distribuci novin za pomoci svých rodinných příslušníků.⁷⁶ Jiná výdělečná činnost, kterou by si novinář nad rámec svých novinářských aktivit přilepšil, tak byla časově nemyslitelná. Za to vše se začínající novinář musel spokojit s roční výplatou čtyřicet až padesát zlatých. Pro mnohé redaktory, zvláště ty působící v Praze nákladné na každodenní životní potřeby, to znamenalo, že budou strádat hladu. U zavedenějších redaktorů se pak roční plat pohyboval okolo částky sta zlatých. Sto zlatých přitom v tehdejší době mělo představovat jakousi pomyslnou hranici

⁷¹ ŠIK, Hynek. K 100. výročí založení naší první novinářské organizace. *Sešity novináře*. 1977, roč. 11, č. 4, s. 43.

⁷² Schůzky se uskutečnily ve dnech – 9. 4. 1872, 10. 4. 1872, 11. 4. 1872, 18. 4. 1872 a 7. 6. 1872 (viz BLODIGOVÁ, Alexandra. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, 12. listopad–15. prosinec 2002*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002, s. 33).

⁷³ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 14.

⁷⁴ KÖPPOVÁ, Barbara a JIRÁK, Jan. Počátky spolkového života českých novinářů. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum. 2008, roč. 53, č. 1-4, s. 29.

⁷⁵ SEKERA, Martin. Počátky a rozvoj moderní české žurnalistiky. Vybrané problémy. *Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta*, Praha, 2000, s. 104.

⁷⁶ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 32.

pro slušné živobytí.⁷⁷ Český publicista Vítězslav Hálek se dokonce v roce 1873 zmiňoval ještě o vyšší částce nezbytné pro důstojné živobytí. Hovořil o celých sto padesáti zlatých. Ve svém fejetonu sepsaném pro Národní listy pro čtenáře vypočetl, co vše by musel být schopen český spisovatel či novinář během roku napsat, aby si alespoň toto minimální slušné živobytí zajistil. Výčet obsahoval práci odpovídající buď dvaceti pěti tragédiím případně veselohrám pětiaktovým, pětasedmdesáti až jednomu stu tragédiím nebo veselohrám jednoaktovým, patnáctisvazkovému románu nebo patnácti románům jednosvazkovým.⁷⁸

Ještě hůře, než redaktori píšíci pro denní listy na bázi zaměstnaneckého poměru, na tom byli novináři působící takzvaně na volné noze, kteří přispívali do různých listů a ohodnoceni byli nikoliv platem ale řádkovým honorářem. Honorář za otištěný článek činil koncem 80. let 19. století pro představu tři krejcarů. Pro lepší srovnání skromná snídaně v této době přišla na celý dvojnásobek, tedy šest krejcarů, a to nemluvě o obědu či večeři, na něž musel novinář vynaložit krejcarů patnáct. Denní stravou novináře tak mnohdy byla je řídká polévka, suchý chléb a žitná káva.⁷⁹ Nepřiměřenost odměňování novinářů za práci je zvláště viditelná při porovnání s výdělkem jiných profesí. Nádeník, jakožto nejnižší postavená pracovní síla, si ve městě vydělal za den i osmdesát krejcarů, na venkově pak okolo čtyřiceti krejcarů.⁸⁰ Snadným výpočtem tak zjistíme, že aby novinář dosáhl na takovýto denní honorář, musel by napsat okolo třinácti až šestadvaceti článků za jediný den.

Novináři se tak právem obávali chorob, invalidity či nezaviněné nezaměstnanosti, kvůli nimž se mohli se svými rodinami snadno ocitnout takřka ze dne na den bez jakýchkoliv příjmů.⁸¹ V období 70. let 19. století přitom nemohla být o angažovanosti státu ve věcech sociálního či zdravotního pojištění osob vyloučených z důvodu nemoci či pokročilého věku z pracovního procesu ještě ani řeč. Z toho důvodu novinářům nezbývalo než se spoléhat na vzájemnou soudržnost, pospolitost novinářské obce, dobročinnost a solidaritu nejbližších kolegů, neboť vlastní rezervy na těžší časy nebylo téměř možné utvořit. I kolegiální podpora však byla minimální, neboť „*chudák ze svého mála nemohl dávat více než nějaký ten šesták.*“⁸²

Není divu, že se s příchodem hospodářské krize, recese a skokovým nárůstem nezaměstnanosti zakrátko zrodila myšlenka penzijního pomocného spolku, který měl působit na poli sociálního zabezpečení a poskytovat svým členům a jejich rodinám alespoň určité finanční jistoty důstojného živobytí.⁸³ Materiální záštita v podobě penze

⁷⁷ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 12.

⁷⁸ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 31.

⁷⁹ TESAŘOVÁ, Zina: Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů – první české stavovské organizace novinářů. *Disertační práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd*, Praha, 2003, s. 16.

⁸⁰ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 12.

⁸¹ Tamtéž, s. 12-13.

⁸² HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 32.

⁸³ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 12-13.

vyplácené spolkem měla být poskytnuta těm novinářům, kteří se jako jeho členové ocitli z důvodu nemoci ve stavu znemožňujícím výkon práce přinášející jim prostředky nutné pro jejich obživu, či rodinám (vdovám a sirotkům) zesnulých novinářů.⁸⁴

Novináře přitom nelze z hlediska myšlenky zakládání podpůrných sociálních spolků ani zdaleka označit za průkopníky. Naopak jejich snahy o sounáležitost novinářů v Penzijním spolku českých žurnalistů, přišly až v letech, kdy v Praze vyvíjelo svou činnost na sedmdesát podobných spolků založených příslušníky jiných profesí. „*Žurnalisté byli jednou z posledních profesí, která naskočila do rozjetého vlaku zakládání podpůrných spolků, jež suplovaly nedostatečnou síť sociálního a zdravotního zabezpečení.*“⁸⁵

I přes potřebnost vzniku spolku, který by vyvíjel sociální zabezpečovací činnosti ve prospěch svých členů, k dovršení přípravných prací spojených se založením Penzijního spolku českých žurnalistů nikdy nedošlo. Horlivé rokování bylo neúspěšné a snahy o založení vlastní novinářské organizace tak zůstávají v roce 1872 přes všechno úsilí nenaplněny. Důvodem tohoto nezdaru měla být dle vzpomínek Serváce Hellera politicky motivovaná haštěřivost mezi táborem staročechů a mladočechů.⁸⁶ Novináři si tak na zrod svého spolku museli nakonec počkat dalších pět let.

Přestože ke vzniku Penzijního spolku českých žurnalistů v konečném důsledku nedošlo, dochoval se do současné doby alespoň ručně psaný čtyřstránkový návrh stanov spolu s připomínkami k jejich obsahu. Zkáze uniklo i šest stran konečného znění ručně psaných stanov, které byly přijaty na ustavujících schůzích po provedení navrhovaných korektur. Dochované zakladatelské listiny jsou v současnosti uloženy v archivní krabici číslo jedna Národního archivu, ve fondu Archivu Syndikátu novinářů. Přestože se jejich zněním nikdy organizace spolku neřídila, můžeme si na nich demonstrovat alespoň podobu jeho zamýšlené organizace.

2.2 Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti

Dříve, než se na základě dochovaných stanov práce blíže vymezí k organizaci spolku a parametrům jeho členské základny, je na místě se pozastavit u podmínek, které dle tehdejších právních předpisů musel spolek pro svůj vznik naplňovat. K tomu je nezbytné si předně vymežit, jakými právními předpisy se spolkový život řídil.

Jedny z prvních pravidel pro spolkovou činnost upravovala císařská pravidla pro spolky z roku 1848 (dekret dvorské kanceláře přijatý dne 5. 11. 1843). O šest let později se rakouské spolkové právo řídilo císařským patentem č. 171/1849 ř. z., jímž se vydala úprava svobody spolkového a shromažďovacího práva. Další novelizace spolkových norem přišla spolu s přijetím císařského patentu č. 253/1852, později v roce 1867

⁸⁴ KÖPPLOVÁ, Barbara a JIRÁK, Jan. Počátky spolkového života českých novinářů. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum. 2008, roč. 53, č. 1-4, s. 28-29.

⁸⁵ Tamtéž, s. 28.

⁸⁶ VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 8. Shodně i HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 14.

nahrazeného tzv. předlitavským zákonem č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím. Přijetí zákona o spolcích z roku 1867 předcházela porážka rakouského mocnářství v bitvě u Hradce Králové v roce 1866, která zapříčinila tzv. rakousko-uherské vyrovnání a s ním spojenou nutnost ústavních změn v mnohonárodnostní rakouské monarchii završené přijetím Prosinčové ústavy dne 26. 2. 1867.⁸⁷

Snahy o založení Penzijního spolku českých žurnalistů spadají do roku 1872. Jeho zakladatelé tak museli respektovat pravidla obsažená ve Státním základním zákonu o všeobecných právech státních občanů pro království a země zastoupené v říšské radě, který ve svém článku dvanáct garantoval rakouským státním občanům právo shromažďovat se a tvořit spolky. Prováděcím zákonem k tomuto ústavnímu zákonu byl poté právě zákon o právě spolčovacím č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím, jehož ustanovení byla účinná a v českých zemích závazná pro dalších téměř pětadesát let (až do října roku 1951). Ta si na dalších řádcích blíže představíme.

Zákon č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím, svými ustanoveními vymezoval primárně podrobné podmínky, za nichž mohly spolky v rámci předlitavské části habsburské monarchie vznikat. Zakladatelům spolků zákon ukládal splnit oznamovací povinnost ve vztahu k politickému řízení zemskému (zemskému úřadu) o zamýšleném vzniku spolku, a to dříve, než samotný spolek vznikne.⁸⁸

Řízení zemskému mělo být předloženo též pět exemplářů statut (stanov). Stanovy reprezentovaly základní dokument spolku a musely ze zákona obsahovat řadu údajů o způsobu řízení spolku, jeho zastupování navenek, informace o spolkových orgánech a požadavcích, jejichž dodržení mělo podmiňovat přijetí platného rozhodnutí spolku. Spolek musel být rovněž identifikován sídlem. Stanovy musely obsahovat také informace o právech a povinnostech pramenících jeho členům z jejich účasti ve spolku. Stanoven měl být i prostředek řešení sporů vzniklých na spolkové půdě. V neposlední řadě stanovy měly obsahovat i osud spolku v případě rozpuštění členské základny.⁸⁹ Statuta měla zůstat uložena u zemského úřadu a kdokoliv do nich byl oprávněn na žádost nahlížet.⁹⁰

Na základě posouzení stanov zemským zřízením mohly nastat ze zákona dvě situace. V první z nich se zemský úřad buď explicitně v rozhodnutí vyslovil, že spolek nezakazuje, nebo ve čtyřtýdenní lhůtě setrval nečinným, nevydal žádné rozhodnutí, jímž by vyjádřil svoji vůli činnost spolku zakázat. V obou těchto případech mohl spolek započít se svými zamýšlenými spolkovými aktivitami.⁹¹ Druhá alternativa, jak zemský úřad mohl s otázkou vzniku spolku po prostudování předložených jeho stanov naložit, zakládala rakouské monarchii významné oprávnění zabránit vzniku nežádoucích spolků. Pokud totiž zemský úřad do čtyř týdnů od oznámení plánovaného vzniku spolku z předložených stanov spolku vyhodnotil, že je spolek dle účelu či svého zřízení nebezpečný pro rakouské

⁸⁷ TELEČ, Ivo. Cesta spolkového práva. *Paginae historiae*. Praha: Národní archiv. 2017, roč. 25, č. 2, s. 37-38.

⁸⁸ Zákon č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím, ve znění platném a účinném od 15. 11. 1867 do 1. 10. 1951, ustanovení § 4.

⁸⁹ Tamtéž, ustanovení § 4-5.

⁹⁰ Tamtéž, ustanovení § 5.

⁹¹ Tamtéž, ustanovení § 7.

mocnářství, mohl zemský úřad jeho zřízení ve schvalovacím řízení zakázat.⁹² Proti tomuto rozhodnutí bylo možné podat opravný prostředek – odvolání, o němž měla rozhodovat druhá instance, nadřízená zemskému úřadu, a to ministerstvo vnitřních záležitostí.⁹³

S otázkou vzniku spolku je z podstaty věci spjata i otázka jeho zániku. Spolek mohl být dle platné a účinné legislativy z autority státu rozpuštěn zemským řízením. K rozpuštění spolku přitom mohlo dojít, pokud by spolek přijímal vnitřní předpisy odporující trestnímu zákonu či si osoboval autoritu svěřenou do rukou moci zákonodárné či výkonné.⁹⁴ Organizace měla možnost se proti tomuto jednostrannému mocenskému rozhodnutí bránit podáním odvolání k ministerstvu vnitřních záležitostí.⁹⁵ O rozpuštění spolku byl stát povinen vyrozumět veřejnost prostřednictvím tisku.⁹⁶ Rovněž zánik spolku z vůle jeho členů byl nevyhnutelně doprovázen kontrolou ze strany státu, který požadoval vyrozumění o zániku spolku předložit zemskému řízení.⁹⁷

Státní aparát měl kromě oprávnění spojených se vznikem a zánikem spolku taktéž řadu podstatných kontrolních pravomocí, k jejichž výkonu jej opravňoval opět samotný prováděcí předpis, zákon č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím. Ani po založení spolku stát neopouštěl jeho fungování zcela bez dohledu. Vypovídá o tom například možnost státního aparátu dohlížet na spolkovou činnost zevnitř skrze zprávy o činnosti vydávané samotnými spolky, jejichž tři vyhotovení musel zasílat spolek císařskému úřadu bezpečnosti, popřípadě politickému okresnímu úřadu. Za neuposlechnutí spolkům hrozila citelná pokuta ve výši deseti zlatých,⁹⁸ jejíž výše pro lepší představu odpovídala výši zápisného do spolku pro jednoho jeho člena.

Spolek musel též zmíněnému úřadu s předstihem nejméně jednoho dne oznamovat každé plánované shromáždění.⁹⁹ Úřad disponoval oprávněním vyslat na shromáždění či schůzi pořádanou spolkem svého zástupce, jemuž měl pořadatel poskytnout na vyžádání informace o osobách navrhovatelů spolkových usnesení či o řečnících na shromáždění vystupujících. Zástupce úřadu si mohl též vymínit, že o průběhu shromáždění bude sepsán písemný protokol, do něž mohla kdykoliv nahlížet vláda. Nedodržoval-li přitom spolek při pořádání shromáždění zákonná nařízení, rokoval o věcech nenáležících do spolkové působnosti, nebo by jeho jednání narušovalo veřejný pořádek, mohlo být shromáždění zakázáno a rozpuštěno. Proti osobám, které neuposlechly příkaz shromáždění opustit, mohly být použity donucovací prostředky. Z kontroly byly vyňaty pouze schůze představenstva spolku či shromáždění kontrolního orgánu.

Spory vzniklé mezi spolkem a jeho členy neměly státem zřizované civilní soudy pravomoc rozhodovat. Účastníci, mecenáši, penzisté či vdovy a sirotci po účastnících

⁹² Zákon č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím, ve znění platném a účinném od 15. 11. 1867 do 1. 10. 1951, ustanovení § 6 věta první.

⁹³ Tamtéž, ustanovení § 8.

⁹⁴ Tamtéž, ustanovení § 20.

⁹⁵ Tamtéž, ustanovení § 25.

⁹⁶ Tamtéž, ustanovení § 27.

⁹⁷ Tamtéž, ustanovení § 26.

⁹⁸ Tamtéž, ustanovení § 13.

⁹⁹ Tamtéž, ustanovení § 15.

spolku se totiž se svými právními nároky vůči spolku dle stanov neměli obracet na státní instituce z důvodu, že se svého práva domáhat se vyřízení sporu u civilního státního soudu stvrzením stanov vzdávali. K řešení sporů bylo dle stanov povoláno výhradně ředitelství spolku. Opravný prostředek proti rozhodnutí ředitelství měl být poté adresován valné hromadě.¹⁰⁰

2.3 Organizace spolku a parametry jeho členské základny

Základ organizace spolku stanovoval návrh stanov ve svých celkem třiačtyřiceti paragrafech. Členství ve spolku mohlo mít dle tohoto návrhu stanov trojí podobu. Člen spolku mohl být zapsán jako účastník, mecenáš či penzista. Každá kategorie členství s sebou přinášela rozličná kritéria, která musel uchazeč pro daný typ členství ve spolku dle jeho stanov naplnit.

Účastníkem spolku se mohl stát jen novinář, který dovršil dvaceti čtyř let věku a v Čechách působil jako stálý spolupracovník některého ze zde vycházejících politických časopisů píšících ve prospěch národa českého. Současně takový uchazeč o členství měl osvědčit alespoň tříletou žurnalistickou činnost.¹⁰¹ Ohledně délky nutné praxe přitom dle protokolů ze schůzek zavládla mezi zakladateli bouřlivá rozprava. V úvahu připadala též lhůta pětiletá, nebo naopak zcela žádná.¹⁰² Dle Josefa Vejvary je z tohoto požadavku jasně patrné, že již před sto padesáti lety byl „*kladen důraz na požadavek, aby se do žurnalistického spolku nemohl dostat novinář, který neměl náležitou průpravu, a spolek měl být uchráněn před živly přelétavými.*“¹⁰³ Účastník musel též při vstupu do spolku složit jednorázové zápisné odpovídající deseti zlatým a každoročně musel hradit i šedesát zlatých jako příspěvek na činnost spolku. Účastník se musel v neposlední řadě zavázat svým podpisem k respektování a dodržování stanov spolku.¹⁰⁴ Účastník, který spolku hradil roční vklady alespoň po dobu pěti let, poté směl ve spolku jako jeho člen setrvat i kdyby přestal vykonávat zaměstnání novináře.¹⁰⁵

Mecenášem se mohla stát fyzická osoba, obec či jiný spolek, pokud by jednorázově ve prospěch spolku složil dvě stě zlatých, případně přispíval ročně nejméně deset zlatých.¹⁰⁶ Mecenáši měli být zapisováni do zvláštní knihy, která nesla informace o jejich jménu a výši příspěvku. Obsah knihy měl být každoročně s koncem roku uveřejňován široké veřejnosti. Spolek měl v úmyslu udělovat svým podporovatelům taktéž diplomy

¹⁰⁰ NA, fond ASYN, k. 1. Protokol z ustavující schůze Penzijního spolku novinářů českých 1872, ustanovení § 39 návrhu spolkových stanov.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² NA, fond ASYN, k. 1. Protokol z valné schůze novinářů českých za příčinou založení Penzijního spolku, odbývané dne 9. 4. 1872.

¹⁰³ VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 7.

¹⁰⁴ NA, fond ASYN, k. 1. Protokol z ustavující schůze Penzijního spolku novinářů českých 1872, ustanovení § 3 a ustanovení § 4 návrhu spolkových stanov.

¹⁰⁵ Tamtéž, ustanovení § 5.

¹⁰⁶ Tamtéž, ustanovení § 3.

a po úmrtí donátora se zavazoval mu na památku vytvořit zvláštní tištěný nekrolog s jeho biografií.¹⁰⁷

Účastníci, kteří do spolku přispívali řádně a nepřetržitě ročním příspěvkem šedesáti zlatých po dobu dvaceti let byli posuzováni jako penzisté a měli dle stanov právo na plnou doživotní penzi.¹⁰⁸ Na ni měli nárok i účastníci, kteří do spolku vstoupili během prvního roku jeho fungování a po deset let hradili členské roční příspěvky ve dvojnásobné výši (sto dvacet zlatých ročně). Spolku tito žurnalisté museli jen prokázat, že dosáhli nejméně šestatřiceti let a jako publicisté pracovali nejméně deset let, kdy z toho alespoň tři léta spadají do horizontu let po roce 1860.¹⁰⁹ Účastník, který by se práce neschopným stal před dosažením pro penzisty obecně dané dvacetileté lhůty přispívání do spolku, a který by neměl na nezbytnou obživu, měl právo od spolku pobírat alespoň tři čtvrtiny penze, a to za předpokladu, že do spolkové kasy přispíval nejméně patnáct let. Polovinu penze pak mohl obdržet ten účastník, kterému se podařilo příspěvkovou povinnost vůči spolku plnit pouze deset let.¹¹⁰ Od výše nároku účastníka na penzi se odvíjela taktéž výše výplaty vdovecké či sirotčí penze. Na vdoveckou podporu ve výši jedné poloviny příslušné penze zemřelého žurnalisty měla nárok pozůstalá manželka tohoto člena spolku. Pro případ, že by i manželka žurnalisty zesnula, vyplácela se penze nezletilému dítěti účastníka, a to až do dosažení jeho čtyřiaadvaceti let, kdy nabylo ze zákona plnoletosti. Vdova a dcery zesnulého účastníka svůj nárok na výplatu penze pozbyly v okamžiku, kdy se provdaly.¹¹¹

Žurnalista směl své členství ve spolku ukončit dobrovolným prohlášením, z nějž byla seznatelná vůle ze spolku vystoupit. Ze spolku však mohl být též vyloučen ten, kdo před uplynutím pěti let přestal být žurnalistou nebo kdo přes opakované upozornění sedm měsíců kvůli své liknavosti nezaplatil spolku příspěvky. Valná hromada byla též oprávněna člena vyloučit pro nečestný a sprostý trestný čin.¹¹²

Kolik novinářů by se k plánovanému založení Penzijního spolku českých žurnalistů skutečně připojilo, kdyby snahy o jeho ustanovení byly úspěšné, je jen těžké odhadnout. Na rozdíl od spolků vznikajících po roce 1877, se nedochovaly jakékoliv protokoly, oběžníky či pozvánky, na nichž by zájemci o členství stvrдили svůj úmysl připojit se do členských řad spolku svým podpisem. Lze však odhadnout, že spolek by v případě svého vzniku čítal jen nízké desítky členů. Tento odhad podporuje hned několik skutečností. Dle odhadů v období počátku 70. let 19. století práci novináře vykonávalo na českém území pouze okolo stovky novinářů, mezi nimiž panovala z důvodu rozdílné národnosti či politických preferencí značná nevraživost vedoucí k nemožnosti nalezení společné řeči i v tak zásadní otázce jako je založení stále potřebnějšího podpůrného žurnalistického spolku. Roční základní vklad do spolku činil šedesát zlatých, což pro mnohé začínající

¹⁰⁷ NA, fond ASYN, k. 1. Protokol z ustavující schůze Penzijního spolku novinářů českých 1872, ustanovení § 12.

¹⁰⁸ Tamtéž, ustanovení § 5.

¹⁰⁹ Tamtéž, ustanovení § 7.

¹¹⁰ Tamtéž, ustanovení § 6.

¹¹¹ Tamtéž, ustanovení § 8.

¹¹² Tamtéž, ustanovení § 40.

žurnalisty byl ekvivalent ročního platu. V neposlední řadě je možné poukázat i na protokoly ze schůzí směřujících k založení spolku, které byly podepisovány nanejvýš šesti novináři, u nichž je oprávněné se domnívat, že by se stali účastníky spolku. Tento odhad podporuje i fakt, že ve druhé polovině 70. let 19. století, kdy se počet novinářů navýšil až o jednu polovinu na dvě stě zástupců této profese,¹¹³ se k nově založenému Spolku českých žurnalistů připojilo v jeho začátcích jen čtyřiačtyřicet žurnalistů.

¹¹³ KÖPPLOVÁ, Barbara a JIRÁK, Jan. Počátky spolkového života českých novinářů. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum. 2008, roč. 53, č. 1-4, s. 29.

3 Spolek českých žurnalistů (1877–1939)

3.1 Nepřízní osudu jednotlivce ke vzniku první organizace

Značně neutěšená situace, panující kolem sociálního zabezpečení novinářů a jejich rodin, popisovaná v předešlé kapitole práce, věnované prvním snahám novinářů o ustanovení pomocného žurnalistického spolku, neutichala ani pět let po neúspěšném pokusu o ustanovení Penzijního spolku českých žurnalistů. Jednou z obětí nevládného sociálního systému se stal v září tohoto roku u publika i samotných novinářů velice populární redaktor Národních listů, František Šimeček. Postihla jej plicní choroba, která ho upoutala na lůžko, kde František Šimeček svůj boj s nemocí ve věku pětatřiceti let prohrál. Pohřbu se zúčastnili takřka všichni jeho kolegové nejdůležitějších listů, ať již z Pokroku, Národních listů, Posla, Brouska či z jiných tiskovin. Kolegialita a úvahy nad smutným, krutým osudem kolegy, jeho nejbližší rodiny, ale taktéž obavy o vlastní nejistou budoucnost nakonec vyústily ve znovu otevření úvah o nezbytnosti existence spolku, který by svou činností poskytoval členům pravidelnou podporu a garantoval by rodině po pozůstalém členovi spolku alespoň určitý jistý příjem na překlenovací období.¹¹⁴

Od teoretických úvah k praktické realizaci záměru tentokráte neuplynula dlouhá doba. Již za tři dny po pohřbu Františka Šimečka (dne 28. 9. 1877) spatřil světlo světa oběžník, sepsaný perem Františka Adolfa Schuberta a Ignáta Schicka s následujícím obsahem: *„Ctění páni kolegové, z několika stran vyskytlo se opětně přání, aby zřízen byl spolek českých novinářů, jenž by prozatím v první řadě měl za účel vzájemnou pomoc. Zplnomocněn jsouce od některých kolegů našich zveme Vás tudíž k předběžné poradní schůzi na pondělek dne 1. 10. 1877 k třetí hodině odpolední do radnice staroměstské a žádáme Vás, kdokoliv k schůzi této dostaviti se hodláte, abyste svým podpisem na tomto listě to oznámili sobě neobtěžovali. V kolegiální úctě I. Schick a F. A. Šubert.“*¹¹⁵ Podporu vzniku spolku vyjádřily tehdy podpisem oběžníku téměř čtyři desítky novinářů a dalších literátů. V polovině 70. let 19. století přitom dle odhadů v českých zemích působilo okolo sto sedmdesáti až dvě stě novinářů.¹¹⁶

Oběžníkem avizovaná schůze žurnalistů se dne 1. 10. 1877 na Staroměstské radnici opravdu uskutečnila. Zúčastnilo se jí takřka třicet signatářů oběžníku. Ze schůzky se v Archivu Syndikátu novinářů dochoval protokol vypovídající o jejím průběhu a projednávání agendě setkání. Pětičlennému organizačnímu výboru, zvolenému na této první schůzi, bylo uloženo připravit a následně vládě předložit stanovy nového spolku. Při tvorbě stanov se výbor měl inspirovat stanovami novinářského spolku Concordia,

¹¹⁴ VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 9.

¹¹⁵ NA, fond ASYN, k. 1. Oběžník sepsaný dne 28. 9. 1877 Františkem Adolfem Schubertem a Ignátem Schickem.

¹¹⁶ KÖPPOVÁ, Barbara a JIRÁK, Jan. *Počátky spolkového života českých novinářů. Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum. 2008, roč. 53, č. 1-4, s. 29.

který ve Vídni působil již o necelé dvě dekády dříve, a dále návrhem stanov nezaloženého Penzijního spolku žurnalistů z roku 1872.¹¹⁷ Zvolený komitét se sešel dne 3. 10. 1877 a dle pokynů převzal za základ stanov Spolku českých žurnalistů stanovy připravované již před pěti lety Penzijním spolkem českých žurnalistů. V jejich znění měly být učiněny jen jisté změny, k jejichž projednání se měl výbor sejít opět dne 8. 10. 1877. Do stanov byla začleněna v rámci úprav některá z ustanovení stanov spolku Concordia.¹¹⁸ Jeden exemplář výborem připravených stanov byl následně zaslán státní moci ke schválení.

Komitét pro vypracování stanov spolku v očekávání brzkého schválení stanov zaslal dne 3. 11. 1877 budoucím spolkovým členům oznámení, v němž je vybízel k zápisu do spolku, pokud setrvali na svém postoji stát se jeho členy. Uchazeči o členství byli seznámeni s přijatými podmínkami členství ve spolku a právy a povinnostmi z účasti na spolku vyplývajícími.¹¹⁹

Cesta k založení první žurnalistické české novinářské organizace byla z důvodu stále panující nevraživosti uvnitř novinářské obce, projevující se nejen mezi českými a německými novináři, nýbrž i mezi samotnými českými kolegy s rozdílným politickým smýšlením, náročná a dlouhá.¹²⁰ V listopadu roku 1877 se však nachýlila ke svému úspěšnému konci. Dne 13. 11. 1877 zaslal komitét přihlášeným členům spolku oznámení o tom, že místodržitelství po prostudování stanov založení spolku nezakazuje, a tudíž může započít ve vyvíjení své činnosti. K tomuto oznámení byla připojena i pozvánka k první ustavující valné hromadě, která se měla konat dne 18. 11. 1877 ve staré zasedací síni Staroměstské radnice. Na programu této schůze měla být volba předsedy spolku, členů výboru, jejich náhradníků, dále schválení termínu konání řádné valné hromady spolku a v neposlední řadě i skládání členských příspěvků.¹²¹ K protokolu o valné hromadě byl pořízen i doplněk s prezenční listinou, z níž můžeme vyčíst, že u založení spolku stálo celkem čtyřiačtyřicet novinářů z listů jako byl Politik, Brousek, Pokrok, Národní listy, Humoristické listy, Čech, Paleček, Hospodář, Světozor, Posel z Prahy a Lumír.¹²² Se dnem konání ustavující schůze, tedy datem 18. 11. 1877, literatura obecně spojuje i samotný vznik Spolku českých žurnalistů, jakožto prvního spolku novinářů působícího v českých zemích a teprve v pořadí druhého spolku novinářů v Rakousku.¹²³

Účelem nově vzniklého spolku mělo být dle stanov schválených při založení spolku v roce 1877 v Praze „*podporování členů pomoci potřebujících a pěstování i hájení zájmův*

¹¹⁷ NA, fond ASYN, k. 1. Protokol sepsaný na schůzi českých žurnalistů dne 1. 10. 1877.

¹¹⁸ NA, fond ASYN, k. 1. Protokol schůze komitétu k předložení stanov Spolku českých žurnalistů ze dne 3. 10. 1877. Dále NA, fond ASYN, k. 1. Protokol sepsaný na schůzi komitétu k předložení stanov Spolku českých žurnalistů dne 8. 10. 1877.

¹¹⁹ NA, fond ASYN, k. 1. Oznámení Spolku českých žurnalistů ze dne 3. 11. 1877.

¹²⁰ KÖPPLOVÁ, Barbara a JIRÁK, Jan. Počátky spolkového života českých novinářů. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum. 2008, roč. 53, č. 1–4, s. 29.

¹²¹ NA, fond ASYN, k. 1. Oznámení o schválení stanov a pozvánka k valné hromadě, která se měla konat v neděli dne 18. 11. 1877, dokument je datován 13. 11. 1877.

¹²² HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 21.

¹²³ Tamtéž, s. 24.

stavu žurnalistického.“¹²⁴ Prakticky se tato podpora spolku dle stanov měla projevovat zejména v poskytování tzv. nesplatných podpor či tzv. splatných půjček. Zjednodušeně řečeno takzvané nesplatné podpory byly členům spolku vypláceny v době jejich nemoci, nezaviněné hmotné nouze, stáří či invalidity. Pro případ smrti člena spolku byla nesplatná podpora vyplácena též rodině zesnulého. Splatné půjčky byly poskytovány členům, pokud tito nesplnili podmínky pro nějakou nesplatnou podporu, přestože finanční pomoc spolku potřebovali. Jednalo se o klasické, dvěma ručiteli zajištěné půjčky, které museli členové nejdéle ve lhůtě jednoho roku spolku vrátit, a to spolu s úroky z půjčené částky.¹²⁵

Přestože Spolek českých žurnalistů byl budován jako odborová organizace, prakticky působil spíše jako organizace odkázaná na dobročinnost české společnosti a pospolitost uzavřené komunity novinářů. Pravá povaha spolku se projevila zvláště za první světové války, kdy byla řada novinářů odvedena na frontu a na ty, kteří setrvali ve výkonu své profese, byly kladeny stále vyšší pracovní požadavky. Ceny všech denních potřeb se astronomicky navýšily, novináři ale pobírali i nadále platy ve výši odpovídající letům předválečným. Členové Spolku českých žurnalistů očekávali, že se za ně spolek postaví a jako odborová organizace zastupující kolektivní zájmy napříč novinářskou obcí bude pro ně vymáhat tzv. drahotní příspěvky.¹²⁶ K tomu však nedošlo. Výbor spolku dne 15. 11. 1915 přijal naopak následující stanovisko: „vzhledem k tomu, že na všech stranách bylo slyšeti jen volání po zvýšení příjmů, ale nikde se neozve hlas, kde jich také má vydavatel získati, aby mohl všem vyhovět, usnesl se výbor, že se k této akci nepřipojí.“¹²⁷ Období první světové války tak žurnalistům a jejich rodinám přineslo velké materiální strádání, o něž se poněkud paradoxně zasloužil i sám Spolek českých žurnalistů svým postojem přijatým v roce 1915. Místo skutečné odborové organizace novinářů zaujal až po válce, v roce 1926, nově ustanovený Syndikát československých novinářů.¹²⁸

Na podzim roku 1938 při změně politických poměrů, způsobené důsledkem bezprostředního ohrožení Československa nacistickým Německem, převládl v zemi vliv agrární strany, jejíž představitelé sympatizovali s režimem třetí hitlerovské říše. Již po Mnichovském diktátu agrární strana začala usilovat o sjednocení všech novinářských spolků pod jednu zastřešující organizaci, jíž by sama ovládala. Novináři na tyto centralistické snahy pohlíželi dle článku Hynka Šika¹²⁹, nesoucího titulek K 100. výročí založení naší první novinářské organizace, velmi nedůvěřivě a zdrženlivě. Proti sloučení spolků, k němuž dal podnět zvláště Syndikát československých novinářů, se zprvu ozývaly

¹²⁴ NA, fond ASYN, k. 1. Stanovy Spolku českých žurnalistů, potvrzené místodržitelstvím v Čechách dne 29. 12. 1877, ustanovení čl. 1.

¹²⁵ Tamtéž, ustanovení čl. 14-20.

¹²⁶ ŠIK, Hynek. K 100. výročí založení naší první novinářské organizace. *Sešity novináře*. 1977, roč. 11, č. 4, s. 77-78.

¹²⁷ Tamtéž, s. 78.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Hynek Šik (* 1902; † 1979) byl bibliografem a archivářem, zaměstnaným v Ústavu pro teorii a dějiny hromadných sdělovacích prostředků Univerzity Karlovy v Praze, na níž se jako akademik věnoval dějinám žurnalistiky, které se staly jeho celoživotním tématem. Přispíval rovněž svými články do Českého slova, Novináře, Novinářského sborníku, Svobodného slova a jeho příspěvky lze nalézt taktéž ve Sborníku Národního muzea. Viz BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872-1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 34.

nejsilnější hlasy právě z řad členů Spolku českých žurnalistů, pro nějž bylo nežádoucí, neboť šlo ruku v ruce s likvidací jeho přidružených peněžních fondů (Penzijní fond Spolku českých žurnalistů a Penzijní fond pro vdovy a sirotky po členech Spolku českých žurnalistů). Teprve, když bylo Spolku českých žurnalistů přislíbeno, že jím vybudované penzijní fondy zůstanou zachovány, sešla se dne 23. 6. 1939 valná hromada spolku, na níž bylo odhlasováno sloučení spolku s protektorátním Národním svazem novinářů. Tím tak skončila dvaadesátiletá éra působení Spolku českých žurnalistů,¹³⁰ který měl být s konečnou platností podle výnosu ministerstva vnitra ze dne 29. 6. 1939 zlikvidován nejpozději do 5. 8. 1939.¹³¹

3.2 Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti

Spolkový život po celou dobu existence Spolku českých žurnalistů, a to po rozpadu habsburské monarchie a vzniku samostatného Československa, reguloval, a tak i přímo ovlivňoval, zákon o právě spolčovacím č. 134/1867 ř. z. Výklad tohoto právního předpisu byl v rámci této práce proveden již ve druhé kapitole věnované Penzijnímu spolku českých žurnalistů, na niž tak lze v podrobnostech čtenáře odkázat.

Pozastavit se však blíže sluší u otázky pravomoci rozhodovat spory ze spolkové činnosti vyplývající. Po vzoru stanov Penzijního spolku českých žurnalistů též stanovy Spolku českých žurnalistů obsahovaly článek, dle něhož pravomoc rozhodovat tyto spory byla odňata státu a jeho moci soudní a byla přiřknuta spolku. V tomto případě o sporech neměly rozhodovat nejvyšší orgány spolku, nýbrž za tímto účelem ad hoc předsedou spolku svolaný smírčí soud. Spolek i člen spolku, mezi nimiž panoval svár, zvolili každý po dvou členech spolku, kteří měli zaujmou místo soudce a o sporu rozhodnout. Nevyužili svého práva volby, soudce určil výbor spolku. Smírčí soud rozhodoval jako kolektivní orgán. Při jeho zasedání byla vyžadována přítomnost všech čtyř do funkce povolaných soudců. Pro přijetí rozhodnutí se přitom museli vyslovit alespoň tři z nich.¹³²

Již v roce 1882 byly původní stanovy doplněny o další ustanovení pojednávající o tzv. čestném soudu, který měl být na popud předsedy spolku svolán v případě zjištění, že se některý člen dopustil v rámci výkonu své žurnalistické profese skutku, který byl způsobilý porušit čest spolku a čest stavu žurnalistického. Čestný soud měl sestávat z pěti členů spolku volených valnou hromadou spolku na funkční období jednoho roku. Soudci měli ze svých řad zvolit pro účely řešení konkrétního kárného provinění žurnalisty předsedu, který měl pro případ rovnosti hlasů zbývajících arbitřů rozhodující hlas. Člen spolku obviněný ze spáchání kárného provinění měl být spolkem třikrát vyzván k účasti

¹³⁰ ŠIK, Hynek. K 100. výročí založení naší první novinářské organizace. *Sešity novináře*. 1977, roč. 11, č. 4. s. 79.

¹³¹ NA, fond ASYN, k. 106. Sloučení zaměstnanectva novinářského a žurnalistického v organisaci Národní svaz novinářů se sídlem v Praze, Ministerstvo sociální a zdravotní správy, č. j. 3230/13-10/7 ze dne 29. 7. 1939.

¹³² NA, fond ASYN, k. 1. Stanovy Spolku českých žurnalistů, potvrzené místodržitelstvím v Čechách dne 29. 12. 1877, ustanovení čl. 35-36.

na jednání čestného soudu, nedostavil-li se ani na poslední předvolání, směl soud jednat v jeho nepřítomnosti. Trest, který směl dle stanov čestný soud pro případ prokázání viny uložit, zahrnoval udělení důtky, dočasné vyloučení ze spolku, nejvýše však na dobu šest měsíců, nebo dokonce i úplné vyloučení. Odvolání proti rozhodnutí čestného soudu bylo možné jen v případě uložení trestu úplného vyloučení ze spolku. Jako instance druhého stupně v takovém případě rozhodovala valná hromada spolku.¹³³ Ani v tomto případě tak neměla státní moc dosah na případná nemravná či nečestná jednání žurnalistů, nenaplnili-li jimi novinář skutkové podstaty přestupku či dokonce trestného činu.

3.3 Organizace spolku a parametry jeho členské základny

Organizace spolku byla kromě rámce stanoveného zákonem o právě spolčovacím č. 134/1867 ř. z. upravena primárně základním vnitřním předpisem spolku – jeho stanovami. První znění stanov spolku bylo místodržitelstvím schváleno dne 29. 12. 1877. V této podobě byly stanovy závazné pro členy spolku pouhá čtyři léta. Poté bylo znění stanov sedmkrát novelizováno v závislosti na aktuální společenské situaci a potřebách členů spolku. K dílčím změnám stanov došlo v roce 1882, 1885, 1886, 1890, 1895, 1902 a 1921. Předmětem častých úprav byla zvláště ustanovení o přijímání členů spolku. Dle poznámek Josefa Vejvary se: „*bud'to objevilo, že podmínky ku přijetí řádného člena jsou příliš mírné, nebo zase, že jsou příliš přísné a kruté. Také ohledy a poměry politické v tehdejších dobách měly značný vliv na přijímání členů.*“¹³⁴ Při vypracování podkapitoly, zaměřené na organizaci spolku, tak bude práce nejdříve vycházet z prvního obsahu stanov z roku 1877, který bude postupně doplňován i o nejvýznamnější změny provedené v jeho znění pozdějšími úpravami.

3.3.1 První stanovy přijaté roku 1877

Stanovy ze dne 29. 12. 1877 předepisovaly, že za členy Spolku českých žurnalistů mohou být považováni členové řádní, členové zakládající, členové přispívající a členové čestní. Každá kategorie členství obnášela vlastní podmínky, jež musel aspirant na členství naplnit a spolku prokázat.

Řádným členem spolku mohl se stát ten, kdo dva roky před svým přistoupením ke spolku působil jako žurnalista, případně též jako úředník žurnálu, současně dosáhl plnoletosti,¹³⁵ přičemž však nepřekročil šedesátý rok svého věku. Naplnění veškerých podmínek byl uchazeč o členství povinen příslušnými listinami doložit výboru spolku, který rozhodoval o přijetí kandidáta. Odvolání proti rozhodnutí o nepřijetí bylo možné k valné hromadě spolku, jakožto kolektivnímu orgánu rozhodujícímu o odvolání žadatele prostou většinou hlasů. Každý řádný člen musel spolku přispívat za členství měsíční

¹³³ NA, fond ASYN, k. 1. Návrh komise zvolené k revizi stanov Spolku českých žurnalistů ze dne 10. 1. 1881. Shodně též NA, fond ASYN, k. 1. Stanovy Spolku českých žurnalistů, potvrzené místodržitelstvím v Čechách dne 13. 6. 1882, ustanovení § 37-41.

¹³⁴ VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 20.

¹³⁵ Plnoletosti osoby dosahovaly dle tehdejších právních předpisů ve věku dvaceti čtyř let.

příspěvek – tři zlaté. Při vstupu do spolku musel složit též zápisné ve výši deseti zlatých.¹³⁶ Řádný člen musel alespoň po dobu prvních tří let trvání svého členství pracovat jako žurnalista. V dalším období však mohl práci novináře opustit, aniž by mu hrozilo, že přestane být členem spolku.¹³⁷

Členem zakládajícím byl poté jakýkoliv podporovatel žurnalistiky, který se rozhodl darovat spolku pro dosažení jeho vytyčeného účelu jednorázově nejméně sto zlatých. Po složení takového příspěvku byl již dárce jednou pro vždy členem zakládajícím. Pokud osoba nedisponovala takovýmto obnosem, který by mohla okamžitě postrádat, a přesto měla zájem na své účasti ve spolku, mohla do spolkové kasy hradit ročně příspěvek ve výši nejméně deset zlatých, což ji opravňovalo ke členství jako člena přispívajícího.¹³⁸

V pořadí posledním typem členství, které ve spolku figurovalo, bylo členství čestné. Čestným členem mohl být dle stanov jmenován valnou hromadou na návrh výboru spolku ten, kdo na poli vědy, umění nebo literatury, zvláště pak žurnalistiky, dosáhl určitého vyznamenání, či alternativně ten, kdo výrazně a neochvějně propagoval působení Spolku českých žurnalistů.¹³⁹

Zmíněné povinnosti členů spočívající v závazku přispívat na chod spolku vyvažoval spolek řadou práv, která se ke členství pojila. Členové přispívající, členové zakládající a čestní členové získávali oprávnění účastnit se všech veřejných schůzí spolku, při nichž měli poradní hlas. Členové řádní nabývali práva, která jim stanovy připisovaly až po třech měsících svého členství, plnili-li po tuto dobu řádně veškeré své závazky vůči spolku. Po uplynutí této doby směli řádní členové zažádat spolek o finanční podporu, a to podporu nesplatnou či splatnou půjčku.¹⁴⁰

Nesplatná podpora spolku, o níž mohl spolek požádat řádný člen, spočívala vesměs ve finanční výpomoci spolku jeho členům v nelehkých životních situacích, které si členové vlastním přičiněním sami nezpůsobili. Pro dobu trvání nemoci tak řádný člen spolku pobíral denní příspěvek až tři zlaté, nebo mu spolek garantoval uhrazení lékařské péče v některé z veřejných nemocnic. Dostal-li se pak řádný člen bez svého zavinění do hmotné nouze, mohl od spolku pobírat během čtyř měsíců v jednom kalendářním roce podporu až padesát zlatých. Měsíční výše podpory mohla být u otce rodiny navýšena až na osmdesát zlatých. Nemohl-li řádný člen z důvodu stáří již nadále trvale vykonávat práci publicisty, směl od spolku obdržet roční subvenci až do částky tři sta šedesát pět zlatých. Členové, kteří přitom požívali kterékoliv z těchto podpor, byli osvobozeni od placení měsíčních příspěvků na činnost spolku. Poslední druh nesplatné podpory byl vyplácen spolkem v případě úmrtí řádného člena spolku, kterému spolek uhradil náklady

¹³⁶ NA, fond ASYN, k. 1. Stanovy Spolku českých žurnalistů, potvrzené místodržitelstvím v Čechách dne 29. 12. 1877, ustanovení čl. 4 a čl. 11.

¹³⁷ Tamtéž, ustanovení čl. 8.

¹³⁸ Tamtéž, ustanovení čl. 5-6 a ustanovení čl. 12.

¹³⁹ Tamtéž, ustanovení čl. 7.

¹⁴⁰ Tamtéž, ustanovení čl. 13-14.

na důstojný pohřeb. Pozůstalé rodině, která se důsledkem úmrtí řádného člena ocitla bez živitele v nouzi, bylo současně vyplaceno ze spolkových aktiv nejvýše dvě stě zlatých.¹⁴¹

Řádný člen měl dále možnost spolek požádat o poskytnutí splatné půjčky, která nesměla přesáhnout sto padesáti zlatých. Zapůjčenou částku navýšenou o úroky musel člen spolku vrátit nejpozději ve lhůtě nepřesahující jeden rok. Dluh směl být členem splacen v rámci jedné platby či po jednotlivých splátkách. Aby však byla splatná půjčka poskytnuta, musely se spolku zavázat za splnění závazku řádného člena další dvě spolehlivé osoby z pozice ručitele, které spolku jako věřiteli disponujícímu pohledávkou prohlásily, že jeho pohledávku pro případ neplnění řádného člena uspokojí. Řádnému členovi nemohla být do řádného a úplného splacení peněžní půjčky poskytnuta další splatná půjčka.¹⁴²

Jelikož se práce již zabývala druhy členství, podmínkami přijetí členů do spolku, jejich členskými povinnostmi i právy, je nasnadě se nyní zaobírat otázkou zániku členství. Členství ve spolku bylo z podstaty dobrovolné a kterýkoliv člen mohl ze spolku svobodně vystoupit. K okamžiku doručení jeho oznámení o vystoupení ze spolku do rukou předsedy spolku či jeho náměstka zanikalo členství tohoto člena a s tím spojená práva a povinnosti vůči spolku. Na základě stanov poté řádný člen pozbýval členství, nevykonával-li po přistoupení ke spolku soustavně alespoň tři léta publikační činnost. Sankce vyškrtnutí ze seznamu členů hrozila i tomu členovi, který navzdory třem písemným upozorněním spolku následujícím po sobě s odstupem čtyř týdnů, nesplnil svou povinnost uhradit spolku příslušný příspěvek. O vyloučení člena spolku mohl rozhodnout též výbor spolku, prokázalo-li se, že člen spáchal nečestné jednání.¹⁴³

3.3.2 Novelizace stanov přijaté v letech 1882–1921

Jak již práce zmiňovala výše, změnami ve stanovách spolku byla nejvíce dotčena ustanovení o přijímání řádných členů. **První** taková **změna stanov** dotýkající se podmínek členství byla přitom odsouhlasena valnou hromadou již necelé čtyři roky po nabytí účinnosti prvních stanov, konkrétně dne **26. 3. 1882**. Na rozdíl od prvního znění stanov uchazečům o řádné členství již nepostačovalo prokázat se dvouletým výkonem povolání žurnalisty, neboť nově před podáním své přihlášky do spolku museli jako novináři pracovat roky tři. Dle starých stanov platilo, že uchazeč musel být zaměstnán po toto období na pozici žurnalisty či úředníka žurnálu. I toto pravidlo doznalo změn, neboť dle upravených stanov se členem směl stát jen povoláním český žurnalista, člen redakce, nebo úředník politického žurnálu, vycházejícího nejméně jednou do týdne.¹⁴⁴

¹⁴¹ NA, fond ASYN, k. 1. Stanovy Spolku českých žurnalistů, potvrzené místodržitelstvím v Čechách dne 29. 12. 1877, ustanovení čl. 15-19.

¹⁴² Tamtéž, ustanovení čl. 20.

¹⁴³ Tamtéž, ustanovení čl. 8-10.

¹⁴⁴ NA, fond ASYN, k. 1. Stanovy Spolku českých žurnalistů, potvrzené místodržitelstvím v Čechách dne 13. 6. 1882, ustanovení § 4.

Přestože by se tato změna mohla jevit jako pouhá kosmetická úprava dosavadních stanov, v praxi měla dalekosáhlé důsledky. Jak uvádí Josef Vejvara, v roce 1877, v době vzniku spolku byli za řádné členy přijímáni téměř všichni spolupracovníci časopisů politických i beletristických, stejně jako i administrativní pracovníci těchto časopisů. Novým zněním stanov se přijímání výrazně omezilo, neboť tito spolupracovníci na naplnění nových podmínek nedosáhli. Spolek se dokonce uchýlil k retroaktivitě nových pravidel, kladených na řádné členy novelizovanými stanovami, a spolupracovníky činné v beletristických listech a čtrnáctidenících prostě ze seznamu členů spolku vyškrtl. Vyloučení členové se ke spolku mohli připojit až později, pokud znovu prokázali požadovanou výši kvalifikace, kladenou na jejich výkon žurnalistické profese.¹⁴⁵

Upraveny byly i výše nesplatných podpor, kdy byla stanovena zvláště minimální částka, v níž měly být vypláceny. Pozměněny v některých případech byly též maximální poskytované obnosy podpory. Podpora v nemoci tak byla stanovena na dva až tři zlaté denně, podpora v nouzi na třicet až šedesát zlatých měsíčně u svobodných řádných členů a na padesát až osmdesát zlatých měsíčně u členů ženatých. Navýšena byla i podpora, která měla být pozůstalé rodině poskytnuta při úmrtí řádného člena. Z dosavadní nejvyšší částky výplaty ve výši dvě stě zlatých se stala dolní hranice této podpory, která dle pozměněných stanov mohla dosahovat až tři sta zlatých. K navýšení limitu spolkem poskytované částky došlo o padesát zlatých též v rámci splatných půjček.

Důležitá změna stanov souvisela se založením Penzijního fondu spolku českých žurnalistů, o jehož zrodu rozhodla valná hromada spolku dne 20. 3. 1881. Penzijní fond byl jako odnož Spolku českých žurnalistů přitom založen z důvodu, že již v prvních letech činnosti spolku převládal uvnitř spolkových kuloárů postoj, že dosavadní poměry neumožňují spolku dostatečně pečovat o zabezpečení členů spolku ve stáří a vyplácet jim odpovídající starobní penzi.¹⁴⁶ Toto břímě tedy bylo přeneseno na penzijní fond, kterému spolek do začátku ze svého jmění vyplatil deset tisíc zlatých, a dále se vůči němu zavázal k ročním příspěvkům odpovídajícím polovině ročních přebytků tzv. jmění vydajného, získaného z příspěvků členů řádných a přispívajících, z darů zakladatelů do výše třiceti tisíc zlatých, taktéž z mimořádných příjmů ze spolkem pořádaných kulturních akcí, z mimořádných darů a z úroků vlastních a úroků jmění základního.¹⁴⁷

Stanovy Spolku českých žurnalistů z roku 1882 položily i jasnější obrysy působení spolku v oblasti stavovské. Spolek měl tak kromě hmotné podpory svých členů dohlížet taktéž nad čestným výkonem profese žurnalisty a prokázané prohřešky proti mravnému, poctivému výkonu postihovat. Kromě výboru spolku, který měl nečestné konání svých členů přezkoumávat, byl k tomuto poslání povolán i čestný soud spolku, který měl dokonce pravomoc člena ze spolku vyloučit.¹⁴⁸

¹⁴⁵ VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 21.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 21–22.

¹⁴⁷ NA, fond ASYN, k. 1. Stanovy Spolku českých žurnalistů, potvrzené místodržitelstvím v Čechách dne 29. 12. 1877, ustanovení § 25.

¹⁴⁸ NA, fond ASYN, k. 1. Stanovy Spolku českých žurnalistů, potvrzené místodržitelstvím v Čechách dne 13. 6. 1882, ustanovení § 10 a ustanovení § 37–40.

Rozpravy o opětovném přehodnocení míry požadované kvalifikace u nových členů spolku se znovu otevřely již po třech letech a staly se podnětem ke svolání valné hromady spolku na den **12. 9. 1885**. Při této **úpravě stanov** nedošlo ani tak k systémové změně podmínek členství, ale k výkladu stanov v tom směru, že bylo blíže upřesněno, jaký administrativní pracovník tiskovin může být členem spolku. Za úředníky politických žurnálů bylo po této změně možné považovat pouze takové nejdůležitější zaměstnance těchto tiskovin, kteří se zasloužili o rozvoj žurnalistiky.¹⁴⁹

Pozměněn byl i proces přijímání členů řádných. Podle změněných stanov měla být každá žádost o přijetí za řádného člena předložena nejdříve všem již zapsaným řádným členům spolku, kteří žili v Praze či jejím okolí, aby tito mohli vznést k uchazečům o členství své námitky. Pravomoc přijetí člena i nadále zůstávala v rukou výboru spolku, který se přijetím této kontroly uchazečů za členy spolku chránil jen před možnými výtkami, že nově přijatý člen není hoden být členem spolku.¹⁵⁰

Stejně jako při předešlé novelizaci stanov došlo stanovami z roku 1885 k navýšení podpor, které spolek vyplácel. Podpora v nemoci byla zvýšena na sedmdesát zlatých měsíčně. Příspěvek pro vdovy po pozůstalých členech spolku vzrostl na dvě stovky zlatých a za každé nezletilé dítě jim byla vyplacena navíc podpora padesáti zlatých.¹⁵¹ Podpora byla poté změnou stanov znovu navýšena v roce 1887. Členové byli od spolku oprávněni v případě nemoci čerpat podporu dosahující až sto padesát zlatých na měsíc.¹⁵² Novinkou bylo i zavedení příspěvku dvou zlatých na úhradu předepsaného lázeňského pobytu.¹⁵³

Kromě zvýšení podpor však **změnou stanov z roku 1887** došlo zároveň ke ztížení, pro mnohé již tak svízelných, podmínek pro přijetí za člena spolku. Uchazeči již nepostačovalo prokázat ani dvouletý výkon svého povolání jako tomu bylo v roce 1887, ani výkon tříletý, který požadovaly stanovy z roku 1882. Spolku musel doložit, že nejméně pět po sobě jdoucích let vykonával povolání žurnalisty jako člen redakce politického žurnálu vycházejícího nejméně třikrát do týdne. Oproti předešlému znění stanov musel být uchazeč mladší čtyřiceti let. Horní hranice, limitující přijetí uchazeče za řádného člena spolku, se tak razantně snížila o celých dvacet let.¹⁵⁴ Již tři roky nato byl v říjnu roku 1890 tento požadavek na horní věkový limit uchazeče přehodnocen a nově byli do spolku přijímáni žurnalisti ve věku do pětáctyřiceti let. Hranice čtyřiceti let věku zůstala zachována pouze pro hlavní administrační síly tiskovin.¹⁵⁵

V pořadí k **šesté změně stanov** došlo na podzim roku **1895** a místodržitelstvím v Praze byly tyto stanovy schváleny dne 26. 11. 1895. Dle dobových vzpomínek Josefa Vejvary se změna dotýkala přijímání členů valnou hromadou spolku, neboť bylo

¹⁴⁹ VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 22.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Josef Vejvara uvádí, že částka sto padesát zlatých byla vyplácena nikoliv na měsíc, ale na den. To se nicméně jeví jako nepravděpodobné, neboť ještě dle předešlých stanov byla vyplácena částka sedmdesát zlatých na měsíc.

¹⁵³ VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 23.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 22.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 23.

„ze všech ustanovení pro přijímání členů patrně, že stále vynalézány tíživější podmínky pro nové členy, aby organisace byla ušetřena nespolehlivých neb nestálých členů, kteří by byli přítěží pokladně spolkové a malou ozdobou spolku před veřejností.“¹⁵⁶ Kdo se ucházel o přijetí do spolku, musel se nejdříve písemně obrátit na jeho výbor a předložit mu nejméně čtrnáct dní před konáním valné hromady spolku doklady, že splňuje veškeré podmínky pro členství stanovami určené. Výbor byl povinen správnost a pravdivost předložených dokladů ověřit. Výbor přihlášku uchazeče oznámil oběžníkem všem řádným členům bydlícím v Praze a na jejím předměstí, kteří byli oprávněni výboru sdělit do osmi dní své námitky proti přijetí žadatele. Na následující nejbližší schůzi výboru spolku se výbor měl usnést na rozhodnutí, zda přijetí uchazeče valné hromadě doporučí či nikoliv. O přijetí za člena spolku rozhodovala i nadále valná hromada spolku, a to nadpoloviční většinou hlasů přítomných. Při rovnosti hlasů se mělo za to, že kandidát přijat není.¹⁵⁷

Sedmé změnéné stanovy Spolku českých žurnalistů, potvrzené místodržitelstvím v březnu roku **1902**, přinesly pro členy spolku význačnou změnu, neboť jim zapovídaly účast v kterémkoli jiném podpůrném novinářského spolku. Regulace byla přímo namířena proti nově vznikající Jednotě žurnalistů československých, která se formovala z řad novinářů nenaplňujících kritéria pro vstup do Spolku českých žurnalistů. V tomto znění stanov bylo navždy vypuštěno ustanovení o přijímání administračních novinářských sil. Spolek českých žurnalistů se tak dnem přijetí změnéné stanov stal výhradně spolkem novinářů z povolání,¹⁵⁸ kteří svým věkem nepřesahovali pětáctýřicetilet a kteří nejméně pět po sobě jdoucích let vykonávali povolání žurnalisty jako členové redakce politického žurnálu, vycházejícího nejméně třikrát do týdne.

Do nastaveného procesu a podmínek přijímání členů nezasáhly ani v časové posloupnosti další **stanovy z května roku 1921**, které Josef Vejvara ve své knize Historie spolku českých žurnalistů v Praze, označuje jako poslední (osmé stanovy spolku). Je však nutno zmínit, že kniha svým zaměřením postihuje jen rozmezí let 1877–1927 a Spolek českých žurnalistů byl aktivní až do roku 1939. Lze se nicméně domnívat, že stanovy z roku 1921 byly skutečně těmi posledními, neboť v Národním archivu jsou uchovány jen stanovy Spolku českých žurnalistů z let 1877–1921.

3.3.3 Obecně k vývoji členské základny spolku v čase jeho působení

Spolek českých žurnalistů byl v nabírání členů aktivní již po svém založení, kdy se adresně obracel na další potenciální uchazeče o členství. Dochoval se i koncept dopisu, jímž se spolek v rámci kampaně snažil oslovit a přilákat nové žurnalisty. Úryvek tohoto náborového dopisu sepsaného Janem Nerudou výmluvně shrnuje jak úděl novinářů v českých zemích v 70. letech 19. století, ale i motivace stojící za vznikem spolku: „*Pane kolego, z našich pražských listů dověděl jste se, že jsme zřídili spolek českých*

¹⁵⁶ VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 23.

¹⁵⁷ NA, fond ASYN, k. 53. Stanovy spolku českých žurnalistů v Praze, potvrzené osvědčením c. k. místodržitelství v Praze ze dne 26. 11. 1895, č. 182914.

¹⁵⁸ VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 24.

žurnalistů. Dozajista není třeba šířiti se Vám o jeho účelu. Chceme mít, čeho jsme dosud postrádali – útulek, do něhož bychom se mohli jeden k druhému uchýlit, v němž bychom mohli jeden druhému podat ruku pomocnou, kdykoliv by na někoho z nás dolehla tíže času. Až dosud kráčeli jsme v povolání svém porůznu a osamoceně, sotva že dle listů tvořen byl vždy mezi námi několika pevnější svazek. Nyní poprvé od samého vzniku žurnalistiky české sestupujeme se v jediný sbor, s tím pevným úmyslem, abychom vedle vzájemné pomoci hmotné dbali všeho, čím možno přispět k povznesení stavu našeho a k zocelení sil našich v nesnadné úloze.“¹⁵⁹

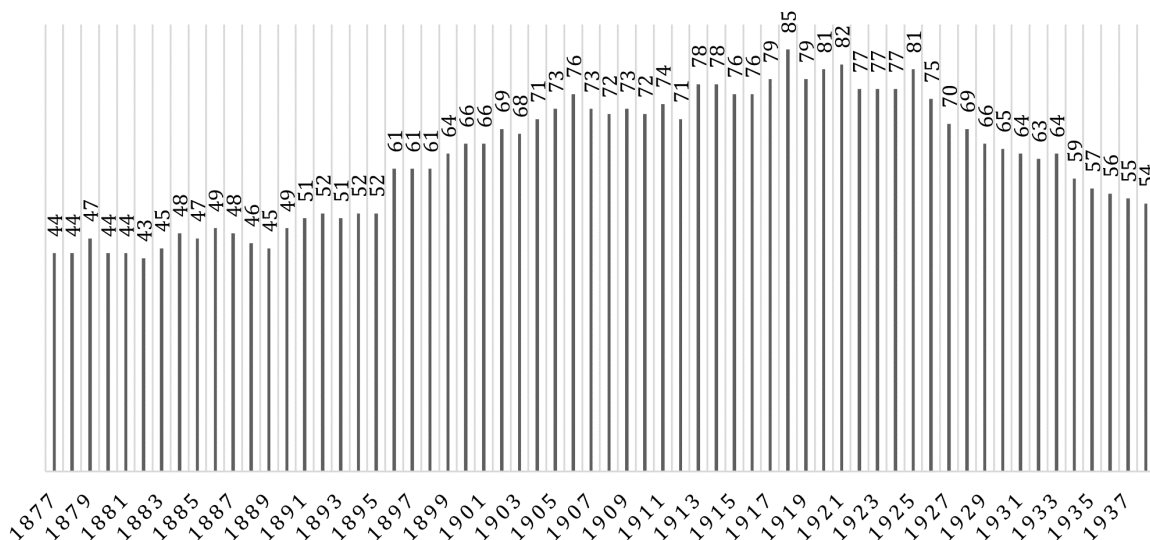
Ve svých počátcích spolek sdružoval na čtyřiačtyřicet řádných členů.¹⁶⁰ Hranici padesáti řádných členů spolek přesáhl v roce 1891. Od roku 1896 si pak udržoval přes šest desítek řádných členů, a to až do roku 1903, kdy poprvé překonal počet sedmdesáti. Největšího rozkvětu alespoň z pohledu své členské základny dosáhl spolek ale až v roce 1918 s počtem pětaosmdesáti řádných novinářů.¹⁶¹ Přestože od roku 1918 řady řádných členů prořídly, Ročenka Československé republiky, sepsaná roku 1924, označuje Spolek českých žurnalistů po necelých padesáti letech jeho činnosti za nejstarší a kapitálově nejsilnější organizaci československých novinářů.¹⁶² Z hlediska počtu členů řádných se však o nejsilnější spolek nejednalo, neboť Spolek českých žurnalistů předstihly oba později založené novinářské spolky, tedy jak Jednota žurnalistů československých, tak Syndikát denního tisku československého. Uvedené údaje o početním zastoupení řádných členů ve Spolku českých žurnalistů potvrzuje též Hynek Šik, který zaznamenal přehled stavu členstva tohoto spolku za celou dobu jeho existence. Tento stav je pro lepší přehlednost zpracován v grafu na následující straně práce. Druhý graf poté obsahuje přehled stavu veškerého členstva spolku (členové čestní, zakládající, přispívající a řádní). Grafy jsou doplněny i tabulkou s přehledem o vývoji počtu členů v jednotlivých kategoriích členství.

¹⁵⁹ NA, fond ASYN, k. 1. Nerudův náborový dopis z roku 1878 ke vstupu do Spolku českých žurnalistů.

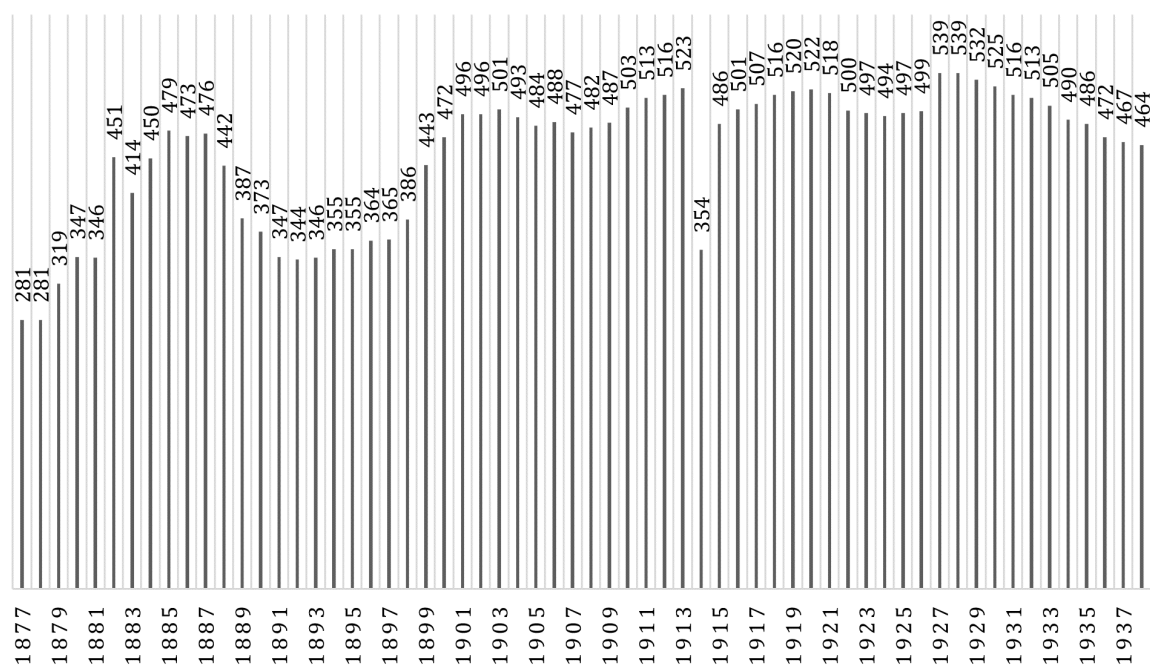
¹⁶⁰ KÖPPLOVÁ, Barbara a JIRÁK, Jan. Počátky spolkového života českých novinářů. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum. 2008, roč. 53, č. 1-4, s. 30.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² *Ročenka Československé republiky z roku 1924*. 1924, roč. 3, č. 1, s. 142.

Graf 1: Grafické znázornění vývoje počtu řádných členů Spolku českých žurnalistů v letech 1877-1938. Zdroj: vlastní tvorba. Údaje zdroj: ŠIK, Hynek. K 100. výročí založení naší první novinářské organizace. Sešity novináře. 1977, roč. 11, č. 4, s. 79-80.

Graf 2: Grafické znázornění vývoje počtu všech členů (čestných, zakládajících, přispívajících i řádných) Spolku českých žurnalistů v letech 1877-1938. Zdroj: vlastní tvorba. Údaje zdroj: ŠIK, Hynek. K 100. výročí založení naší první novinářské organizace. Sešity novináře. 1977, roč. 11, č. 4, s. 79-80.

Kompletní přehled stavu členstva Spolku českých žurnalistů v letech 1877–1938

Rok	Čestní	zakládající	přispívající	řádní
1877	-	55	182	44
1878	-	55	182	44
1879	-	70	202	47
1880	-	81	222	44
1881	-	92	210	44
1882	-	131	277	43
1883	-	134	235	45
1884	-	124	278	48
1885	-	134	298	47
1886	-	136	288	49
1887	-	137	291	48
1888	-	138	258	46
1889	-	145	197	45
1890	-	149	175	49
1891	-	114	182	51
1892	-	114	178	52
1893	-	116	179	51
1894	-	117	186	52
1895	-	119	184	52
1896	-	119	184	61
1897	-	120	184	61
1898	-	144	181	61
1899	-	172	207	64
1900	-	183	223	66
1901	-	193	237	66
1902	-	201	226	69

Rok	čestní	zakládající	přispívající	Řádní
1903	-	206	227	68
1904	-	208	214	71
1905	-	209	202	73
1906	-	210	202	76
1907	-	208	196	73
1908	-	210	200	72
1909	-	210	204	73
1910	-	211	220	72
1911	-	212	227	74
1912	-	213	232	71
1913	-	213	232	78
1914	2	157	117	78
1915	2	248	160	76
1916	2	250	173	76
1917	2	252	174	79
1918	2	256	173	85
1919	3	263	175	79
1920	3	265	173	81
1921	3	267	166	82
1922	3	268	152	77
1923	3	269	148	77
1924	4	269	144	77
1925	7	270	139	81
1926	7	274	143	75
1927	14	295	160	70
1928	16	296	158	69
1929	16	297	153	66

Rok	čestní	zakládající	přispívající	řádní
1930	16	298	146	65
1931	16	298	138	64
1932	16	298	136	63
1933	16	299	126	64
1934	16	299	116	59
1935	16	299	114	57
1936	16	299	101	56
1937	16	299	97	55
1938	16	299	95	54

Tabulka 1: Stav členské základny Spolku českých žurnalistů (členů čestných, zakládajících, přispívajících a řádných) v letech 1877-1938. Zdroj: vlastní tvorba. Údaje zdroj: ŠIK, Hynek. K 100. výročí založení naší první novinářské organizace. Sešity novináře. 1977, roč. 11, č. 4, s. 79-80.

4 Jednota žurnalistů československých a její nástupnické organizace (1902–1939)

4.1 Přísností stanov Spolku českých žurnalistů ke vzniku Jednoty žurnalistů československých

Nepřetržitě se zpřísnující podmínky pro uchazeče o členství ve Spolku českých žurnalistů byly na přelomu 19. a 20. století pro novináře, neschopné těmto restriktivním podmínkám dostat,¹⁶³ prvotním podnětem k jednáním o vzniku nového novinářského spolku – Jednoty žurnalistů československých – která by též těmto novinářům poskytla spolkové útočiště.¹⁶⁴ Debaty ještě více podnítily zvěsti o tom, že tehdejší praxe v přijímání nových členů ve Spolku českých žurnalistů byla natolik krutá, že odmítáni byli též novináři, kteří podle spolkových stanov měli plné právo na přijetí.¹⁶⁵

V roce 1902 tyto debaty vyvrcholily v Praze svoláním ustavující schůze, na níž byla v život přivedena Jednota žurnalistů československých. Nejvýznamnějšímu Spolku českých žurnalistů tak vznikl takřka přes noc v novinářských spolkových kruzích konkurent, sdružující novináře s kratší žurnalistickou praxí, u nichž novinářství často nebylo hlavním životním povoláním, starší novináře a novináře nepolitických periodik.¹⁶⁶

Na nelehké počátky Jednoty žurnalistů československých a nevraživý postoj, který vůči jejímu ustanovení Spolek českých žurnalistů zaujal, vzpomíná Adolf Kunta, redaktor listu *Samostatnost* a později zvolený zapisovatel, tajemník schůzí a sekretář Jednoty žurnalistů československých: „*Nově založený spolek dostal se bez vlastní viny hned po svém vzniku do ostrého sporu s tehdejšími vedením Spolku českých žurnalistů*“ a poněvadž členové výboru tohoto spolku byli rozhodujícími členy redakcí tehdy vycházejících deníků pražských, byly tyto denní listy pražské všem zprávám z Jednoty vycházejícím uzavřeny.“¹⁶⁷

Popsaná nevraživost mezi Spolkem českých žurnalistů a Jednotou žurnalistů československých byla překonána až po dovršení pátého roku činnosti Jednoty žurnalistů československých. Podle Adolfa Kuntky: „*Průběhem těchto prvních pěti let vyjasnil se i vzájemný poměr mezi Jednotou a Spolkem českých žurnalistů a na místě rivalství nastoupilo upřímné přátelství a vzájemná dobrá vůle ke spolupráci obou spolků.*“¹⁶⁸

¹⁶³ Podmínky pro vstup do Spolku českých žurnalistů novináři nejčastěji nenaplnili z důvodu pokročilého stáří, nebo proto, že psali pro týdeníky, čtrnáctideníky a jiné časopisy s nízkou periodicitou, nebo jednoduše nebyli schopni spolku zaplatit na tehdejší poměry vysoké zápisné.

¹⁶⁴ VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 23.

¹⁶⁵ KUNTA, Adolf. *Dvacet pět let Jednoty československých novinářů*. Praha: Jednota československých novinářů, 1927, s. 2.

¹⁶⁶ KÖPPLOVÁ, Barbara a JIRÁK, Jan. *Počátky spolkového života českých novinářů*. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum. 2008, roč. 53, č. 1-4, s. 32.

¹⁶⁷ KUNTA, Adolf. *Dvacet pět let Jednoty československých novinářů*. Praha: Jednota československých novinářů, 1927, s. 10.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 11.

Jednota žurnalistů československých byla původně zakládána jako ryze stavovská organizace bez jakýchkoliv podpůrných úkolů, směřujících k uskutečňování sociálních cílů. Důraz byl kladen na etické a mravní povznesení novinářského stavu. Adolf Kunta toto zvolené směřování spolku vysvětloval tím, že jejími zakladateli byla řada publicistů, novinářsky sice význačně působících, pro které však novinářství nepředstavovalo hlavní zdroj obživy a na žurnalistických výdělcích nezávisela jejich existence.¹⁶⁹

V den konání první ustavující valné hromady byl však shodou okolností pohřbíván jeden z prvních přihlášených členů Jednoty žurnalistů československých, který po sobě zanechal vdovu a nezaopatřené dítě. Pod vlivem této nešťastné události tak došlo u zakladatelů k prozíření. Přijato bylo rozhodnutí, že Jednota žurnalistů československých musí svoje činnosti vyvíjet taktéž na poli sociálně-humanitním.¹⁷⁰ Účel spolku byl tak v roce 1902 vymezen následovně: „*účelem spolku jest, sdružením napomáhati mravnímu a hmotnému povznesení československého stavu žurnalistického, bdíti nad zachováním cti a vážnosti ve stavu tom a zastupovati vůbec zájmy jeho v mezích zákona a těchto stanov navenek.*“¹⁷¹ Zakladatelé Jednoty žurnalistů československých však hodlali, na rozdíl od Spolku českých žurnalistů, který vystupoval převážně na bázi charitativní, dobročinné a podpůrné, z nově ustanovené organizace Jednoty žurnalistů československých utvořit nikoliv jen podpůrnou dobročinnou organizaci, jejíž účel na spolkové scéně již pětadvacet let plnil zdařile předešlý zmíněný etablovaný Spolek českých žurnalistů, ale skutečnou odborovou organizaci.¹⁷²

Jednota žurnalistů československých si byla vědoma, že smysluplná odborová organizace novinářů může mít význam jen a pouze tehdy, dokáže-li pod svou strukturu začlenit všechny novináře nebo alespoň jejich převážnou část. Tomuto cíli však poněkud bránila existence dříve založeného Spolku českých žurnalistů, zvláště jedno konkrétní ustanovení jeho stanov z roku 1902, zapovídající účast členů Spolku českých žurnalistů v jakýchkoliv jiných novinářských organizacích. Přestože se Jednota žurnalistů československých pokoušela ujednat se Spolkem českých žurnalistů dohodu ohledně utvoření jednotné novinářské organizace, která by plnila jak úkoly stavovské, tak i odborové organizace, nebyla její inkluzivní iniciativa úspěšná. Stejně jako Spolek českých žurnalistů tak i Jednota žurnalistů československých měla po dlouhá léta povahu jen pouhé dobročinné organizace.¹⁷³

O neúspěšnosti snah o provedení reorganizace spolku na odborovou organizaci novinářů hovoří rovněž následující úryvek článku publikovaného roku 1928 ve Věstníku československých novinářů: „*Ale snad právě ta okolnost, že Spolek českých žurnalistů znemožňoval v té době přístup novým členům, a to zrovna těm, kteří v novinářském povolání spatřovali spíše vyšší národní a kulturní poslání nežli zaměstnaní, a kteří tomuto „vyššímu*

¹⁶⁹ KUNTA, Adolf. *Dvacet pět let Jednoty československých novinářů*. Praha: Jednota československých novinářů, 1927, s. 3.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ NA, fond ASYN, k. 2. Stanovy Jednoty žurnalistů československých z roku 1902, ustanovení § 4.

¹⁷² KUNTA, Adolf. O jednotnou odborovou organizaci novinářskou. *Věstník československých novinářů*. 1928 (datum vydání 28. 10. 1928), roč. 2, č. 5, s. 84.

¹⁷³ Tamtéž, s. 84-85.

poslání“ rádi a ochotně přinášeli oběti nejvyšší, zavinila, že i nově založená „Jednota“ pečovala více o mravní povznesení československého tisku, o zvýšení jeho úrovně, a o ochraně proti vládnímu útisku, nežli o hmotné a sociální zabezpečení příslušníků novinářského stavu.“¹⁷⁴

Jednota žurnalistů československých (později rovněž její nástupnické organizace) se během své existence spolu s dalšími novinářskými spolky angažovala v řešení otázek spojených s reformou tiskového zákona, novinářskou komorou nebo starobního a invalidního zabezpečení novinářů.¹⁷⁵ Získání tolik žádaného statusu odborové organizace se jí však nakonec podařilo dosáhnout až po dlouhých peripetiích, sedmadvacet let po jejím založení. Dne 31. 10. 1929 ministerstvo vnitra totiž Jednotu československých novinářů, jako jednu z nástupnických organizací Jednoty žurnalistů československých, připustilo k součinnosti na novinářském pojištění.¹⁷⁶ V jednatelské zprávě za rok 1930 Jednota československých novinářů zmiňuje, že k účasti na novinářském pojištění se do konce roku 1930 přihlásilo celkem osm set sedmdesát novinářů. Z tohoto počtu přitom celkem sedmatřicet pojištěnců připadalo na Jednotu československých novinářů.¹⁷⁷

Pod stále se rozpínající a sílící hrozbou nacistické nadvlády, tedy již v Protektorátu Čechy a Morava, se v dubnu roku 1939 zástupci Jednoty československých novinářů, jakož i zástupci dalších v té době činných novinářských organizací (primárně Spolku českých žurnalistů a Syndikátu československých novinářů, k nimž se připojil méně významný Klub československých žurnalistů a Klubu národohospodářských redaktorů), dohodli na sloučení svých organizací v jediný Národní svaz novinářů, jehož stanovy zemský úřad schválil dne 24. 4. 1939. Jednota československých novinářů o potvrzení tohoto sloučení žádala spolkové oddělení ministerstva vnitra dopisem ze dne 28. 6. 1939,¹⁷⁸ které tak zanedlouho učinilo.

Oběžníkem ze dne 15. 8. 1939 informovala Jednota žurnalistů československých své členy, že Ministerstvo vnitra dne 29. 6. 1938 výnosem rozhodlo, že všechny novinářské organizace se ve prospěch vzniku Národního svazu novinářů úředně slučují. Důsledkem toho veškerá práva a závazky Jednoty československých novinářů přešla na Národní svaz, jemuž měla Jednota odevzdat majetek a potřebné listiny, a tak ukončit i svou sedmatřicetiletou činnost na poli spolkové žurnalistiky.¹⁷⁹ Spolek měl být v souladu s výnosem ministerstva vnitra ze dne 29. 6. 1939 zlikvidován nejpozději do 5. 8. 1939.¹⁸⁰

¹⁷⁴ KUNTA, Adolf. O jednotnou odborovou organizaci novinářskou. *Věstník československých novinářů*. 1928 (datum vydání 28. 10. 1928), roč. 2, č. 5, s. 84-85.

¹⁷⁵ KUNTA, Adolf. *Dvacet pět let Jednoty československých novinářů*. Praha: Jednota československých novinářů, 1927, s. 23.

¹⁷⁶ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 52-53.

¹⁷⁷ NA, fond ASYN, k. 9. Výroční zpráva o činnosti Jednoty československých novinářů za rok 1930.

¹⁷⁸ NA, fond ASYN, k. 9. Dopis adresovaný ministerstvu vnitra s žádostí o schválení stanov Národního svazu novinářů ze dne 28. 6. 1939.

¹⁷⁹ NA, fond ASYN, k. 2. Vážený pane kolego! Dopis informující o zániku spolku, ze dne 15. 8. 1939.

¹⁸⁰ NA, fond ASYN, k. 106. Sloučení zaměstnanectva novinářského a žurnalistického v organizaci Národní svaz novinářů se sídlem v Praze, Ministerstvo sociální a zdravotní správy, č. j. 3230/13-10/7 ze dne 29. 7. 1939.

Likvidací mateřského spolku nebyla dotčena jen činnost Havlíčkova fondu Jednoty československých novinářů, který jako sociální fond nadále působil i po zániku spolku, z nějž vzešel.¹⁸¹

4.2 Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti

Vznik i zánik Jednoty žurnalistů československých, jakož i jejich nástupnických organizací, se řídil zákonem o právě spolčovacím č. 134/1867 ř. z., přijatým ještě za rakousko-uherského mocnářství. Po první světové válce a zániku rakouské monarchie se nově vzniklé samostatné Československo ocitlo v takzvaném ústavním provizoriu. Bylo nevyhnutelné ještě v noci z 27. 10. 1918 na 28. 10. 1918, kdy na zasedání pléna Národního výboru došlo k vyhlášení vzniku Československé republiky, vyřešit, jakými právními předpisy se bude nový stát po svém vstupu v život řídit. Národním výborem byla nakonec přijata recepční norma č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, která zajistila tolik potřebnou kontinuitu právního řádu v českých zemích¹⁸² recepcí dosavadních rakouských zemských i říšských zákonů a nařízení. Spolkové záležitosti se tudíž i nadále po vzniku první republiky řídily zákonem č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím.

Do úpravy poměrů spolkového práva zasáhla až nová ústava z roku 1920, přijatá zákonem č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky. Ústava garantovala kromě jiných občanských práv a svobod rovněž právo klidně tvořit spolky, tedy svobodu spolčovacím, přičemž výkon práva spolčovacím a shromažďovacím měly blíže upravit zákony.¹⁸³ Tímto nastala poněkud paradoxní situace, kdy prováděcím předpisem ústavy z roku 1920 byl zákon, vydaný ještě za trvání rakouské monarchie, v roce 1867, a to v jeho původním znění. Toto znění bylo pouze z části nahrazeno ústavou z roku 1920 jako předpisem vyšší právní síly v tom směru, že občanské sdružení mohlo být rozpuštěno pouze, pokud jeho spolkovou činností byl porušen trestní zákon nebo veřejný pořádek.¹⁸⁴ Došlo tak k přijetí obecnějšího a velmi široce formulovaného důvodu, při jehož naplnění stát mohl sdružení rozpustit. Zákon č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím, totiž rozpuštění spolku připouštěl pouze při naplnění taxativně stanovených důvodů, a to pokud by sdružení přijímalo vnitřní předpisy odporující trestnímu zákonu či si osobovalo autoritu svěřenou jen do rukou moci zákonodárné či výkonné.¹⁸⁵ Po přijetí ústavy z roku 1920 došlo dále k modifikaci předpokladů pro omezení spolčovacím života. K omezením zasahujícím činnost spolků mohlo být ze strany státní moci přistoupeno za

¹⁸¹ NA, fond ASYN, k. 2. Vážený pane kolego! Dopis informující o zániku spolku, ze dne 15. 8. 1939.

¹⁸² Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi bylo naopak recipováno právo uherské. Tento právní dualismus trval až do roku 1920, kdy začalo na celém území první republiky platit české právo, založené na základech práva rakouského.

¹⁸³ Ústavní zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, ve znění platném a účinném od 6. 3. 1920 do 8. 6. 1948, ustanovení § 113 odst. 1.

¹⁸⁴ Tamtéž, ustanovení § 113 odst. 2.

¹⁸⁵ Zákon č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím, ve znění platném a účinném od 15. 11. 1867 do 1. 10. 1951, ustanovení § 20.

války, nebo pokud by ve státě vypukly události, ohrožující zvýšenou měrou republikánskou státní formu, ústavu nebo veřejný klid a pořádek, které nahradily „vnitřní rozbroje“, o nichž hovořil doposud zákon č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím.¹⁸⁶

Jako prováděcí předpis, upřesňující obsah ústavy, co se týká možnosti omezování spolkových svobod, byl v roce 1920 přijat zákon č. 300/1920 Sb., o mimořádných opatřeních. Zákon a jeho následné novely připouštěly podrobit spolkovou činnost v době ohrožení státu dozoru vykonávaném státním bezpečnostním úřadem či jeho zvláštním podmínkám. Vyloučeno nebylo ani úplné zamezení výkonu činnosti spolků.¹⁸⁷ Státní bezpečnostní úřad byl v souvislosti s mimořádnou událostí nadán též pravomocí zakázat konání jakýchkoliv schůzí spolků, případně byl jejich konání oprávněn povolit, ale jen na základě svého úředního povolení. Mimořádná opatření mohla přijímat vláda svým usnesením, potvrzeným prezidentem republiky.¹⁸⁸ Zavedení mimořádných opatření bylo připuštěno pouze na dobu nezbytně nutnou pro ochranu celistvosti státu a jeho demokraticko-republikánské formy, ústavy a udržení či obnovení veřejného pořádku, nejdéle však na dobu tří měsíců. Osoba, která se porušení opatření stanovených vládou dopustila, mohla být potrestána pokutou až deset tisíc korun českých nebo vězením do jednoho měsíce, případně kombinací těchto trestů. Nebylo však vyloučeno, že se svým konáním osoba dostane do rozporu s trestním právem, kdy jí hrozily daleko citelnější sankce obsažené v ustanoveních trestního zákona.¹⁸⁹

Zajímavostí je, že v posledním roce činnosti Jednoty československých novinářů byla vládou v návaznosti na vyhrocenou situaci v Sudetech a stupňující se agresi Německa namířenou proti suverenitě Československa aktivován poprvé zákon č. 300/1920 Sb., o mimořádných opatřeních. Vláda na základě svého zákonného zmocnění tak v polovině září roku 1938 přijala krátké vládní nařízení č. 177/1938 Sb., dle něž vláda na dobu tří měsíců vyhlásila na území celého státu omezení či dočasné zrušení spolkové svobody. Trvání mimořádných opatření bylo na další tři měsíce, s účinností od 17. 12. 1938, prodlouženo vládním nařízením č. 317/1938 Sb., kterým se činí mimořádná opatření pro obvod celého státu.

Znění zákona č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím, se další změna dotkla v roce 1921, kdy byl zákonodárným sborem Československa přijat zákon č. 309/1921 Sb., proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních. Tato svou povahou trestněprávní norma zakotvila řadu nových skutkových podstat trestných činů, které mohly být spáchány v souvislosti s pořádáním spolkových akcí. Dopustil se jich takový rušitel, který úmyslně zmařil nebo rušil spolkové shromáždění tím, že ztěžoval či zabraňoval v účasti na něm jeho účastníkům nebo na toto shromáždění sám neoprávněně vnikl a účastnil se ho,

¹⁸⁶ Ústavní zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, ve znění platném a účinném od 6. 3. 1920 do 8. 6. 1948, ustanovení § 113 odst. 3.

¹⁸⁷ Zákon č. 300/1920 Sb., o mimořádných opatřeních, ve znění platném a účinném od 6. 5. 1920 do 8. 6. 1948, ustanovení § 8.

¹⁸⁸ Tamtéž, ustanovení § 4.

¹⁸⁹ Tamtéž, ustanovení § 13.

a přitom nedbal výzvy pořadatelů, aby setkání spolku opustil.¹⁹⁰ Pokuty za takové jednání se pohybovaly v rozmezí od sta do tisíce korun českých. Pro případ nedobytnosti pokuty hrozil pachateli dokonce trest odnětí svobody v délce trvání od jednoho dne do jednoho týdne.

Aby byla nicméně problematika ingerence státu do vnitřních spolkových aktivit dostatečně postižena, je třeba se krátce zmínit o způsobu, jakým mělo docházet k řešení rozepří nastalých mezi spolkem a jeho členy. Konflikty vzniklé ze spolkových aktivit mezi členy a spolkem, byly dle stanov, stejně jako provinění členů spolku proti novinářské cti, řešeny před rozhodčím soudem. Rozhodčí soud byl obsazen pětičlenným senátem, do nějž každá strana sporu volila po dvou soudcích jmenovaných ze seznamu činných a přispívajících členů spolku. Takto čtyři zvolení rozhodci měli sobě dohodou zvolit předsedu. Nebyla-li dohoda možná, určil o osobě předsedy los. Zasedání rozhodčího soudu bylo koncipováno jako veřejné. Mohl se jej zúčastnit kterýkoliv člen spolku. Nález rozhodčího soudu byl konečný, neboť proti němu nebylo možné podávat opravné prostředky.¹⁹¹ Stát tak v procesu rozhodování spolkových svárů v případě mechanismu nastaveného Jednotou československých žurnalistů nehrál prázdnou roli. Řešení vnitřních sporů zůstalo plně v kompetenci spolkových orgánů.

4.3 Organizace spolku a parametry jeho členské základny

4.3.1 První stanovy přijaté roku 1902

První stanovy Jednoty žurnalistů československých byly sepsány při příležitosti jejího založení roku **1902**. Jelikož hlavním cílem spolku bylo sdružovat a organizovat co nejširší okruh novinářů bez rozdílu, zda jsou redaktory denních, krajinských či odborných listů, a utvořit tím první jednotnou novinářskou organizaci, muselo tomu záměru odpovídat nastavení stanov určujících, kdo se může stát členem spolku. Členství ve spolku mohlo být dle stanov trojího charakteru. Členy takzvaně činnými se mohli stát žurnalisté české národnosti, působící z povolání v periodickém časopise. Za přispívajícího člena byl považován ten, kdo nesplňoval kritéria člena činného, avšak byl rovněž osobou české národnosti činnou publicisticky či literárně a spolku složil jednou pro vždy obnos padesát korun nebo spolku přispíval ročně deset korun. Posledním, třetím druhem, bylo členství podporující. Status podporujícího člena získal ten, kdo složil ve prospěch spolku jednou pro vždy jedno sto korun, anebo se uvolil ročně spolku přispívat dvaceti korunami.¹⁹²

Členové činní, jakož i členové přispívající do Jednoty žurnalistů československých přistupovali až rozhodnutím správního výboru spolku, který rozhodoval dvoutřetinovou většinou přítomných. Pokud uchazeč se zamítavým rozhodnutím správního výboru

¹⁹⁰ Zákon č. 309/1921 Sb., proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních, ve znění platném a účinném od 6. 9. 1921 do 1. 8. 1950, ustanovení § 4.

¹⁹¹ NA, fond ASYN, k. 2. Stanovy Jednoty žurnalistů československých z roku 1902, ustanovení § 16.

¹⁹² Tamtéž, ustanovení § 7.

nesouhlasil a cítil se jím být poškozen, mohl žádat, aby o jeho přijetí znovu rozhodla valná hromada spolku. Ta jej činila nadpoloviční většinou přítomných hlasů.¹⁹³

S přistoupením k Jednotě žurnalistů československých nabývali zvláště členové činní řadu oprávnění neboli členských práv. Mezi nimi lze zmínit například právo užívat spolkové knihovny, čítárny, právo účastnit se spolkových přednášek a vzdělávacích kurzů, právo účastnit se valné hromady, právo volit a být volen do výboru spolku nebo právo na bezplatné opatření zaměstnání a právní ochranu ze strany spolku.¹⁹⁴

Ze spolku mohl jakákoliv člen o své vůli kdykoliv vystoupit a nesmělo mu v tom býti bráněno. Kromě dobrovolného ukončení účasti na spolku stanovy rozeznávaly taktéž ukončení členství na vůli člena nezávislé. K vyloučení člena mohlo být ze strany spolku přistoupeno, neplatil-li člen spolku příspěvky, nebo pokud jej svým nálezem pro nečestné jednání, jehož se novinář dopustil při své profesi, vyloučil rozhodčí soud spolku.¹⁹⁵

4.3.2 Novelizace stanov přijaté v letech 1909-1939

Výnosem ministerstva vnitra byly dne **27. 2. 1909 schváleny pozměněné stanovy** Jednoty českých novinářů. Stávající kategorie členství byly pozměněny co do svého označení i do obsahu požadavků na dané členství stanovami kladenými. Členy spolku mohli být členové takzvaně skuteční, jimiž se mohli stát jen novináři české národnosti, kteří v periodicky vycházejícím časopise působili nejméně pět let.¹⁹⁶ Členy činnými byli nově novináři české národnosti, kteří si žurnalistiku zvolili jako své hlavní zaměstnání, byť v ní nebyli činní ještě celých pět let. Za mimořádné členy byli považováni jiné osoby s českou či jinou slovanskou národností, publicisticky či literárně působící. Zakládajícím členem byl poté ten, kdo ve prospěch spolku jednou pro vždy složil nejméně dvě stě korun a v neposlední řadě členem přispívajícím stala se osoba, která ročně spolku hradila alespoň dvacet korun.¹⁹⁷ Členská práva zůstala zachována v podobě, v níž byly přijata roku 1902 pouze s tím dodatkem, že nárok na hmotné požitky přísluší jediné členům skutečným a činným.¹⁹⁸

Zpřísnění se roku 1909 citelně dotklo kromě kritérií stanovených pro vstup do spolku i podmínek, při jejichž naplnění novinář přestával být členem spolku. Platilo totiž, že kdo více než pět let nebyl aktivním žurnalistou (s výjimkou penzistů), byl ze spolku vyloučen.¹⁹⁹ V tomto bodě se jednalo o poměrně zásadní zpřísnění dosavadního nastavení účasti na organizaci, kterým se Jednota českých novinářů poněkud vzdalovala od svého

¹⁹³ NA, fond ASYN, k. 2. Stanovy Jednoty žurnalistů československých z roku 1902, ustanovení § 8.

¹⁹⁴ Tamtéž, ustanovení § 10.

¹⁹⁵ Tamtéž, ustanovení § 8.

¹⁹⁶ Ve výroční zprávě Jednoty českých novinářů z roku 1907 je mezi kategoriemi členství (na konci soupisu počtu členů) zařazena kategorie členů skutečných, a to ještě před přijetím novely stanov z roku 1909. To by nasvědčovalo tomu, že v období od vydání prvních stanov z roku 1902 do přijetí novely z roku 1909 zřejmě existovala další novelizace, kterou se nicméně v archivu nepodařilo dohledat. K systematizaci novelizací nepřispívá totiž ani skutečnost, že mnoho stanov, založených v archivu, neobsahuje ani údaj o roce svého přijetí.

¹⁹⁷ NA, fond ASYN, k. 3. Stanovy Jednoty českých novinářů z roku 1909, ustanovení § 7.

¹⁹⁸ Tamtéž, ustanovení § 10.

¹⁹⁹ Tamtéž, ustanovení § 8.

ideálu být spolkem otevřeným pro všechny příchozí žurnalisty. Nekompromisní nastavení tohoto ustanovení stanov z části zmírnila **novelizace** přijatá na mimořádné valné hromadě, tehdy ještě Jednoty českých novinářů, dne **19. 6. 1920**. Kromě penzistů totiž nebyli kvůli přerušení výkonu novinářské profese na více než pět let ze spolku vyloučeni ani skuteční členové, jenž byli deset let novináři z povolání a po tuto dobu deseti let byli členy Jednoty československých novinářů, vůči níž řádně plnili veškeré své povinnosti.²⁰⁰ Změna stanov z roku 1920 umožňovala na přání slovenských novinářů, kteří se nemohli stát členy Syndikátu denního tisku československého, rovněž jejich účast v Jednotě českých novinářů, která tak přijala nové označení – Jednota československých novinářů.²⁰¹

Roku **1929** se Jednota československých novinářů pokoušela o získání statusu odborové organizace, která by se podílela na výplatě penzijního pojištění novinářů. Podle zákona č. 26/1929 Sb., o penzijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách, však nejdříve musela přistoupit ke **změně** svých **stanov**, jimiž by do Jednoty československých novinářů připustila i novináře hlásící se do spolku jen proto, aby byli účastni penzijního pojištění. Snaha o přeměnu Jednoty československých novinářů z dobročinné organizace na organizaci alespoň z části odborovou vedla k přijetí dodatku stanov, podle něhož byli novináři hlásící se do Jednoty československých novinářů pouze za účelem účasti na penzijním pojištění řazení do zvláštní sekce členů mimořádných, jimž nepřináležela práva a povinnosti členů skutečných. Provedením této změny byla Jednota československých novinářů dne 31. 10. 1929 tehdejšími ministerstvem vnitra připuštěna k součinnosti na novinářském pojištění.²⁰²

Na další **změně stanov** se Jednota československých novinářů usnesla roku **1931** a ministerstvo vnitra ji svým výnosem schválilo dne 9. 6. 1931. Tentokrát nešlo o pouhé doplnění stanov, ale o jejich kompletní přebudování, zvláště v částech dotýkajících se členských otázek. Skutečným členem se směl nově stát jen československý novinář, působící nejméně tři roky v povolání na hlavní pracovní poměr v periodickém časopise, který byl nemocensky a penzijně pojištěn. Činným novinářem byl pak ten československý občan, který vykonával žurnalistické povolání v hlavním pracovním poměru, kratším než tři léta, anebo souběžně s povoláním novináře vykonával i jinou výdělečnou činnost. Mimořádnými členy zůstávaly i nadále osoby československé či jiné slovanské národnosti význačně činné v oblasti publicistiky či literatury. Pro zakládající členy byl navýšen obnos, jenž museli do spolku vložit, a to na částku rovných pět set korun.²⁰³ Úprava stanov se projevila též ve stanovení okolností, za nichž přestává novinář být členem spolku. Opuštěna byla koncepce neslučitelnosti členství s přerušením výkonu novinářské profese na více než pět let. Namísto toho členství pozbyval ten, kdo nepůsobil v novinářské branži více než jeden rok. Výjimka zůstávala zachována jen pro členy penzisty, a naopak nově konstruována byla pro členy, kteří pro výkon veřejné funkce (například poslanci, členové

²⁰⁰ NA, fond ASYN, k. 9. Stanovy Jednoty českých novinářů z roku 1920, ustanovení § 8.

²⁰¹ KUNTA, Adolf. *Dvacet pět let Jednoty československých novinářů*. Praha: Jednota československých novinářů, 1927, s. 20.

²⁰² HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 52-53.

²⁰³ NA, fond ASYN, k. 9. Stanovy Jednoty československých novinářů z roku 1931, ustanovení § 7.

zemského zastupitelstva, senátoři, ministři) dočasně pozastaví výkon své žurnalistické profese.²⁰⁴

Pro **poslední změnu stanov**, o níž alespoň vypovídají záznamy v Národním archivu, se Jednota československých novinářů rozhodla roku **1934** a ministerstvem vnitra jí byla schválena dne 25. 5. 1934. Vymezení podmínek členství členů skutečných a činných se nikterak nedotkla. Ty zůstaly v podobě přijaté roku 1931. Valná hromada spolku však dostala novelizaci stanov z roku 1934 zcela nové oprávnění učinit zakládajícím členem spolku nejenom osobu, která do spolkové pokladny poskytla vklad pět set korun, ale i osobu, která se zasloužila o budování Jednoty československých novinářů.²⁰⁵

4.3.3 Obecně k vývoji členské základny spolku v čase jeho působení

Jednota žurnalistů československých byla záhy od svého založení iniciativní v oslovování novinářských kandidátů na členství. V archivu se zachoval dopis, kterým svým jménem novináře vyzývala ke vstupu do Jednoty, která se měla stát tím oním dlouho vysněným jednotným spolkem všech žurnalistů: *„Vážený pane kolego! Dovolujeme si s Vámi s radostí sdělit, že se uskutečnila konečně dlouho želaná ústřední organizace všech československých novinářů bez rozdílu, založením spolku Jednota žurnalistů československých. Poněvadž není již žádné překážky, aby vešel v život spolek, jenž byl touhou naší a potřebou našeho stavu stejně zasloužilého jako zanedbávaného a poškozovaného, přikládám Vám zároveň členskou přihlášku.“*²⁰⁶

Záhy po svém založení, v roce 1902, se Jednotě žurnalistů československých podařilo oslovit na třiasedmdesát novinářů, kteří zaujali své místo v členské základně této organizace.²⁰⁷ Pro srovnání Spolek českých žurnalistů v témže roce vykazoval v členské matrice téměř pět set členů, z nichž necelých sedmdesát bylo členů skutečných. Ve vztahu k Jednotě žurnalistů československých se žel dochoval jen údaj o celkovém počtu členů, z něhož neplyne, jaká část těchto členů připadala na členy skutečné. Není tedy možné přistoupit k relevantnímu porovnání počtu skutečných členů, tedy členů majících veškerá spolková práva a povinnosti.

Při dalším určování vývoje počtu členů lze vycházet z výročních zpráv o činnosti Jednoty československých novinářů a jejich nástupnických organizací, uchovaných v Národním archivu. Výroční zprávy totiž vždy na svém konci obsahují jmenný, nečíslovaný soupis členů se zařazením do jejich příslušné členské sekce. Spolek tyto výroční zprávy vydával každý jeden kalendářní rok. Z hlediska určení počtu členů jsou pro

²⁰⁴ NA, fond ASYN, k. 9. Stanovy Jednoty československých novinářů z roku 1931, ustanovení § 8.

²⁰⁵ NA, fond ASYN, k. 9. Stanovy Jednoty československých novinářů z roku 1934, ustanovení § 7.

²⁰⁶ NA, fond ASYN, k. 2. Pozvánka k účasti na spolku Jednoty žurnalistů československých ze dne 25. 3. 1902.

²⁰⁷ KÖPPLOVÁ, Barbara a JIRÁK, Jan. Počátky spolkového života českých novinářů. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum. 2008, roč. 53, č. 1-4, s. 32. Shodně i KUNTA, Adolf. *Dvacet pět let Jednoty československých novinářů*. Praha: Jednota československých novinářů, 1927, s. 4.

nás velmi vzácným zdrojem, neboť současná literatura²⁰⁸ k tématu často zmiňuje velikost členské základny jen kurčitému roku. Neuvádí přitom ani, zda stanovený počet reprezentuje množství celkového počtu členů, nebo jen členů skutečných, tedy těch, kteří pracovali v periodicky vycházejícím periodiku po stanovami požadovaný čas. Jindy opomíjí například zcela jednu kategorii členství.²⁰⁹ Bohužel vlivem nepříznivého zacházení s archivními sbírkami se do současnosti dochovalo jen devatenáct výročních zpráv z celkem šestatřiceti vydaných.²¹⁰ Obraz stavu vývoje členské základny si tak lze vytvořit jen částečně.

Jména novinářů uvedená v členských seznamech, obsažených ve zmíněných výročních zprávách, byla pro účely práce spočtena tak, aby bylo možné vytvořit zobecňující grafy a tabulku (v práci obsaženy níže), vypovídající nejen o vývoji počtu členů skutečných (v jiných spolcích označováni zejména jako členové řádní, kteří měli plná členská práva i povinnosti a byli tudíž plnohodnotnými členy spolku), ale i o celkové četnosti všech členů. Přestože grafy a tabulka jsou vzhledem k velkému počtu nedochovaných výročních zpráv neúplné (obsahují u některých letopočtů vynechaný údaj o množství členů v daném roce), můžeme z nich alespoň částečně usuzovat na obecnější trendy ve vývoji členstva.

Z dochované části výročních zpráv spolku vyplývá, že největšího celkového počtu členů Jednota československých novinářů dosáhla v první polovině 20. let 20. století, kdy atakovala hranici tří set členů. Pro porovnání v matrice členů Spolku českých žurnalistů bylo v tomto období zapsáno okolo pěti set členů. Skutečných členů měla pak Jednota československých novinářů ve vymezeném období sedmasedmdesát. Tím se tak v roce 1922 zcela srovnala se Spolkem českých žurnalistů, který však byl na rozdíl od Jednoty československých novinářů, působící ve spolkovém životě novinářů již dvacet let, etablovaný více než dvojnásobnou dobu (čtyřicet pět let). Jednota československých novinářů tak stanula ve 20. letech 20. století na pozici rovnocenného konkurenta Spolku českých žurnalistů.

Z pohledu počtu členů skutečných Jednota československých novinářů nicméně zaznamenala dle získaných dat největší nárůst až v roce 1930, kdy sdružovala devadesát pět redaktorů. V tomto ohledu překonala Spolek českých žurnalistů, který k tomuto roku měl pouze šedesát pět skutečných členů, přičemž tento počet až do jeho zániku v roce 1938 dále klesal až na počet padesát čtyři členů. Oproti tomu Jednotě československých novinářů se dle části zachovalých výročních zpráv podařilo (s výjimkou výkyvu v letech 1931 a 1932) až do své likvidace v roce 1938 udržet stav skutečných členů na počtu okolo devadesáti novinářů.

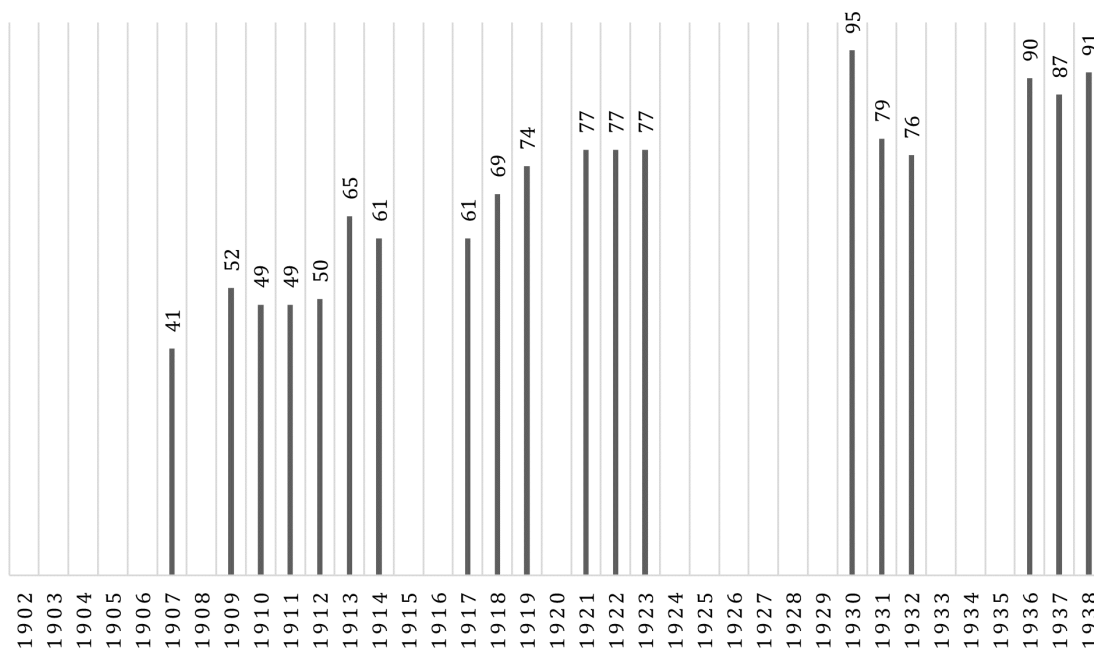
²⁰⁸ Viz například KÖPPLOVÁ, Barbara a JIRÁK, Jan. Počátky spolkového života českých novinářů. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum. 2008, roč. 53, č. 1-4, s. 32. Dále HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář 1987, s. 34. *Ročenka Československé republiky z roku 1924*. 1924, roč. 3, č. 1, s. 142.

²⁰⁹ Viz například *Ročenka Československé republiky z roku 1924*. 1924, roč. 3, č. 1, s. 142. Tato uvádí pouze údaje o členech skutečných, činných a mimořádných.

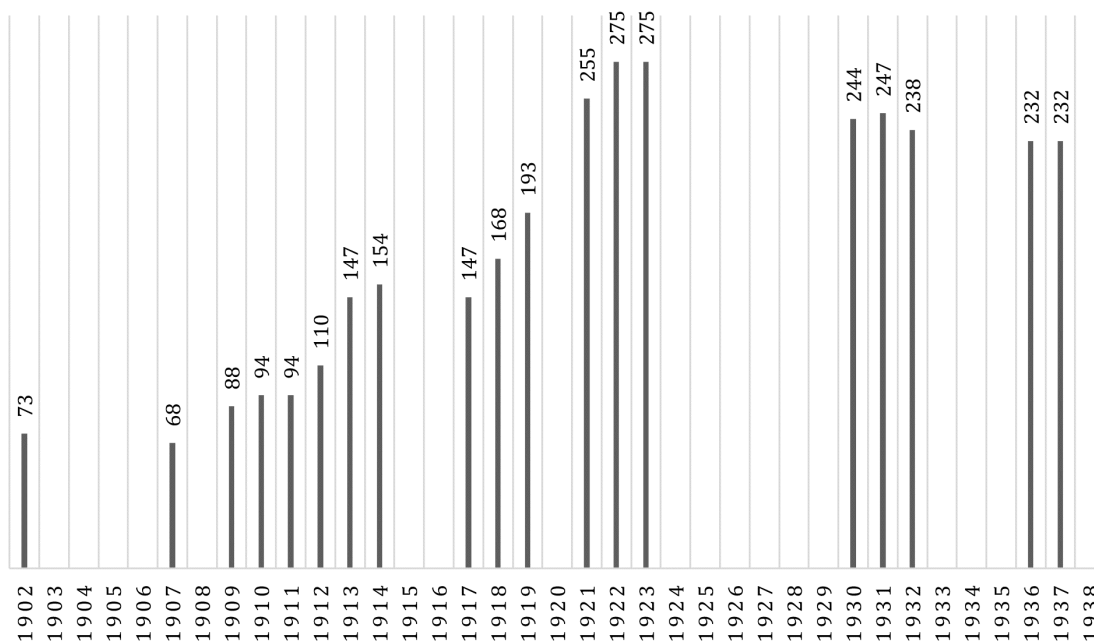
²¹⁰ Ve výčtu se výroční zprávy o činnosti Jednoty žurnalistů československých či jejich nástupnických organizací dochovaly za roky 1907, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1917, 1918, 1919, 1921, 1922, 1923, 1930, 1931, 1932, 1936, 1937, 1938.

I přes velký počet členů a otevřenost Jednoty žurnalistů československých a jejich nástupnických organizací v přístupu k přijímání členů a snahu působit jako jednotná organizace, se jí ani jejím nástupnickým organizacím nepodařilo získat většinu českých novinářů. Masovou novinářskou organizací se později stal až ve 20. letech 20. století Syndikát československých novinářů, který na rozdíl od zmiňované Jednoty žurnalistů československých a jejích nástupnických organizací ve svých počátcích neměl zdaleka ambice představovat centrum sdružovacích aktivit novinářů.²¹¹

²¹¹ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 17.

Graf 3: Grafické znázornění vývoje počtu skutečných členů Jednoty žurnalistů československých a jejich nástupnických organizací v letech 1902–1938. Zdroj: vlastní tvorba. Údaje zdroj: NA, fond ASYN, k. 9. Výroční zpráva o činnosti za rok 1907, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1917, 1918, 1919, 1921, 1922, 1923, 1930, 1931, 1932, 1936, 1937, 1938. Poznámka: další výroční zprávy o činnosti Jednoty žurnalistů československých nebo jejich nástupnických organizací se v Národním archivu nedochovaly. Z toho důvodu jsou v grafu u některých letopočtů nulové hodnoty, které zde znamenají nikoliv, že by spolek neměl v daném roce žádnou členskou základnu, nýbrž to, že údaje o členské základně k tomuto roku nebylo možné dohledat.

Graf 4: Grafické znázornění vývoje počtu všech členů (činných, mimořádných, přispívajících, skutečných, řádných a zakládajících) Jednoty žurnalistů československých a jejich nástupnických organizací v letech 1902–1938. Zdroj: vlastní tvorba. Údaje zdroj: NA, fond ASYN, k. 9. Výroční zpráva o činnosti za rok 1907, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1917, 1918, 1919, 1921, 1922, 1923, 1930, 1931, 1932, 1936, 1937, 1938. Poznámka: další výroční zprávy o činnosti Jednoty žurnalistů československých nebo jejich nástupnických organizací se v Národním archivu nedochovaly. Z toho důvodu jsou v grafu u některých letopočtů nulové hodnoty, které zde znamenají nikoliv, že by spolek neměl v daném roce žádnou členskou základnu, nýbrž to, že údaje o členské základně k tomuto roku nebylo možné dohledat.

Kompletní přehled stavu členstva Jednoty žurnalistů československých a jejich nástupnických organizací v letech 1902–1939

Rok	činní	mimořádní	přispívající	skuteční	Řádní	zakládající
1907	17	–	4	41	–	6
1909	8	16	6	52	–	6
1910	15	18	6	49	–	6
1911	15	18	6	49	–	6
1912	20	27	7	50	–	6
1913	24	20	16	65	10	12
1914	21	20	31	61	9	12
1917	15	13	39	61	6	13
1918	19	14	42	69	7	17
1919	40	21	40	74	–	18
1921	85	27	43	77	–	23
1922	87	34	42	77	–	35
1923	87	34	42	77	–	35
1930	82	23	–	95	–	44
1931	89	21	–	79	–	58
1932	85	19	–	76	–	58
1936	63	21	–	90	–	58
1937	65	22	–	87	–	58
1938	56	18	–	91	–	58

Tabulka 2: Stav členské základny Jednoty žurnalistů československých (členů činných, mimořádných, přispívajících, skutečných, řádných a zakládajících) v letech 1907-1938. Zdroj: vlastní tvorba. Údaje zdroj: NA, fond ASYN, k. 9. Výroční zpráva o činnosti za rok 1907, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1917, 1918, 1919, 1921, 1922, 1923, 1930, 1931, 1932, 1936, 1937, 1938. Poznámka: další výroční zprávy o činnosti Jednoty žurnalistů československých nebo jejich nástupnických organizací se v Národním archivu nedochovaly, tudíž není možné tabulku doplnit o další údaje.

5 Syndikát denního tisku československého (1919–1926)

5.1 Cesta Syndikátu z pražského sdružení novinářů na vedoucí pozici československých novinářských organizací

Původ Syndikátu denního tisku československého, coby první velké novinářské organizace, v samostatné první republice, sahá až ke kořenům jeho předchůdce nazývaného Syndikát pražských deníkářů, který byl ustanoven v roce 1911. Syndikát pražských deníkářů byl založen jako čistě profesní organizace kladoucí si za cíl ochranu dobrého jména novinářského stavu.²¹² Syndikát pražských deníkářů po celou dobu svého bytí působil vedle dalších dvou významných novinářských organizací – Spolku českých žurnalistů (1877–1939) a Jednoty žurnalistů československých a jejich nástupnických organizací (1902–1939).²¹³ Jejich vztah byl přitom veskrze kolegiální. Spolky uspořádaly dokonce několik společných akcí (kulturních, ale též politicky agitátorských) a až do převratu měly přibližně stejný počet členů.²¹⁴ Mezi Jednotou žurnalistů československých a Syndikátem denního tisku československého bylo dokonce ujednáno jakési rozdělení sfér působnosti obou spolků. Záslouhou toho si spolky navzájem nikdy nepřekážely, nekonkurovaly si, jak tomu bylo například mezi Spolkem českých žurnalistů a Jednotou žurnalistů československých, po celých prvních pěti letech počínaje ustanovením Jednoty žurnalistů československých.²¹⁵

Syndikátu pražských deníkářů není v této práci věnována samostatná kapitola, neboť byl založen s regionálně omezenou místní i osobní působností, a to výhradně pro pražské deníkáře. Krátce je tak o něm pojednáno na tomto místě pouze v souvislosti se vznikem Syndikátu denního tisku československého. K Syndikátu pražských deníkářů lze jen zmínit, že jeho členem směl být jedině žurnalista z povolání, to jest takový, jehož hlavním existenčním povoláním byla činnost žurnalistická, a který byl řádným svazkem, tedy pracovním poměrem, vázán k některé z pražských redakcí denně vycházejícího časopisu.²¹⁶ Počet členů Syndikátu lze s určitostí vykázat jen do konce roku 1913, kdy dosahoval dvaasedmdesát členů. Pozdější činnost spolku byla důsledkem perzekuce za první světové války postupně utlumována, až byla zcela ukončena.²¹⁷

²¹² CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 17.

²¹³ BLODIGOVÁ, Alexandra. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, 12. listopad–15. prosinec 2002*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002, s. 42.

²¹⁴ KUNTA, Adolf. O jednotnou odborovou organizaci novinářskou. *Věstník československých novinářů*. 1928 (datum vydání 28. 10. 1928), roč. 2, č. 5, s. 85.

²¹⁵ KUNTA, Adolf. *Dvacet pět let Jednoty československých novinářů*. Praha: Jednota československých novinářů, 1927, s. 10 a 19.

²¹⁶ NA, fond ASYN, k. 53. Stanovy Syndikátu pražských deníkářů z roku 1911, schválení c. k. místodržitelstvím v království Českém výnosem ze dne 3. 4. 1911, č. 8a1712.

²¹⁷ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 35. Dále VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 35.

Rok 1918 a vznik první republiky přinesl podmínky pro vznik nového systému sdělovacích prostředků. Již v prvních dnech samostatnosti začal Syndikát pražských deníkářů opět vyvíjet svou činnost. Uvolněných poměrů využily rovněž menší deníkářské organizace, které po vzoru Syndikátu pražských deníkářů začaly zakládat svébytné spolky v Brně, Bratislavě, Plzni, Moravské Ostravě a v Olomouci. Mezi těmito spolky byl záhy navázán styk a posléze bylo dohodnuto, že splynou do Syndikátu pražských deníkářů. V březnu roku 1919 došlo též k připojení Sdružení českých žurnalistů na Moravě a ve Slezsku a Spolek pražských deníkářů dospěl k názoru, že se nachýlil čas rozšířit svou působnost organizace na celé území republiky.²¹⁸

Dne 14. 4. 1919 se v Praze konala schůze, na níž došlo k ustanovení Syndikátu denního tisku československého, který měl navázat na činnost svého předchůdce a pokračovat tak ve šlépějích Syndikátu pražských deníkářů.²¹⁹ Vznikl tak třetí významný hráč na novinářském spolkovém poli, dosud ovládaném Spolem českých žurnalistů a Jednotou žurnalistů československých. Úkolem nového sdružení mělo být hájit a podporovat stavovské zájmy novinářů, zvláště při výkonu jejich žurnalistických činností. Sdružení si kladlo rovněž za cíl přispívat k utužování vzájemných styků v rámci novinářské obce.²²⁰ Tento krok se Syndikátu denního tisku československého bezpochyby vyplatil, neboť v konkurenci činnosti Spolku českých žurnalistů a Jednoty žurnalistů československých, jimž byl do té doby zcela rovnocenným soupeřem, na sebe brzy strhl prvenství, pokud šlo o jakékoliv akce novinářů. Ve spolkovém životě žurnalistů tak hrál pomyslný prim.²²¹

Zlomovým obdobím pro činnost Syndikátu denního tisku československého se stal rok 1926, nesoucí se na vlně reorganizace, která s sebou přinesla nejen další změnu názvu organizace, ale i kompletní proměnu jejího zaměření. Opět se totiž objevila potřeba doposud nerealizovaného cíle – vzniku jednotné odborové novinářské organizace. „A když uzákoněna byla i v naší republice státní podpora nezaměstnaných podle gentského systému a když počalo se v ministerstvu sociální péče vážněji jednati o starobním a invalidním pojištění novinářů, o novinářských komorách, o novinářské pracovní smlouvě a řadě jiných věcí, při jejich projednávání vláda chtěla vždycky slyšeti mínění odborové organisace novinářské, jež byla by oprávněna mluvití jménem celého stavu, zvítězilo v Syndikátu denního tisku přesvědčení, že jednotnou odborovou organisaci musíme mít stůj co stůj.“²²² Tohoto nelehkého a vůči komunitě novinářů zodpovědného úkolu se chtěl zhostit sám Syndikát denního tisku československého a rozhodl se za tímto účelem uvolnit své místo nově zřízené nástupnické organizaci – Syndikátu československých novinářů.

²¹⁸ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 4.

²¹⁹ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945–1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 18.

²²⁰ NA, fond ASYN, k. 51. Stanovy Syndikátu denního tisku československého z roku 1919, ustanovení § 2.

²²¹ KUNTA, Adolf. O jednotnou odborovou organisaci novinářskou. *Věstník československých novinářů*. 1928 (datum vydání 28. 10. 1928), roč. 2, č. 5, s. 85.

²²² Tamtéž.

5.2 Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti

Právní úprava, již se řídil vznik a zánik spolků, byla v podrobnostech rozvedena již v kapitole věnované Jednotě žurnalistů československých a jejím nástupnickým organizacím, na niž se tak lze na tomto místě plně odkázat. Kromě právních předpisů byla činnost Syndikátu v oblasti samosprávné působnosti regulována jako u ostatních novinářských spolků vlastními stanovami. Kromě vnitřní členské organizace, na niž se zaměřuje detailněji následující podkapitola, obsahovaly stanovy úpravu týkající se pravomoci republikových soudů rozhodovat spory vzešlé ze spolkových poměrů. Určovaly přitom, že spory mezi Syndikátem denního tisku československého a jeho členy jsou z pravomoci státních soudů zcela vyňaty. Arbitrem sporu byl stanovami namísto soudu zřízeného státem jmenován výbor spolku. Výjimku tvořily případy, kdy sám výbor spolku byl jednou ze stran sváru, a role soudce se musela ujmout valná hromada spolku.²²³ O tom, zda bylo proti rozhodnutí výboru, případně valné hromady, možné podat odvolání, stanovy nehovoří.

5.3 Organizace spolku a parametry jeho členské základny

Základní principy organizace spolku byly obsaženy na pouhých čtyřech listech stanov sestavených z devíti paragrafů, které Syndikát denního tisku československého přijal roku 1919. Podle nich se směl členem spolku na základě členské přihlášky stát jedině žurnalista z povolání. Za žurnalistu z povolání spolek považoval přitom výhradně novináře, jehož existenčním povoláním byla žurnalistická činnost a který současně byl v pracovním poměru k redakci denně vycházejícího časopisu nebo byl redaktorem novinářského, zpravodajského československého podniku, jenž své tiskoviny vydával s denní periodicitou. Vyjmenované požadavky musel člen splňovat po celou dobu svého členství. Každý člen musel být schopen spolku naplnění těchto kritérií kdykoliv za trvání svého členství na vyzvání prokázat. Za člena Syndikátu denního tisku československého naopak nemohl být přijat jiný pracovník redakce novin, byť denně vycházejících, pokud pro redakci konal pouze výpomocné, kancelářské, manipulační, stenografické práce, či práce spočívající jen v psaní na písářském stroji.²²⁴

O přijetí či nepřijetí členů rozhodoval výbor Syndikátu, který se jako kolektivní orgán usnášel prostou většinou hlasů přítomných členů. Při rovnosti hlasů platila fikce, že uchazeč Syndikátem přijat nebyl. Hlasování výboru bylo tajné a rozhodnutí o nepřijetí nebyl výbor povinen jakýmkoliv způsobem zdůvodňovat. Pokud uchazeč nesouhlasil s rozhodnutím výboru o svém nepřijetí za člena Syndikátu, měl právo se proti verdiktu výboru odvolat k valné hromadě Syndikátu denního tisku československého, která o této otázce rozhodla s konečnou platností.²²⁵

²²³ NA, fond ASYN, k. 51. Stanovy Syndikátu denního tisku československého z roku 1919, ustanovení § 5.

²²⁴ Tamtéž, ustanovení § 3.

²²⁵ Tamtéž.

Členství v Syndikátu denního tisku československého bylo z podstaty dobrovolné. Stejně jako nemohl nikdo novináře ke vstup do spolku nutit, nemohl jim nikdo vnucovat ani setrvání v něm. Stanovy každému členu Syndikátu přiznávaly možnost ze spolku vystoupit, a to s koncem příslušného kalendářního roku, v němž se novinář k opuštění spolku rozhodl. K vystoupení ze Syndikátu postačovalo učinit písemné prohlášení výboru. Kromě dobrovolného ukončení účasti na spolku stanovy předvíдалy rovněž případ, kdy byl novinář členství zbaven výborem nezávisle na své vůli. Stalo se tak tehdy, pozbyli-li člen Syndikátu denního tisku československého způsobilost být členem, neboť přestal splňovat kritéria pro členství určená stanovami. Opravný prostředek proti tomuto rozhodnutí o vyloučení nebyl připouštěn.²²⁶ Sankce vyloučení ze Syndikátu hrozila též tomu novináři, který se dopustil z hlediska stavovských pravidel nečestného skutku natolik závažného, že pro jeho potrestání nepostačovalo uložit některou z mírnějších sankcí v podobě důtky či dočasného (nanejvýše šesti měsíčního) zbavení členství.²²⁷

Spolek Syndikátu denního tisku československého byl po celou dobu své existence čistě stavovskou organizací. Již svým úvodním prohlášením stanov se zavázal hájit a podporovat stavovské zájmy členů při výkonu žurnalistické profese. Pro účelné naplňování tohoto vytyčeného cíle Syndikát přiznával svým členům právo obrátit se s žádostí o intervenci na jeho výbor, kdykoliv by některý z jeho členů nabyt pocit, že účast Syndikátu na určité záležitosti může být ku prospěchu zájmům novinářského stavu. Syndikát denního tisku měl ve prospěch svých členů intervenovat v záležitostech mravnosti a požadovaného standardu morálky souvisejícího s výkonem jejich novinářské profese, hmotných zájmů a cti. Vesměs měl dohlížet nad tiskem, kdy bylo jeho posláním zajistit, aby nebyl snižován či zlehčován. Syndikát měl podniknout v souladu se svým nejlepším uvážením libovolné kroky, vedoucí ke zvýšení vážnosti a cti příslušníků novinářského stavu a řádnosti, přesnosti a dokonalosti výkonu jejich profese. Právo žádat o intervenci výbor příslušelo jen členům spolku, kteří dle stanov uhradili členský příspěvek, jehož výše byla každoročně stanovena valnou hromadou.²²⁸

Pokud se týká velikosti členské základny Syndikátu denního tisku československého stojí za povšimnutí zejména její vývoj v čase, vypovídající o nárůstu důležitosti této organizace. Před válkou v sobě předchůdce Syndikátu československého denního tisku, tedy Syndikát pražských deníkářů, soustředil pouze některé redaktory vybraných pražských listů vycházejících s denní periodicitou. Na konci roku 1919 tak jeho členskou základnu tvořilo pouhých dvaasedmdesát novinářů.²²⁹ Při transformaci Syndikátu pražských deníkářů na Syndikát denního tisku československého došlo k proměně v mohutnou stavovskou organizaci reprezentující takřka všechny československý denní

²²⁶ NA, fond ASYN, k. 51. Stanovy Syndikátu denního tisku československého z roku 1919, ustanovení § 4.

²²⁷ Tamtéž, ustanovení § 5.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 35. Dále VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927, s. 35.

tisk.²³⁰ V roce 1921 se k Syndikátu hlásilo na dvě stě šedesát žurnalistů.²³¹ Podle údajů z roku 1924 měl poté Syndikát denního tisku československého celkem čtyři sta dvacet členů ze šedesáti tří redakcí.²³² Spolek českých žurnalistů v té době čítal téměř pět set členů.²³³ U Jednoty československých novinářů nejsou údaje o členské základně k porovnávanému roku z dochovaných výročních zpráv dostupné.

²³⁰ KÖPPLOVÁ, Barbara a JIRÁK, Jan. Počátky spolkového života českých novinářů. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum. 2008, roč. 53, č. 1-4, s. 33.

²³¹ ČEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 18.

²³² KÖPPLOVÁ, Barbara a JIRÁK, Jan. Počátky spolkového života českých novinářů. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum. 2008, roč. 53, č. 1-4, s. 33.

²³³ *Ročenka Československé republiky z roku 1924*. 1924, roč. 3, č. 1, s. 142.

6 Syndikát československých novinářů (1926–1939)

6.1 Na vlně reorganizace Syndikátu v odborovou organizaci

Ustavující valná hromada, na níž na základech organizace Syndikátu denního tisku československého vznikl Syndikát československých novinářů, se konala dne 23. 5. 1926 ve Staroměstské radnici v Praze. Kromě provedení likvidace jmění Syndikátu denního tisku československého, které bylo zcela postoupeno na jeho nástupnickou organizaci, byl na slavnostní schůzi podán i referát o aktuálních problémech sužujících žurnalistiku. Ty měly být svěřeny k řešení nově vznikajícímu Syndikátu. Mezi nimi byla zmiňována zvláště potřeba sociálního pojištění novinářů proti invaliditě, stáří a nezaměstnanosti, problematika kolektivních smluv, úprava zákonů dotýkajících se výkonu novinářského povolání (zejména tiskového zákona), služebního poměru novináře, novinářské komory a vysoké školy novinářské. Schůze se účastnili někteří členové Jednoty československých novinářů, jakož i členové Spolku českých žurnalistů. Nevznesli-li námitky, byli na ustavující schůzi zapsáni za nové členy Syndikátu československých novinářů.²³⁴ Zápisné do Syndikátu bylo stanoveno na pětadvacet korun československých, členové přistupující z dosavadních novinářských organizací Spolku českých žurnalistů a Jednoty žurnalistů československých byli od zápisného osvobozeni a spolu s jinými členy Syndikátu poté hradili jen členské příspěvky stanovené na deset korun československých.²³⁵

Zakladatelé Syndikátu československých novinářů po ustavující schůzi získali pocit, že poprvé ve spolkové novinářské historii mají nakročeno k utvoření jednotné novinářské organizace pro celou Československou republiku. Syndikát československých novinářů představoval organizaci, v níž se doopravdy mohli soustředit bez výjimky všichni novináři československého tisku. Přes veškeré úsilí Syndikát československých novinářů vysněné jednoty nedosáhl. Spolek českých žurnalistů, ani Jednota československých novinářů, o které se zejména jednalo, se totiž nehodlaly své samostatné existence vzdát.²³⁶ Odpor ke sloučení novinářských organizací byl později mírněn a ospravedlňován například ze strany Jednoty žurnalistů československých následovně: *"Neváhali bychom a jistě rádi obětovali bychom i existenci naší milé Jednoty, kdybychom viděli, že přispějeme tím k vytvoření jediného střediska veškerého československého novinářstva. Ale zůstává-li tu dál Spolek českých žurnalistů a přibyl-li k němu ještě nový Klub českých žurnalistů v Praze a Novinářský klub v Brně, pak zdá se nám, že rušiti existenci spolku, který má tak krásnou*

²³⁴ Syndikát československých novinářů. Historický úvod. *Věstník československých novinářů*. 1931, roč. 5, č. 5, s. 81.

²³⁵ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 47.

²³⁶ Syndikát československých novinářů. Historický úvod. *Věstník československých novinářů*. 1931, roč. 5, č. 5, s. 81.

*minulost a který při tom nikomu nestojí v cestě, bylo by přece jen zbytečno.*²³⁷ Skutečností však zůstává, že ani jedna novinářská organizace o svůj zánik nestála.

V momentě, kdy se profesní spolek Syndikátu denního tisku československého proměnil v organizaci odborovou, nazvanou Syndikát československých novinářů, převzal na sebe zcela nové a velmi odpovědné úkoly. „*Novináři si přiznali, že je nutno splnit prvou podmínku: býti stav, stav novinářský. Tím je řečeno, že všichni novináři mají určité společné zájmy, tužby, požadavky vůči veřejnosti, zaměstnavatelům, sobě a svým rodinám.*“²³⁸ V prvním roce své existence se Syndikát československých novinářů potýkal především s vnitřními organizačními obtížemi. Bylo nezbytné od základů přestavět celou strukturu organizace a revidovat veškeré jeho dosavadně zaužívané pracovní metody i vnitřně organizační vztahy.²³⁹ Tento reorganizační krok Syndikát posléze hodnotil následovně: „*Byl to odvážný krok, který jsme před rokem učinili, když jsme opustili osvědčenou a zachozenou již formu stavovského spolku deníkářů a rozšířili i prohloubili obor své činnosti v tak četných směrech, tvoříce Syndikát nový, jakožto jednotnou, ústřední odborovou organizaci všech československých novinářů z povolání.*“²⁴⁰

Prvním úkolem Syndikátu československých novinářů bylo dovršit úlohu, kvůli níž byla prakticky celá reorganizace prováděna. Úloha spočívala v získání účasti Syndikátu československých novinářů na podporách novinářů v nezaměstnanosti. V březnu roku 1927 proto zástupci Syndikátu československých novinářů zažádali u ministerstva sociální péče o uznání jejich sdružení jako odborové organizace oprávněné zajišťovat zprostředkování státního příspěvku v nezaměstnanosti svým členům. O tři měsíce později Syndikát od ministerstva obdržel výnos, jímž mu bylo svolení k vyplácení státního příspěvku uděleno. Realizace poskytování státní podpory započala v roce 1928, kdy byla přiznána dvěma členům spolku, v roce 1929 pak již členům dvanácti. Poslední údaj hovoří o roku 1930, kdy byla státní podpora vyplacena celkem čtyřem členům. Systém podpor v nezaměstnanosti platil v rámci Syndikátu československých novinářů až do jeho zániku v roce 1939, samotné státní příspěvky v nezaměstnanosti však byly vypláceny až do roku 1941.²⁴¹

Již od svého vzniku Syndikát československých novinářů taktéž usiloval o získání dostatečného starobního a invalidního zabezpečení pro všechny žurnalisty. Toto úsilí Syndikátu v této oblasti se naplnilo schválením novely zákona č. 26/1929 Sb., o penzijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách. V souladu s touto změnou právní úpravy však musel Syndikát roku 1929 přistoupit k významné změně svých stanov, kterou musel připustit účast na spolku i pro novináře hlásící se do jeho řad jen proto, aby byli účastni penzijního pojištění. Dne 31. 10. 1929 byl Syndikát po provedení zmíněné změny stanov, přijaté na valné hromadě spolku dne 31. 3. 1929, ministerstvem

²³⁷ TESAŘOVÁ, Zina: Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů – první české stavovské organizace novinářů. *Disertační práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd*, Praha, 2003, s. 128.

²³⁸ KVERKA, Karel. Otázky stavu novinářského. *Věstník československých novinářů*. 1931, roč. 5. č. 1, s. 5.

²³⁹ Syndikát československých novinářů. Zpráva o činnosti. *Věstník československých novinářů*. 1927, roč. 1, č. 1, s. 6.

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 51.

vnitřně uznán za odborovou organizaci nejen ve smyslu zákona o státní podpoře v nezaměstnanosti, ale rovněž ve smyslu zákona o penzijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách. Stejným výnosem byla za odborovou organizaci, podílející se na zajištění penzijního pojištění novinářů, přijata i Jednota československých novinářů či Spolek českých žurnalistů. Pro porovnání důležitosti jednotlivých novinářských organizací v účasti na penzijním pojištění novinářů lze uvést počty členů, jimž v roce 1929 spolky mohly penzijní pojištění zajistit. Zatímco Syndikát československých novinářů sdružoval v době svého uznání za odborovou organizaci celkově na šest set deset členů, Jednota československých novinářů měla členů jen sto devadesát pět a Spolek českých žurnalistů poté, jakožto organizace nejstarší, pouze šestašedesát členů.²⁴²

Po pěti letech od svého založení Syndikát československých novinářů kalkuloval své výsledky s ohledem na své cíle vytyčené na ustavující schůzi z května roku 1926. Ze základních požadavků se jeho zásluhou podařilo uskutečnit starobní a rovněž invalidní zabezpečení novinářů a jejich rodin a zřízeno bylo i vysoké učení novinářské. Novelizace tiskového zákona, reflektující požadavky a potřeby novinářů, měla být na dosah. Naopak se Syndikátu nepodařilo prosadit zákon o služebním poměru novinářů,²⁴³ zákon o novinářské komoře a kolektivní smlouvy, kterými by se vydavatelství zavázala k minimálním platům redaktorů. Realizace těchto bodů, stejně jako ideál řádného pojištění novinářů v nezaměstnanosti, zůstávala dle Syndikátu stále jen v „mlhavé dáli“.²⁴⁴

Své úsilí v odborové oblasti Syndikát československých novinářů v roce 1936 nakonec vyhodnotil jako velice zdařilé, byť poznamenává, že k dosažení cílů často vedla trnitá cesta. Syndikát připomněl, že na jedné straně musel ve svých počátcích získat porozumění příslušníků novinářského stavu pro pevnou, jednotnou, odborovou organizaci a současně na straně druhé se musel zasadit o překonání nechuti mnohých činitelů, zakořeněné v jejich nitru vůči samotné žurnalistice. Většinová veřejnost totiž

²⁴² HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 52-53.

²⁴³ Služební poměr novinářů byl upraven v českých zemích zákonem č. 20/1910 ř. z., o obchodních pomocnících, jehož úprava dopadla na služební poměr osob, které byly ustanoveny, aby konaly převážně kupecké anebo vyšší nikoliv kupecké služby též v redakci, správě, nebo prodeji některého periodického tiskopisu. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi byl vzhledem k právnímu dualismu služební poměr regulován zákonem č. 14/1914, tiskového zákona. Jeho ustanovení upravovala hlavně výpovědní lhůty a okamžité zrušení služebního poměru, jakož i některé další instituty typické pro služební poměr. Tato úprava služebního poměru novinářského nebyla přítom ani podle bývalých rakouských předpisů, ani předpisů uherských, zdaleka vyhovující podmínkám konce 20. let 20. století. Proto se brzy po převratu ozvalo z řad novinářů volání po adekvátní a jednotné úpravě služebního poměru redaktorů. V roce 1920 přišlo s novou osnovou zákona o služební smlouvě redaktorů ministerstvo sociální péče. Na podzim roku 1924 Syndikát denního tisku československého vypracoval návrh zákona o služebních poměrech novinářů, který byl akceptován všemi zbývajícimi novinářskými organizacemi tehdejšího Československa. K návrhu se roku 1925 konala mezi novináři anketa, jejíž výsledek přispěl ke konečnému návrhu zákona o služební smlouvě redaktorů, vypracovaného ministerstvem sociální péče roku 1926. Ve Věstníku Syndikátu československých novinářů z roku 1929 se dále dočítáme, že vyřízení návrhu bylo přesunuto nakonec na druhou kolej, neboť novinářské organizace se rozhodly na první místo ve svých požadavcích zařadit penzijní a invalidní zabezpečení novinářů. Viz Služební poměr novinářů. *Věstník československých novinářů*. 1929, roč. 3, č. 6-7, s. 84-85.

²⁴⁴ Syndikát československých novinářů. Historický úvod. *Věstník československých novinářů*. 1931, roč. 5, č. 5, s. 81.

ještě i v této době měla k novinám a novinářům „křivý postoj“, jenž se projevoval o to více v situacích, kdy se novináři domáhali zajištění svého sociálního zabezpečení, bez nějž nebyl myslitelný ani rozvoj žurnalistiky.²⁴⁵

Přes nepopiratelné úspěchy Syndikátu československých novinářů v odborové oblasti se spolku nikdy nepodařilo dokončit svůj přerod v jednotnou novinářskou organizaci, byť ve srovnání s ostatními novinářskými spolky sdružoval drtivou většinu žurnalistů. Všechny dřívější akce Syndikátu směřující k tomuto cíli, k jehož dosažení využil ať již prostředky stavovské či prostředky odborářské, byly bezvýsledné. Syndikát narazil pokaždé na některé z dílčích zájmů ostatních novinářských spolků, které odmítaly svou činnost i přes možnost dosažení vyššího cíle v podobě jednotné organizace nadobro ukončit.²⁴⁶ Ze strany ostatních spolků byl taktéž Syndikát vnímán jako příliš levicově orientovaný, přestože stanovy deklarovaly jeho politickou nestrannost.²⁴⁷ Syndikátu československých novinářů až nechvalně známé události mnichovského diktátu a jimi změněné hospodářské a politické poměry otevřely cestu k vedení později úspěšného jednání o sloučení všech novinářských organizací pod Národní svaz novinářů. Základem této nové jednotné organizace, vznikající z podnětu Syndikátu se měly stát stanovy Syndikátu československých novinářů, neboť tyto byly z výčtu všech spolkových stanov uznány za nejširší, nejvíce garantující a chránící sociální zájmy novinářů.²⁴⁸ Sjednocení všech novinářských organizací v celek Národního svazu novinářů bylo nakonec docíleno v létě roku 1939, kdy tak rozhodnutím ministerstva vnitra ze dne 29. 6. 1939 zaniká i samostatný Syndikát československých novinářů, který měl být do 5. 8. 1939 oficiálně zlikvidován.²⁴⁹

6.2 Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti

Právní úprava, rámuující zákonný rozsah působení Syndikátu československých novinářů a jeho vztah, čili vzájemná oprávnění a povinnosti ke státu, zůstala v totožné podobě, v níž platila i pro jeho předchůdce – Syndikát denního tisku československého. Postačí uvést, že Syndikát československých novinářů podléhal zákonné úpravě obsažené v zákonu č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím, zákonu č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, zákonu č. 300/1920 Sb.,

²⁴⁵ Syndikát československých novinářů. 25 let Syndikátu československého tisku. *Tisk a politika*. 1936, roč. 1, č. 9-10, s. 322-333.

²⁴⁶ DRÉMAN, Jiří. Cesta k Národnímu svazu novinářů. *Tisk a novináři. Věstník československých novinářů, orgán Syndikátu československých novinářů*. 1939, roč. 13, č. 6, s. 49.

²⁴⁷ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 300.

²⁴⁸ DRÉMAN, Jiří. Cesta k Národnímu svazu novinářů. *Tisk a novináři. Věstník československých novinářů, orgán Syndikátu československých novinářů*. 1939, roč. 13, č. 6, s. 49.

²⁴⁹ NA, fond ASYN, k. 106. Sloučení zaměstnanectva novinářského a žurnalistického v organizaci Národní svaz novinářů se sídlem v Praze, Ministerstvo sociální a zdravotní správy, č. j. 3230/13-10/7 ze dne 29. 7. 1939.

o mimořádných opatřeních a rovněž zákonu č. 309/1921 Sb., proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních.

Spory týkající se členů Syndikátu československých novinářů nebo Syndikátu samotného mohly být řešeny čestným soudem, tedy desetičlenným orgánem spolku zřízeným za tímto účelem. Podobu jeho řízení upravoval řád pro čestný soud, přijatý valnou hromadou organizace. Záležitosti spadající na pořad práva poté byly svěřeny k řešení státu a jeho soudům.²⁵⁰ Čestný soud Syndikátu československých novinářů, volený vždy na funkční období jednoho roku, měl rozhodovat výlučně k návrhu některé ze stran sporu. Návrh na zahájení řízení mohli podat členové spolku jako jednotlivci nebo výbor ve věci, týkající se více jednotlivých členů. Od podání návrhu musel být čestný soud k zasedání svolán do pouhých čtrnácti dní. Soud při svolaném jednání vyslechl strany, případně jejich zástupce z řad novinářů. Byl-li sporu účasten zaměstnavatel novináře, jehož se spor týkal, neměl právo k ústní promluvě. Umožněno mu bylo jen podání písemného vyjádření, které bylo na jeho žádost u soudu hlasitě přečteno. Po provedení dokazování ve věci se čestný soud odebral k tajné poradě, na níž musel tajným hlasováním dospět k rozhodnutí. Žádný ze soudců se nesměl zdržet hlasování. Rozhodnutí bylo přijato prostou většinou hlasů. Meritorní rozhodnutí soudu, konstatující vinu a její rozsah či nevinu, bylo obsaženo v písemném nálezu, který se vyhotovoval ve třech stejnopisech. Při zjištění viny mohl čestný soud výboru Syndikátu československých novinářů alternativně navrhnout, aby odsouzenému uložil důtku, pozastavil mu na dobu nejvýše šesti měsíců členství, nebo aby jej vyloučil z organizace. Proti nálezu čestného soudu nebylo odvolání přípustné. Připuštna byla toliko obnova řízení, pokud by se objevily dříve neznámé nebo nedostupné důkazy nebo skutečnosti. Výbor spolku měl pravomoc rozhodnout, zda bude nález čestného soudu publikován veřejně či nikoliv.²⁵¹

6.3 Organizace spolku a parametry jeho členské základny

6.3.1 První stanovy přijaté roku 1926

První spolkové stanovy, jimiž se Syndikát československých novinářů řídil po svém založení, pocházejí z roku **1926** a ministerstvem vnitra byly vzaty na vědomí dne 26. 4. 1926. Dle jejich znění měl Syndikát vystupovat jako nepolitický spolek, jehož účelem je hájení a podpora stavovských zájmů členů, především ve výkonu jejich povolání. Proklamovaného účelu měl spolek dosahovat svou aktivitou ve věcech sociálních, hospodářských, kulturních a humánních, dotýkajících se zájmů členstva spolku a též celé novinářské obce.²⁵²

Činnost Syndikátu československých novinářů byla stanovami určena velmi široce. Spočívat měla v pořádání valných hromad spolku, členských a veřejných schůzí, přednášek, kurzů, exkurzí, večírků, divadel či koncertů. Přispívat měl Syndikát rovněž

²⁵⁰ NA, fond ASYN, k. 53. Stanovy Syndikátu československých novinářů z roku 1926, ustanovení § 17.

²⁵¹ NA, fond ASYN, k. 54. Řád pro čestný soud Syndikátu československých novinářů.

²⁵² NA, fond ASYN, k. 53. Stanovy Syndikátu československých novinářů z roku 1926, ustanovení § 2.

k udržování a rozvíjení vztahů mezi členstvem, jehož informování nejen o pořádání společenských akcí měl zajistit vydáváním vlastního věstníku. Aktivitu měl spolek vyvíjet i v oblasti svolávání sjezdů, pořádáním anket a konferencí. Jeho zástupci měli též sledovat vývoj veškerých událostí dotýkajících se oblastí zájmu novinářské obce, shromažďovat informace o novinářských poměrech a vyhotovovat z nich statistiky. V případě potřeby měl Syndikát v zastoupení členů zajišťovat podávání dobrozdání, žádostí a návrhů státním úřadům a zákonodárnému sboru.²⁵³

Syndikátem československých novinářů měly být podpořeny veškeré snahy směřující ke zlepšení pracovních a existenčních podmínek novinářů. Vydobyté pracovní podmínky měly být poté Syndikátem vymáhány. Spolek měl spolupůsobit ve sporech vzniklých mezi novináři a zaměstnavateli v rámci služebního poměru. Ve sporech měl stát na straně svých členů a poskytovat jim ochranu a bezplatné právní poradenství. Vůči nezaměstnaným členům měl Syndikát plnit roli obstaravatele pracovních příležitostí u neobsazených pracovních míst. V případě přetrvávající nezaměstnanosti, jejímž vlivem se některý ze členů dostal do nezaviněné hospodářské tísně, měl tyto členy podporovat. Podporu prostřednictvím zaopatřování různých hospodářských výhod měl pak spolek poskytovat i zbytku členstva.²⁵⁴ V souhrnu měl Syndikát československých novinářů prosazovat pracovní, hospodářské, politické, sociální a jiné zájmy svých členů, jak to bylo a je vlastní odborovým organizacím, k nimž se sám řadil.

Za řádného člena Syndikátu československých novinářů mohl být většinou hlasů přítomných členů výboru spolku v tajném hlasování přijat pouze novinář z povolání (řádný člen redakce denního listu, týdeníku nebo jiného periodicky vycházejícího časopiseckého či zpravodajského listu), jehož hlavním výdělečným zaměstnáním byla trvale novinářská činnost. Měl-li novinář za to, že naplnil veškeré podmínky pro členství určené stanovami, a přesto nebyl výborem přijat, mohl se obrátit s žádostí o opakované přezkoumání své členské přihlášky na valnou hromadu spolku, která mohla rozhodnout o jeho přijetí. Výbor ani valná hromada spolku nemohly připustit přijetí redakčních, kancelářských a manipulačních pomocných sil, jakož i písařů na stroji, neboť těmto vstup do spolku zapovídaly stanovy.²⁵⁵

Povinností člena vůči spolku bylo kromě placení členských příspěvků, nebyl-li od nich ústředním výborem Syndikátu československých novinářů osvobozen, rovněž dodržování stanov, čestného a mravného výkonu novinářské profese, podporování úsilí spolku, budování stavovské solidarity napříč žurnalistickou obcí. Člen byl rovněž povinen přijmout veškeré funkce, potažmo úřady, kterými jej Syndikát československých novinářů pověřil.²⁵⁶

Členové plnící své povinnosti se na oplátku stávali nositeli členských práv, mezi nimiž stanovy výslovně zmiňují například právo zúčastnit se všech událostí pořádaných

²⁵³ NA, fond ASYN, k. 53. Stanovy Syndikátu československých novinářů z roku 1926, ustanovení § 2.

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ Tamtéž, ustanovení § 4.

²⁵⁶ Tamtéž, ustanovení § 5.

spolkem, jeho valných hromad, výborů a dalších schůzí orgánů sdružení, na nichž mohli členové rokovat, hlasovat, volit nebo se nechat volit.²⁵⁷ Výhodu představovalo i hromadné pojištění členů pro případ úmrtí.²⁵⁸ Významným byl i nárok na právní poradu a pomoc poskytovanou Syndikátem československých novinářů ve sporech vzešlých ze služebního poměru, s výjimkou těch pramenících ze zodpovědnosti redaktora za uveřejnění nějakého článku. Právní pomoc však nenáležela každému členu, nýbrž pouze těm, kteří byli jeho členy alespoň dva roky, přičemž počas tohoto období řádně plnili veškeré své spolkové povinnosti.²⁵⁹

Zánik členství byl koncipován klasicky jako dobrovolný, za určitých vypočtených situacích však mohl být člen ze seznamu členů vyškrtnut. Dobrovolné vypovězení členství se dělo písemným sdělením adresovaným k rukám výboru Syndikátu československých novinářů a mohlo být učiněno jen koncem každého kalendářního čtvrtletí na čtvrt roku předem. K vyškrtnutí ze seznamu členů pak docházelo, neuhradil-li člen spolku déle než jeden rok členské příspěvky. Vyloučen mohl být i člen, který se provinil proti dalším povinnostem členů, porušil svým jednáním vážně zájmy společenství Syndikátu československých novinářů nebo ten, který se dopustil nepolitického hrubého trestného činu. Vyškrtnutý a vyloučený člen s okamžitou platností pozbyl rozhodnutím ústředního výboru všechna členská práva a výhody. Zachováno mu bylo jen právo odvolat se proti rozhodnutí o svém vyškrtnutí či vyloučení k nejbližší valné hromadě spolku. Učinit tak musel nejdéle ve lhůtě čtrnácti dnů ode dne rozhodnutí o zániku jeho členství.²⁶⁰

6.3.2 Novelizace stanov přijaté v letech 1929–1938

Změna stanov mohla být provedena jen se souhlasem nejméně kvalifikované dvou třetinové většiny valné hromady.²⁶¹ Poprvé se valná hromada přitom tímto způsobem na **změně stanov** usnesla dne **31. 3. 1929** v Praze. O tři dny později, dne 3. 4. 1929, již Syndikát československých novinářů žádal ministerstvo vnitra o schválení této přijaté změny. Uváděl přitom, že ke změně stanov dochází výhradně za tím účelem, aby vyhovovaly právním předpisům – zákonu č. 26/1929 Sb., o penzijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách, zákonu č. 267/1921 Sb., o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných a vládním nařízením k tomuto druhému zákonu se vztahujícím.²⁶² Ministerstvo vnitra návrh na změnu stanov obdrželo dne 5. 4. 1929 a rozhodlo, že předloženou změnu stanov nezapovídá a bere ji na vědomí. Tímto rozhodnutím ministerstva vnitra ze dne 16. 4. 1929 pozbyly platnosti stanovy z roku 1926, vzaté ministerstvem na vědomí dne 26. 4. 1926.²⁶³

²⁵⁷ NA, fond ASYN, k. 53. Stanovy Syndikátu československých novinářů z roku 1926, ustanovení § 6.

²⁵⁸ Tamtéž, ustanovení § 7.

²⁵⁹ Tamtéž, ustanovení § 8.

²⁶⁰ Tamtéž, ustanovení § 9.

²⁶¹ Tamtéž, ustanovení § 19.

²⁶² NA, fond ASYN, k. 54. Žádost Syndikátu československých novinářů o schválení změny stanov adresovaná Ministerstvu vnitra dne 3. 4. 1929.

²⁶³ NA, fond ASYN, k. 54. Rozhodnutí ministerstva vnitra o vzetí na vědomí změny stanov, na nichž se valná hromada Syndikátu československých novinářů usnesla dne 31. 3. 1929, č. j. 332/29 ze dne 16. 4. 1929.

Stanovami z roku 1929 bylo přijato nejdříve rozšíření působnosti spolku utvrzující odborovou povahu Syndikátu československých novinářů, který se měl ode dne přijetí novelizovaných stanov podílet na provádění pojištění novinářů přijatého dle nového zákon č. 26/1929 Sb., o penzijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách, ze zimy roku 1929 a na provádění zákona č. 267/1921 Sb., o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných, uvedeného v život v létě roku 1921.²⁶⁴

Vymezení členství řádného zůstalo změnou nedotčeno. Doplněno bylo však ustanovení o členech mimořádných, jehož začlenění do stanov bylo dáno již zmíněnou změnou tehdejších právních předpisů. Zákon č. 26/1929 Sb., o pensijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách, ve znění platném a účinném od 1. 1. 1929 do 30. 6. 1934 totiž stanovoval, že právo účasti na penzijním pojištění náleží pouze těm pojištěncům, jejichž novinářská činnost tvoří jejich hlavní výdělečnou činnost a jsou-li tito novináři členy odborových organizací novinářských, které byly ministerstvem sociální péče připuštěny k součinnosti na tomto pojištění.²⁶⁵ Stanovy novinářských organizací, které byly ministerstvem sociální péče připuštěny k součinnosti, musely ze zákona umožnit přijímání novinářů za členy své odborové organizace, i kdyby se tito novináři do organizace hlásili jen proto, aby byli účastni tohoto penzijního pojištění.²⁶⁶ Obdobně k nepřipustnosti omezování členství přistupoval zákon č. 267/1921 Sb., o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných, ve znění platném a účinném od 9. 8. 1921 do 30. 4. 1940, který zakotvoval výplatu státního příspěvku k podpoře v nezaměstnanosti prostřednictvím odborových organizací, které nesměly členství ve své organizaci vázat na jinou podmínku, než že člen je zaměstnán v příslušném oboru (v novinářství) a platí odborové organizaci stanovené příspěvky.²⁶⁷

Stanovy tak optikou výše uvedeného byly doplněny o ustanovení zaručující, že uchazeč o členství v Syndikátu československých novinářů, jehož hlavní výdělečnou činností je činnost novinářská, nemůže být spolkem odmítnut, přestože se do spolku hlásí pouze veden záměrem být účasten na penzijním novinářském pojištění. Takový novinář nicméně nebyl přijat za člena řádného, nýbrž mimořádného.²⁶⁸ Nebyl-li uchazeč za člena mimořádného ústředním výborem spolku přijat a jeho odvolání nevyhověla ani valná

²⁶⁴ NA, fond ASYN, k. 53. Stanovy Syndikátu československých novinářů z roku 1929, ustanovení § 2 odst. 4.

²⁶⁵ Syndikát československých novinářů, přestože se jako odborová organizace novinářů prezentoval od svého založení, právní status skutečné odborové novinářské organizace získal prakticky až rozhodnutím ministerstva sociální péče, které jej výkonem povinností spojených s výplatou státního příspěvku k podpoře v nezaměstnanosti pověřilo dne 9. 6. 1927. Výkonem povinností provázaných s penzijním pojištěním byl pak Syndikát ministerstvem pověřen až dne 31. 10. 1929 – viz NA, fond ASYN, k. 53. Závěrečná ustanovení stanov Syndikátu československých novinářů schválených dne 20. 4. 1930 a potvrzených ministerstvem vnitra dne 20. 9. 1930.

²⁶⁶ Zákon č. 26/1929 Sb., o penzijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách, ve znění platném a účinném od 1. 1. 1929 do 30. 10. 1929, znění platném a účinném od 31. 10. 1929 do 31. 3. 1931, znění platném a účinném od 1. 4. 1931 do 30. 6. 1934, ustanovení § 124 odst. 10.

²⁶⁷ Zákon č. 267/1921 Sb., o státním příspěvku k podpoře nezaměstnanosti, ve znění účinném od 9. 8. 1921 do 9. 1. 1925, ve znění platném a účinném od 10. 1. 1925 do 30. 4. 1930, ve znění platném a účinném od 1. 5. 1930 do 15. 9. 1933, ve znění platném a účinném 16. 9. 1933 do 31. 3. 1936, ve znění platném a účinném od 1. 4. 1936 do 31. 12. 1938, ve znění platném a účinném od 1. 1. 1939 do 30. 4. 1940, ustanovení § 4 odst. 1 bod 1.

²⁶⁸ NA, fond ASYN, k. 53. Stanovy Syndikátu československých novinářů z roku 1929, ustanovení § 4 odst. 2.

hromada spolku, měl možnost se obrátit na rozdíl od uchazeče na člena řádného, pro nějž bylo rozhodnutí valné hromady konečným, se svou žádostí o přezkum ke kuratoriu pro penzijní pojištění novinářů. To mělo definitivně rozhodnout, zda je žadatel oprávněn se účastnit penzijního pojištění dle zákona č. 26/1929 Sb., o pensijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách, a být tak členem spolku. Žádal-li uchazeč o členství mimořádné z důvodu účasti na státní podpoře nezaměstnaných podle zákona č. 267/1921 Sb., o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných, mohla rozhodnutí o jeho nepřijetí učiněné ústředním výborem spolku přezkoumat toliko valná hromada Syndikátu československých novinářů. Stát v tomto případě roli kontrolora vyšší instance neplnil.²⁶⁹

Povinnosti a práva řádných členů zůstaly zachovány v podobě obsažené v prvních stanovách přijatých v roce založení spolku pouze s tím, že byly doplněny o příslušné změny související s penzijním pojištěním a státním příspěvkem v nezaměstnanosti. Členské povinnosti členů mimořádných byly oproti povinnostem členů řádných značně užší. Neměli totiž jiných povinností, než dbát cti svého stavu, pěstovat stavovskou solidaritu a platit řádně zápisné a členské příspěvky, které nesměly být vyšší než zápisné a roční příspěvky vyměřené členům řádným. Aby bylo docíleno vyváženosti mezi právy a povinnostmi členů mimořádných, určovaly stanovy z roku 1929, že mimořádní členové nemají práva jako členové řádní, ale pouze ta, která pro ně vyplývají z účasti na penzijním pojištění novinářů nebo státním příspěvku v nezaměstnanosti.²⁷⁰

Stanovy účinné od roku 1929 nadále, stejně jako jejich předešlá verze z roku 1926, neumožňovaly členství ve spolku získat redakčním silám pomocným, kancelářským, manipulačním, stenografům a písarům na strojích. Jmenované osoby se nemohly stát ani členy mimořádnými, natož členy řádnými.²⁷¹

Podruhé valná hromada spolku ke **změně stanov** přistoupila dne **20. 4. 1930** v Trenčianských Teplicích. Ministerstvo vnitra změnu vzalo na vědomí svým výnosem ze dne 20. 9. 1930.²⁷² Po nabytí účinnosti stanov nebyli členové rozlišováni již na členy řádné a mimořádné, ale členy plnoprávné a neplnoprávné. Členové plnoprávní zastoupili místo členů řádných a členové neplnoprávní pak vstoupili do práv a povinností členů mimořádných. Definice člena plnoprávného byla ku příležitosti novelizace stanov mírně pozměněna. Členem plnoprávným se od jara roku 1930 mohl stát jen novinář zaměstnaný v časopise či časopiseckém a zpravodajském podniku na hlavní pracovní poměr, z něhož mu plynuly hlavní příjmy. Takoví novináři mohli být zaměstnáni ve služebním poměru založeném buď na základě služební smlouvy nebo služební pragmatice, plnoprávní novináři mohli být též majiteli, vydavateli a současně též redaktory časopisů, anebo časopiseckých a zpravodajských podniků. Za členy plnoprávné spolek považoval rovněž takzvané žurnalisty volné, kteří nebyli v žádném služebním poměru a které řada spolků

²⁶⁹ NA, fond ASYN, k. 53. Stanovy Syndikátu československých novinářů z roku 1929, ustanovení § 4 odst. 2.

²⁷⁰ Tamtéž, ustanovení § 5.

²⁷¹ Tamtéž, ustanovení § 4.

²⁷² NA, fond ASYN, k. 54. Rozhodnutí ministerstva vnitra o vzetí na vědomí změny stanov, na nichž se valná hromada Syndikátu československých novinářů usnesla dne 20. 4. 1930, ze dne 20. 9. 1930.

za členy nepřijímala. Volní novináři pro přijetí museli jen prokázat, že se živí výtěžkem ze své novinářské práce konané mimo služební poměr. Neméně důležitými plnoprávními členy byli též novináři penzisté.²⁷³

Jako neplnoprávního člena přijal Syndikát (za obdobných podmínek jako dříve člena mimořádného) novináře, pro něhož žurnalistika ztělesňovala hlavní výdělečnou činnost, ale který se na spolku chtěl účastnit jen z důvodu výhod spojených s penzijním pojištěním a státním příspěvkem určeným nezaměstnaným osobám. Neplnoprávní členové nedisponovali volebním právem aktivním ani pasivním a neměli ani ostatní členská práva a výhody jako členové plnoprávní, kterým byla tato zachována v podobě, v níž byla přijata již stanovami z roku 1926.²⁷⁴ Od dubna roku 1930 nebyly ze strany Syndikátu československých novinářů nadále neplnoprávným členům poskytovány právní porady a právní pomoc, které ještě ve stanovách z roku 1929 byly dle dikce stanov umožněny pro všechny členy, tady jak členy řádné (později členy plnoprávné), tak i členy mimořádné (později členy neplnoprávné).²⁷⁵

Povinnosti členů neplnoprávných byly sjednoceny s povinnostmi stanovenými členům plnoprávným, které spočívaly v podpoře činností spolku, dodržování pravidel obsažených ve stanovách, péči o čest stavu novinářského, pěstování stavovské solidarity a v povinnosti přijmout veškeré funkce, do nichž by Syndikát československých novinářů některého ze svých členů povolal anebo navrhl. Samozřejmostí byla povinnost hradit řádně každým rokem členské příspěvky.²⁷⁶

Ve stanovách z roku 1929 nedošlo k jakékoliv úpravě ustanovení o zániku čili zrušení členství, i když měly být správně doplněny o podmínky zániku členství členů mimořádných, kterým účast na odborové organizaci garantovaly zákony. Tuto mezeru zaplnily právě až stanovy z roku 1930. Podle nichž neplnoprávný člen směl být při respektování příslušných zákonných ustanovení a stanov ze Syndikátu československých novinářů, jako odborové organizace zajišťující výplatu státem garantovaných sociálních podpor, ze spolku vyloučen nebo z jeho seznamu členů vyškrtnut pouze z několika málo důvodů. Stalo se tak, pokud neplnoprávný člen nesplnil všechny povinnosti, kladené na něj spolkovými stanovami, přestal splňovat podmínky členství, nebo pokud novinářskou činnost začal provozovat za hranicemi Československa.²⁷⁷ Vyloučený neplnoprávný člen se proti rozhodnutí spolku mohl ohradit a odvolat se ke kuratoriu pro penzijní pojištění novinářů, jednalo-li se o členství z důvodu penzijního pojištění novinářského nebo k valné hromadě Syndikátu, šlo-li o členství založené dle zákona o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných.²⁷⁸ Syndikát československých novinářů dále oproti stanovám z roku

²⁷³ NA, fond ASYN, k. 53. Stanovy Syndikátu československých novinářů z roku 1930, ustanovení § 4 písm. A) odst. 1-3.

²⁷⁴ Tamtéž, ustanovení § 4, písm. B) odst. 1 a odst. 2.

²⁷⁵ Tamtéž, ustanovení § 10 odst. 1.

²⁷⁶ Tamtéž, ustanovení § 7 odst. 1 a odst. 2.

²⁷⁷ Tamtéž, ustanovení § 11 odst. 5.

²⁷⁸ Tamtéž, ustanovení § 11 odst. 8.

1926 a 1929 nově ujednával pro své členy kromě hromadného pojištění pro případ úmrtí i pojištění proti invaliditě.²⁷⁹

V pořadí **třetí změnu stanov** předložil Syndikát československých novinářů ministerstvu vnitra ke schválení dne **7. 12. 1934**. Změněné stanovy byly projednány a schváleny valnou hromadou spolku dne 29. 4. 1934 v konferenční síni předsedy vlády v budově Československé tiskové kanceláře v Praze a mimořádnou valnou hromadou spolku svolanou na 18. 11. 1934 do Národního domu. Změny se dle návrhu přiloženého vyjádření Syndikátu československých novinářů měly týkat uspořádání stanov zejména pokud šlo o činnosti spolku a jeho vnitřní organizaci.²⁸⁰ Přepřerováním stanov se mělo docílit, aby podpora v nezaměstnanosti byla vyplácena zejména dlouholetým členům.²⁸¹

Přestože znění stanov z roku 1934 není dohledatelné, Národní archiv v rámci kartónu padesát čtyři uchovává podklady ke změnám stanov Syndikátu československých novinářů. Jeho obsahem je též návrh stanov, vypracovaný pro valnou hromadu Syndikátu konanou dne 29. 4. 1934 komisí zvolenou ústředním výborem spolku, z něhož můžeme při zkoumání změn provedených v roce 1934 vycházet. Je nezbytné si nicméně uvědomit, že jde pouze o návrh stanov, který měla nejdříve projednat valná hromada a po ní valná hromada mimořádná, po níž ke schválení přistoupilo ještě ministerstvo vnitra.

Podle návrhu spolkových stanov z roku 1934 se řádným členem (plnoprávným členem) Syndikátu mohl stát pouze novinář z povolání. Novinářem z povolání byl přitom podle výkladu spolku novinář, jehož hlavním existenčním povoláním byla natrvalo (nikoliv pouze přechodně) činnost novinářská v časopise, časopiseckém či zpravodajském podniku, a který byl řádným členem redakce, k níž jej vázala náležitá pracovní smlouva, obsahující přiměřený pevný plat. Valná hromada měla stanovit, jaká částka byla pokládána za minimální redaktorský plat, opravňující novináře k úspěšné žádosti o řádné členství. Řádným členem Syndikátu se nemohl stát novinář, který byt' na hlavní pracovní poměr vykonával práce redakční podřízené, pomocné či práce neredakční povahy. Členem se nemohl stát kromě osob dříve uvedených ani advokát, lékař či inženýr, neboť u nich bylo presumováno, že výkon jejich profese je vždy výkonem práce hlavní, při níž nelze novinářskou činnost konat jako další hlavní existenční povolání.²⁸²

Členové řádní byli dále stanovami rozčleněni do pěti sekcí. Do první sekce byli řazeni novináři denního tisku, zaměstnaní na pevný pracovní poměr k určité redakci, jejichž práce byla ohodnocena přiměřeným platem a kteří byli penzijně pojištěni. Zástupci druhé sekce byli novináři denních listů, které byly vydávány přímo státem, dále novináři píšící pro Československou tiskovou kancelář, státní anebo veřejné zpravodajské odbory a podniky, pojištění dle zákona o penzijním zabezpečení. Ve třetí sekci byli soustředěni novináři z povolání, kteří za pevný přiměřený plat pracovali v listech nevycházejících

²⁷⁹ NA, fond ASYN, k. 53. Stanovy Syndikátu československých novinářů z roku 1930, ustanovení § 9.

²⁸⁰ NA, fond ASYN, k. 54. Žádost Syndikátu československých novinářů o schválení změny stanov adresovaná Ministerstvu vnitra dne 7. 12. 1934.

²⁸¹ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 55.

²⁸² NA, fond ASYN, k. 54. Stanovy Syndikátu československých novinářů z roku 1934, ustanovení § 4 písm. A), odst. 1-3.

s denní periodicitou nebo v tiskových korespondencích, pokud do nich přešli z novinářské služby, a kteří byli rovněž penzijně pojištěni. Čtvrtou sekci tvořili volní novináři, kteří se do Syndikátu zapsali jako novináři s pevným pracovním poměrem, o nějž však v průběhu členství přišli, nicméně se nadále živili výtěžkem z pravidelné žurnalistické práce a dále vytrvali dobrovolně v účasti na penzijním a nemocenském pojištění. Do poslední sekce přestupovali ti členové, kteří nastoupili starobní či invalidní důchod nebo penzi.²⁸³

Členem mimořádným (neplnoprávným) zůstával i nadále ten novinář z povolání, kterému bylo přijetí za řádného člena spolkem odepřeno z důvodu nenaplnění některého z předpokladů kladených na členy řádné, ale své účasti v Syndikátu československých novinářů se domáhal kvůli účasti na penzijním pojištění novinářů a na podpoře nezaměstnaných se státním příplatkem.²⁸⁴

V dubnu **1938** se valná hromada Syndikátu československých novinářů usnesla na **poslední** drobnější **změně** svých **stanov**. Nově byla zavedena vedle členství řádného (plnoprávného) a mimořádného (neplnoprávného) nová kategorie člena činného, jímž se mohl stát ten novinář, který splňuje všechny podmínky kladené na člena řádného, avšak nedosahoval platového minima, které stanovila valná hromada Syndikátu zřejmě již předešlými stanovami z roku 1934.²⁸⁵ Platové minimum bylo určeno na tisíc pět set korun českých pro deníkáře a na tisíc korun českých pro týdeníkáře. Sledován tím byl cíl přinutit vydavatele, aby svým novinářům vypláceli plat odpovídající alespoň této minimální hranici. Syndikát československých novinářů v přijetí předmětného ustanovení spatřoval jakousi náhradu za kolektivní smlouvy, které se spolku nikdy nepodařilo vyjednat.²⁸⁶

6.3.3 Obecně k vývoji členské základny spolku v čase jeho působení

Vznik organizace sklídl mohutný ohlas. Již v prvních dnech po jejím založení se k ní připojilo na tři sta čtyřicet dva členů. Syndikátu československých novinářů byla okamžitě připisována značná důležitost a hrál prim ve všech spolkových aktivitách novinářů.²⁸⁷ Dva roky po svém založení, tedy v roce 1928, měl na šest set členů.²⁸⁸ O rok později jeho řady rozšířilo dalších deset novinářů.²⁸⁹ V polovině roku 1936 se v Syndikátu sdružovalo již tisíc členů. Šlo vskutku o obrovský nárůst členstva, kterého se nepodařilo dosáhnout jakékoliv jiné novinářské organizaci za trvání Československa.²⁹⁰ Zřejmě ani sám Syndikát tuto hranici již nepřekonal. S koncem roku 1937 totiž Syndikát zaznamenal

²⁸³ NA, fond ASYN, k. 54. Stanovy Syndikátu československých novinářů z roku 1934, ustanovení § 5.

²⁸⁴ Tamtéž, ustanovení § 4 písm. B).

²⁸⁵ Změna stanov. *Tisk a novináři. Věstník československých novinářů: orgán Syndikátu československých novinářů*. 1937, roč. 12, č. 8, s. 244.

²⁸⁶ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 55.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 37.

²⁸⁸ NOVÁK, Aug. Novinářské organizace v Československu. *Duch novin. Studium novin: péče o novinářství: umění čísti noviny: časopis pro studium novin*. 1928 (datum vydání 25.1.1928), roč. 1, č. 1, s. 23.

²⁸⁹ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 53.

²⁹⁰ Syndikát československých novinářů. 25 let Syndikátu československého tisku. *Tisk a politika*. 1936, roč. 1, č. 9-10, s. 321.

pokles členstva na necelých osm set osmdesát redaktorů.²⁹¹ V posledním roce své samostatné existence, než splynul s dalšími novinářskými organizacemi v Národní svaz novinářů, měl poté členů osm set.²⁹²

²⁹¹ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 296.

²⁹² HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 64.

7 Národní svaz novinářů (1939–1947)

7.1 Sjednocení novinářských organizací pod mnichovským diktátem

Politická krize, vyvolaná na podzim roku 1938, se ještě více přiosvětila v noci z 29. 9. 1938 na 30. 9. 1938 podpisem Mnichovské dohody a okleštěním pohraničních území Československa. Krize do československých politických poměrů vnesla zesílení vlivů pravicově orientované agrární strany. Agrární strana se netajila svými sympatiemi k sousednímu nacistickému režimu, jemuž nadbíhala nejen v zahraničí, ale i na domácí politické scéně. Aby vláda (většinově složená ze členů agrární strany) ovládla tisk, podřídila jej cenzuře. K dalšímu kroku, tedy ovládnutí českých novinářů, pak zvolila cestu sjednocovacího manévru. Novinářským spolkům nabídla to, oč vlastními silami dlouhá desetiletí systematicky (leč neúspěšně) usilovaly – jednotnou novinářskou organizaci.²⁹³

Již po podpisu Mnichovské dohody započal tiskový představitel agrární strany Rudolf Halík, šéfredaktor deníku *Venkov*, připravovat potřebné kroky k provedení tohoto sjednocení. Přestože novinářské spolky o ustanovení první, pro všechny novináře společné organizace, skutečně stály, pohlížely na tuto politickou iniciativu s jistou mírou skepse a nedůvěry. Ta pramenila převážně z politické účasti agrární strany na tomto sjednocovacím hnutí. Rozčarování zažívaly též žurnalistické spolky (jmenovitě Spolek českých žurnalistů, Jednota československých novinářů) se zřízenými přidruženými peněžními fondy, které měly spolu se spolky mateřskými sjednocením v jednotné organizaci zaniknout.²⁹⁴

S první výzvou, apelující na sloučení jednotlivých, doposud samostatně existujících novinářských organizací, přišel Syndikát československých novinářů, tehdy autoritativně i člensky nejsilnější meziválečné novinářské uskupení.²⁹⁵ Syndikát československých novinářů sám již dříve o integraci novinářských spolků vytrvale usiloval. Ke sjednocení měl ostatně ze všech spolků nejlépe nakročeno. Sloučení mohlo být totiž jednoduše provedeno tak, že by novináři (řádní členové) ze zbývajících novinářských sdružení, jichž bylo řádově jen několik desítek, vstoupili právě do Syndikátu československých novinářů. K tomu však nikdy nedošlo, jelikož Syndikát byl považován mnohými na politickém spektru za příliš levicový. Na podzim roku 1938 tedy již Syndikát československých novinářů nenavrhoval sjednocení všech novinářských spolků pod vlastní organizací, nýbrž jen využil iniciativy agrární strany, připojil se k ní a vyjádřil jí podporu.²⁹⁶ Svou výzvu k podpoře sjednocovacích aktivit agrární strany uveřejnil v časopise *Tisk a novináři*

²⁹³ ŠIK, Hynek. K 100. výročí založení naší první novinářské organizace. *Sešity novináře*. 1977, roč. 11, č. 4, s. 78-79.

²⁹⁴ Tamtéž.

²⁹⁵ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 28.

²⁹⁶ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 300.

necelý měsíc po podpisu Mnichovské dohody, dne 28. 10. 1938, a to pod úderným a nadějeplným titulkem: „Pro jednotnou organizaci novinářů z povolání“.²⁹⁷

Po zveřejnění výzvy Syndikátu československých novinářů následovala zdlouhavá jednání za účasti zbývajících novinářských spolků, jejichž předmětem byla otázka, jak ke sjednocovacímu procesu přistoupit. Ustaven byl přípravný výbor nové jednotné organizace, v němž zasedli zástupci Syndikátu československých novinářů, Spolku českých žurnalistů, Jednoty československých novinářů a Klubu československých žurnalistů. První jednání tohoto výboru se uskutečnilo v prosinci roku 1938. Na další schůzce dne 3. 1. 1939 bylo přítomným zástupcům oznámeno, že z rozhodnutí vlády Československé republiky bude nadále nad procesem sloučení dohlížet tisková komise tehdejší vládní strany Národní jednota, v jejímž čele stanul již dříve zmiňovaný agrární novinář a šéf tisku Národní jednoty Rudolf Halík. Přípravný výbor se za dohledu tiskové komise Národní jednoty a tiskového odboru předsednictva ministerské rady sešel ještě na třech schůzích v průběhu února a začátku března roku 1939.²⁹⁸ Přípravný výbor ukončil svou činnost v polovině března roku 1939 dohodnutím znění nových stanov. Na jeho místo v tomto okamžiku nastoupil výbor ustavující, jehož úkolem mělo být zadání stanov, přijímání členů a příprava ustavující valné hromady.²⁹⁹

Přes četná jednání se nakonec do konce druhé republiky, která zaniká výnosem Adolfa Hitlera ze dne 16. 3. 1939 o vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava, podařilo dosáhnout shody jen na názvu nové organizace, která měla nést pojmenování Národní svaz novinářů, a jejich stanovách. Vinu na prodlužování jednání nesly požadavky některých novinářských spolků, které měly ve svých spolkových pokladnách často rozsáhlý majetek, kterého se nechtěly vzdát, bez předložení dostatečných záruk, garantujících jejich členům, že i po sloučení nepřijdou o své nároky na podíl na spolkovém majetku. Ustavující schůze nové jednotné novinářské organizace – Národního svazu novinářů, který v sobě nakonec sloučil Syndikát československých novinářů, Spolek českých žurnalistů, Jednotu československých novinářů, Klub československých žurnalistů a Klub československých národohospodářských redaktorů, se tak vzhledem k okolnostem a státem vyhlášenému zákazu pořádání schůzí³⁰⁰ sešla nakonec až v červnu roku 1939, v již nacisty okupovaném Protektorátu Čechy a Morava.³⁰¹

Ustavující schůze Národního svazu novinářů se konala dopoledne dne 11. 6. 1939 v přednáškové síni Všeobecného penzijního ústavu v Praze na Žižkově. Na jejím pořadu

²⁹⁷ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 28.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 28-29.

²⁹⁹ Národní svaz novinářů, zpráva o 10. schůzi ústředního výboru syndikátu československých novinářů, konané dne 13. 3. 1939. *Tisk a novináři*. 1939, roč. 13, č. 7, s. 73-74.

³⁰⁰ Vláda v souvislosti s ohrožením celistvosti Československa ze strany Německa na základě zákonného zmocnění v polovině září roku 1938 přijala krátké vládní nařízení č. 177/1938 Sb., dle něž mohla na dobu tří měsíců vyhlásit na území celého státu omezení či dočasné zrušení spolkové svobody. Trvání mimořádných opatření bylo na další tři měsíce s účinností od 17. 12. 1938 prodlouženo poté vládním nařízením č. 317/1938 Sb., kterým se činí mimořádná opatření pro obvod celého státu.

³⁰¹ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 28-29.

byla volba předsedy svazu, členů ústředního výboru, revizorů a jejich náhradníků, jakož i členů čestného soudu. Schůze měla odhlasovat výši zápisného a příspěvků pro členy řádné i mimořádné a stanovit minimální platy pro redaktory. Vyřešit měla i odvolání proti zamítnutí přihlášek členů likvidovaných organizací, jejichž sloučením svaz vznikl.³⁰² Na pořadu ustavující schůze Národního svazu novinářů, jak tomu bývalo u ustavujících schůzí jiných novinářských spolků zvykem, nebylo schválení stanov svazu. Stanovy Národního svazu novinářů totiž byly přijaty v průběhu schůzí přípravného výboru, který zajistil též jejich doručení Zemskému úřadu v Praze, jenž je svým výnosem ze dne 24. 4. 1939 schválil.³⁰³ Ke schválení si stanov později vyžádalo i tehdejší ministerstvo vnitra, které k jejich přijetí přistoupilo výnosem ze dne 8. 9. 1939. Předlohou stanov Národního svazu novinářů se staly stanov Syndikátu československých novinářů, neboť tyto byly obecně vyhodnoceny jakožto svou úpravou nejširší, nejvíce garantující a chránící sociální zájmy novinářů.³⁰⁴

Po konání ustavující schůze dne 29. 6. 1939 přistoupilo ministerstvo vnitra k oficiálnímu sloučení, v té době již odborových novinářských organizací, pod jednotný Národní svaz novinářů. Učinilo tak přitom podle vládního nařízení č. 9/1939 Sb., o některých opatřeních, týkajících se spolků a výtěžkových a hospodářských společenstev a útvarů obdobných, ze dne 25. 1. 1939.³⁰⁵ Podle něho mohlo sloučení ve prospěch veřejného zájmu dokonce učinit, byť by s ním slučované novinářské spolky nesouhlasily. K likvidaci sloučených spolků pak mělo podle výnosu ministerstva dojít nejpozději do 5. 8. 1939. Do té doby byly slučované spolky ještě oprávněny alespoň namísto svazu vyplácet podporu v nezaměstnanosti se státním příspěvkem, neboť ve svazu mohla být tato podpora vyplácena až po zajištění státního zmocnění ke zprostředkování výplaty, čemuž muselo předcházet příslušné správní řízení. Výnos ministerstva vnitra současně stanovil, že svaz může k výplatám podpor přistoupit nejdříve od 7. 8. 1939.³⁰⁶

Ačkoliv Syndikát československých novinářů byl ze všech tehdejších novinářských sdružení největším a nejzanícenějším zastáncem a propagátorem ideje vzniku jednotné žurnalistické organizace, muselo mít pro něj nakonec ustanovení Národního svazu novinářů v červnu roku 1939 poněkud hořkosladký nádech. Novinářům z ostatních organizací, tedy Spolku českých žurnalistů, Jednoty československých novinářů, Klubu československých žurnalistů a Klubu československých národohospodářských redaktorů, se totiž povedlo, co od počátku plánovali – pod heslem „sjednocení“ se zmocnili Syndikátu československých novinářů, a přitom nemuseli dát do společné pokladny finanční fondy

³⁰² Pozvánka s programem ustavující schůze Národního svazu novinářů, svolané na 11. 6. 1939. *Tisk a novináři. Věstník Syndikátu československých novinářů*. 1939, roč. 13, č. 9, s. 97.

³⁰³ Zpráva o 1. schůzi ustavujícího výboru Národního svazu novinářů, konané dne 3. 5. 1939. *Tisk a novináři. Věstník Syndikátu československých novinářů*. 1939, roč. 13, č. 9, s. 103.

³⁰⁴ DRÉMAN, Jiří. Cesta k Národnímu svazu novinářů. *Tisk a novináři. Věstník československých novinářů, orgán Syndikátu československých novinářů*. 1939, roč. 13, č. 6, s. 49.

³⁰⁵ NA, fond ASYN, k. 106. Výnos ministerstva vnitra č.j. 38.641/1939-6 ze dne 8. 9. 1939.

³⁰⁶ NA, fond ASYN, k. 106. Sloučení zaměstnanectva novinářského a žurnalistického v organizaci Národní svaz novinářů se sídlem v Praze, Ministerstvo sociální a zdravotní správy, č. j. 3230/13-10/7 ze dne 29. 7. 1939.

svých organizací, které si sdružení chtěla ponechat výhradně pro své potřeby.³⁰⁷ Ač si tak novinářské spolky měly být při zakládání jednotné organizace všechny rovnými partnery, někteří byli dle známého rčení přeci jen rovnější.

Národní svaz novinářů nejenomže od Syndikátu československých novinářů převzal své stanovy, ale plyně navázal i na jeho činnost v oblasti sociální. V době nesvobody a okupace svaz skrytě poskytoval podporu nezaměstnaným novinářům a vypomáhal rodinám novinářů, kteří se po Mnichovu uchýlili do exilu. Finančně a právně byl svaz nápomocen rovněž novinářům, zažívajícím v období protektorátu perzekuci za své politické smýšlení. Členům zatčeným či vyšetřovaným gestapem Národní svaz novinářů mnohdy zajistil nebo tajně hradil služby právního obhájce. V několika případech svaz dokonce umožnil novinářům, kteří se stali obětí režimu, na falešné doklady útek za hranice protektorátu.³⁰⁸

František Bauer,³⁰⁹ tehdejší první předseda Národního svazu novinářů a redaktor Národní politiky, se později k charakteru činností svazu v období od června roku 1939 do června roku 1940, kdy byla svazem uplatňována vůči protektorátní vládě politika takzvané pasivní rezistence, vyjádřil následovně: „*Snahou Národního svazu novinářů, jehož předsedou jsem byl zvolen 11. 6. 1939, bylo, aby novinářský stav zachoval čestnou směrnicí národní, i když jsme si uvědomovali, a činitelé odboje, s nimiž jsme byli ve styku, s tím souhlasili, že není možno hnát stanovisko českého tisku na ostří nože a že v něčem, jako celý náš život, se musí i noviny přizpůsobit. Chtěli jsme však, aby noviny se vyhnuly rozleptávání našeho životního díla, útokům na vlastní český národ a na české osobnosti pracující v zahraničí. Proto jsme také chtěli, aby noviny se spíše položily do anonymity. V tomto směru nám však právě selhali někteří čeští novináři, kteří mimo svaz začali pěstovat styky s nacisty a psali příliš ochotně podle jejich přání.*“³¹⁰ Národní svaz novinářů tak i přes sílící totalitu v českých zemích fungoval na podobných demokratických principech jako jeho předchůdci v meziválečném období.

Pasivně vzdorující postoj Národního svazu novinářů se záhy po jeho založení stal trnem v oku německých protektorátních úřadů, očekávajících od něj daleko větší míru spoluúčasti na dosahování nacistických ideologických cílů podřízených budování třetí říše. Do popředí svazu stále více vystupovali aktivističtí novináři, pro které, stejně jako

³⁰⁷ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 300-301.

³⁰⁸ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 30.

³⁰⁹ Zvolení Františka Bauera do čela Národního svazu novinářů bylo překvapivé, neboť nebyl příznivcem nacistické politiky. Očekávalo se, že jeho místo zaujme šéfredaktor Venkova Rudolf Halík, který byl pro tehdejší vládní představitele z důvodu své pravicové, protibenešovské orientace politicky vhodnějším kandidátem. Zasluhou jednotného postupu členů bývalého Syndikátu československých novinářů, kteří početně představovali nejsilnější složku nového svazu, se však předsednictví svazu dostalo do rukou Františka Bauera. Národní svaz novinářů tak v podstatě řídili bývalí příslušníci Syndikátu československých novinářů. Viz GEBHART, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2010, s. 38.

³¹⁰ Archiv bezpečnostních složek, fond 305, sig. 371-4. Protokol ze dne 12. 9. 1946 (složka: protokolární výpovědi bývalých redaktorů, kteří vypovídali roku 1946 k činnostem bývalého Vladimíra Krychtálka v době okupace).

pro Němce, bylo vedení svazu s nejvyšším funkcionářem Františkem Bauerem málo rozhodné a proaktivistické. Svaz nebyl veden v proněmeckém duchu. Červen 1941³¹¹ tak Národnímu svazu novinářů přinesl změnu vedení. Ministerstvo vnitra suspendovalo výbor svazu v čele s předsedou Františkem Bauerem a na jeho místo jmenovalo výbor nový, jehož vedení se měl ujmout František Heller, redaktor Československé tiskové kanceláře. Ani tento výbor však milost v očích okupantské správy nenalezl. Navenek sice totiž došlo ke změně ve vedení svazu a k přejmenování pozice předsedy na komisařského vedoucího, na pravé povaze svazu to však nic nezměnilo (svazové orgány byly stále obsazeny bývalými členy Syndikátu československých novinářů, jako tomu bylo i za předsednictví Františka Bauera). Materiálně byla stále zachována organizace svazu a jeho činnosti v podobě, v níž navenek vystupoval v počátcích okupace. Dne 17. 2. 1942 tak na pokyn ministra lidové osvěty nejvyšší post předsedy Národního svazu obsazuje až do května roku 1945 Vladimír Krychtálek, šéfredaktor Večera a novinář, který za předsednictví Františka Bauera nejhlasitěji volal po bezmezné kolaboraci a lojalitě svazu se záměry okupačních orgánů.³¹² Ode dne 17. 2. 1942 tak nadobro „skončily snahy o zachování statusu Národního svazu novinářů jako solidární, nepolitické stavovské organizace, která v mezích daných neblahou dobou pomáhala svým členům přežít.“³¹³

Přechod od období pasivní rezistence k období autoritativního a nacisticky konformního řízení Národního svazu novinářů nebyl nijak zastírán. Vladimír Krychtálek členy svazu svým výnosem informoval, že správa svazu nebude nadále náležet do rukou výboru a veškeré další orgány správy svazu (valná hromada) a dosavadní stanovy taktéž odpadají. Zastaveno bylo vydávání časopisu Tisk a novináři, plnění úlohu věstníku Národního svazu novinářů. Členská základna svazu měla být přezkoušena. Členové svazu měli vykázat dostatečnou samostatnou redaktorskou a novinářskou činnost, v opačném případě měli být ze svazu vyškrtnuti.³¹⁴ Členská základna měla být dále „očištěna“ od novinářů nemajících árijský původ,³¹⁵ dostatečnou znalost němčiny a nedostatečně se angažujících v psaní aktivistických článků.³¹⁶ Po vzoru říše byl v souladu s vůdcovským principem osobou odpovědnou za vedení svazu jen Vladimír Krychtálek, který si ze

³¹¹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 205. Jiný zdroj uvádí, že ke změně vedení došlo v červenci roku 1941 – viz DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 364. Další zdroje hovoří již o roku 1940 – viz HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 64. Taktéž CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 30. Autorce práce se nicméně s ohledem na prostudované dokumenty jeví jako nejpravděpodobnější, že ke změně vedení došlo v červnu roku 1941, a proto je tento letopočet užít v textu práce.

³¹² DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 363-364. Dále HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 64-65. Shodně i CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 29-31.

³¹³ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 8.

³¹⁴ NA, fond ASYN, k. 114. Oběžník č. 1 ze dne 26. 2. 1942.

³¹⁵ NA, fond ASYN, k. 114. Oběžník č. 2 ze dne 4. 3. 1942.

³¹⁶ NA, fond ASYN, k. 114. Oběžník č. 1 ze dne 26. 2. 1942.

samého středu aktivistických novinářů jmenoval náměstky, zastávající funkci jeho poradního sboru.³¹⁷

Éra Vladimíra Krychtálka v Národním svazu novinářů, vyznačující se neoblomným přístupem k prosazování nacistické politiky, skončila až spolu s květnovým povstáním českého lidu proti německým okupantům a zánikem Protektorátu Čechy a Morava v roce 1945. Správou za války zdiskreditované novinářské organizace byla pověřena takzvaná Konference zástupců tisku při České národní radě, utvořená koncem války a vedená Františkem Bauerem, prvním a současně posledním demokraticky zvoleným předsedou, tehdy ještě nacistickou politikou neposkvřněného Národního svazu novinářů. Vedení svazu Konferencí zástupců tisku mělo však být dočasné. Mělo pouze zajistit prostor k provedení očisty novinářského stavu a ustanovení Svazu českých novinářů jakožto veřejnoprávní korporace.³¹⁸ Po právní stránce Národní svaz zanikl dne 24. 6. 1947 s nabytím platnosti a účinnosti zákona č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů.³¹⁹ Tím byl stvrzen právní status jeho nástupce, Svazu českých novinářů, který však ve třetí československé republice svou činnost, byť v provizorním, legislativně neupraveném revolučním režimu, vyvíjel zastoupený svým přípravným výborem již od června roku 1945.

7.2 Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti

Vznik, zánik Národního sdružení, stejně jako pravomoci, které měl stát k zásahům do jeho činnosti, se řídily zákonem č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím, který na českém území platil až do října roku 1951. Tento základní zákon, dopadající na spolkové aktivity, byl v průběhu své dlouhé platnosti několikrát novelizován tak, aby jeho znění odpovídalo vždy změněné společenské a politické situaci ve státě. K jedné z takových novelizací došlo ještě před vznikem Protektorátu Čechy a Morava. Byla provedena vládním nařízením³²⁰ č. 9/1939 Sb., o některých opatřeních, týkajících se spolků a výdělkových a hospodářských společenstev a útvarů obdobných, ze dne 25. 1. 1939. Vládní nařízení v případech, v nichž to vyžadoval veřejný zájem, opravňovalo zemský úřad či ministerstvo vnitra (podle toho, který z těchto úřadů stanovy příslušného spolku, do jehož činnosti se mělo zasáhnout, schválil) ke stanovení podmínek, jejichž splnění bude předpokladem pro další činnost sdružení. Úřad směl rovněž do spolku dosadit dozorový orgán, který měl vykonávat

³¹⁷ NA, fond ASYN, k. 114. Oběžník č. 1 ze dne 26. 2. 1942.

³¹⁸ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 9.

³¹⁹ Zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, ve znění platném a účinném od 24. 6. 1947 do 18. 12. 1950, ustanovení § 21.

³²⁰ V současné době by zákon nemohl být vládním nařízením zrušen, neboť by tím byla porušena jedna ze základních právních zásad, která stanovuje, že právní předpis může být změněn či zrušen jen předpisem stejné či vyšší právní síly.

dohled nad činností sdružení. Dozorový orgán mohl být pověřen schvalováním některých nebo všech usnesení orgánů sdružení, která se bez jeho schválení stávala neplatnými.³²¹

Pravomoc úřadu byla dokonce tak široká, že mohl rozpustit všechny dosavadní orgány sdružení a místo nich ustanovit orgány jiné. Úřadu nebránilo při sledování veřejného zájmu nic ani v tom, aby při potlačení ústavou garantovaných základních práv sloučil několik sdružení s podobným účelem nebo je naopak rozpustil.³²² Ostatně Národní svaz novinářů kromě toho, že se na jeho vzniku z iniciativy agrární strany dohodly již dříve novinářské organizace, vznikl až z rozhodnutí ministerstva vnitř, vydaného dne 8. 9. 1939, které se odvolávalo právě na zákonné ustanovení vládního nařízení, umožňujícího sloučit zájmově příbuzné organizace pod jediné ústředí.³²³ Vzhledem k uvedenému se tak jeví jako pravděpodobné, že Národní svaz novinářů by zřejmě po roce 1939 byl založen, i kdyby se novinářské spolky na jeho ustanovení nikdy neshodly.

Další vládní nařízení, kterým došlo ke změně zákona č. 134/1867 ř. z., o právé spolčovacím, a které za doby trvání Národního svazu novinářů mohlo zasáhnout do spolkových aktivit novinářů, bylo přijato o dva dny později, dne 27. 1. 1939. Bylo jím nařízení č. 13/1939 Sb. II., jímž se mění a doplňuje zákon ze dne 15. 11. 1867 č. 134 ř. z., o právé spolčovacím, a stanoví tresty za neoprávněné sdružování. Na novinářské spolky z tohoto vládního nařízení dopadaly zvláště zpřísněné sankce za přestupky ve sféře spolkového práva. Dříve platilo, že ten, kdo se provinil přestupkem proti spolkovým předpisům, měl být soudem potrestán vězením v délce šesti týdnů nebo pokutou do dvou set zlatých. Vládním nařízením došlo ke svěření pravomoci trestat tyto přestupky do rukou okresních (státních policejních) úřadů – správních úřadů, které za ně mohly udělit pokutu až padesát tisíc korun nebo trest odnětí svobody na šest měsíců. Pokuta a trest odnětí svobody mohly být uloženy kumulativně.³²⁴ Sdružování, které přesáhlo „obvyklý společenský styk“, a které se nedělo podle ustanovení spolkových předpisů, bylo považováno za trestné.³²⁵

Po obsazení československého území Německem, jeho anexi a zřízení autonomního Protektorátu Čechy a Morava, bylo dne 31. 3. 1939 vydáno ve vztahu k novinářským spolkům třetí významné vládní nařízení č. 97/1939 Sb., jímž se mění zákon ze dne 15. 11. 1867, č. 134 ř. z., o právé spolčovacím, a činí některá opatření týkající se spolků. Přijetím tohoto vládního nařízení došlo k přijetí nejpřísnější podoby koncesního schvalování vzniku spolků. Dokud zemský úřad nepřijal usnesení o tom, že utvoření spolku bere na vědomí, před čímž byl povinen si vyhodnotit, zda spolek svým zamýšleným

³²¹ Vládní nařízení č. 9/1939 Sb., o některých opatřeních, týkajících se spolků a výdělkových a hospodářských společenstev a útvarů obdobných, ustanovení § 2 a ustanovení § 4.

³²² Tamtéž.

³²³ NA, fond ASYN, k. 106. Výnos ministerstva vnitř č.j. 38.641/1939-6 ze dne 8. 9. 1939.

³²⁴ Vládní nařízení č. 13/1939 Sb. II., jímž se mění a doplňuje zákon ze dne 15. 11. 1867 č. 134 ř. z., o právé spolčovacím, stanoví tresty za neoprávněné sdružování, ustanovení čl. I. odst. 2, bodu 1.

³²⁵ Tamtéž, ustanovení čl. I. odst. 2, bodu 3).

účelem nebo zřízením neodporuje právnímu řádu, není státu nebezpečný, nebo zda jeho zřízení nekoliduje s veřejným zájmem, nesměl spolek zahájit svou činnost.³²⁶

Všechna sdružení, která byla ustanovena do data 31. 3. 1939, tedy do účinnosti třetího z jmenovaných vládních nařízení, musela příslušnému okresnímu (státnímu policejnímu) úřadu oznámit nejpozději do 31. 5. 1939, že hodlají i nadále vyvíjet svou činnost. Spolky, které by tak neučinily, ze zákona dnem 30. 6. 1939 zanikly.³²⁷ Toto ustanovení nicméně na Národní svaz novinářů nedopadalo, neboť ten vznikl až dne 8. 9. 1939 rozhodnutím ministerstva vnitra.

Židovského obyvatelstva se nejvíce dotklo vládní nařízení č. 136/1940 Sb., o právním postavení Židů ve veřejném životě, vydané dne 4. 7. 1939. Podle tohoto vládního nařízení se Židé nesměli účastnit politického života, nesměli být členy spolků či jiných korporací společenského, kulturního a hospodářského života.³²⁸ Do řízení Národního svazu novinářů se uvedené vládní nařízení projevilo až v únoru roku 1942, kdy podle oběžníků, vydávaných Vladimírem Krychtálkem, odstartovala „očista“ svazu od novinářů, kteří nebyli schopni do června roku 1942 prokázat svůj árijský původ.³²⁹ Další významné kroky ve vztahu ke spolkovému právu po vydání tohoto vládního nařízení protektorátní vláda již nečinila.³³⁰

O sporech vzniklých v rámci novinářské činnosti mezi členy svazu navzájem nebo mezi členy svazu a svazovými orgány, nebyl podle stanov Národního svazu novinářů z roku 1938 příslušný rozhodovat stát, a to s výjimkou případů patřících na pořad práva mimo oblast profesní samosprávy. K rozhodování vnitřních sporů byl ve svazu totiž primárně povolán čestný (smírčí) soud, složený z deseti členů svazu, volených valnou hromadou spolku na funkční období jednoho roku, z nichž byly sestaveny tři senáty po třech soudcích s jedním předsedou. Řízení před čestným soudem upravoval zvláštní řád pro čestný soud, přijatý valnou hromadou svazu.³³¹ Tato koncepce řešení členských sporů čestným soudem zůstala zachována do února roku 1942, kdy řízení svazu zvolilo cestu odklonu od demokratických stanov a novinářskou organizaci začalo řídit autoritativně v souladu s vůdcovským principem.

³²⁶ Vládní nařízení č. 97/1939 Sb., jímž se mění zákon č. 134/1837 ř.z., o právě spolčovacím a činí některá opatření týkající se spolků, ustanovení čl. I odst. 1 a 2.

³²⁷ Tamtéž, ustanovení čl. II. odst. 1 a 2.

³²⁸ Vládní nařízení č. 136/1940 Sb., o právním postavení Židů ve veřejném životě, ustanovení § 4 odst. 3.

³²⁹ NA, fond ASYN, k. 114. Oběžník č. 1 ze dne 26. 2. 1942.

³³⁰ VESELÁ, Renata. *Spolkový zákon v praxi některých brněnských fakultních spolků (1919-1952)*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 21.

³³¹ NA, fond ASYN, k. 106. Stanovy Národního svazu novinářů, schválené Zemským úřadem v Praze výnosem č. 3717 z 1939 odd. 19. ze dne 24. 4. 1939, ustanovení § 22.

7.3 Organizace spolku a parametry jeho členské základny

7.3.1 První stanovy přijaté roku 1939

Předlohou se prvním stanovám Národního svazu novinářů, jak již bylo výše v práci zmíněno, staly stanovy Syndikátu československých novinářů. Rukopis jejich tvůrců je ve stanovách Národního svazu novinářů, schválených výnosem Zemského úřadu v Praze dne 24. 4. 1939, jasně viditelný, a to již od prvních řádků. Národní svaz novinářů, stejně jako Syndikát československých novinářů, v úvodu stanov prohlašuje, že je nepolitickou odborovou organizací novinářů s cílem hájit a podporovat zájmy svých členů při výkonu jejich novinářského povolání, jakož i v celém novinářství.³³²

Po vzoru Syndikátu československých novinářů na toto prohlášení ve stanovách navazuje výčet činností, jimiž hodlá svaz tohoto cíle dosahovat. Tento soupis kopíruje činnosti, jež se zavázala naplňovat již dříve odborová organizace Syndikátu. Po stránce organizační měl svaz svolávat a pořádat valné, členské a jiné veřejné schůzky, sjezdy, ankety, a to na území Protektorátu Čechy a Morava, ale i v zahraničí, dále vydávat věstník a jiné publikace o tisku a novinářích, účastnit se voleb do všech institucí souvisejících se zájmy žurnalistů, jako jsou novinářské nebo tiskové komory, úrazové a nemocenské pojišťovny, penzijní ústavy, pracovní a rozhodčí soudy. Svaz měl zajišťovat rovněž vysílání svých zástupců do ústavů odborných, hospodářských, kulturních či sociálních. Spolupráci měl svaz udržovat též s dalšími novinářskými říšskými organizacemi a tiskem jiných zemí. V zájmu svých členů měl podávat dobrozdání, návrhy a žádosti úřadům, veřejným ústavům nebo sboru zákonodárnému.³³³

Jako odborová organizace byl Národní svaz novinářů z podstaty věci činný taktéž po stránce sociální, hospodářské a právní. Stejně jako jeho největší předchůdci – Syndikát československých novinářů, Jednota československých novinářů a Spolek českých žurnalistů – se účastnil správy pojištění novinářů podle zákona č. 26/1929 Sb., o penzijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách, a taktéž správy státních příspěvků pro nezaměstnané novináře dle zákona č. 267/1921 Sb., o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných. Svaz měl dále usilovat o podporu snah novinářů zlepšovat své sociální poměry. Svaz měl být o novinářských poměrech dostatečně informovaný. Za tímto účelem si měl opatřovat potřebné zprávy vypovídající nejen o stavu tiskových a zpravodajských podniků. V pracovních sporech mezi novináři a jejich zaměstnavateli vystupoval Národní svaz na straně novinářů. Jako podpůrce svaz poskytoval bezplatnou poradou a právní pomoc. V případě, že by se členové svazu anebo pozůstalí po těchto členech ocitli v nezaviněné hospodářské tísní, měl jim svaz podat pomocnou ruku a finančně je podpořit. V neposlední řadě měl Národní svaz novinářů svým členům opatřovat i jiné hospodářské výhody.³³⁴

³³² NA, fond ASYN, k. 106. Stanovy Národního svazu novinářů, schválené Zemským úřadem v Praze výnosem č. 3717 z 1939 odd. 19. ze dne 24. 4. 1939, ustanovení § 2 odst. I.

³³³ Tamtéž, ustanovení § 2 odst. III. písm. A.

³³⁴ Tamtéž, ustanovení § 2 odst. III. písm. B.

Z hlediska mravního, kulturního a společenského měl být Národní svaz novinářů garantem udržování standardů novinářské poctivosti, slušnosti a solidarity. Podporovat měl snahy novinářů o rozšiřování obecného i odborného vzdělání a zřizovat za tímto účelem stipendijní fondy. Pro členy měl pořádat i vlastní vzdělávací přednášky, exkurze, akademie, divadelní představení, koncerty, výstavy a podobně. Pořádáním společenských akcí typu dobročinné plesy, zájezdy a společenské večery měl přispívat k pěstování sociálních styků mezi novináři a rozvoji soudržnosti jejich komunity.³³⁵

Členství v Národním svazu novinářů bylo vystavěno na modelu dvojího členství – členství řádného a mimořádného. Tento model přitom členáři nebude neznámý, neboť byl plně převzat z původních stanov Syndikátu československých novinářů. Řádní členové Národního svazu novinářů (stejně jako v Syndikátu) museli splňovat podmínku, že jimi vykonávaná žurnalistická činnost, provozovaná ať již v časopise, časopiseckém nebo zpravodajském novinářském podniku, je jejich hlavním existenčním povoláním, nebo jím alespoň byla před odchodem do penze. Při naplnění předpokladu, že již v minulosti byl členem novinářské organizace, byl za člena řádného považován i novinář bez pevného svazku k určité redakci, tedy novinář volný, který dříve pracoval na pevný pracovní poměr u tisku. Minimum redaktorského platu, jehož museli uchazeči o členství dosahovat, měla určovat valná hromada svazu. Nově byla do rukou valné hromady svazu svěřena pravomoc určit bližší podmínky pro členství redaktorů začátečníků.³³⁶

Od Syndikátu československých novinářů došlo k doslovnému převzetí taktéž pěti sekcí, na něž byli řádní členové děleni. Ve zkratce lze připomenout, že první sekci tvořili novináři zaměstnaní u denního tisku, druhou novináři státní, třetí žurnalisté píšící pro tisk s týdenní vydavatelskou periodicitou, čtvrtou pak novináři volní, kteří již dříve byli členy nějaké novinářské organizace a ztratili pevný pracovní poměr k redakci. Do sekce páté, tedy sekce poslední, pak přestupovali členové řazení do zbylých sekcí, pokud nastoupili starobní, sociální nebo invalidní důchod nebo penzi. Do jakékoliv ze zmíněných sekcí mohl být zařazen jen český novinář, který byl pojištěn jak penzijně, tak nemocensky.³³⁷

Všichni řádní členové požívali řadu výhod. Mohli se účastnit všech novinářských podniků, valných schůzí svazu, schůzí jednotlivých členských sekcí, na nichž měli právo rokovat, volit či být voleni. Řádní členové se na svaz mohli obrátit i s žádostí o poskytnutí právní rady. Nárok na právní ochranu a pomoc ve sporu vzniklém z pracovního poměru měl však, stejně jako u Syndikátu československých novinářů, jen ten řádný člen, který ve spolku vystupoval již nejméně dvě léta. O poskytnutí právní pomoci musel člen zažádat ústřední výbor svazu, který její poskytnutí však mohl odmítnout za předpokladu, že by člen tento spor již před soudem řešil bez dřívější dohody se svazem. V takovém případě stanovy totiž předpokládaly, že se člen právní ochrany svazu vlastním přičiněním vzdal. Kromě právního poradenství a ochrany svaz řádným členům zajišťoval hromadné pojištění pro případ úmrtí nebo invalidity následkem úrazu. Řádným členům byl svazem

³³⁵ NA, fond ASYN, k. 106. Stanovy Národního svazu novinářů, schválené Zemským úřadem v Praze výnosem č. 3717 z 1939 odd. 19. ze dne 24. 4. 1939, ustanovení § 2 odst. III. písm. C.

³³⁶ Tamtéž, ustanovení § 4 písm. A. odst. 1-3.

³³⁷ Tamtéž, ustanovení § 5 odst. I-V.

bezplatně distribuován svazový věstník. Od svazu obdrželi též nákupní výhody, slevy na jízdné na železnicích v rámci protektorátu i mimo něj, zvýhodněné pobyty v lázních a další výhody spojené s cestami do ciziny a návštěvami různých ústavů. Členská práva, která nabyli členové organizací, jejichž sloučením Národní svaz novinářů vznikl ještě za trvání existence svých mateřských spolků, a která nebyla ve stanovách Národního svazu novinářů výslovně jmenována, byla novinářům zachována, a to v rozsahu zaručeném dřívějšími organizacemi.³³⁸

Za poskytnutí členských práv vyžadoval svaz dodržování členských povinností. Řádní členové byli samozřejmě povinni finančně podporovat Národní svaz novinářů svými členskými příspěvky, podporovat jej však museli i při plnění jeho úkolů. Vstupem do svazu se zavázali též k povinnosti řídit se jeho stanovami, jakožto základním organizačním řádem pro fungování svazu. Stejnou měrou se museli řídit i jinými řády a usneseními přijatými svazem a jeho orgány. Povinností řádných členů bylo též dbát novinářské cti a zachovávat s ostatními členy solidaritu. Kromě toho museli členové, stejně jako v Syndikátu československých novinářů, být připraveni plnit svazem zadané úkoly a zaujmout své místo ve funkcích či úřadech, do nichž by byli svazem případně povoláni. Stanovy Národního svazu novinářů dále určovaly, že členové svazu jsou povinni se navzájem verbálně nenapadat v tisku. Přestože tuto povinnost by bylo v rámci závazku zachovávat novinářskou čest a ctít solidaritu s ostatními kolegy, možné dovodit i z jiných stanov novinářských spolků, je zajímavé, že ve stanovách Národního svazu novinářů je zmíněna explicitně. Stanovy rovněž zapovídaly veřejně útočit na člena svazu z důvodu funkce či úřadu, který ve svazu reprezentuje, aniž by se napřed nápravy domáhal u příslušného svazového orgánu a řídil se jeho rozhodnutím. V opačném případě se člen dopustil hrubého provinění proti stanovám svazu. Stanovami byla členům rovněž uložena notifikační povinnost vůči svazu, kterému tak byli povinni hlásit důležité změny ve svém pracovním poměru, pracovní smlouvě, změnu svého bydliště či přestup k jiné redakci.³³⁹

Za členy mimořádné Národní svaz v souladu s tehdejší právní úpravou považoval novináře z povolání, jimž bylo řádné členství ve svazu pro nenaplnění některé z podmínek odepřeno, avšak tito nepřijatí uchazeči měli zájem být na činnosti svazu účastni z důvodu penzijního pojištění novinářů a podpoře nezaměstnanosti se státním příspěvkem.³⁴⁰ Mimořádným členům nebyla oproti členům řádným přiznána jiná práva, než ta spojená s účastí na novinářském pojištění a podpoře v nezaměstnanosti. Rovněž jejich povinnosti byly úměrně omezeným členským právům zúženy jen na povinnost hradit příspěvky do fondu podpory v nezaměstnanosti, jejichž výši určovala každoročně valná hromada svazu.³⁴¹

³³⁸ NA, fond ASYN, k. 106. Stanovy Národního svazu novinářů, schválené Zemským úřadem v Praze výnosem č. 3717 z 1939 odd. 19. ze dne 24. 4. 1939, ustanovení § 9.

³³⁹ Tamtéž, ustanovení § 8.

³⁴⁰ Tamtéž, ustanovení § 4 písm. B.

³⁴¹ Tamtéž, ustanovení § 6.

Žádost o členství byla podávána za využití standardizovaného formuláře, vydávaného svazem, který měl uchazeč úplně, přesně a pravdivě vyplnit, doplnit jej o potřebná osvědčení a prohlášení o své znalosti a ochotě dodržovat stanovy a řády Národního svazu novinářů. Přihlášky vyplněné neúplně či nepravdivě byly zamítány takzvaně od stolu, bez dalšího řízení. Pokud však přihláška neměla jen požadované náležitosti, prokazující splnění všech atributů pro řádné členství, bylo svazu ponecháno na vůli, aby hlásícího se člena přijal jako člena mimořádného s omezenými členskými právy.

Před samotným rozhodnutím svazu o přijetí či odmítnutí uchazeče o členství, měla být přihláška aspiranta uveřejněna ve věstníku svazu tak, aby k ní mohli řádní členové podat připomínky a námitky, jejichž relevanci při rozhodování o samotném přijetí zvažoval ústřední výbor svazu. Byla-li přihláška řádného člena ústředním výborem svazu zamítnuta, disponoval právem na podání opravného prostředku, jímž se měla zabývat valná hromada svazu, jen novinář, který byl členem některé z organizací, jejichž sloučením Národní svaz novinářů vznikl. V opačném případě, s výjimkou zamítnutí žádosti o členství mimořádné, které mohlo přezkoumat kuratorium pro penzijní pojištění novinářské nebo valná hromada svazu, nebyla možnost revize rozhodnutí ústředního výboru stanovami založena.³⁴²

Členství ke svazu bylo stejně, jako u jiných novinářských spolků, vázáno na osobu člena, nebylo přenositelné a zanikalo tak smrtí. Ztráta členství řádného se pojila jako již tradičně se ztrátou novinářského povolání. Člen svazu, který přijal jiné zaměstnání nenovinářského charakteru, které se stalo jeho zaměstnáním hlavním, přestával být členem Národního svazu novinářů, stejně jako ten, kdo opustil pracovní poměr novinářský a nenastoupil ve lhůtách k tomu stanovených na novou pracovní pozici, kde by jeho pracovní poměr vyhovoval podmínkám členství svazu. Redaktorovi, který byl členem Národního svazu novinářů nebo jiné novinářské organizace, které byly spolu s utvořením svazu zlikvidovány, déle než pět let, byla stanovami dána k nalezení nového novinářského povolání ochranná lhůta dvou let. Po jejím uplynutí nemohl být za ztrátu novinářského povolání vyloučen. Pokud byl novinář členem svazu, případně jiné ze sloučených novinářských organizací po dobu kratší než pět let, měl časový prostor na nalezení nového zaměstnání poloviční. Upraven byl též případ, kdy by člen ztratil pracovní poměr v redakci, nenastoupil by do nového novinářského zaměstnání, ale nadále by žurnalistickou činnost vykonával na vlastní jméno a odpovědnost. V takovém případě bylo zachováno za souhlasu ústředního výboru svazu i jeho členství v Národním svazu novinářů, který jej pouze převedl do čtvrté členské sekce, náležející volným novinářům. Obdobně bylo postupováno, pokud novinář nesplňoval kritéria určená pro sekci řádných členů, do níž byl toho času zařazen, ale naplňoval kritéria sekce jiné. Za tohoto předpokladu zůstával novinář členem řádným, pouze byl svazem převeden do sekce, jejímž parametrům nově vyhovoval. Jiná situace však nastala, pokud by člen přestal splňovat zcela podmínky pro řádné členství, tehdy mohl být usnesením ústředního

³⁴² NA, fond ASYN, k. 106. Stanovy Národního svazu novinářů, schválené Zemským úřadem v Praze výnosem č. 3717 z 1939 odd. 19. ze dne 24. 4. 1939, ustanovení § 7.

výboru svazu přeřazen jedině mezi členy mimořádné, kteří nicméně disponovali oproti členům řádným značně omezeným výčtem členských práv.³⁴³

Z ostatních způsobů zániku členství lze jmenovat vystoupení, výmaz ze členské matriky a vyloučení. Jelikož bylo členství stanovami pojímáno jako dobrovolné, mohl kterýkoliv ze členů ze svazu vystoupit cestu vypovězení svého členství. Výpověď musela být dána nejméně tři měsíce před koncem příslušného kalendářního čtvrtletí. Při prodlení delším než šest měsíců se splněním povinnosti zaplatit členské příspěvky, mohl být novinář ze členské matriky svazu vymazán. U řádných členů pak jako způsob zániku členství zbývalo ještě vyloučení. K vynesení usnesení o vyloučení ústřední výbor svazu přistupoval, shledal-li, že člen svazu několikrát v menší intenzitě, nebo byť jen jednou hrubě, porušil své základní členské povinnosti. Vyloučen mohl být i řádný člen, který se dopustil nepolitického hrubého trestného činu anebo vědomě poškodil zájmy svazu. Proti rozhodnutí o vyloučení měl řádný člen právo odvolat se do čtrnácti dní k valné hromadě svazu, která o jeho vyloučení měla rozhodnout s konečnou platností.³⁴⁴

V samostatném oddílu stanov byly pak upraveny případy zániku členství u členů mimořádných. Mimořádní členové svůj status člena pozbyli, stejně jako členové řádní, pokud zemřeli, ztratili novinářské povolání, ze svazu vystoupili nebo byli svazem vymazáni ze členské matriky. V podrobnostech se lze odkázat na úpravu zániku členství členů řádných, neboť ta se aplikovala obdobně i na členy mimořádné, s tou výjimkou, že proti vyloučení se mimořádný člen odvolával v některých případech k jiným (nikoliv jen svazovým) orgánům.³⁴⁵

7.3.2 Novelizace stanov z roku 1939

Stanovy Národního svazu novinářů byly státní mocí schváleny dne 24. 4. 1939, a to výnosem Zemského úřadu v Praze. Ještě téhož roku, z příčin, které nejsou uváděny,³⁴⁶ vyzvalo Ministerstvo vnitra svaz, aby taktéž jemu předložil stanovy ke schválení. Výnosem, přijatým dne 8. 9. 1939, ministerstvo vnitra stanovy schválilo. Zajímavé je, že stanovy nebyly podle informací otištěných ve věstníku Národního svazu novinářů ministerstvem schváleny ve znění, v jakém byly předloženy Zemskému úřadu v Praze. Ministerstvo vnitra totiž ve stanovách dle Věstníku československých novinářů, provedlo dílčí změny a doplňky.³⁴⁷

³⁴³ NA, fond ASYN, k. 106. Stanovy Národního svazu novinářů, schválené Zemským úřadem v Praze výnosem č. 3717 z 1939 odd. 19. ze dne 24. 4. 1939, ustanovení § 10 písm. A., odst. I-II.

³⁴⁴ Tamtéž, ustanovení § 10 písm. A., odst. III-V.

³⁴⁵ Pokud bylo členství mimořádného člena založeno z důvodu jeho účasti na penzijním pojištění novinářů, mohl odvolání proti svému vyloučení ze svazu podat ke kuratoriu pro penzijní pojištění. Novinář, jehož mimořádné členství bylo založeno na základě účasti na podpoře v nezaměstnanosti se státním příspěvkem, měl (stejně jako člen řádný) možnost se proti svému vyloučení, učiněnému ústředním výborem, odvolat pouze k valné hromadě svazu.

³⁴⁶ Zřejmě však šlo o naplnění povinnosti, kterou Národnímu svazu novinářů stanovilo ministerstvo vnitra ve svém výnosu ze dne 29. 6. 1939, jímž schválilo sloučení novinářských spolků, a v souladu s ním měl svaz ministerstvu předložit návrh řádných spolkových stanov ke schválení. Viz NA, fond ASYN, k. 106. Výnos ministerstva vnitra č.j. 38.641/1939-6 ze dne 8. 9. 1939.

³⁴⁷ Doplňky a změny stanov svazu. *Tisk a novináři. Věstník československých novinářů, orgán Syndikátu československých novinářů.* 1939, roč. 14, č. 1-2, s. 4.

Členství ve spolku mohli kromě členů řádných nebo mimořádných podle ministerstvem upravených stanov nově nabýt též členové čestní, zakládající a přispívající. Čestné členy měla přitom volit valná hromada svazu na návrh ústředního výboru. Členy zakládající a přispívající do Národního svazu novinářů měl pak přijímat ústřední výbor podle určité směrnice, jejíž podobu měla přijmout valná hromada svazu. Do stanov mělo být vloženo i zcela nové ustanovení, které nemělo oporu v žádných předešlých stanovách. V důsledku jeho přidání se hospitantem svazu měl stát stálý spolupracovník denního nebo jiného časopisu či zpravodajského podniku, který sice není novinářem z povolání jakožto řádný či mimořádný člen svazu, ale pracuje „pravidelně a stále novinářsky za pevný plat nebo honorář.“³⁴⁸ Vložením tohoto ustanovení zřejmě ministerstvo sledovalo záměr přijímat do Národního svazu novinářů i novináře volné, kteří však podle stávajících stanov mohli být za členy řádné považováni pouze pokud již dříve ve svazu byli zapsáni jako řádní členové pracující na hlavní pracovní poměr, o nějž však důsledkem nějaké události přišli, čímž byli přeřazeni do sekce volných novinářů. Tato sekce nemohla být obsazována jinými žadateli, kteří například bez dřívějšího pracovního poměru působili v novinářství jako živnostníci. Změna stanov pravděpodobně měla toto nastavení překlenout a umožnit účast na svazu i těmto novinářům.

Po přečtení samotného článku, věnovaného změně stanov, zůstává nevyjasněno, z jakého důvodu si ministerstvo vnitra osobovalo pravomoc o schválení svazových stanov rozhodovat, a nadto autoritativně provádět bez rozhodnutí orgánů svazu ve stanovách jakékoliv změny. Takovýto postup by snad byl vysvětlitelný jen, pokud by měl určitou oporu v zákoně. V roce 1939, kdy mělo dle věstníku k této změně stanov dojít, na výkon spolkových práv dopadal zákon č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím, ve znění vládního nařízení č. 9/1939 Sb., o některých opatřeních, týkajících se spolků a výdělkových a hospodářských společenstev a útvarů obdobných, přijatý v době nesvobody československého státu. Podle tohoto zákona vyžadoval-li to veřejný zájem, mohl státní úřad stanovit, že další činnost sdružení se činí závislou na splnění podmínek, které s ohledem na veřejný zájem tento úřad stanovil.

Pokud tedy stát v rámci svého záměru koncentrovat v Národním svazu novinářů co nejširší okruh redaktorů tak, aby tyto mohl skrze vedení svazu ovlivňovat a usměrňovat v jejich (pro režim) nevhodném konání, mohl proti původnímu rozhodnutí svazu nesdružovat novináře volné, zřejmě takto vystoupit a zasáhnout. Faktem však zůstává, že úřadem příslušným k takovému rozhodnutí měl být podle jmenovaného vládního nařízení zemský úřad, který vzal stanovy spolku na vědomí. Ministerstvo vnitra by bylo k rozhodnutí příslušné jen tehdy, pokud by stanovy spolku, do jehož činnosti hodlalo svým opatřením zasáhnout, vzalo samo dříve na vědomí. Tato podmínka však v případě Národního svazu novinářů splněna podle dostupných pramenů nebyla.

Poněkud odlišný pohled na změnu z roku 1939 nabízí paradoxně stejné vydání věstníku Národního svazu novinářů. O několik stran dále (v jiném článku) již není

³⁴⁸ Doplnky a změny stanov svazu. *Tisk a novináři. Věstník československých novinářů, orgán Syndikátu československých novinářů.* 1939, roč. 14, č. 1-2, s. 4.

uvedeno, že by ministerstvo vnitra ke změně stanov samo přistoupilo. Článek totiž uvádí následující: „*Ministerstvo vnitra v zásadě schválilo stanovy svazu a doporučuje zřízení skupiny takzvaných čestných členů. Proto budou pozměněny stanovy tak, že § 4 bude doplněn odstavcem tohoto znění: „Mimo členy řádné a mimořádné má svaz také členy čestné, zakládající a přispívající. Čestné členy volí valná hromada svazu na návrh ústředního výboru bez rozprav. Členy zakládající a přispívající přijímá ústřední výbor podle směrnic, které stanoví valná hromada svazu.“*³⁴⁹ V tomto podání již nejde o mocenské rozhodnutí ministerstva vnitra, ale pouze o jeho doporučení stanovy pozměnit. Ve stati se nehovoří ani o přijímání dříve zmiňovaných hospitantů.

Při studiu torza archiválií, které se ve sbírce Národního archivu v Praze dochovalo k činnosti Národního svazu novinářů, se nepodařilo nalézt jediný dokument, který by potvrzoval či naopak zcela vyvracel jednu z uvedených variant. V archivu se dochovalo jen rozhodnutí ministerstva vnitra ze dne 8. 9. 1939, kterým ministerstvo stanov Národního svazu novinářů schvaluje.³⁵⁰ Rozhodnutí však kromě prostého konstatování o schválení předložených stanov, neobsahuje jakýkoliv dodatek, který by nasvědčoval tomu, že by ministerstvo do znění stanov jakkoliv zasahovalo, nebo by svazu doporučovalo nějakou úpravu. Jelikož jiné relevantní dokumenty nebyly ke změně stanov z roku 1939 dohledány, a v archivu není kromě prvních stanov, potvrzených zemským úřadem, jakékoliv jiné vyhotovení svědčící o provedených změnách založeno, nelze s jistotou uzavřít, jak se celá záležitost ve skutečnosti měla.

7.3.3 Vydávání oběžníků (období od konce února roku 1942 do května roku 1945)

Stanovy Národního svazu novinářů jasně zakotvovaly proceduru nutnou ke změně stanov a v nich obsažených elementárních pravidel řízení a fungování svazu. Na takto zásadní změně se mohla usnést jediné valná hromada svazu dvoutřetinovou většinou hlasů přítomných funkcionářů. Koncem února roku 1942 však došlo k překotné změně dotýkající se způsobu řízení a organizace svazu, a to nikoliv z rozhodnutí valné hromady svazu, nýbrž svévolí jeho nového čelního představitele Vladimíra Krychtálka.

Vladimír Krychtálek svými prvními oběžníky ze dne 26. 2. 1942 a 4. 3. 1942 vyrozuměl členy svazu, že jeho vedení nadále nenáleží volenému výboru svazu a že se jej ujímá sám Vladimír Krychtálek jako komisařský vedoucí se svými náměstky. Rozhodnuto bylo též, že veškeré další orgány správy svazu (valná hromada) a dosavadní stanovy odpadají. Oběžník taktéž stanovoval nové podmínky pro členství ve svazu. Členy mohli být pouze novináři z povolání, kteří slovem či obrazem utvářeli obsah novin, tedy členové redakcí denních listů a časopisů. Členem svazu nadále zůstával i redaktor penzista. Členství všech novinářů však mělo být svazem „přezkoušeno“. Ten, kdo by nevykázal dostatečnou samostatnou činnost redaktorskou, měl být vyškrtnut, případně mu měla být svazem poskytnuta lhůta k prokázání, že takovou činnost konal.³⁵¹ Prověrky dopadly

³⁴⁹ Stanovy. *Tisk a novináři. Věstník československých novinářů, orgán Syndikátu československých novinářů.* 1939, roč. 14, č. 1-2, s. 6.

³⁵⁰ NA, fond ASYN, k. 106. Výnos ministerstva vnitra č.j. 38.641/1939-6 ze dne 8. 9. 1939.

³⁵¹ NA, fond ASYN, k. 114. Oběžník č. 1 ze dne 26. 2. 1942.

zvláště tíživě na protinacisticky smýšlející novináře, kteří pro své politické postoje byli Němci perzekuováni a žurnalistiku takřka nevykonávali. Těm vypomáhalo před nástupem Vladimíra Krychtálka do funkce staré vedení, které je poskytováním materiálních podpor krylo před pracovním úřadem. Po dosazení Vladimíra Krychtálka do čela svazu se pro nezaměstnané členy intenzivně hledalo uplatnění. Nabídnuty jim byly nejčastěji místa referentů osvětových sborů při ministerstvu školství a lidové osvěty, což se jim pochopitelně nezamlouvalo. Vladimír Krychtálek však jakýkoliv zárodek vzdoru ve svazu nepřipustil. Pro nezaměstnané novináře snažící se těmto nabídkám vyhnout, vydal důrazné upozornění,³⁵² že budou ze členských matrik svazu vyškrtnuti, čímž u nich dojde taktéž k zastavení čerpání jakýchkoliv podpor ze členství vyplývajících, nepřijmou-li svazem nabízené zaměstnání.³⁵³ Vyloučení pro členy přitom neznamenovalo jen nemožnost účastnit se spolkového života po boku svých kolegů novinářů, ale zejména zapovězení výkonu novinářského povolání.³⁵⁴

Čistku členských kartoték s důrazem na kontrolu, zda člen svazu stále aktivně vykonává novinářskou profesi, prováděl Vladimír Krychtálek periodicky zhruba po šesti měsících. Pozdější čistky se od těch předcházejících lišily v tom ohledu, že novináři před vyloučením ze svazu již nedostávali možnost vykonávat nějakou svazem zvolenou práci. Novinářská legitimace jim byla odebrána okamžitě a byli vydáni napospas pracovnímu úřadu.³⁵⁵ Nad osobou, která se přitom ocitla na seznamu obávaného pracovního úřadu, se vznášela reálná hrozba totálního nasazení.³⁵⁶

Přezkoušen měl být podle druhého oběžníku ze dne 4. 3. 1942 taktéž árijský původ členů svazu. K setrvání ve svazu požadoval Vladimír Krychtálek předložení árijského průkazu do třetí generace (dědové a báby), jakož i stejného průkazu o árijském původu manželky novináře. Nejpozději do 1. 6. 1942 měli šéfredaktoři novin předložit svazu seznamy novinářů, kteří těmto podmínkám nevyhovují.³⁵⁷ Národní svaz novinářů v čele s novým vůdcem dále dospěl k názoru, že každý český novinář musí ovládat německý jazyk. Do půl roku měli tudíž tuto schopnost prokázat, redaktoři političtí. Reportéři a sportovní redaktoři pak měli být přezkoušeni do jednoho roku. Zkouška měla obnášet překlad textu (často stati článku) bez využití slovníku a konverzaci (rozhovor),³⁵⁸ který se dle prostudovaných dokladů o zkoušce z jazyka německého nejčastěji týkal Adolfa Hitlera (například šéfredaktor Josef Doležal z Lidových listů měl jedno z témat rozhovoru určeno následovně – Byl Adolf Hitler zakladatelem Národně socialistické německé

³⁵² GEBHART, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2010, s. 42-43.

³⁵³ NA, fond TNS 8/47, k. 122. Protokol Vladimír Krychtálek ze dne 16. 10. 1946 a oznámení Národnímu soudu ze dne 4. 3. 1942.

³⁵⁴ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 32.

³⁵⁵ NA, fond TNS 8/47, k. 122. Protokol se svědkyní L. Polcarovou ze dne 6. 9. 1946.

³⁵⁶ GEBHART, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2010, s. 43.

³⁵⁷ NA, fond ASYN, k. 114. Oběžník č. 2 ze dne 4. 3. 1942.

³⁵⁸ NA, fond ASYN, k. 114. Oběžník č. 1 ze dne 26. 2. 1942.

dělnické strany?).³⁵⁹ Taktéž ten, kdo tyto další podmínky stanovené v oběžnících nenaplňoval, byl ze svazu vyloučen.

Vladimír Krychtálek po konci druhé světové války a pádu nacistické říše stanul v rámci očisty novinářského stavu před retribučním soudem. V jednom z dochovaných protokolů na svou obranu a obhajobu svého působení ve svazu uváděl, že činnost Národního svazu novinářů se po jeho jmenování do funkce nadále vykonávala ve smyslu stanov, přijatých roku 1939, byť byly jeho výnosem formálně suspendovány.³⁶⁰ K tomuto prohlášení nicméně nelze přistupovat s velkou vážností. Nad Vladimírem Krychtálkem se totiž v průběhu celého procesu vznášela reálná hrozba trestu smrti, k němuž byl nakonec skutečně odsouzen. Dobře věděl, co je v sázce. Tomu uzpůsobil i své projevy. O tom, že vedení svazu dle vnitřních oběžníků nebylo slučitelné se způsobem jeho vedení, nastaveném stanovami z roku 1938, svědčí již samotná výše popsaná úprava členství, která by nebyla v původních (demokratických) stanovách Národního svazu novinářů z roku 1939, sepsaných na podkladě stanov Syndikátu československých novinářů, vůbec myslitelná.

7.3.4 Obecně k vývoji členské základny svazu v čase jeho působení

Zdrojů, z nichž bychom mohli vycházet při určování velikosti členské základny Národního svazu novinářů, je pomálu. Některé prameny na zjišťování této informace rezignovaly zcela a uvádějí, že není dohledatelná, jiné obsahují jen prosté konstatování počtu členů svazu, a to povětšinou k roku jeho založení. Z Věstníku československých novinářů můžeme zjistit, že do konání první schůze ustavujícího výboru svazu ze dne 3. 5. 1939 obdržel Národní svaz novinářů na tři sta padesát přihlášek. To byla při zvážení počtu členů zastoupených ve sloučených novinářských spolcích, sotva polovina přihlášek, jejich obdržení svaz očekával.³⁶¹ Jen Syndikát československých novinářů měl totiž mít v době svého sloučení do Národního svazu novinářů okolo osmi set členů. Ostatní spolky pak sdružovaly spíše řádově desítky řádných členů, z nichž někteří byli současně zapsáni v Syndikátu československých novinářů.³⁶²

Ke dni konání druhé schůze ustavujícího výboru svazu, uskutečněné dne 22. 5. 1939, se množství přihlášek bezmála zdvojnásobilo. Svazu jich bylo doručeno na šest set devadesát, z nichž pět set padesát mělo podle informací ve věstníku vyhovovat podmínkám stanov a členská komise svazu navrhovala jejich schválení.³⁶³ V dalších číslech věstníku nenalezneme jiné užitečné informace obecného charakteru, neboť

³⁵⁹ NA, fond ASYN, k. 114. Zkouška z jazyka německého, vykonaná Josefem Dolejším, šéfredaktorem Lidových listů dne 2. 3. 1943 v Praze, a to s výsledkem výborným.

³⁶⁰ Archiv bezpečnostních složek, fond 300, sig. 12-1. Protokol sepsaný s Vladimírem Krychtálkem dne 16. 10. 1946 u Ministerstva vnitra v Praze, s. 61.

³⁶¹ Národní svaz novinářů, přijímání členů. *Tisk a novináři. Věstník československých novinářů, orgán Syndikátu československých novinářů*. 1939, roč. 13, č. 9, s. 103. Dále HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987. s. 64.

³⁶² NA, fond ASYN, neuspořádané materiály. ZIERIS, Karel František: Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů.

³⁶³ Národní svaz novinářů, přijímání členů. *Tisk a novináři. Věstník československých novinářů, orgán Syndikátu československých novinářů*. 1939, roč. 13, č. 9, s. 104.

pozdější zprávy zde publikované o přijímání členů obsahují pouze jména novinářů, kteří se hlásili do jednotlivých sekcí svazu, kteří byli do svazu přijati, kteří byli v rámci přestupů ve svazu převedeni do nových sekcí a kterým bylo členství ve svazu zrušeno.

Kolik z novinářů s podanou přihláškou se nakonec v době ustanovení svazu skutečně stalo jeho členy, je těžko určitelné. Abychom však poukázali alespoň na nějaký dokument, svědčící o velikosti členské základny svazu, lze vycházet z jednoho z mála dochovaných seznamů členů Národního svazu novinářů, který zaznamenává stav členské základny ke dni 1. 4. 1940. Seznam na svých třiatdvaceti stranách obsahuje jména členů, redakci, v níž pracovali a adresu jejich bydliště. Projdeme-li tento seznam a sečteme postupně všechna jména na něm uvedená, dospějeme k závěru, že k Národnímu svazu novinářů se v dubnu roku 1940 hlásilo sedm set osmdesát tři novinářů.³⁶⁴

Je nepochybné, že s utužením poměrů v Protektorátu Čechy a Morava, které se v Národním svazu novinářů projevilo změnou vedení, do nějž byl dosazen aktivistický novinář Vladimír Krychtálek, musely členské seznamy vzhledem k novým požadavkům, kladeným na členy svazu, značně prořídnout. O tom vypovídají též zjištění, podle nichž se Národní svaz novinářů právě důsledkem členských čistek, dostal již na jaře roku 1942 do finančních potíží. Se snížením členské základny svazu totiž přímo úměrně klesly též peněžní prostředky, plynoucí mu ze členských příspěvků.³⁶⁵ O masivnosti členských čistek nicméně literatura opět mlčí. Dochované prameny hovoří pouze o tom, že zdrcující většina československých novinářů, za doby působení Vladimíra Krychtálka v čele svazu, nezastávala aktivistický přístup, který po nich byl svazem vyžadován. Dozvídáme se taktéž, že ve svazu tehdy působilo na šest set novinářů, z nichž skoro polovina byla vězněna. V žalářích a na popravištích zahynulo na sto dvacet českých novinářů.³⁶⁶ Přes dvě stovky českých novinářů se za okupace dobrovolně vzdaly výkonu svého povolání. Novináři raději pracovali jako dělníci, jen aby se vyhnuli práci pro nacisty.³⁶⁷

³⁶⁴ NA, fond ASYN, k. 113. Seznam členů Národního svazu novinářů ke dni 1. 4. 1940.

³⁶⁵ GEBHART, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2010, s. 44.

³⁶⁶ NA, fond ASYN, k. 151. Rezoluce výboru Sdružení vězněných novinářů k soudům s aktivistickými šéfredaktory.

³⁶⁷ OSVALD, Václav. *Noviny včera a zítra*. Praha: Práce, 1946, s. 100.

8 Svaz českých novinářů a jeho nadřizené a nástupnické organizace (1945–1990)

8.1 Domácí odboj jako strůjce poválečných mediálních pořádků

První dny okupace na jaře roku 1939 přispěly ke zformování skupiny novinářů kolem Františka Bauera, tehdejšího předsedy Národního svazu novinářů, která měla přímé napojení na takzvané Politické ústředí, přední organizaci nekomunistického odboje. Politické ústředí zajišťovalo zvláště podporu protinacisticky smýšlejících novinářů a napomáhalo jim v jejich snaze nepodlehout nacistickému tlaku více, než bylo pro přežití nezbytně nutné. Naopak novinářům aktivistickým organizace bránila v jejich stupňujícím se úsilí napomáhat zájmům třetí říše.³⁶⁸ Skupina, taktéž později označovaná jako Novinářská Maffie, tak byla vedení Národního svazu novinářů nápomocna v prosazování jím zaujaté politiky pasivní rezistence.

Skupina byla ve svém poslání dle autobiografických vzpomínek Václava Černého, českého literárního vědce, kritika a univerzitního profesora, poměrně úspěšnou. Podle jeho paměti se „skupině dlouho dařilo držet české noviny mimo přímý direktivní vliv Němců, omezit v nich moc novinářských kolaborantů, a s trvalou platností se jí povedlo družinu kolaborujících novinářů – od počátku v ní vedli bývalý agrární redaktor Krychtálek a bývalý komunistický publicista doktor Emanuel Vajtauer – izolovat v novinářské organizaci a vůbec v národě.“³⁶⁹

Ve své ilegální činnosti Novinářská Maffie vytrvala a aktuální dění v organizaci dále bedlivě sledovala i po červnu 1941, kdy protektorátní vláda generála Aloise Eliáše odvolala Františka Bauera z místa předsedy Národního svazu novinářů. Očima a ušima skupiny byl ve svazu Karel František Zieris, který za předsednictví Františka Bauera plnil ve svazu funkci tajemníka, v níž byl ponechán těž po dosazení Vladimíra Krychtálka do vedení svazu. Získané informace o fungování novinářské organizace skupina³⁷⁰ sdílela jak s nekomunistickými, tak i komunistickým organizacemi, na něž byla přes některé své členy napojena.³⁷¹

Odbojová skupina byla za války vystavena četným zásahům gestapa, její členové byli pozatýkáni, vězněni a někteří i popraveni. Přes veškerou nepřízeň a těžkosti doby skupina nezanikla a v závěrečném období okupace začala v obměněném složení opět aktivněji vystupovat. V roce 1944, když se jevilo jako nepochybné, že Německo ve válce

³⁶⁸ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 34.

³⁶⁹ ČERNÝ, Václav: *Křik koruny české. Paměti II. (1938-1945)*. Brno: Atlantis, 1992, s. 139.

³⁷⁰ Skupinu tvořili především František Bauer, Jaroslav Jelínek, Rostislav Korčák, Luděk Stránský, Josef Řezníček, Václav König a Antonín Pešl, viz CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 35.

³⁷¹ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 33-34.

padne, organizovala skupina přípravy vystoupení novinářů pro případ revoluce a pracovala na vytvoření ideového podkladu tiskových poměrů v poválečném státě.³⁷² Další vlna zatýkání na přelomu let 1944 a 1945, jež postihla i spojence organizačně napojené na skupinu novinářů kolem Františka Bauera, podnítila Novinářskou Maffii k zesílení aktivit, které vyústily počátkem jara 1945 v ustanovení Konference zástupců tisku, složené z novinářů působících ve zmiňované odbojové skupině. Konference zástupců tisku byla postupně začleněna do tiskové komise České národní rady, zastřešujícího orgánu domácího odboje, jejímž vedením byl později dne 5. 5. 1945 oficiálně pověřen právě František Bauer.³⁷³

Za nově založené Ministerstvo informací Československé republiky jednal od dubna roku 1945 ministr Václav Kopecký, plně oddaný skalní podporovatel komunistické ideologie a věrný posluhovač Kremlu. Ministerstvo však nemělo v období třetí republiky, vybudované na relativně demokratickém právním základu, takovou moc, jež by mohla vést k ovládnutí novinářů a médií. Výkonná moc se snažila novináře na svou stranu získat tudíž nabídkami vysokých funkcí spojených s lákavým finančním ohodnocením a dalšími na tehdejší poměry nadstandardními materiálními výhodami. Nabídky pochopitelně obdrželi zvláště novináři, z nichž se za války stali vůdčí osobnosti domácího odboje, a kteří se ještě za existence Protektorátu Čechy a Morava nejvíce podíleli na krystalizaci poválečné koncepce mediálních poměrů. Do služeb ministerstva informací tak vstoupil mimo jiné sám František Bauer. Novináři podřízení ministerstvu informací, jejichž jádro tvořili právě novináři, kteří se účastnili za války domácího odboje, nemuseli být ministrem nijak zvláště v představách o uspořádání nových tiskových poměrů usměrňováni. Řada záměrů Komunistické strany Československa se totiž kryla s představami domácího odboje.³⁷⁴

Společnou notu a vzájemné souznění našlo ministerstvo s těmito novináři rovněž ohledně podoby nové novinářské organizace. Tisková komise České národní rady již po válce přednesla vizi, dle níž se Národní svaz novinářů měl přeměnit ve Svaz českých redaktorů. Tento návrh byl pro ministerstvo informací základem pro jeho normotvornou činnost spočívající v přípravě návrhu dekretu prezidenta republiky o úpravě českých tiskových poměrů.³⁷⁵ Návrh na vznik jednotné organizace novinářů, členství v níž mělo být podmínkou sine qua non pro výkon žurnalistické profese, vedení Komunistické strany Československa samozřejmě vyhovoval, neboť skýtal snadnou možnost ovládnání a manipulace celé novinářské obce, jak to již v praxi ostatně využili a v předešlém období odzkoušeli nacisté v Národním svazu novinářů.³⁷⁶

³⁷² CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 36-38.

³⁷³ Tamtéž, s. 38-39 a s. 41.

³⁷⁴ Tamtéž, s. 55-56.

³⁷⁵ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 73.

³⁷⁶ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 56.

Dříve, než bylo možné přistoupit k budování nové novinářské organizace, musela proběhnout důkladná personální očista novinářské obce. Požadavek jejího provedení byl formulován na schůzi Konference zástupců tisku již 11. 5. 1945 v následující podobě: „s okamžitou platností se zakazuje novinářská činnost všem novinářům, kteří psali podle pokynů německé propagandy. Všichni novináři, kteří kolaborovali s Němci bud'ěž zajištění a postavení před lidový soud jako zrádci národa.“ Záměr byl následně schválen samotným ministerstvem informací, které udělilo svůj souhlas s ustavením očištné komise, jež měla posoudit chování a činnost českých novinářů doma ale i v zahraničí, a to v období let 1938–1945.³⁷⁷ Prostor k provedení očisty měla na přechodné období organizačně zajistit Konference zástupců tisku při České národní radě (respektive její tisková komise), vedená od května roku 1945 Františkem Bauerem. Ta byla dočasně pověřena vedením nacisty pošpiněného Národního svazu novinářů. Ve funkci měla konference setrvat do chvíle likvidace svazu a zaujetí jeho místa Svazem českých redaktorů.³⁷⁸

S prvními zprávami o stavu prováděné očisty v rámci Národního svazu novinářů se mohla veřejnost v denním tisku seznámit již 12. 5. 1945, tedy pouhý den po oficiálním zveřejnění požadavku na nutnost provedení očisty novinářského stavu, proneseného na schůzi Konference zástupců tisku. Veřejnost se dokonce dozvěděla jména novinářů, kteří měli být za své pronacistické aktivity ze svazu vyloučeni. Jejich soupis byl Konferencí zástupců tisku předán České národní radě, jejímž úkolem bylo obstarat zajištění a předání těchto novinářů lidovým soudům.³⁷⁹ Soupis aktivisticky vystupujících novinářů vycházel ze seznamu připraveného dne 5. 5. 1945 z pověření skupiny novinářů kolem Františka Bauera Karlem Františkem Zierisem,³⁸⁰ již dříve v práci zmiňovaným informátorem poskytujícím odbojové skupině novinářů zprávy o činnosti Národního svazu novinářů. Do února roku 1946 bylo podle záznamů Vladimíra Hudce ze svazu vyloučeno osmdesát šest novinářů, z nichž padesát jedna bylo předáno Národnímu soudu. Zbývajícím třiceti pěti redaktorům, kteří nebyli postaveni před Národní soud, svaz zcela zakázal výkon žurnalistické profese. Dále pak na dobu určitou (obvykle v rozmezí jednoho měsíce až půl roku) či na dobu neurčitou (uplatňováno u novinářů, kteří měli být ze svazu vyloučeni) bylo zamezeno vykonávat práci novináře dalším čtyřiceti dvěma členům organizace.³⁸¹ Souběžně s personální očištnou novinářů probíhaly přípravy k ustanovení nové organizace Svazu českých redaktorů, později pojmenovaného Svaz českých novinářů.³⁸² O tomto období však pojednává již další podkapitola, věnovaná výhradně tomuto svazu.

³⁷⁷ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 74.

³⁷⁸ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 9.

³⁷⁹ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 74.

³⁸⁰ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945–1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 41.

³⁸¹ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 74–75.

³⁸² Tamtéž, s. 76.

8.2 Svaz českých novinářů a Ústřední svaz československých novinářů (1947–1950)

8.2.1 Cesta Svazu českých novinářů od soukromé k veřejnoprávní korporaci

O počátcích Svazu českých novinářů hovoříme od 19. 6. 1945, kdy se v zasedací místnosti tiskového odboru ministerstva informací sešla po osvobození Československa od německých okupantů poprvé svolaná ustavující schůze přípravného výboru Svazu českých redaktorů³⁸³ (oficiálně užívaný název Svaz českých novinářů získala organizace až dne 23. 6. 1945).³⁸⁴ Schůzi zahájil František Bauer, dočasně zvolený předseda dosavadního Národního svazu novinářů. O Františku Bauerovi jsme se zmiňovali již na začátku kapitoly v souvislosti s jeho působením po červnu roku 1941. V tomto období byl totiž odvolán z funkce demokraticky zvoleného předsedy Národního svazu novinářů a stanul ve vedení ilegálních novinářských pracovníků udávajících po válce jak podobu budoucích tiskových poměrů, tak podobu nové novinářské organizace.

Novináři měli zájem, aby si i nástupnický svaz novinářů (stejně jako dřívější Národní svaz novinářů do roku 1942 po vzoru Syndikátu československých novinářů, jehož organizační strukturu a stanovy převzal) zachoval povahu odborové organizace, nikoliv jen organizace profesní. Vzhledem k tomu skupina kolem Františka Bauera oslovila Ústřední radu odborů, aby sama ustavila přípravný výbor nového svazu.³⁸⁵ Ustavující schůze přípravného výboru Svazu českých novinářů se dne 19. 6. 1945 skutečně zúčastnil zástupce Ústřední rady odborů (člen prezidia), přičemž na ní uznal zvláštní postavení novinářů a souhlasil s tím, aby novináři nebyli organizováni jen prostřednictvím závodních rad, ale aby byl Svaz českých novinářů do struktury Ústřední rady odborů zapojen též kolektivně jako celá organizace.³⁸⁶ Zástupce též konstatoval, že přítomné členy uznává za přípravný výbor Svazu českých novinářů.³⁸⁷

Přípravný výbor si ze svého středu na ustavující schůzi dne 19. 6. 1945 zvolil užší předsednictvo, jednající za vznikající svaz až do dne 17. 3. 1946, kdy byla svolána valná hromada s hlavním cílem – ustanovit Svaz českých novinářů. Do vedoucí pozice přípravného výboru byl jmenován Jaroslav Vozka (redaktor odborářského listu), jemuž měli v práci napomáhat čtyři místopředsedové jako zástupci ústředních politických deníků. Těmito místopředsedy byli zvoleni Vladimír Koucký (Rudé právo), Radim Foustka (Právo lidu), Rudolf Kolář (Svobodné slovo) a Simeon Ghelfand (Lidová demokracie). Do předsednictva byl zvolen též delegát tiskového odboru ministerstva informací, jímž byl zvolen František Zieris a za zahraniční novináře pak pokladník Zdeněk Ančík. Takto

³⁸³ NA, fond ASYN, k. 166. Zápis ze schůze přípravného výboru ze dne 19. 6. 1945.

³⁸⁴ NA, fond ASYN, k. 166. Zápis ze schůze přípravného výboru ze dne 23. 6. 1945.

³⁸⁵ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 60.

³⁸⁶ Přestože Svaz českých novinářů po válce usiloval o získání charakteru odborové organizace, nikdy ho nedosáhl, neboť Revoluční odborové hnutí trvalo na jednotě. Malý ústupek, k němuž však nakonec přistoupilo, spočíval ve svolení poskytovat na činnost Svazu českých novinářů část vybraných členských příspěvků hnutí. Viz ZIERIS, Karel. Devadesát let ve vývoji novinářské organizace. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1967, roč. 19, č. 1, s. 5.

³⁸⁷ NA, fond ASYN, k. 166. Zápis ze schůze přípravného výboru ze dne 19. 6. 1945.

zvolené představenstvo Svazu českých novinářů mělo být pověřeno Ústřední radou odborů na místo Františka Bauera správou dosavadního Národního svazu novinářů, a to do okamžiku jeho přeměny ve Svaz českých redaktorů, čili Svaz českých novinářů.³⁸⁸

Předsednictvo přípravného výboru Svazu českých redaktorů na další schůzi po svém jmenování dne 20. 6. 1945 rozhodlo, že nové členy bude přijímat přípravný výbor svazu. Členy, kteří již prošli očištnou komisí, mělo pak přijímat užší předsednictvo přípravného výboru.³⁸⁹ Další schůze byla svolána na den 23. 6. 1945. Vedení přípravného výboru se zde usneslo na oficiálním názvu organizace, která od tohoto dne nesla název Svaz českých novinářů. Organizace tak rozhodla o pořízení dopisních papírů s novou hlavičkou a potřebných razítek. Předsednictvo dále upozornilo, že vzhledem k přijetí odlišného názvu organizace (dříve navrhováno pojmenování Svaz českých redaktorů), je nezbytné provést změnu taktéž v chystaném zákonu, jímž měl být novinářský svaz jako veřejnoprávní korporace ustanoven.³⁹⁰

Záměr vystavět svaz jako veřejnoprávní korporaci³⁹¹ odůvodňovali jeho zakladatelé následovně: „*V dobách programu ilegálního hnutí novinářů jsme zamýšleli, aby organizace dostala řádný zákonný podklad, aby měla veřejnoprávní charakter. Naše snahy vycházejí z hlediska, že tisk slouží zájmům celku, nikoliv jednotlivcům a že novinářem může být jen ten, kdo je k tomu morálně a odborně vybaven. Trváme na zásadě, že novinářství může vykonávat jen ten, kdo je řádně organizován ve Svazu českých novinářů. Mezi novináři nemají místo revolveroví korupčníci, kteří v minulosti diskreditovali dobré jméno českého a slovenského novináře.*“³⁹²

Přípravný výbor svazu se v prvních měsících po svém dosazení do funkce zabýval otázkou očisty novinářského stavu. Podporoval rychlé přijetí zákona, v němž měl být položen potřebný legislativní základ pro ustanovení Svazu českých novinářů, který byl zatím prostřednictvím předsednictva přípravného výboru řízen v jakémsi revolučním režimu nepodloženém jakýmkoliv právním rámcem. Přípravný výbor svazu se angažoval též v získávání finančních a materiálních výhod pro své členy, k čemuž hodlal využít majetek zkonfiskovaný Němcům a kolaborantům. Pro novináře byly zajištěny zvýhodněné jízdenky na železnice, řešilo se obnovení zlevněných tramvajenek, přednostní přidělování telefonů a rozhlasových přijímačů. V rámci přidělového systému

³⁸⁸ NA, fond ASYN, k. 166. Zápis ze schůze přípravného výboru ze dne 19. 6. 1945. Dále HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 76 a 79.

³⁸⁹ NA, fond ASYN, k. 166. Zápis ze schůze předsednictva přípravného výboru ze dne 20. 6. 1945.

³⁹⁰ NA, fond ASYN, k. 166. Zápis ze schůze předsednictva přípravného výboru ze dne 23. 6. 1945.

³⁹¹ Veřejnoprávní korporace je sdružení fyzických osob, které není zakládáno aktem soukromého práva (stanovami), ale na základě právních norem veřejného práva (zákona, podzákoného právního předpisu). Na rozdíl od soukromoprávních korporací (jimiž byla naprostá většina novinářských organizací) disponuje širšími pravomocemi, zejména pak mocenskými oprávněními, která na ni delegoval z pozice vykonavatele veřejné moci stát. Z vůle státu může veřejnoprávní korporace tato mocenská oprávnění relativně autonomně využívat a činit v souladu s nimi na určitém úseku veřejné správy (například na úseku novinářství) autoritativní, vrchnostenské úkony. Profesní veřejnoprávní korporace také mívají typicky povinné členství pro všechny osoby, konající profesní činnost na jimi spravovaném úseku veřejné správy.

³⁹² NA, fond ASYN, k. 166. Zápis z valného shromáždění Svazu českých novinářů, konaného dne 17. 3. 1946 v sále Přítomnost v Penzijním ústavě v Praze.

svaz usiloval o přednostní distribuci ošacení, obuvi, cigaret, kávy a lihovin pro své členy.³⁹³

Den 17. 3. 1946 je pomyslný milník, ukončující první přípravnou, revoluční, fázi činnosti Svazu českých novinářů. Do sálu Přítomnosti v Penzijním ústavu v Praze bylo svoláno, aby po dlouhých letech okupace státu projednalo opět svobodně své záležitosti, valné shromáždění novinářské organizace Svazu českých novinářů. Tomuto shromáždění byla připisována velká důležitost, což stvrzuje též přítomnost zástupců vlády – ministra průmyslu, ministra informací a ministra zahraničního obchodu. Valnou hromadu shromáždění zahájil předseda přípravného výboru Jaroslav Vozka. Ve svém projevu vzpomenu na nespočetnou řadu žurnalistů, kteří se nedočkali osvobození a uctil jejich památku. Referoval taktéž o důvodech, které vedly ke svolání ustavující schůze valného shromáždění až nyní, v březnu roku 1946, deset měsíců po osvobození. Zdůraznil, že prodlení nebylo způsobeno vinou přípravného výboru svazu, který byl vyvolán v život již v červnu předešlého roku. Ke konstitování Svazu českých novinářů nemohlo být přistoupeno dříve z důvodu neukončené radikální personální očisty novinářů a neboť nebylo definitivně rozhodnuto o právní formě svazu, tedy jeho zamýšlené veřejnoprávní povaze.³⁹⁴ Hlavou svazu byl dne 28. 3. 1946 zvolen levicový národní socialista Otakar Wunsch.³⁹⁵

Legislativně nevymezená fáze činnosti Svazu českých novinářů nicméně v březnu 1946 završena nebyla. V den konání valného shromáždění totiž nebyl ještě přijat právní předpis, který měl postavení svazu novinářů ve společnosti normovat,³⁹⁶ a který měl v rovině práva zakotvit požadavky formulované samotnými žurnalisty ještě v období první republiky. Zaručena jím měla být zejména právní ochrana titulu redaktor a povinné členství ve svazu novinářů. Svaz českých novinářů měl být dále tímto zákonem uznán coby veřejnoprávní korporace s disciplinární pravomocí nad svými členy.³⁹⁷ První jednání o tomto právním předpisu byla zahájena až v květnu 1945.³⁹⁸ Iniciativu v tomto směru vyvíjel obzvláště tiskový odbor ministerstva informací, usilující o realizaci požadavku komunistické strany, postavit tiskové poměry na zcela nových základech.³⁹⁹ Jelikož úprava postavení redaktorů a svazu novinářů měla být součástí zákona, v jehož materii měly být zakotveny kompletní nové tiskové pořádky třetí Československé republiky,

³⁹³ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 64-65.

³⁹⁴ NA, fond ASYN, k. 166. Zápis z valného shromáždění Svazu českých novinářů, konaného dne 17. 3. 1946 v sále Přítomnost v Penzijním ústavě v Praze.

³⁹⁵ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 80.

³⁹⁶ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 67.

³⁹⁷ Tamtéž, s. 126.

³⁹⁸ CEBE, Jan. Účast novinářského svazu na vytváření poválečné mediální legislativy. *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – literární historie*. 2011, č. 3-4, s. 44.

³⁹⁹ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 81.

jejichž podoba vyvolala tvrdý odpor u nekomunistických stran,⁴⁰⁰ legislativní proces přijímání zákona byl prakticky naprosto zablokován.⁴⁰¹

Ministerstvo informací tak koncem roku 1945 v rámci snahy urychlit průběh ustavení Svazu českých novinářů jako veřejnoprávní korporace rozhodlo, že o postavení redaktorů a svazu novinářů bude přijat odděleně samostatný zákon.⁴⁰² Informační a právní výbor, který měl návrh zmíněného zákona projednat, se poprvé sešel v listopadu roku 1946.⁴⁰³ Tvorba zákona o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, který byl konečně přijat s platností a účinností až ke dni 24. 6. 1947, nakonec trvala více než dva roky. Zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, novinářské organizaci přinesl status veřejnoprávní korporace, již byly státem svěřeny úkoly, které oproti dřívějšímu byly rozšířeny též na „ideové a věcné zájmy tisku jako celku“, tedy nikoliv jen na zájmy novinářů, patřících k jeho členstvu.⁴⁰⁴ Ze Svazu českých novinářů se tak poprvé v historii stala jakási profesní komora, obdoba profesní komory advokátní či lékařské, které stát přikázal k výkonu určité úkoly veřejné správy.⁴⁰⁵

Zásadní zlom ve vývoji organizace Svazu českých novinářů přinesly události krátce předcházející únorovému puči komunistů, provedenému dne 25. 2. 1948. Sedm dní před tímto převratem a přechodem od demokracie k totalitě, se dne 18. 2. 1948 sešla členská schůze Svazu českých novinářů. Schůze se usnesla na přijetí rezoluce, připravené předsednictvem svazu, která zaujímala kritické stanovisko k psaní „reakčních“ novinářů, za něž byli označováni redaktoři nežádoucím způsobem se vyjadřující o komunistické politice. V den komunistického převratu (25. 2. 1948) ustavil Svaz českých novinářů akční výbor v čele s Vojtěchem Dolejším, komunistickým redaktorem, píšícím pro páteř radikálně levicového proudu komunistického tisku, Rudé právo. Akční výbor odsoudil „nezodpovědné jednání a činy osob, které svým protilidovým postupem pokusily se rozložit jednotu národa a jeho pracujících příslušníků a zmařit tak klidný, demokratický vývoj k socialismu a kteří naprosto opustili zásady pravdivého referování, zkreslovali zahraniční i vnitropolitické zprávy, popuzovali lid proti našemu největšímu spojenci Sovětskému svazu a zlehčovali a uráželi národy a vlády všech našich slovanských spojeneckých zemí, nebrali přitom nikterak, že tak podlamují bezpečnost státu i svobodu národa, tak těžce vykoupenu.“⁴⁰⁶

⁴⁰⁰ Nesouhlas byl znatelný zejména v části širokých pravomocí, jež měly být svěřeny v oblasti tisku ministerstvu informací, vedenému komunistickým ministrem Václavem Kopeckým.

⁴⁰¹ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 130.

⁴⁰² Redaktorský zákon vstoupil v platnost. *Věstník Ústředního svazu československých novinářů*. 1947, roč. 1, č. 6, s. 8.

⁴⁰³ ZIERIS, Karel František. Historie zákona o novinářích. *Věstník Svazu českých novinářů*. 1947, roč. 1, č. 1-2, s. 2-3.

⁴⁰⁴ CEBE, Jan. Účast novinářského svazu na vytváření poválečné mediální legislativy. *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – literární historie*. 2011, č. 3-4, s. 44.

⁴⁰⁵ Redaktorský zákon vstoupil v platnost. *Věstník Ústředního svazu československých novinářů*. 1947, roč. 1, č. 6, s. 8.

⁴⁰⁶ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 87.

Historie se opakovala. Po čistkách nacistických kolaborantů započatých v roce 1945 byly o tři roky později prováděny personální čistky tentokrát se zaměřující na novináře nepohodlné komunistickému režimu. První redaktoři byli ze svazu vyloučeni okamžitě dne 25. 2. 1948. Bezprostředně po únorovém převratu se svaz kromě kádrových čistek soustředil též na zpracování takzvané ideové směrnice českého novináře. Směrnice nastiňovala nové zásady pro další činnost pracovníků tisku. Redaktoři měli být „*učiteli a vychovateli národa, podnětnými činiteli veřejného života, organizátory tvůrčích sil národa*“. Práci redaktorů mělo být přibližovat čtenářům budovatelské úsilí národů lidových demokracií. Aby tak mohli činit zasvěceně, museli soustavně zvyšovat své odborné a ideologické znalosti.⁴⁰⁷

Znění ideové směrnice bylo později publikováno dne 31. 1. 1948 ve Věstníku Ústředního svazu československých novinářů. Dle této byl novinář příslušný ke svazu povinen:

- sloužit lidu a být mluvčím pokrokových myšlenek, podnětným činitelem veřejného života a organizátorem všech tvůrčích sil národa,
- být bdělým strážcem práv, která si pracující lid na své cestě k socialismu vydobyl,
- stát v čele boje za socialismus,
- usilovat o mír, zásady demokracie, odstranění fašistické ideologie,
- vystupovat proti zahraničním vlivům ohrožujícím pokrokový vývoj lidstva,
- odhalovat podstatu intrik, způsobilých ohrozit mír, bezpečnost a klidný vývoj země,
- pracovat na sblížení slovanských spojeneckých národů,
- informovat čtenáře o budovatelském úsilí národů lidových demokracií a jejich boji za svobodu a pokrok v celém světě,
- v duchu tradice Karla Havlíčka Borovského být novinářem učitelem a vychovatelem,
- prohlubovat své odborné znalosti a ideologickou úroveň,
- zvyšovat pocit osobní odpovědnosti k národu,
- neupřednostňovat vlastní zájmy nad zájmy společnosti jako celku,
- dbát novinářské cti.

Novináři měli mít dle směrnice ve společnosti vedoucí postavení a stát se tak vzorem svým spoluobčanům. Socialismus měl novinářům přitom zajišťovat pravou svobodu a možnost rozvinutí všech jejich tvůrčích schopností, které ochraňoval před vykořisťováním. Svoboda novináře měla dle ideové směrnice znamenat psaní pravdy o současném dění a pokrokovém vývoji společnosti. Zajištěno mělo být novinářům právo kritiky, vyvěrající z kladného vztahu novináře ke společnosti. Kritika však nebyla povolena jakákoliv, ovšem jen ta, která přispívala zájmům pracujícího lidu, tedy komunistické straně.⁴⁰⁸

Již na jaře roku 1948 novináři dospěli k rozhodnutí o organizačních změnách svazu, který měl po vzoru nové ústavy z května roku 1948 být jednotným pro všechny

⁴⁰⁷ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 88.

⁴⁰⁸ Ideové směrnice českého novináře. *Věstník Ústředního svazu československých novinářů*. 1948. roč. 2, č. 1, s. 5.

československé novináře.⁴⁰⁹ Svaz českých novinářů pak existoval až do 28. 12. 1950, kdy vstoupil v platnost a účinnost nový zákon č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů, jímž pozbyl platnosti dosavadní zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, konstituující v červnu roku 1947 ještě relativně demokratický Svaz českých novinářů. Únor 1950 tak do dějin novinářských organizací přináší významnou změnu učiněnou v duchu budování socialismu. Na spolkovou scénu vkročil na místo Svazu českých novinářů Svaz československých novinářů, který byl v české lidově demokratické republice, než vstoupil sám do dějin novinářských spolků, činný až do období normalizace, jež nastoupilo po porážce Pražského jara.

8.2.2 Organizace svazu a parametry jeho členské základny

Zcela poprvé od počátku spolkové historie novinářských organizací bylo jejich řízení zakotveno namísto stanov zákonnou normou. Tímto zákonem vzniká i sama korporace Svaz českých novinářů, a to spolu s jeho nadřazeným Ústředním svazem československých novinářů. Touto normou byl v práci několikrát na předešlých řádcích zmiňovaný zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, který vešel v platnost a účinnost dne 24. 6. 1947. Důvod vložení pravidel o řízení Svazu českých novinářů do obecně závazného zákona, dopadajícího na rozdíl od stanov nejen na členy svazu, je zcela zřejmý. Svaz českých novinářů byl totiž tímto zákonem uznán za veřejnoprávní korporaci (samosprávné profesní sdružení novinářů, obdobu již dříve existujících svazů advokátů či lékařů), na niž byla státem delegována pravomoc plnit vymezené úkoly nejen vůči své členské základně, ale taktéž ve veřejné správě. Takovou pravomoc by si svaz, založený jako soukromoprávní korporace, nemohl nikdy sám ve stanovách na úkor státu legálně nárokovat.

Svaz českých novinářů se sídlem v Praze byl zákonem č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, založen jako samosprávná korporace, jejímž úkolem bylo zastupovat a hájit ideové a věcné zájmy tisku a zájmy jeho členstva (redaktorů). Svazu bylo zákonem obzvláště uloženo hájit ústavou garantovaná práva a svobody, obsažené v tehdejší ústavě z roku 1920,⁴¹⁰ pečovat o demokratický, svobodný a spolehlivý výkon zpravodajství, dohlížet na řádné plnění redaktorských povinností, vyplývajících z poslání a odpovědnosti žurnalistů vůči veřejnosti, vést členskou evidenci a řešit spory vyplývající z redaktorské činnosti jeho členů.⁴¹¹

Kromě Svazu českých novinářů byl jmenovaným zákonem zřízen též vrcholný Ústřední svaz československých novinářů, veřejnoprávní korporace, složená ze dvou svébytných celků – Svazu českých novinářů a Zvázu slovenských novinářů, jimž byla

⁴⁰⁹ Ideové směrnice českého novináře. *Věstník Ústředního svazu československých novinářů*. 1948. roč. 2, č. 1, s. 5.

⁴¹⁰ Nová ústava Československé republiky byla přijata až ústavním zákonem č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky, ze dne 9. 5. 1948. Československo se na jejím základě stává takzvané lidovou demokracií, směřující k postupnému nastolení socialismu. Jedná se o ústavu, kterou odmítl prezident Edvard Beneš signovat a raději v červnu 1948 na svou funkci abdikoval.

⁴¹¹ Zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, ve znění platném a účinném od 24. 6. 1947 do 28. 12. 1950, ustanovení § 6.

organizačně nadřazena. Členy tohoto svazu na rozdíl od Svazu českých novinářů či Zväzu slovenských novinárov nebyli jednotliví novináři, ale tyto dva svazy, coby samostatné právnické osoby. Šlo o zastřešující organizaci, která měla v širším kontextu jednat o záležitostech dotýkajících se všech československých redaktorů. Hlavním úkolem, který byl zákonem tomuto ústřednímu svazu přisouzen, spočíval ve sjednocování činnosti Svazu českých novinářů a Zväzu slovenských novinárov. Oba svazy zastupoval též navenek vůči cizině.⁴¹²

Na pomyslném vrcholku pyramidy hierarchie moci stál nad Ústředním svazem československých novinářů ještě ministr informací. Ten byl ze zákona povinen zajišťovat, aby Ústřednímu svazu, jeho oběma složkám a jejich orgánům bylo umožněno co nejúčinněji rozvíjet svou činnost. Ministr informací dožíral na to, aby činností svazů nebyl porušen zákon nebo předpisy na jeho základě vydané. Ministerstvo informací mělo již od počátku pod kontrolou pravidla přijatá svazem pro jeho vnitřní jednání, která byla obsažena v jednacích řádech svazů. Jednací řády byly přijímány valnou hromadou příslušného svazu. K jejich schválení však mohlo dojít až po dohodě s ministrem informací. Potvrzení mohlo být ze strany ministerstva odepřeno za podmínky, že by jeho obsahem byl porušen zákon nebo předpisy na jeho základě vydané. Nebylo-li schválení jednacího řádu svazu odepřeno do dvou měsíců, považoval se jednací řád za ministerstvem schválený. Obdobně se mělo postupovat taktéž při změně jednacího řádu.⁴¹³

Zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, ve svém prvním paragrafu stanovoval, jaké osoby jsou považovány od konce června roku 1947 za redaktory. Byli jimi „*zaměstnanci časopiseckého nebo zpravodajského podniku nebo zařízení, kteří jako hlavní povolání vykonávali duševní činnost za tím účelem, aby myšlenky, vyjádřené slovem nebo obrazem, buď jejich vlastní nebo cizí, vyšly tiskem v redakční části tiskopisu nebo byly projeveny zvukovou reprodukcí.*“⁴¹⁴ Žurnalista musel být československým státním občanem, dovršit nejméně věk dvaceti jedna let a být způsobilým voličem zapsaným na stálých voličských seznamech. Kromě toho měl redaktor povinnost působit alespoň po dobu šesti měsíců jako redaktor čekatel.⁴¹⁵ Čekací doba mohla být nahrazena z rozhodnutí svazu dopisovatelstvím nebo externí spoluprací či jiným způsobem, který svaz shledal jako rovnocenný k čekatelské práci redaktora.

⁴¹² Zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, ve znění platném a účinném od 24. 6. 1947 do 28. 12. 1950, ustanovení § 5.

⁴¹³ Tamtéž, ustanovení § 5 odst. 6-7.

⁴¹⁴ Tamtéž, ustanovení § 1 odst. 1.

⁴¹⁵ Redaktor čekatel byl ze zákona po dobu šesti měsíců takový novinář (s výjimkou osob, které v den nabytí účinnosti zákona č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, vykonávali v pracovním poměru dříve redaktorskou činnost) dosahující věku alespoň osmnácti let, který byl zaměstnán na hlavní pracovní poměr v určité redakci časopiseckého nebo zpravodajského podniku a splňoval i veškeré ostatní podmínky kladené zákonem na redaktory. Redaktor čekatel byl podřízen nadřízenému, od něž přijímal pokyny k práci. Zavázán byl zákonnou mlčenlivostí o veškerých věcech svěřených mu ke zpracování. Zákon zdůrazňoval, že bez ohledu na podřízenost pozice redaktora čekatele, vykonává tento svou práci svobodně, nezávisle a řídí se při něm svým přesvědčením. Viz zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, ve znění platném a účinném od 24. 6. 1947 do 28. 12. 1950, ustanovení § 1 odst. 2 a ustanovení § 4.

V kontextu doby není překvapivé, že redaktorem nemohl být ten, kdo byl odsouzen jako fašistický zločinec, zrádce nebo jejich pomahač. Vedle něj se za redaktora nemohl označovat ani novinář, pravomocně odsouzený za trestný čin, spáchaný z nízké či nečestné pohnutky, k trestu ztráty čestných práv občanských, nebo ten redaktor, který byl v disciplinárním řízení ze svazu vyloučen.⁴¹⁶

Vymezení okruhu osob, naplňujících požadavky kladené na redaktory, bylo zcela zásadní, neboť pouze redaktor, případně redaktor čekatel, naplňující zákonné požadavky, mohl být přijat za člena Svazu českých novinářů. Rozhodnutí, zda bude členem svazu či nikoliv, přitom nezáleželo zcela na jeho svobodném uvážení. Členství ve svazu bylo totiž nutným předpokladem výkonu žurnalistické profese. Kdo nebyl členem svazu, ztrácel možnost svého uplatnění v žurnalistice.⁴¹⁷

Povolání redaktora mohl novinář zatímně vykonávat až od podání přihlášky do svazu, a to až do okamžiku případného rozhodnutí o jeho nepřijetí, pak již nadále jako redaktor působit nemohl. Pokud by byl redaktorovi, přijatému do svazu ukončen pracovní poměr, jeho členství k tomuto okamžiku automaticky nekončilo. Byla mu ponechána ochranná lhůta v délce nejdéle jednoho roku, v níž se měl pokusit nalézt nové zaměstnání. Dle názoru svazu byla tato roční ochranná lhůta dostatečně dlouhá, neboť si lze jen „těžko dnes představit, že by někdo po celý rok mohl zůstat bez práce. Výjimka byla by omluvitelná jen v tom případě, kdyby redaktor pracoval na literárním díle.“⁴¹⁸ Jiné podmínky měly platit pro členství redaktorů, z nichž se stali invalidní či starobní penzisté. Upravovat je měly organizační řády svazů, které však nebyly zřejmě, jak bude ještě dále rozvedeno, nikdy přijaty.⁴¹⁹

Obligaturní členství pro svaz, respektive pro vlivné funkcionáře v jeho čelních pozicích, a nesporně i celou komunistickou vládu, přitom ztělesňovalo mocný nástroj, jak se jednoduše a efektivně jedním rozhodnutím zbavit pro režim nepohodlných novinářů a zamezit jim legálním postupem publikování jejich názorů ve veřejném prostoru.⁴²⁰ Skutečnost, že novinář, zaměstnaný v redaktorském pracovním poměru, přestal splňovat podmínky, stanovené pro redaktory zákonem, totiž zakládala důvod k předčasnému ukončení pracovního poměru takového novináře.⁴²¹

Jelikož byl zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, obsahující pouhých pětadvacet ustanovení, příliš stručným podkladem pro řízení svazů, předpokládal, že organizace jednotlivých novinářských svazů bude specifičtěji upravena

⁴¹⁶ Zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, ve znění platném a účinném od 24. 6. 1947 do 28. 12. 1950, ustanovení § 1-2.

⁴¹⁷ Tamtéž, ustanovení § 6 odst. 3 a ustanovení § 9.

⁴¹⁸ Členství ve Svazu československých novinářů. *Věstník Svazu československých novinářů*. 1949, roč. 3, č. 1, s. 9.

⁴¹⁹ Zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, ve znění platném a účinném od 24. 6. 1947 do 28. 12. 1950, ustanovení § 9.

⁴²⁰ CEBE, Jan. Účast novinářského svazu na vytváření poválečné mediální legislativy. *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – literární historie*. 2011, č. 3-4, s. 44.

⁴²¹ Zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, ve znění platném a účinném od 24. 6. 1947 do 28. 12. 1950, ustanovení § 1 odst. 3.

v organizačních řádech, pojednávajících zvláště o pravomoci orgánů svazů, jejich složení, jakož i právech a povinnostech členů. Tyto organizační řády měly být vydávány vládním nařízením publikovaným po slyšení svazu.⁴²² Ze Sbírký zákonů, která obsahuje rovněž znění veškerých přijatých vládních nařízení, nicméně není zřejmé, že by tyto organizační řády byly pro Svaz českých novinářů, kdy za dobu jeho existence vydány. Ani ve fondu Národního archivu se nedochovala o přijetí organizačních řádů jakákoliv zmínka.

Vymáhání pravidel, stanovených pro provádění redaktorské profese, bylo zákonem č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, delegováno státem na Ústřední svaz československých novinářů a jeho členské svazy. Redaktoři čekatelé a redaktoři (členové Svazu českých novinářů), funkcionáři svazů, jejich odboček a sekcí či zájmových skupin, ti všichni se museli podrobit v případě protizákonného jednání disciplinárnímu řízení. Předsednictvo Svazu českých novinářů mohlo udělit takzvaný pořádkový trest, spočívající v neveřejné výstraze. Právě disciplinární sankce však ukládaly disciplinární rady svazu. Podle závažnosti provinění redaktora mohly volit z následující škály typických disciplinárních trestů – napomenutí, důtka, pokuta do deseti tisíc korun československých, zákaz vykonávání redaktorské činnosti po dobu nikoliv delší než jeden rok nebo vyloučení ze svazu.⁴²³ Vyloučení ze svazu bylo přitom udělováno i za poměrně banální prohřešky.⁴²⁴ Disciplinární rady svazů kromě toho plnily také funkci smírčího orgánu při sporech mezi členy svazu.⁴²⁵

Před disciplinární radou, respektive její senát, byl novinář postaven podobně jako v dnešním trestním řízení na základě žaloby zpracované disciplinárním žalobcem, který jako zástupce státu zastupoval státní zájmy a konal vše potřebné k naplnění účelu disciplinárního řízení, tedy rozhodnutí o vině a trestu obžalovaného. Disciplinární žalobce byl volen předsednictvem svazu, jehož pokyny byl povinen respektovat, na funkční období jednoho roku. Funkce disciplinárního žalobce byla neslučitelná s prací člena disciplinárního soudního senátu či zástupce obžalovaného. Disciplinární rada o návrhu žalobce rozhodovala v tříčlenném senátu. Jednání senátu rady bylo ústní, přítomnost obžalovaného, případně jeho obhájce, zvolil-li si jej z řad členů svazu či advokátů, byla

⁴²² Zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, ve znění platném a účinném od 24. 6. 1947 do 28. 12. 1950, ustanovení § 7 odst. 3.

⁴²³ Před uplynutím tří let od rozhodnutí o vyloučení nemohl být redaktor za člena organizace znovu přijat.

⁴²⁴ Pro lepší představu lze z věstníku svazu vybrat jedno disciplinární řízení, na němž lze demonstrovat, jak málo stačilo k tomu, aby nad některým novinářem svazu visel ortel nejvyšší – jeho vyloučení. Disciplinární rada Svazu českých novinářů se začátkem roku 1948 usnesla na udělení veřejné výstrahy redaktoru Otomaru Zdeňkovi (Svobodné slovo), který se měl dopustit hrubé urážky redaktora a ministra informací Václava Kopeckého. Urážku měl spáchat, když dne 2. 8. 1947 ve Svobodném slově uveřejnil zprávu o sňatku české herečky Lídy Baarové s loutkářem Janem Kopeckým. K této zprávě měl připojit dle svazu nepravdivý a zlomyslný dodatek, že Jan Kopecký je synovcem ministra Václava Kopeckého a že ministr byl jejich svatby účasten. Z hlediska tehdejší doby by přitom účast komunistického ministra na svatbě Lídy Baarové byla skandální, neboť Lída Baarová byla po válce za účinkování v německých filmech označována za kolaborantku. Výstraha byla dle svazu udělena za hrubé opominutí novinářské péče při výkonu zpravodajské služby. Pokud by se Otomar Zdeňěk dopustil podobného přečinu v budoucnu, navrhovala rada trest zbavení členských práv nebo vyloučení ze svazu. Viz Veřejná výstraha. *Věstník Ústředního svazu československých novinářů*. 1948, roč. 2, č. 1, s. 11.

⁴²⁵ Zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, ve znění platném a účinném od 24. 6. 1947 do 28. 12. 1950, ustanovení § 10-11.

vyžadována a mohla být vynucována. V průběhu vyšetřování se konalo klasické dokazování, z něhož měly vzejít usvědčující či osvobozující důkazy. Členové svazu byli proti svým kolegům povinni vypovídat jako svědkové. Příslušníci svazu museli též na vyžádání radě vypracovat a předložit znalecké posudky. Za neuposlechnutí pokynů senátu mohla být zúčastněným na řízení opětovně ukládána pořádková pokuta s cílem zajistit řádný průběh řízení.⁴²⁶

O vině a trestu obžalovaného rozhodoval senát rady podle svého přesvědčení, k němuž měl dospět na základě svědomitého zhodnocení všech jednotlivých důkazů a posouzení jejich vzájemných souvislostí. Senát disciplinární rady nebyl ani ve svém rozhodnutí vázán osvobozujícím rozsudkem státního trestního soudu, rozhodoval-li tento dříve o trestném činu redaktora. Disciplinární rada, rozhodujíc o trestu, měla podle zákona jen přihlídnout k disciplinárnímu trestu, který byl obviněnému uložen v řízení jinými veřejnoprávními orgány státu. Přiměřeně měly též postupovat jiné veřejnoprávní orgány, stíhaly-li disciplinárně někoho, kdo byl již disciplinární radou svazu pro týž čin potrestán. Proti nálezu disciplinární rady směl redaktor podat odvolání k disciplinárnímu soudnímu senátu, zřízenému u Nejvyššího soudu v Brně,⁴²⁷ a to do patnácti dnů.⁴²⁸

Kromě odvolacího řízení, vedeného o rozhodnutí disciplinární rady Svazu českých novinářů, k jehož rozhodování byl jako předseda senátu povolán práva znalý soudce Nejvyššího soudu v Brně, nebyly soudy zřizované státem v disciplinárním řízení nijak více angažované. Řízení náleželo zcela do gesce svazu. Disciplinární rada svazu však byla oprávněna ze zákona soudy či státní úřady požádat o poskytnutí právní pomoci (například ohledně výkladu trestního soudního řádu, který se na řízení před disciplinární radou přiměřeně aplikoval) a této žádosti muselo být vyhověno.⁴²⁹

Podle memoárů Vladimíra Hudce nevyužívala disciplinární rada svazu jí svěřené kompetence v plné míře a při plnění svých úkolů dle představenstva svazu selhávala. Disciplinární rada sice podle Vladimíra Hudce projednávala stížnosti jednotlivců i redakcí na zprávy uveřejňované tiskem, řešila stížnosti na autory článků, šéfredaktory, odpovědné redaktory a zabývala se taktéž proviněními proti zákonu č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, avšak projednávání jednotlivých kauz se neúnosně vleklo. Situaci nevyřešila ani opakovaná obměna osob ve funkci předsedy disciplinární rady. Představenstvo svazu bylo s fungováním disciplinární rady natolik nespokojené, že koncem října 1947 navrhlo udělit radě důtku za to, že „*nevyvíjí příslušnou činnost a v důsledku toho dochází k řadě žalob mezi jednotlivými redakcemi.*“⁴³⁰

⁴²⁶ Zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, ve znění platném a účinném od 24. 6. 1947 do 28. 12. 1950, ustanovení § 12-16.

⁴²⁷ Disciplinární soudní senát při Nejvyšším soudu v Brně byl obsazen předsedou a dvěma přísedícími. Předsedu jmenoval prezident Nejvyššího soudu ze (státních) soudců tohoto soudu. Přísedící byli pak určeni zvoleným předsedou senátu ze seznamů práva znalých osob, které byly vybrány výborem Ústředního svazu československých novinářů. Viz zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, ve znění platném a účinném od 24. 6. 1947 do 28. 12. 1950, ustanovení § 17 odst. 4.

⁴²⁸ Zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, ve znění platném a účinném od 24. 6. 1947 do 28. 12. 1950, ustanovení § 16-17.

⁴²⁹ Tamtéž, ustanovení § 14 odst. 4.

⁴³⁰ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 84-85.

Před disciplinární radou přitom teprve stálo nelehké období. Koncem roku 1947 se tiskem začaly množit jak zastřené, tak i otevřené útoky, vyslovující se proti spojení Československa se Sovětským svazem a spolupráci s dalšími lidově demokratickými zeměmi, označovanými za spřátelené státy,⁴³¹ což pochopitelně nelibě nesla celá komunistická strana.

Netrvalo však dlouho, a únorový puč do ruda zabarvenému Svazu českých novinářů rozvázal ruce. Podle svých představ se tak mohl vypořádat s redaktory, majícími výhrady k politice vedoucí komunistické strany. Reformně smýšlející novináři se totiž dle Vojtěcha Dolejšího, redaktora Rudého práva a předsedy Akčního výboru Svazu českých novinářů, „proti lidovým postupem pokusili rozložit jednotu národa a zmařit tak klidný, demokratický vývoj k socialismu.“⁴³² Započaly tak personální čistky svazu od „reakčních“ novinářů. Čistkám nahrávalo tehdejší znění zákona č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, stanovující jako podmínku pro výkon novinářství členství ve stavu, jehož mohl být nepohodlný novinář disciplinární radou svazu lehce zbaven. V roce 1948 měl Svaz českých novinářů sdružovat necelých tisíc pět set redaktorů,⁴³³ vyloučení ze svazu, a tedy i výkonu novinářské profese, postihlo více než stovku z nich.⁴³⁴

Mezi vyloučenými nekonformními novináři byl například Ferdinand Peroutka, Pavel Tigrid nebo Ivan Herben. Tito novináři byli zbaveni jakékoliv možnosti pokračovat ve zpravodajství či publicistice a pokud nechtěli být vystaveni trestněprávní perzekuci, nezbývalo jim, než se uchýlit do emigrace.⁴³⁵ Další žurnalisté čelili disciplinárním trestům. V září 1949 členská základna Svazu československých novinářů čítala již tisíc osm set čtyři členů a necelé tři stovky čekatelů. I v roce 1949 byla fluktuace členů vysoká. Do svazu bylo přijato na dvě stě šedesát pět členů. O členství však přišlo na dvě stovky redaktorů.⁴³⁶

⁴³¹ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 86.

⁴³² Tamtéž, s. 87.

⁴³³ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 129.

⁴³⁴ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 88.

⁴³⁵ BEDNAŘÍK, Petr. Český tisk v letech 1945–1948, in KONČELÍK, Jakub a kolektiv: *Rozvoj české společnosti v Evropské unii*, 2004, s. 140.

⁴³⁶ Stav členů československých novinářů. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů*. 1949, roč. 1, č. 8-9, s. 14.

8.3 Svaz československých novinářů (1950–1968)

8.3.1 V zájmu budování ideově-socialistické organizace novinářů

Přestože Ústřední svaz československých novinářů v únoru roku 1949 společně se Svazem českých novinářů sehrál v období komunistického puče důležitou politickou roli, jeho činnost byla charakterem stále spíše zájmová. To se změnilo až po konání **I. sjezdu** postupně se ustanovujícího **Svazu československých novinářů** (23. – 24. 10. 1948), kdy byl svazu pevně vetknut charakter organizace ideové,⁴³⁷ na niž stát jako na veřejnoprávní korporaci s povinným členstvím, podmiňujícím výkon redaktorské práce, delegoval rozsáhlé pravomoci.

I. sjezd Svazu československých novinářů se konal ve Smetanově síni Obecního domu v Praze. Účastnilo se ho téměř tisíc delegátů redaktorů, předseda vlády a pozdější prezident Antonín Zápotocký. Na sjezdu samo sebou nechyběl ani ministr informací Václav Kopecký, který přednesl hlavní projev. Novináři se na sjezdu přihlásili do služby nového režimu.⁴³⁸ Dle sjezdem přijaté rezoluce měli být novináři nápomocni pracujícímu lidu v čele s dělnickou třídou v socialistické přestavbě Československa. Z profesního, stavovského svazu novinářů se rázem stal mocný výchovný, organizační a bojový nástroj k prosazování, rozšiřování a utužování komunistické ideologie, míru a budování „šťastných socialistických zítřků“.⁴³⁹ Svaz se ve své činnosti podřizoval závěrům sjezdů Komunistické strany Československa a jako ideově zaměřená organizace cílevědomě pěstoval komunistickou propagandu. Základním neměnným principem fungování Svazu československých novinářů měla byla stranickost.⁴⁴⁰

Na základě rezoluce I. sjezdu započala čistka členských řad svazu od „reakčních žurnalistů“. Svaz, a jeho prostřednictvím komunistická strana, se čistkami chtěl vypořádat se škodlivými vlivy „lživé, prodejné, senzacechtivé buržoazní žurnalistiky“ vlastní kapitalistické společnosti.⁴⁴¹ Po dokončení čistek ministerstvo informací a osvěty roku 1951 vydalo organizační statut Svazu československých novinářů, jímž oficiálně právně sprovodilo ze světa Svaz českých novinářů a Ústřední svaz československých novinářů. Na jejich místě ustanovilo Svaz československých novinářů. Postupně tak zásahy komunistické strany a jejich pomocníků z řad novinářů nejen ve vedení svazu došlo ke stabilizaci novinářských kádrů ale i upevnění socialistických společenských vztahů.⁴⁴²

⁴³⁷ ZIERIS, Karel. Devadesát let ve vývoji novinářské organizace. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1967, roč. 19, č. 1, s. 5.

⁴³⁸ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 169-170.

⁴³⁹ NA, fond ASYN, k. 51. Rezoluce I. sjezdu Svazu československých novinářů z roku 1948.

⁴⁴⁰ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 169-170.

⁴⁴¹ Významná událost v životě novinářů. Zpráva o průběhu II. sjezdu Svazu československých novinářů. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů*. 1957, roč. 9, č. 6, s. 170.

⁴⁴² ZIERIS, Karel. Devadesát let ve vývoji novinářské organizace. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1967, roč. 19, č. 1, s. 6.

II. sjezd Svazu československých novinářů se uskutečnil v Praze ve Slovanském domě (1. 6. 1957 – 2. 6. 1957). Kromě delegátů svazu na něm byli opět přítomni též zástupci Ústředního výboru Komunistické strany Československa. Ze závěrů přijatých na sjezdu vyplynulo, že hlavní zásady pro činnost svazu a médií zůstaly zachovány v podobě, v níž je na I. sjezdu před necelými devíti lety ve svém dopise vytyčil prezident Klement Gottwald. Obsah těchto zásad lze slovy Klementa Gottwalda shrnout následovně: „*V našem novém, lidovém řádu má být tisk jedním z hlavních činitelů národní, státní a mravní výchovy lidu, má být účinným pomocníkem v našem budovatelském díle, (...) úkolem tisku v lidově demokratickém režimu je lid informovat, organizovat, vychovávat a vést.*“⁴⁴³ Novináři měli být dle Antonína Zápotockého, předsedy tehdejší vlády, rovnoprávnou součástí pracujícího lidu. Neměli z něj díky svému, byť významnému poslání v budování socialismu, jakkoliv vybočovat. Neměli být jakousi privilegovanou „kastou“. Hmotné a kulturní požadavky novinářů měly být vyslyšeny, jen pokud přímo úměrně docházelo ke zvyšování životní a kulturní úrovně všeho lidu.⁴⁴⁴ Kromě platové úpravy tak byly veškeré dřívější novinářské výhody, zhodnocené stranou jako přežitek buržoazního stavovství, postupně rušeny.⁴⁴⁵

Na II. sjezdu došlo dále k projednání a přijetí nových stanov, jež přinesly do života novinářské organizace definitivní tečku za jejím veřejnoprávním charakterem a taktéž povinným členstvím.⁴⁴⁶ Svaz československých novinářů tuto změnu ve svém věstníku okomentoval následovně: „*Soudíme, že by nebylo správné, aby novináři měli na podkladě zákona či nařízení povinnost být členy svazu. Tím by se svazu vtiskoval polouřední charakter – tak tomu formálně dosud skutečně bylo – který je v rozporu s charakterem dobrovolné společenské organizace, kterou má svaz být.*“⁴⁴⁷

Po II. sjezdu se tak boří koncepce přijatá předešlým sjezdem a tedy, že Svaz československých novinářů má tisk řídit.⁴⁴⁸ Pojetí svazu jako vůdce, řídicího činnosti novinářů, bylo postupně v 1. polovině 50. let dobou překonáno. To dokládá i změněná rétorika v úvodu nových stanov.⁴⁴⁹ Svaz sám od některých přežitých opatření, k nimž byl

⁴⁴³ Významná událost v životě novinářů. Zpráva o průběhu II. sjezdu Svazu československých novinářů. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů*. 1957, roč. 9, č. 6, s. 170.

⁴⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁴⁵ ZIERIS, Karel. Devadesát let ve vývoji novinářské organizace. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1967, roč. 19, č. 1, s. 6.

⁴⁴⁶ Veřejnoprávní koncepce svazu se boří zejména v tom smyslu, že Svaz československých novinářů nemohl již využívat mocenská oprávnění, udělená mu dříve státem, a rozhodovat vrchnostensky o tom, která osoba smí či naopak nesmí vykonávat profesi novináře. Současně po II. sjezdu svazu bylo jeho řízení znovu upraveno stanovami. Ty reprezentují základající dokument soukromoprávních organizací, jimž stát nesvěřuje jakékoliv pravomoci ve sféře veřejné správy (organizace směla své pravomoci uplatňovat jen v mezích profesní samosprávy).

⁴⁴⁷ Významná událost v životě novinářů. Zpráva o průběhu II. sjezdu Svazu československých novinářů. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů*. 1957, roč. 9, č. 6, s. 186.

⁴⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁴⁹ Organizační statut z roku 1951 stanovoval svazu úkol, aby zajistil spolupůsobení novinářů na tvůrčí činnosti v médiích, z nichž měli utvořit bojový nástroj k prosazování vůle lidu – viz NA, fond ASYN, k. 284. Nařízení ministra informací a osvěty, kterým se vydává organizační statut Svazu československých novinářů z roku 1951, ustanovení § 2. Oproti tomu stanovily z roku 1957 svazu kladly za cíl, aby působením svých redaktorů všestranně přispíval k systematické výchově lidu v duchu učení marxismu a leninismu.

dle platné legislativy oprávněn, počínaje rokem 1952 upouštěl. Nadále měl svaz s novináři o jejich úkolech jednat ve tvůrčích diskusích a soudružských kritikách. Závazné příkazy měly být institutem dob minulých, stejně tak disciplinární řízení, vedené proti novinářům. Zrušením disciplinárního řízení nebyl svaz zbaven své dozorové funkce nad etickým výkonem žurnalistické profese. Případné prohřešky novinářů však měly být řešeny v čestném řízení, a to napomenutím a v nejzávažnějších případech rozhodnutím o vyloučení ze svazu. Hlavním úkolem svazu po II. sjezdu tak bylo „*vyvíjet ideově výchovnou činnost mezi novináři, starat se o zvyšování jejich politických i odborných znalostí a pomáhat novinářům, aby se dobře vyzbrojili k plnění svých úkolů.*“⁴⁵⁰ Tato změna v organizaci svazu jako by predikovala novou právní úpravu, přijatou o rok později, dle níž byl Svaz československých novinářů prohlášen za dobrovolnou organizaci.⁴⁵¹

Pod heslem „tisk, rozhlas a televize v boji za dovršení výstavby socialismu“ se nesl celý **III. sjezd Svazu československých novinářů** (19. 9. 1959 – 20. 9. 1959) za účasti Ústředního výboru Komunistické strany Československa. Shromáždění delegátů novinářů na sjezdu deklarovalo, že nadále bojuje se zbytky buržoazní ideologie, přežitky minulosti a odhodlaně usiluje o dovršení socialistické výstavby. Připomnělo přitom, že tomuto „mírovému budovatelskému“ úsilí nejvíce napomůže důsledná stranickost, ideovost práce žurnalistů a jejich nezlomná účast na výchově „nového socialistického člověka“. Svaz byl nadále plně řízen pokyny komunistické strany, které se snažil ukázat svou neutuchající loajalitu: „*Chceme dokázat, že se ctí splníme velké úkoly, které nám ukládá Komunistická strana Československa. Dáme všechny své tvůrčí schopnosti a nadšená srdce boji strany a všeho lidu za dovršení socialistické výstavby, za vítězství nesmrtelných myšlenek komunismu.*“⁴⁵²

Jako každý předešlý sjezd, rovněž ten III. schválil změnu svazových stanov a přijal rezoluci vztahující se k další činnosti Svazu československých novinářů.⁴⁵³ Usnesením bylo konstatováno, že ode dne uskutečnění II. sjezdu svaz viditelně pokročil kupředu v ideově výchovné činnosti novinářů, čímž upevnil jejich jednotu. Tisk, televize, rozhlas i zpravodajský film se podle znění přijatého usnesení významnou měrou zasloužily o budování socialismu, který jako takový spěje ke svému historickému konci a k přechodu v komunismus. Hromadné sdělovací prostředky sehrály též nepostradatelnou roli v boji o mír, v šíření mírové politiky Sovětského svazu proti strategii studené války ze strany tábora imperialistických zemí. Sjezd do svého usnesení převzal i pochvalná slova, jimiž

⁴⁵⁰ Významná událost v životě novinářů. Zpráva o průběhu II. sjezdu Svazu československých novinářů. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů*. 1957, roč. 9, č. 6, s. 186-187.

⁴⁵¹ Zákon č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů, ve znění patném a účinném od 28. 12. 1950 do 1. 1. 1967, ustanovení § 8.

⁴⁵² Dopis III. sjezdu Svazu československých novinářů Ústřednímu výboru Komunistické strany Československa. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů*. 1959, roč. 11, č. 10, s. 290.

⁴⁵³ III. Sjezd svazu československých novinářů. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů*. 1959, roč. 11, č. 10, s. 289.

komunistická strana vyjádřila své přesvědčení o pevnosti a spolehlivosti novinářů jako čelních pomocníků strany.⁴⁵⁴

Výsledky III. sjezdu se nesly zcela v duchu sjezdů předešlých. Československým novinářům bylo dáno za cíl vytrvat ve svých úkolech a dokončit společenskou přeměnu země, jejíž lid se měl zmobilizovat pro rozhodující bitvu na poli průmyslu a zemědělství. Vítězstvím v této bitvě měl vstoupit do éry komunismu. Nadále měli novináři usilovat o výchovu nového člověka zapadajícího do šablony socialisticky pracující, smýšlející a žijící osoby. Aby toto jejich úsilí nebylo mařeno, měli ještě důsledněji potírat přežitky minulosti, individualismus, kariérnictví, sobectví, náboženské předsudky a veškeré, byť sebemenší, formy revizionismu a destabilizující buržoazní ideologie. Ve svém snažení měli být vedeni nekompromisně zásadou stranickosti a komunistické ideovosti.⁴⁵⁵

Léto roku 1960 přineslo Československé republice novou socialistickou ústavu, která slavnostně provolávala, že nezlomným úsilím lidu v zemi zvítězil socialismus, a je tak třeba hledět vstříc komunismu.⁴⁵⁶ Přeměna zřízení se promítla do názvu státu, který byl prohlášen za Československou socialistickou republiku.

Další **IV. sjezd Svazu československých novinářů** (22. 4. 1963 – 23. 4. 1963) ve Slovanském domě v Praze, jehož se zúčastnilo na tři stovky delegátů, jen potvrzoval zvolené směřování svazu jako ideové opory vedení komunistické strany. Dle závěrů, přijatých koncem roku 1962 na sjezdu komunistické strany, vytyčil svaz novinářské veřejnosti nové úkoly související se vstupem do nové etapy komunismu.⁴⁵⁷ Skutečně se však tyto úkoly v mnohém nelišily od těch minulých. Svaz československých novinářů na svém IV. sjezdu dospěl k závěru, že tisk, rozhlas a televize dosáhly dalšího kvantitativního i kvalitativního růstu.⁴⁵⁸ Celková uvolněnější nálada v politickém a kulturním životě, jakož i skutečnost, že čelní podporovatelé výstavby socialismu z řad redaktorů, tedy generace novinářů, která v roce 1945 přešla do řad stranického tisku, od I. sjezdu Svazu československých novinářů zestárla a ztratila na své bojovnosti, přispěly k větší pasivitě v činnosti svazu a umrtvení tvůrčí činnosti. K tomu se přidala skutečnost, že mladší generace stranickost nebrala natolik vážně, jak ideově zaměřený svaz v čele se starším konzervativním vedením očekával.⁴⁵⁹ Svazem tudíž postupně prostupovala názorová polarizace,⁴⁶⁰ byť navenek nadále vyvolával zdání naprosté názorové souhry a jednoty.

⁴⁵⁴ Usnesení III. sjezdu Svazu československých novinářů. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů*. 1959, roč. 11, č. 10, s. 316.

⁴⁵⁵ Tamtéž.

⁴⁵⁶ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, s platností a účinností ke dni 11. 7. 1960, prohlášení (preambule).

⁴⁵⁷ ZIERIS, Karel. Devadesát let ve vývoji novinářské organizace. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1967, roč. 19, č. 1, s. 6.

⁴⁵⁸ Usnesení sjezdu Svazu československých novinářů. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů*. 1963, roč. 15, č. 5-6, s. 199.

⁴⁵⁹ Co chceme a budeme dělat. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů*. 1963, roč. 15, č. 8, s. 257, 260.

⁴⁶⁰ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 111.

Názorové neshody ve svazu novinářů vyvřely na povrch na **V. sjezdu Svazu československých novinářů** (19. 10. 1967 – 20. 10. 1967), konaném opět ve Slovanském domě v Praze za účasti dvě sta sedmdesáti delegátů. Podle Vladimíra Hudce, zastupujícího normalizačně komunistické názorové pozice, byly „činěny konkrétní pokusy změnit Svaz československých novinářů v opoziční politickou organizaci a skloubit tzv. velkou intelektuálskou koalici spolu s uměleckými svazy a vědeckými ústavy jako nátlakovou skupinu. Na V. sjezdu žurnalistů se však ještě podařilo marxisticky uvědomělým novinářům tyto snahy odrazit. Byla prosazena většinou správná stanoviska a sjezd ve svých usneseních orientoval novináře na angažované plnění úkolů socialistické výstavby, zdůrazňoval i vedoucí úlohu komunistické strany.“⁴⁶¹ V. sjezd i přes atmosféru celospolečenského uvolňování jakkoliv nereflektovat společenské reformy a kritiku vlády. Naopak zůstával oporou konzervativního pojetí komunismu. Delegáti svazu o projevech, které byly na sjezdu předneseny, informovali též Ústřední výbor Komunistické strany Československa. Podle jejich zprávy bylo většinové pozitivní úsilí a cílevědomá aktivita socialistických novinářů narušena „závažnými nedostatky“. Adresně svaz ukázal na Literární noviny, které se měly dle svazu pokusit formulovat vlastní opoziční platformu.⁴⁶² Od těchto excesních konání se svaz rezolutně distancoval a straně deklaroval své přesvědčení, že v nich spatřuje toliko jednaní, znevažují a pošpiňují poctivé úsilí socialisticky založené novinářské obce.⁴⁶³

Svaz kritické názory,⁴⁶⁴ požadující reformu rigidního řízení svazu ve vleku příkazů strany, alespoň do jara následujícího roku, než se tyto hlasy znovu a hlasitěji ozvaly s požadavkem na reorganizaci a demokratizaci svazu, umlčel. Snad z obav ze sílící kritiky reformně smýšlejících novinářů, byly závěry V. sjezdu zcela vytrženy z kontextu událostí 60. let a nastalého uvolnění. Dopis delegátů V. sjezdu svazu, adresovaný Ústřednímu výboru komunistické strany, se naopak dovolával padesátého výročí velké říjnové bolševické revoluce, která dle slov delegátů svazu „inspiruje k další všestranné podpoře naší mírové zahraniční politiky, našeho bratrství se Sovětským svazem.“⁴⁶⁵ Sjezd ve svém závěru schválil změnu stanov a přijal několik rezolucí o další ideové činnosti Svazu československých novinářů, o společenském poslání kritiky a kritické publicistiky, o materiálních a sociálních podmínkách novinářské práce a o mezinárodně politických otázkách.⁴⁶⁶ Obsah rezolucí nebude na tomto místě blíže rozveden, neboť by došlo

⁴⁶¹ HUDEC, Vladimír. *30 let socialistické žurnalistiky: k vývoji žurnalistiky od osvobození země Sovětskou armádou*. Praha: Novinář, 1975, s. 49-50.

⁴⁶² Reformistické zaměření Lidových novin se pro ně stalo v únoru roku 1968 osudným. Staly se terčem represí Ústředního výboru Komunistické strany Československa, z jehož rozhodnutí vydavatelky přešly pod ministerstvo kultury a informací. Mocenský zásah proti Lidovým novinám byl poté dovršen jejich přejmenováním na Kulturní noviny – viz KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 179.

⁴⁶³ Dopis delegátů V. sjezdu Svazu československých novinářů Ústřednímu výboru Komunistické strany Československa. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1967, roč. 19, č. 11, s. 343.

⁴⁶⁴ Konzervativci byly tyto odlišné názory označovány též jako oportunistické.

⁴⁶⁵ Dopis delegátů V. sjezdu Svazu československých novinářů Ústřednímu výboru Komunistické strany Československa. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1967, roč. 19, č. 11, s. 343.

⁴⁶⁶ V. sjezd Svazu československých novinářů. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1967, roč. 19, č. 11, s. 342.

k pouhému zopakování závěrů sjezdů předešlých. V souhrnu se novinářská organizace měla v budoucnu soustředit na zlepšování úrovně tisku, rozhlasu i televize a informativní, výchovné a organizační působení těchto médií tak, aby byla Komunistické straně Československa zdatnějším pomocníkem v jejím revolučním poslání.⁴⁶⁷

8.3.2 Organizace svazu a parametry jeho členské základny

Organizační statut Svazu československých novinářů z roku 1951, jímž se řídily základní principy fungování svazu, byl vydán tentokrát formou nařízení ministerstva informací a osvěty⁴⁶⁸ č. 21/1951 Sb., s platností a účinností od 22. 3. 1951, jako prováděcí předpis, přijatý na základě zmocnění obsaženého v zákoně č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů. Ze statutu, jehož základ připravoval referent ministerstva informací,⁴⁶⁹ je na první pohled zřejmé, že na rozdíl od veškerých předešlých stanov a organizačních řádů novinářských organizací, přijatých ať již ve formě usnesení nejvyšších orgánů sdružení nebo ve formě zákona, není hodnotově indiferentní. Z organizačního statutu Svazu československých novinářů doslova číší socialistická ideologie, určující směřování a řád fungování svazu v duchu nejvyššího cíle výstavby a budování socialismu.

Hlavním úkolem svazu, jako veřejnoprávní korporace disponující částí delegované státní moci, bylo dle organizačního statutu, přijatého v březnu roku 1951 ministerstvem informací a osvěty, zajistit, aby všichni novináři spolupůsobili svou tvůrčí činností v časopisech, tiskovém, rozhlasovém a obrazovém zpravodajství na budovatelském úsilí českého a slovenského lidu a na jeho boji za mír. Vůči veřejnosti měli redaktoři vystupovat z pozice mentorů a přispívat k socialistické výchově dalších soudruhů. Z tisku, tiskového, rozhlasového a obrazového zpravodajství měli utvořit bojový nástroj k prosazování vůle pracujícího lidu a potírání třídních nepřátel.⁴⁷⁰

Svaz byl při plnění svého hlavního úkolu obzvláště povinen dohlížet nad výkonem v očích strany pravdivého, spolehlivého a pohotového zpravodajství. Svaz měl dbát na vytvoření a zachovávání vhodných podmínek pro řádný výkon novinářské činnosti. Novináře měl ideologicky vzdělávat a školit tak, aby mohli řádně a svědomitě plnit své povinnosti kladené dobou na lidově demokratické redaktoře. Svaz měl plnit též roli zprostředkovatele styku mezi jeho členy a veřejností. Novináři měli od veřejnosti čerpat

⁴⁶⁷ Dopis delegátů V. sjezdu Svazu československých novinářů Ústřednímu výboru Komunistické strany Československa. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1967, roč. 19, č. 11, s. 343.

⁴⁶⁸ Ministerstvo informací a osvěty bylo novým pojmenováním dřívějšího ministerstva informací, které s platností a účinností od 22. 10. 1948 zaváděl zákon č. 233/1948 Sb., o názvu ministerstva informací a ministerstva školství a osvěty, jakož i příslušných pověření. Ministerstvo takto existovalo až do 31. 1. 1953, kdy vstoupilo v platnost a účinnost nařízení vlády č. 6/1953, kterým se zrušují a zřizují některé orgány státní správy a upravuje jejich působnost. Tímto vládním nařízením bylo ministerstvo informací a osvěty sloučeno s ministerstvem školství a osvěty.

⁴⁶⁹ Organizační řád a valná hromada. *Věstník Ústředního svazu československých novinářů*. 1947, roč. 1, č. 5, s. 6.

⁴⁷⁰ NA, fond ASYN, k. 284. Nařízení ministra informací a osvěty, kterým se vydává organizační statut Svazu československých novinářů z roku 1951, ustanovení § 2.

poznatky o výstavbě socialistického státu přímo z praxe denního života, od níž neměli být i přes svou významnou pozici izolováni. Heslem svazu bylo „učit se od lidu-učit lid“.⁴⁷¹

Členství ve Svazu československých novinářů bylo, stejně jako ve Svazu českých novinářů, od počátku zákonem koncipováno jako povinné pro všechny, kteří chtěli působit na území Československa jako novináři z povolání.⁴⁷² Povinností podat členskou přihlášku byli zatíženi všichni, kdo tři měsíce vykonávali novinářskou činnost v pracovním poměru.⁴⁷³ Na člena svazu byla organizačním statutem kladena řada požadavků. Novinář musel ze všeho nejdříve splňovat podmínku československého občanství a věku osmnácti let. Oproti předešlému Svazu českých novinářů byla věková hranice, potřebná ke vstupu do svazu, snížena o tři léta.⁴⁷⁴ Dále musel být uchazeč o svazovou legitimaci samozřejmě zaměstnán v pracovním poměru jako novinář. Pokud některý z novinářů nespĺňoval kteroukoliv z těchto tří podmínek, zůstala mu cesta do svazu přesto otevřena, opatřit si k tomu však musel souhlas ministerstva informací a osvěty. Další požadavky ideologického charakteru, bez výjimky, musela však již naplnit kterákoliv osoba hlásící se k účasti ve svazu. Každý žurnalista byl prověřován, zda je „přesvědčeným stoupencem lidově demokratického zřízení“. Ke svému stoupenectví se musel hlásit veřejně, aktivně se musel účastnit též na procesu budování socialismu v Československu. V neposlední řadě svaz po členech požadoval vyhovující odbornou a mravní kvalifikaci odpovídající vysokým požadavkům kladeným změněnými tiskovými pořádky na novináře. Rozhodnutí o přijetí za člena bylo svěřeno předsednictvu svazu. Napadnout rozhodnutí opravným prostředkem nebylo možné.⁴⁷⁵

Novináři byli uvnitř svazu kategorizováni do tří dílčích sekcí, nazvaných redaktoři čekatelé, redaktoři a starší redaktoři. Redaktor čekatel byl ten, kdo byl v pracovním poměru zaměstnán jako novinář, ale dosud nenabyl způsobilosti být redaktorem. Redaktor čekatel musel absolvovat roční praxi a před předsednictvím Svazu nebo jím zřízenou komisí vykonat kvalifikační redaktorskou zkoušku. Zcela poprvé (nepočítaje v to jazykové zkoušky z němčiny, které novináři museli v Národním svazu novinářů vykonávat za doby nacistické nadvlády) tak členství v novinářské organizaci bylo podmíněno vykonáním určité zkoušky. Na složení kvalifikační zkoušky měl redaktor čekatel přitom jen tři příležitosti. Při třetím neúspěchu byl ze svazu nadobro vyškrtnut. Nutnost splnění kvalifikační zkoušky či čekatelské doby, vyhrazené redaktorům na praxi v médiích, mohla být předsednictvem svazu v závažných případech prominuta. Starším redaktorem mohl být poté redaktor, který vykonával samostatně určitou tvůrčí novinářskou činnost s plnou odpovědností ke státu a jeho pracujícím lidu. Takový

⁴⁷¹ NA, fond ASYN, k. 284. Nařízení ministra informací a osvěty, kterým se vydává organizační statut Svazu československých novinářů z roku 1951, ustanovení § 2.

⁴⁷² Zákon č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů, ve znění platném a účinném od 28. 12. 1950 do 24. 7. 1958, ustanovení § 8 odst. 1.

⁴⁷³ NA, fond ASYN, k. 284. Nařízení ministra informací a osvěty, kterým se vydává organizační statut Svazu československých novinářů z roku 1951, ustanovení § 5.

⁴⁷⁴ Ve svazu českých novinářů ve věku osmnácti let mohl novinář vykonávat pouze pozici redaktora čekatele.

⁴⁷⁵ NA, fond ASYN, k. 284. Nařízení ministra informací a osvěty, kterým se vydává organizační statut Svazu československých novinářů z roku 1951, ustanovení § 3.

redaktor musel být iniciativní v lidovém budovatelském úsilí, musel dle měřítek strany správně, přesně a citlivě podávat politické hodnocení událostí, vynikat v úrovni jejich zpracování. Starší redaktor byl zkoušce odborné způsobilosti na rozdíl od redaktorů podroben pouze po jejím vyžádání ze strany předsednictva svazu.⁴⁷⁶

Učiníme-li menší odbočku, lze se na tomto místě zmínit o stavu členstva. V únoru roku 1950 totiž proběhlo jeho sčítání. Svaz dle jeho výsledků touto dobou sdružoval okolo jednoho a půl tisíce novinářů. Poslední přesný statistický přezkum byl dle statistického přehledu, dochovaného v Národním archivu, proveden k lednu roku 1953. Vyšlo z něj, že v českých redakcích pracovalo asi tisíc tři sta redaktorů, kteří k tomu byli oprávněni Svazem československých novinářů a právními předpisy.⁴⁷⁷

Práva a povinnosti redaktorů, redaktorů čekatelů a starších redaktorů byla v organizačním statutu Svazu československých novinářů z roku 1951 pojata způsobem poplatným době. Členové svazu byli za svou činnost odpovědní pracujícímu lidu. Byli povinni sloužit státu, prohlubovat a upevňovat bratrské pouto mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik. Práce novinářů měla spočívat v aktivním boji za mír a demokracii, v potlačení fašistické ideologie a odhalování skrytých nepřátel režimu. Členové svazu museli zvláště svědomitě plnit svěřené úkoly, zaujímat pozice spoluorganizátorů v úsilí o budování socialismu, držet ochrannou ruku nad revolučními vymoženostmi lidu, odhalovat nepřátele země a aktivně s jejich úsilím o destabilizaci poměrů bojovat a začleňovat do své tvůrčí činnosti odpovědnou a věcnou kritiku, která měla napomáhat k odstraňování nedostatků a překážek budovatelského díla lidu, jehož zájmy měl svaz chránit. Novináři měli být rádci a učitelé pracujícího lidu, při jehož výchově měli být režimu nápomocni. Lid byl však i učitelem novinářů, kteří z jeho bohatých praktických zkušeností měli čerpat. V neposlední řadě se členové svazu museli účastnit sjezdů a schůzí svazu.⁴⁷⁸ Na rozdíl od obsáhlého výčtu povinností byla práva členů shrnuta do jediného odstavce stanovujícího, že členové svazu mají právo rokovat na sjezdu, výročních členských schůzích a jiných schůzích svazu. Ve skutečnosti však nešlo vzhledem k povinné účasti v zásadě o právo, nýbrž povinnost. Členové mohli na těchto svazových shromážděních hlasovat, volit a být voleni do orgánů svazu. Nárok měli členové dále na vystavení členské legitimace, prokazující jejich způsobilost pracovat pro hromadné sdělovací prostředky.⁴⁷⁹

Členství ve svazu a spolu s ním i možnost vykonávat povolání novináře zanikla redaktorům při dobrovolném vystoupení ze svazu. Častějším důvodem zániku členství však bylo vyškrtnutí ze svazu (pro neplacení členských příspěvků) a vyloučení (pro provinění proti stanovám a cti socialistického novináře), které svaz užíval jako tresty udělované v disciplinárním řízení, o němž bude v práci pohovořeno ještě později. Svaz

⁴⁷⁶ NA, fond ASYN, k. 284. Nařízení ministra informací a osvěty, kterým se vydává organizační statut Svazu československých novinářů z roku 1951, ustanovení § 6-8.

⁴⁷⁷ NA, fond ASYN, k. 300. Statistický přehled o novinářích od roku 1945, vypracovaný dne 20. 8. 1953.

⁴⁷⁸ NA, fond ASYN, k. 284. Nařízení ministra informací a osvěty, kterým se vydává organizační statut Svazu československých novinářů z roku 1951, ustanovení § 11.

⁴⁷⁹ Tamtéž.

ponechal členství po dobu tří měsíců těm redaktorům, kteří vystoupili z redaktorského pracovního poměru. Ochranná doba byla oproti původní úpravě členství, obsažené v zákoně č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, snížena na čtvrtinovou délku. Po jejím uplynutí, neudělil-li svaz výjimku, členství ve svazu automaticky zaniklo.⁴⁸⁰

Obdobně jako Svazu českých novinářů, působícímu v letech 1947–1950, náležela taktéž Svazu československých novinářů pravomoc udělovat pořádkové a disciplinární tresty. Uložení pořádkového trestu bylo v kompetenci předsednictva svazu. Obrana proti jeho uložení neexistovala. Disciplinární tresty pak ukládala disciplinární rada v rámci řízení, jehož podoba byla převzata ze zrušeného zákona č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů. Do palety trestů, z níž disciplinární rada volila při zohlednění škodlivosti a závažnosti činu ten nejadekvátnější, patřila důtka, pokuta do výše padesáti tisíc korun, pozastavení výkonu novinářské činnosti na dobu určitou a vyloučení ze svazu.⁴⁸¹

Organizační statut Svazu československých novinářů pozbyl platnosti až po sedmi letech své závaznosti, a to ke dni 25. 7. 1958, přijetím novelizace zákona č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů ze dne 3. 7. 1958. Změny ve svazu přitom byly zrcadlem společenské situace druhé poloviny 50. let a první poloviny 60. let 20. století (období někdy označované též jako chruščovovské tání), která do Československa přinesla alespoň částečnou liberalizaci tuhého totalitního režimu, odsouzení kultu Stalinovy osobnosti a konsolidaci vůdčí úlohy komunistické strany. Postupné uvolňování politických poměrů se promítlo do vedení svazu již na počátku 50. let 20. století. Mezi čtyřiašedesáti funkcionáři, zvolenými orgány svazu roku 1951, nebylo v pozici nahrazeno do roku 1957 jen patnáct z nich. Změny ve vnitřním klimatu svazu vyvrcholily na II. sjezdu Československého svazu novinářů roce 1957 přijetím nových stanov.

Stanovy Svazu československých novinářů z roku 1957, schválené na vícekrát odročeném II. sjezdu svazu (1. 6. 1957 – 2. 6. 1957), opustily zřejmě zásluhou uvolněnějších poměrů, které v Československu zavládly ve druhé polovině 50. let, definitivně veřejnoprávní charakter svazu a povinné členství. Svaz byl podroben kompletní transformaci na „socialistickou právnickou osobu“,⁴⁸² která měla zvýšením vlastní úrovně a prestiže přilákat kvalitní redaktory, nad mírou jejichž ideového marxisticko-leninistického přesvědčení měl tento poté dohlížet.⁴⁸³

Úkol Svazu československých novinářů nebyl nikterak odlišný od toho, který byl svazu zadán organizačním statutem z roku 1951. Svaz měl i nadále přispívat k aktivnímu zapojení redaktorů na budování socialismu ve své vlasti. Novinářům, a to i těm

⁴⁸⁰ NA, fond ASYN, k. 284. Nařízení ministra informací a osvěty, kterým se vydává organizační statut Svazu československých novinářů z roku 1951, ustanovení § 4.

⁴⁸¹ Tamtéž, ustanovení § 22-31.

⁴⁸² NA, fond ASYN, k. 181. Stanovy Svazu československých novinářů z roku 1957, ustanovení § 1.

⁴⁸³ Významná událost v životě novinářů. Zpráva o průběhu II. sjezdu Svazu československých novinářů. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů*. 1957, roč. IX, č. 6, s. 170.

začínajícím, měl zabezpečovat vhodné podmínky pro rozvoj tvůrčí činnosti. Stejně jako v předešlém období, měl svaz pečovat o soustavné zvyšování odborné a ideové úrovně novinářů, tak aby mohl být nápomocen při výchově socialistické společnosti.⁴⁸⁴

Největším průlomem bylo zrušení povinného členství, na němž svaz lpěl od roku 1947 z důvodu snazší kontroly a regulace médií. Svaz československých novinářů odklon od povinné koncepce členství novinářům dle Petra Bednaříka, Jana Jiráka a Barbary Köpplové odůvodňoval potřebou zvýšení kvality novinářské práce.⁴⁸⁵ To potvrzuje i následující úryvek z časopisu, vydávaného svazem: „*Celková úroveň novinářských kádrů není dosud na patřičné výši. To se často projevuje v povrchním způsobu psaní bez dostatečné hloubky a argumentace, takže v mnohých novinářských pracích bývá ještě málo nových myšlenek a objevných fakt, i v tom, že tisk a rozhlas ještě nedostatečně odrážejí bohatství a velikost našeho života, pracovní hrdinství dělníků, rolníků a pracujících inteligence, málo rozvíjí tvůrčí iniciativu mas a nedostatečně používají zbraně kritiky a sebekritiky.*“⁴⁸⁶

Příčinou nízké kvality redaktorů dle Svazu československých novinářů měl být rychlý nárůst jejich počtu, provázený značnou fluktuací v redakcích médií.⁴⁸⁷ Skutečný důvod, který stál však dle kolektivu autorů Petra Bednaříka, Jana Jiráka a Barbary Köpplové za rozhodnutím svazu o zrušení povinného členství, byl poněkud odlišný a svou povahou ryze pragmatický. Dle mínění těchto autorů se totiž objevila jednoduše nutnost zvýšit počet legálně činných novinářů, neboť docházelo k expanzi vysílání České televize a členská základna svazu v roce 1957 čítala jen okolo dvou a půl tisíce členů.⁴⁸⁸

Za člena svazu byli předsednictvem přijímáni českoslovenští redaktori, konající novinářskou tvůrčí práci jako své hlavní povolání v redakci novin, časopisů, tiskových zpravodajských kancelářích, rozhlasu, televizi nebo ve filmovém zpravodajství, a kteří dosáhli věku alespoň dvaceti let. Oproti předešlé úpravě z roku 1951 došlo ke zvýšení spodní hranice pro přijetí do svazu o dvě léta. Podmínkou členství byla dále občanská bezúhonnost a alespoň dvouleté zaučení na pozici kandidáta svazu, jímž se mohl stát novinář po dovršení osmnáctého roku života. Přestože svaz proklamoval, že hodlá změnou stanov docílit zvýšení erudovanosti novinářů, od kvalifikačních zkoušek,

⁴⁸⁴ NA, fond ASYN, k. 181. Stanovy Svazu československých novinářů z roku 1957, ustanovení § 2.

⁴⁸⁵ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*.

Praha: Grada, 2011, s. 303. Počty členů shodně též KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 174.

⁴⁸⁶ Významná událost v životě novinářů. Zpráva o průběhu II. sjezdu Svazu československých novinářů. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů*. 1957, roč. IX, č. 6, s. 187.

⁴⁸⁷ Tamtéž.

⁴⁸⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 303. Počty členů shodně též KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 174. S jiným počtem členů se můžeme setkat ve věstníku svazu, nazvaném *Československý novinář*, dle nějž měl svaz v květnu roku 1957 na tři tisíce tři sta členů a kandidátů – viz Významná událost v životě novinářů. Zpráva o průběhu II. sjezdu Svazu československých novinářů. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů*. 1957, roč. 9, č. 6, s. 162. Na shodný počet členů se odvolává též Vladimír Hudec, je však nicméně pravděpodobné, že tuto informaci mohl čerpat právě z *Československého novináře* – viz HUDEC, Vladimír. *30 let socialistické žurnalistiky: k vývoji žurnalistiky od osvobození země Sovětskou armádou*. Praha: Novinář, 1975, s. 37.

zavedených od roku 1947, zcela upustil. Příčinou mohla být obava, že nově „rekrutovaní“ novináři často pocházeli, na rozdíl od zkušené prvorepublikové elity, vyloučené z redaktorské práce čistkami z roku 1948, z dělnické vrstvy.⁴⁸⁹ Zkouška byla nahrazena jen předložením publikovaných prací a prokázáním, že uchazeč skutečně pracuje v nějaké redakci, od níž si měl vyžádat pro účely přijímacího řízení doporučení, nebo se zabývá vědeckou a učitelskou prací na některé z vysokých škol. Akceptovatelná byla též práce v Novinářském studijním ústavu.⁴⁹⁰

Volní novináři měli ve svazu rovněž své místo, avšak pouze tehdy, byli-li již dříve jako zaměstnaní redaktoři delší dobu členy svazu a po svém odchodu z redakce zůstali publicisticky činní na pozici trvalých spolupracovníků tisku, rozhlasu nebo obrazového zpravodajství. Členem svazu se mohl, stejně jako v roce 1947, stát i význačný publicista, u nějž novinářství nemuselo představovat, na rozdíl od jiných aspirantů na členství, hlavní povolání. U starších novinářů pak výkon žurnalistické profese nehrál žádnou roli, neboť po svém odchodu do penze zůstávali členy svazu i přestože nebyli nadále činní.⁴⁹¹

Práva a povinnosti členů byly převzaty prakticky ve stejné podobě, v níž byly vloženy do organizačního statutu z roku 1951. Stanovy z roku 1957 však přeci jen kladou o něco menší důraz na povinnosti novináře spojené s budováním socialismu. Do části věnující se právům členů pak byla alespoň formálně přidána pasáž o oprávnění členů kritizovat práci svazu, jeho orgánů ale i vedoucích pracovníků.⁴⁹²

Institut zániku členství zůstal ve své podstatě taktéž beze změny. I nadále členství zanikalo vystoupením ze svazu, vyškrtnutím ze seznamu členů (zde bylo upřesněno, že k vyškrtnutí dochází pro neplacení členských příspěvků) a vyloučením ze svazu pro porušení stanov či novinářské cti. Zachováno zůstalo rovněž, že novinář přestává být členem svazu, zanikne-li mu pracovní poměr v redakci. Ochranná lhůta, v níž si měl novinář najít nové zaměstnání, byla však prodloužena na původní trvání v délce jednoho roku, jako tomu bylo ve Svazu českých novinářů v letech 1949–1957. Novinář měl být v souladu s novými stanovami ještě před rozhodnutím svazu o ukončení členství z důvodu uplynutí lhůty jednoho roku od zániku pracovního poměru a rozhodnutí o jeho vyškrtnutí na reálnost hrozby zániku členství nejméně dvakrát upozorněn.⁴⁹³

Ve Svazu československých novinářů nebyla stanovami z roku 1957 zachována ani činnost disciplinární rady. Provinění proti stanovám a zásadám cti novináře po novelizaci řešilo představenstvo svazu, oprávněně udělit obviněnému napomenutí, důtku, přísnou důtku a ve zvlášť závažných případech též vyloučení ze svazu. Proti vyloučení se dotýčný směl odvolat k ústřednímu výboru svazu. Do jeho konečného rozhodnutí, na rozdíl od předchozí úpravy organizačního statutu, mu byla garantována veškerá členská privilegia. Za účelem vyřízení sporné agendy, ať již mezi členy svazu navzájem či mezi členy svazu a jeho orgány, zřizoval svaz po delší době opět tříčlenné smírčí komise. Osoby, které měly

⁴⁸⁹ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 101.

⁴⁹⁰ NA, fond ASYN, k. 181. Stanovy Svazu československých novinářů z roku 1957, ustanovení § 5.

⁴⁹¹ Tamtéž, ustanovení § 5.

⁴⁹² Tamtéž, ustanovení § 7-8.

⁴⁹³ Tamtéž, ustanovení § 6.

usednout do komise, měly být předsednictvem svazu, v rámci požadavku na jejich nezaujatost, voleny pouze z členů nezúčastněných na sporu.⁴⁹⁴

Jen dva roky po přijetí stanov z roku 1957 došlo na III. sjezdu Československého svazu novinářů (19. 9. 1959 – 20. 9. 1959) k přijetí pozměněného znění. **Svazové stanovy z roku 1959** měly svaz, který sdružoval tehdy necelých tři tisíce dvě stě novinářů, připravit na přechodné období mezi socialismem a komunismem.⁴⁹⁵ Život ve svazu se podle nových stanov začal rozbíhat dne 8. 4. 1960, tedy od data jejich schválení Ministerstvem vnitra Československé republiky.⁴⁹⁶ Mimoto, že stanovy znovu, stejně jako stanovy Ústředního svazu československých novinářů v období let 1947–1951, podtrhávaly vůdčí úlohu Komunistické strany Československa při vedení každodenní tvůrčí činnosti novinářů,⁴⁹⁷ nedošlo v jejich úpravě k jakýmkoliv (z hlediska členství či organizace) relevantním změnám.

Dle stanov z roku 1959 byl Svaz československých novinářů označován ještě za „tvůrčí organizaci československých novinářů“.⁴⁹⁸ To se změnilo po IV. sjezdu (22. 4. 1963 – 23. 4. 1963), na němž došlo k přijetí stanov, hlásajících, že „Svaz československých novinářů je dobrovolnou ideově-tvůrčí společenskou organizací novinářů Československé socialistické republiky.“⁴⁹⁹ **Stanovy z roku 1963** byly ministerstvem vnitra schváleny dne 27. 8. 1963.⁵⁰⁰ K jejich potvrzení státní mocí tak došlo až po přijetí nové ústavy Československé socialistické republiky, již byl v zemi ustanoven socialismus jako státní zřízení. Ústavou byla též stvrzena vedoucí úloha Komunistické strany Československa. Není tudíž nikterak překvapivé, že rovněž stanovy Svazu československých novinářů deklarují, že redaktoři jsou organizováni pod vedením komunistické strany.⁵⁰¹

Svaz československých novinářů setrval po přijetí stanov z roku 1963 na „pozicích stranické linie“. Ke koncepčním významným změnám ve stanovách tak nedošlo. Úpravy byly spíše dílčího charakteru. Změna stanov však dle vyjádření svazu byla navrhována jednak z důvodu, že v poslední době došlo v československé společnosti k řadě změn,⁵⁰² a jednak ze zkušeností svazu z uplatňování předešlých stanov. Zásadní změny se dotýkaly tří oblastí. První z nich byla otázka členství a postup pro přijímání členů, již se budeme v dalších odstavcích blíže zabývat, neboť je z hlediska předmětu práce stěžejní. Další dvě oblasti se dotýkaly postavení Národního svazu slovenských novinářů a zřízení

⁴⁹⁴ NA, fond ASYN, k. 181. Stanovy Svazu československých novinářů z roku 1957, ustanovení § 19-20.

⁴⁹⁵ Statistika členstva Svazu československých novinářů k 1. 8. 1959. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů*. 1959, roč. 11, č. 9, s. 285.

⁴⁹⁶ NA, Fond ASYN, k. 183. Stanovy Svazu československých novinářů, schválené Ministerstvem vnitra Československé republiky v řízení č.j. NV/2-2294/60, dne 8. 4. 1960.

⁴⁹⁷ Tamtéž, ustanovení § 2, písm. a).

⁴⁹⁸ Tamtéž, ustanovení § 1.

⁴⁹⁹ NA, fond ASYN, k. 190. Stanovy Svazu československých novinářů, schválené Ministerstvem vnitra Československé socialistické republiky v řízení č.j. NV-1732/1-63, dne 27. 8. 1963, ustanovení § 1.

⁵⁰⁰ Tamtéž, závěrečná ustanovení.

⁵⁰¹ Tamtéž, ustanovení § 2.

⁵⁰² Svaz změnami nicméně neměl na mysli uvolnění poměrů ve společnosti, neboť toto nebylo v nové úpravě jakkoliv zohledněno.

sekretariátu ústředního výboru k vyřizování běžné organizační agendy, které nebudou předmětem podrobnějšího zkoumání.⁵⁰³

Členství ve svazu se stalo opět předmětem sáhodlouhých diskuzí. Zásadní otázkou bylo, zda jeho rozsah zúžit či rozšířit. Členem svazu se totiž dle dosavadních stanov mohl stát kromě zaměstnaných novinářů, pro něž byla žurnalistika hlavním povoláním, taktéž „významný publicista, který nevykonává novinářskou činnost jako své povolání, nebo významný dopisovatel, který spolupracuje trvale s tiskem, rozhlasem a televizí a osvojil si zásady novinářské práce.“⁵⁰⁴ Citované ustanovení rozdělovalo svaz na dva opoziční tábory. Jeden žádal omezit členství jen na novináře z povolání, druhý naopak žádal, aby členství ve svazu bylo umožněno všem osobám pracujícím v médiích. Nakonec zvítězila varianta širokého členství. Převládá totiž názor, že přestože se „hlavní kádr členstva bude rekrutovat z novinářů pracujících v redakcích novin a časopisů, Československé tiskové kanceláři, Československém rozhlasu, Československé televizi a zpravodajského filmu, měla by být dána možnost i vynikajícím publicistům a dopisovatelům, kteří nejsou v pracovním poměru jako novináři, aby se stali členy svazu.“⁵⁰⁵

Podmínkou přijetí za člena dle předešlých stanov byla „novinářská činnost v některé redakci novin, časopisů, tiskových zpravodajských kanceláří, rozhlasu, televize nebo filmového zpravodajství.“⁵⁰⁶ Znění této podmínky bylo revidováno tak, že uchazeč o členství musel alespoň dva roky vykonávat práci „v některé redakci novin a časopisů, Československé tiskové kanceláři, Československém rozhlasu, Československé televizi či zpravodajském filmu.“⁵⁰⁷

Stanovy z roku 1963 nepřevzaly do svého obsahu, poprvé od roku 1951, institut redaktora čekatele. Podnět k této úpravě vzešel z řad novinářů již začátkem roku 1963, tedy asi čtyři měsíce před konáním IV. sjezdu. V této době v časopisu Československý novinář vyšla na čekatelskou praxi redaktorů následující kritika: „kandidátská lhůta je věcí čistě formální. Vždyť nikdo se po uplynutí lhůty kandidáta na nic neptá. Také přijetí za člena je věcí více méně formální.“⁵⁰⁸ Z požadavků kladených na novinářskou praxi novináře tak nadále zůstával jen dvouletý výkon redaktorské práce, z něhož musel být uchazeč schopen v přijímacím řízení svazu předložit ukázky své samostatné práce.⁵⁰⁹ Naopak přístup svazu se zpřísnil v délce tolerance ochranné lhůty, po kterou novinář zůstával být členem svazu, aniž by musel být zaměstnán v pracovním redaktorském poměru. Ta se

⁵⁰³ NA, fond ASYN, k. 190. Komentář k návrhu nových stanov Svazu československých novinářů.

⁵⁰⁴ NA, fond ASYN, k. 190. Stanovy Svazu československých novinářů, schválené Ministerstvem vnitra Československé socialistické republiky v řízení č.j. NV-1732/1-63, dne 27. 8. 1963, ustanovení § 4 odst. 3.

⁵⁰⁵ NA, fond ASYN, k. 190. Komentář k návrhu nových stanov Svazu československých novinářů.

⁵⁰⁶ NA, fond ASYN, k. 183. Stanovy Svazu československých novinářů, schválené Ministerstvem vnitra Československé republiky v řízení č.j. NV/2-2294/60, dne 8. 4. 1960, ustanovení § 5 odst. 2.

⁵⁰⁷ Tamtéž, ustanovení § 4 odst. 1.

⁵⁰⁸ O čem bychom měli jednat?. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů.* 1963, roč. 15, č. 1, s. 8.

⁵⁰⁹ NA, fond ASYN, k. 190. Stanovy Svazu československých novinářů, schválené Ministerstvem vnitra Československé socialistické republiky v řízení č.j. NV-1732/1-63, dne 27. 8. 1963, ustanovení § 4.

z jednoho roku zkrátila opět, nebyla-li udělena individuálně výjimka, na tři měsíce, stejně jako tomu bylo v organizačním statutu svazu z roku 1951.⁵¹⁰

Otázka členství byla detailněji upravena Směrnicí pro přijímání členů, která byla schválena spolu se stanovami na IV. sjezdu svazu. Směrnice nebyla nijak zvláště obsáhlá, obsahovala šest sekcí, číslovaných římskými číslicemi. První z nich obsahovala závazné schéma a podmínky přijímacího řízení do Svazu československých novinářů tak, aby bylo docíleno jednotného postupu při jejich přijímání. Členská přihláška musela být podána na jednotném formuláři, ověřeném zaměstnavatelem, který stvrzoval existenci pracovního poměru a dvouletou tvůrčí praxi v redakci. Nedílnou přílohou přihlášky musel být dle směrnice životopis uchazeče a ukázky jeho prací publikovaných v posledním roce. Druhá sekce upravovala problematiku přestupů členů do jiné redakce a pozici volných novinářů ve svazu. Třetí se pak zabývala evidencí členských přihlášek a oznámeními o přestupech. Pasáž čtvrtá se věnovala kompetencím přijímací komise v řízení o přijetí uchazeče. Stanovovala, že komise je povinna přezkoumat důkladně veškeré podmínky pro přijetí, zejména charakter redaktorské práce uchazeče a jím předložené ukázky prací. Po zhodnocení veškerých atributů měla komise předsednictvu ústředního výboru Svazu československých novinářů navrhnout, zda je člen pro přijetí způsobilý či nikoliv. Pátá část směrnice určovala, jaké dokumenty musejí v přijímacím řízení svazu doložit uchazeči o členství, kteří činnost novinářskou nevykonávají jako své povolání. Poslední část směrnice pro přijímání členů pamatovala na redaktory začátečníky. Jelikož měl svaz usilovat o zabezpečení ideově-odborné výchovy veškerých novinářů, umožňoval taktéž „redaktorům začátečníkům“, tedy těm, kteří ještě nesplnili dvouletou praxi, aby se na žádost své redakce ve svazu registrovali k účasti na ideově výchovné činnosti svazu.⁵¹¹

Systematická a jednotná úprava členství byla pro svaz velice potřebná, neboť se neustále početně rozrůstal. Počet členů se od roku 1963 do roku 1967 zvýšil o necelých devět set čtyřicet. Před dlouho očekávaným V. sjezdem svazu (19. 10. 1967 – 20. 10. 1967) tak členstvo čítalo zhruba čtyři tisíce tři sta čtyřicet redaktorů.⁵¹² Předmětem zmíněného V. sjezdu, jak tomu již bývalo pravidlem, byla další změna stanov, přijatých na IV. sjezdu roku 1963. Původní stanovy pozbyly platnosti dne 15. 11. 1967, kdy Ministerstvo vnitra Československé socialistické republiky schválilo jejich novou podobu.⁵¹³ Změna **stanov z roku 1967** se úpravy členství dotkla jen minimálně. Do formulace, kdo se může stát členem svazu, bylo znovu obecněji vloženo, že se jím může stát ten, kdo pracuje jako redaktor pro periodický tisk či jiný hromadný sdělovací prostředek. Tato formulace nahradila konkrétnější znění ustanovení stanov, přijatých roku 1963, dle něž musel být uchazeč o členství příslušníkem některé redakce novin,

⁵¹⁰ NA, fond ASYN, k. 190. Stanovy Svazu československých novinářů, schválené Ministerstvem vnitra Československé socialistické republiky v řízení č.j. NV-1732/1-63, dne 27. 8. 1963, ustanovení § 7 písm. b).

⁵¹¹ NA, fond ASYN, k. 284. Směrnice pro přijímání členů Svazu československých novinářů, schválená ústředním výborem Svazu československých novinářů na zasedání ve dnech 27. a 28. 6. 1963.

⁵¹² Jaká je členská základna Svazu československých novinářů?. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1967, roč. 19, č. 9, s. 265.

⁵¹³ NA, fond ASYN, k. 191. Rozhodnutí Ministerstva vnitra Československé socialistické republiky o schválení stanov Svazu československých novinářů, rozhodnutí č.j. NV-III/3-1487/69 ze dne 15. 11. 1967.

časopisu, nebo zcela specificky Československé tiskové kanceláře, Československého rozhlasu, Československé televize či zpravodajského filmu.⁵¹⁴ Ve zbytku zůstaly obsahově podmínky členství beze změn.

8.4 Svaz českých novinářů a Ústředí novinářů Československé socialistické republiky (1968–1972)

8.4.1 Krátký záblesk svobody a naděje v období komunistické diktatury

Celospolečenské demokratizační tendence se v Československé socialistické republice promítly do událostí ledna až srpna roku 1968, souhrnně označovaných jako Pražské jaro. Jednalo se o krátké období liberalizace veřejného života, které bylo vyvoláno otevřenou kritikou komunistického režimu. Společnost usilovala o nastolení „socialismu s lidskou tváří“ (demokratický a humanistický socialismus). Prvního úspěchu v tomto tažení dosáhla v dubnu roku 1968, kdy komunistická strana přijala Akční program, proklamující liberalizaci, pluralitní politický systém a plná občanská práva. K hnutí za nastolení revidovaných pořádků se od počátku hlásila až na výjimky všechna média.⁵¹⁵

Uvolněných politických poměrů využili kromě jiných též reformně komunističtí či nekomunističtí novináři, kteří tehdy ještě po Svazu československých novinářů požadovali na jaře roku 1968 svolání mimořádného sjezdu. Sjezd měl svým usnesením reagovat na společenské změny a distancovat se od závěrů nechvalně známého V. sjezdu Svazu československých novinářů (19. 10. 1967 – 20. 10. 1967), kterým novinářská organizace jménem všech redaktorů jednohlasně vyjádřila svou bezmeznou oddanost režimu. Svaz toto prohlášení o loajalitě k vládnoucí třídě přitom učinil v době, kdy v celé společnosti, tedy i novinářské komunitě, kulminovala nespokojenost s komunistickou vládou. Členská základna svazu byla v tomto období zmítána řadou vyhrocených názorových pří mezi novináři, požadujícími uvolnění poměrů, a těmi, kteří lpěli na starých marxistických pořádkách. Tato ideová polarizace nebyla v závěrech V. sjezdu jakkoliv reflektována. Naopak novými stanovami Svazu československých novinářů, přijatými roku 1967 po konání V. sjezdu, navzdory uvolněným tendencím ve společnosti, došlo k vytyčení poslání novinářské organizace, odpovídajícího poměrům v 50. letech. Svaz měl „organizovat československé novináře, aby pod vedením Komunistické strany Československa čestně plnili společenské poslání socialistického tisku, rozhlasu, televize a zpravodajského filmu.“⁵¹⁶ Demokratičtí novináři v závěrech svazu spatřovali pochopitelně jen potvrzení praxe, zavedené komunistickým vedením země, a na základě jeho pokynů též svazem novinářů v 1. polovině 50. let, v níž byl novinář státní mašinérií

⁵¹⁴ NA, fond ASYN, k. 191. Stanovy Svazu československých novinářů, schválené Ministerstvem vnitra Československé socialistické republiky v řízení č.j. NV-III/3-1487/69, dne 15. 11. 1967, ustanovení čl. IV. odst. 1.

⁵¹⁵ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 13.

⁵¹⁶ NA, fond ASYN, k. 191. Stanovy Svazu československých novinářů, schválené Ministerstvem vnitra Československé socialistické republiky v řízení č.j. NV-III/3-1487/69, dne 15. 11. 1967, ustanovení čl. II.

vnímán jen jako „podružný univerzální interpret, píšící na pokyny strany“.⁵¹⁷ Není tak překvapující, že dle nekomunistických novinářů tento sjezd „sehrál negativní roli v začínajícím zápase o restauraci demokracie v Československu.“⁵¹⁸

Po svolání mimořádného sjezdu a iniciování procesu obrození žurnalistické organizace volala většina řadových redaktorů a předních publicistů, zvláště z pražského novinářského klubu (tato skupina pražských novinářů byla režimu oddanými žurnalisty pejorativně označována jako „diktát z Václaváku“).⁵¹⁹ Z programu sjezdu, na jehož sestavení novináři v průběhu jara a léta pracovali, měla být zvláště uskutečněna ta část, která požadovala odmítnutí inkriminovaných ideových závěrů V. sjezdu a přijetí stanoviska k charakteru a postavení novináře a novinářské organizace ve společnosti. Novináři usilovali dále o zabezpečení přijetí nových stanov a na jejich základě o uskutečnění přestavby Svazu československých novinářů, jež by reflektovala federativní zřízení státu, dle něhož by měly v organizačním rámci svazu existovat dva samostatné, symetrické a rovnoprávné svazy, každý určený pro jeden národ. Na seznamu zazněl rovněž požadavek, aby svaz přistoupil k „syndikalizaci“, tedy aby se vrátil k tradici dřívějších novinářských syndikátů, přijal stanovisko k tiskovému zákonodárství a zvolil vedení svazu reprezentující ideové hodnoty většiny členstva.⁵²⁰

Novináři sestavili kromě požadavků na agendu mimořádného sjezdu také seznam členů ústředního výboru Svazu československých novinářů, zvolených na V. sjezdu, kteří svými činy, dle jejich mínění, zavdali příčinu k nedůvěře novinářů v jejich činnost. Na stranické a státní orgány byl adresován požadavek na odvolání těch představitelů svazu, kteří se zapříčinili v roce 1967 po V. sjezdu Svazu československých novinářů o „deformaci“ novinářské organizace.⁵²¹ V reakci na tento lobbying řada komunistických funkcionářů svazu na svou funkci rezignovala.⁵²² Svaz byl oslaben o nejtvrdí ideové jádro a novinářům se naskytlá příležitost ke svolání mimořádného sjezdu, který se zapsal do dějin novinářských organizací.⁵²³

V konání schůze svazu, která se uskutečnila v Praze ve dnech 21. 6. 1968 – 23. 6. 1968, spatřovali jednoznačně konzervativně orientovaní komunističtí redaktoři „nacionalistické ostrží namířené proti Sovětskému svazu a spojeneckým socialistickým zemím.“⁵²⁴ Naopak reformisté vyzdvihovali, že „myšlenka svolat shromáždění se zrodila

⁵¹⁷ Mimořádný sjezd Svazu československých novinářů. *Novinář. Měsíčník Svazu československých žurnalistů*. 1968, roč. 20, č. 7-8, s. 229.

⁵¹⁸ Několik slov k mimořádnému sjezdu. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1968, roč. 20, č. 6, s. 197.

⁵¹⁹ Tamtéž.

⁵²⁰ Mimořádný sjezd Svazu československých novinářů. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1968, roč. 20, č. 7-8, s. 229.

⁵²¹ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 121.

⁵²² Několik slov k mimořádnému sjezdu. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1968, roč. 20, č. 6, s. 197.

⁵²³ Mimořádný sjezd Svazu československých novinářů. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1968, roč. 20, č. 7-8, s. 229.

⁵²⁴ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 122.

z vnitřní potřeby členů svazu, nikoliv jako chtěná kádrová atrakce, ale z potřeby skutečného sebevyjádření, z hledačského úsilí a potřeby skutečné orientace.“⁵²⁵

Delegáti na mimořádném sjezdu se v rozpravě postupně dotkli všech jednotlivých bodů programu, sestaveného před pořádáním sjezdu. Nejpodstatnějším výsledkem bylo přijetí následující rezoluce: *“V. sjezd Svazu československých novinářů (19. 10. 1967 – 20. 10. 1967) sehrál zápornou úlohu v době, kdy začal v Československé socialistické republice zápas o restauraci demokracie, zápas o socialistickou demokracii. Podpořil zastávce tvrdého direktivního, nedemokratického kursu v politice (...). Byl tedy retardační událostí.“⁵²⁶*

Svaz se přiklonil k nově se rodícímu modelu socialismu a přímé demokracii, zásadám svobody novinářské práce, svobody publikování a vyhledávání informací.⁵²⁷ Jelikož tyto revoluční ideály nebyly slučitelné se stávajícími stanovami Svazu československých novinářů, přijatými v roce 1967 jako výsledek V. sjezdu svazu, bylo jednomyslně rozhodnuto o vytvoření zcela nové novinářské organizace, vystavěné na demokratických základech – Ústředí novinářů Československé socialistické republiky. Ústředí mělo zaujmout místo někdejšího Svazu československých novinářů. Za tímto účelem byly přijaty mimořádným sjezdem v červnu roku 1968 stanovy *„anulující vedoucí úlohu strany a princip demokratického centralismu“*.⁵²⁸

Podle normalizační interpretace společenské změny období Pražského jara, jež se ve svazu promítly do jeho reorganizace na podkladě nových stanov, odstartovaly *„rozkladný proces, který byl zastaven teprve internacionální pomocí, kterou poskytly naši vlastní k ochraně socialistických vymožeností naši spojenci z Varšavské smlouvy 21. 8. 1968.“⁵²⁹* Přestože přijaté stanovy nestačily být státní mocí do 21. 8. 1968, kdy v ranních hodinách do Československé socialistické republiky vtrhla k potlačení „kontrarevoluce“ vojska Varšavské smlouvy, schváleny, ministerstvo vnitra je i přes jejich kritické zaměření vůči vedoucí úloze komunistické strany, v době normalizace (dne 28. 12. 1968) schválilo.⁵³⁰ Od konce prosince 1968 tak můžeme po právní stránce hovořit o ustanovení Ústředí novinářů Československé socialistické republiky jako federálního orgánu sdružujícího dva samostatné a rovnoprávné svazy – Svaz českých novinářů se sídlem v Praze a Slovenský zväz novinárov se sídlem v Bratislavě.

Po srpnové invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa se začala nad demokratickým pojetím socialismu sbíhat mračna. Ze strany Moskvy byl za trvalé přítomnosti okupačních armád znovu zvyšován tlak na normalizaci poměrů.

⁵²⁵ Mimořádný sjezd Svazu československých novinářů. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1968, roč. 20, č. 7-8, s. 230.

⁵²⁶ NA, fond ASYN, k. 196. Rezoluce V. sjezdu Svazu československých novinářů, 1968.

⁵²⁷ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 13.

⁵²⁸ HUDEC, Vladimír. *30 let socialistické žurnalistiky: k vývoji žurnalistiky od osvobození země Sovětskou armádou*. Praha: Novinář, 1975, s. 51.

⁵²⁹ Tamtéž, s. 52.

⁵³⁰ NA, fond ASYN, k. 556. Rozhodnutí Ministerstva vnitra Československé socialistické republiky, č.j. NV-III/3-2723/68 ze dne 28. 12. 1968.

Ač tak formálně stanovy Ústředí novinářů Československé socialistické republiky byly vystavěny na politické neutralitě novinářů a svobodné tvůrčí činnosti, v období po nástupu posrpnové politické garnitury k moci byla veřejně deklarována úloha novináře spočívající v jeho službě straně. Akcentována byla opět osobní odpovědnost novinářů při budování socialistické společnosti. Normalizační vedení záhy uzmulo vedoucí pozice jak v Ústředí novinářů Československé socialistické republiky, tak ve Svazu českých novinářů i Slovenskom zväze novinárov. V září 1969 celé řízení svazu až do roku 1972⁵³¹ převzala takzvaná Komise pro přípravu II. sjezdu a řízení Svazu českých novinářů.⁵³² Jakmile se chopila otěží, zrušila veškerá „nesprávná, netřídní a nacionalistická stanoviska, přijatá pravicovou garniturou svazu“. Většina představitelů reformního komunistického či nekomunistického proudu čelila prověřkovým komisím, které měly prosazovat kádrové personální změny novinářské obce, pošpiněné revolučními událostmi roku 1968. Řadě novinářů bylo až do 80. let 20. století znemožněno vykonávat redaktorské funkce. Od září 1968 do března roku 1970 bylo ze svazu vyloučeno téměř pět set novinářů.⁵³³ V roce 1968 měl svaz okolo čtyř tisíc čtyři sta členů. Začátkem roku 1971 jejich počet klesl asi na tři tisíce pět set.⁵³⁴ Ani to nebylo však zdaleka konečné číslo, neboť již roku 1972 bylo členské legitimace zbaveno dalších osm set novinářů.⁵³⁵

V roce 1971 nebylo po reformních hlasech ve vedení svazu už ani památky. Celá páteří svazová struktura byla kompletně normalizována. Obsazením rozhodujících pozic v novinářské organizaci si komunistická strana zajistila podmínky pro napravení „chyb“ období Pražského jara. Primárním cílem byla reorganizace svazu do jeho podoby z 1. poloviny 50. let, kdy byl svaz „společenskou, zájmovou, tvůrčí organizací pracující pod stranickým vedením, aktivně a uvědoměle se podílející na uskutečňování stranické politiky“.⁵³⁶ Jednotný názor na zamýšlenou reorganizaci zavládl jak ve Svazu českých novinářů, tak ve Slovenskom zväze novinárov. Oba tyto svazy volali po svolání celostátního sjezdu, na němž by byly položeny základy nové ideologické novinářské organizace. Jejich přání bylo vyslyšeno a ve dnech 17. 5. 1972 – 18. 5. 1972 se v Praze uskutečnil sjezd, na němž byly přijaty stanovy ustanovující Československý svaz novinářů jako „jednotnou ideově výchovnou a zájmovou dobrovolnou společenskou organizaci novinářů v Československé socialistické republice.“⁵³⁷ Stanovy byly tehdejšími

⁵³¹ V roce 1972 totiž byly novými stanovami položeny základy Českého svazu novinářů a Československého svazu novinářů (1972–1990).

⁵³² Sjezdy Svazu českých novinářů a Svazu československých novinářů jsou číslovány samostatně, proto není chybou, že se jedná o II. sjezd Svazu českých novinářů.

⁵³³ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 14.

⁵³⁴ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 200.

⁵³⁵ BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008, s. 14.

⁵³⁶ HUDEC, Vladimír. *30 let socialistické žurnalistiky: k vývoji žurnalistiky od osvobození země Sovětskou armádou*. Praha: Novinář, 1975, s. 127.

⁵³⁷ NA, fond ASYN, k. 200. Stanovy Československého svazu novinářů, schválené Federálním ministerstvem vnitra dne 10. 1. 1973, a to v řízení pod č. j. SV-1968/P-72, ustanovení čl. I.

ministerstvem vnitra schváleny dne 10. 1. 1973.⁵³⁸ Vzhledem ke koncesnímu systému vzniku organizací, zavedenému od července 1951, tak teprve k tomuto dni vzniká nový Československý svaz novinářů. Spolu se zrodem tohoto reorganizovaného svazu zaniká naopak Ústředí novinářů Československé socialistické republiky a s ním i revoluční záblesk naděje novinářské svobody, který se stává až do roku 1989 nedosažitelnou utopií.

8.4.2 Organizace svazu a parametry jeho členské základny

Způsob, jakým byl řízen a organizován Svaz českých novinářů, byl dán, stejně jako pro Slovenský zväz novinárov, stanovami jejich centrální, federální organizace, nazývané Ústředí novinářů Československé socialistické republiky. **Stanovy Ústředí** jako dobrovolné organizace dle zákona č. 68/1951 Sb. se pro členy svazu staly závaznými ke dni 28. 12. **1968**, kdy ministerstvo vnitra schválilo ve správním řízení jejich textaci a na ní založenou přeměnu Svazu československých novinářů na organizaci Ústředí novinářů Československé socialistické republiky.⁵³⁹

Ústředí novinářů bylo na samém počátku stanov popisováno jako svou povahou stavovská, „dobrovolná společenská, tvůrčí organizace, ochraňující profesionální, sociální a ostatní práva a zaručující svobodu novinářské práce.“ Vytvořena byla dvěma národními svazy, jejichž zájmy měla reprezentovat navenek vůči zahraničí.⁵⁴⁰ Organizace se nehlásila k úloze posluhovače komunistické strany. Pojetím novinářské práce, přijatým na V. sjezdu Svazu československých novinářů, pohrdala. Socialismus nicméně zcela nezatracovala. Požadovala ale „socialismus s lidskou tváří“, tedy program reprezentovaný zejména Alexandrem Dubčekem, předsedou Ústředního výboru Komunistické strany Československa v lednu 1968. Ústředí tehdy v pojetí koncepce socialismu s lidskou tváří razilo „socialistické principy výstavby republiky, demokratické formy života společnosti a humanistické tendence českého a slovenského národa a jejich žurnalistiky.“⁵⁴¹

Hlavním posláním Ústředí bylo strážit ústavní svobodu projevu slova, tisku a taktéž respektování lidských práv při publikaci novinářských výstupů. Z pozice celostátní federální organizace měla národní svazy, pod ní sdružené, zastupovat při jednáních s mezinárodními státními orgány a soukromými organizacemi. Na národní půdě mělo Ústředí závazně rozhodovat o novinářských otázkách celostátního charakteru, které na něj ke společnému projednání delegoval jeden z národních svazů a druhý s jejich řešením u Ústředí souhlasil. Další úkoly poté plnilo Ústředí již prostřednictvím svých národních svazů, které měly obzvláště pečovat o odborová, autorská, sociální, zdravotní a kulturní práva a potřeby novinářů, poskytovat jim při výkonu činnosti právní ochranu,

⁵³⁸ NA, fond ASYN, k. 200. Rozhodnutí Federálního ministerstva vnitra č. j. SV-1968/P-72 ze dne 10. 1. 1973, o schválení stanov Československého svazu novinářů.

⁵³⁹ NA, fond ASYN, k. 556. Rozhodnutí Ministerstva vnitra Československé socialistické republiky, č.j. NV-III/3-2723/68 ze dne 28. 12. 1968.

⁵⁴⁰ NA, fond ASYN, k. 556. Stanovy Ústředí novinářů Československé socialistické republiky, schválené Ministerstvem vnitra Československé socialistické republiky dne 18. 12. 1968, a to v řízení pod č.j. NV-III/3-2723/68, ustanovení čl. 1.

⁵⁴¹ Tamtéž.

podporovat redaktory v rozvoji tvůrčí novinářské práce a bdít nad dodržováním etiky profese.⁵⁴²

Požadavek na syndikalizaci Ústředí novinářů Československé socialistické republiky a na návrat ke kořenům prvorepublikových syndikátů byl naplněn mimo jiné v přijetí staronové koncepce členství. Ta se totiž navrátila k úpravě, která v českých zemích byla naposledy (po vzoru Syndikátu československých novinářů) přijata do stanov Národního svazu novinářů, schválených dne 24. 4. 1939. K jejich přijetí došlo ještě předtím, než Národní svaz novinářů padl do rukou kolaborantů a zavládl v něm totalitní diktát. Ústředí tak oživuje dualitu členství a rozlišuje členství řádné a mimořádné.

Řádným členem příslušného národního svazu mohl být dle stanov z roku 1968 pouze občan Československé socialistické republiky, vykonávající novinářskou činnost coby své hlavní povolání, v němž pracuje alespoň dva roky. Řádnými členy Svazu českých novinářů byli též novináři penzisté. Členství mimořádné pak mohl získat významný publicista nebo dosavadní řádný člen svazu, který nevykonával žurnalistiku jako povolání, ale věnoval se jí pouze příležitostně v rámci přivýdělnku. Přijímací řízení, v jehož průběhu měl kandidát na členství ve svazu status čekatele, podléhalo směrnicí, která měla být dle stanov vydána výborem Svazu českých novinářů. Rozhodnutí o přijetí či odmítnutí člena řádného i mimořádného bylo svěřeno do rukou předsednictva národního svazu.⁵⁴³

Řádné a mimořádné členství na rozdíl od syndikátů z dob minulých (Syndikátu denního tisku československého a Syndikátu československých novinářů) nerozlišovalo mezi právy a povinnostmi členů řádných či mimořádných. Práva a povinnosti byly totožné s výjimkou práva volit a být volen do svazových orgánů, které bylo výsadou jen členů řádných. Další práva, náležející bez rozdílu již veškerým členům, spočívala v oprávnění předkládat svazovým orgánům k projednání náměty a návrhy týkající se svazové činnosti a oprávnění účastnit se svazových akcí a všech schůzek, svou agendou dopadajících na činnost či chování daného člena, jemuž právo účasti na jednání vzniklo. Kterýkoliv člen mohl od svazu žádat podporu a ochranu při výkonu žurnalistické činnosti. Spolu s členstvím získával novinář též přístup ke svazovým zařízením a službám, které mohl využívat. Na znamení své příslušnosti ke svazu byl dále novinář oprávněn k nošení odznaku svazu. Povinnosti spojené se členstvím ve svazu pak spočívaly v závazku čestně a svědomitě plnit úkoly socialistického novináře (nikoliv však již dle pokynů komunistické strany), dodržovat stanovy a řídit se usneseními svazových orgánů, dodržovat zásady etiky, spojené s prací novináře, platit členskou příspěvkou a informovat svaz o všech změnách, které by nastaly v jeho pracovním poměru.⁵⁴⁴

Zánik členství v národním svazu byl spojen, jako již tradičně, s vystoupením ze svazu, vyškrtnutím ze seznamu členů pro novináře neplnící svazové povinnosti a vyloučením, dopustil-li se žurnalista závažného trestného činu nebo hrubého porušení stanov.

⁵⁴² NA, fond ASYN, k. 556. Stanovy Ústředí novinářů Československé socialistické republiky, schválené Ministerstvem vnitra Československé socialistické republiky dne 18. 12. 1968, a to v řízení pod č.j. NV-III/3-2723/68, ustanovení čl. 2 a ustanovení čl. 9.

⁵⁴³ Tamtéž, ustanovení čl. 10.

⁵⁴⁴ Tamtéž, ustanovení čl. 11.

O zrušení členství ve jmenovaných případech rozhodoval čestný soud, zřízený na popud předsednictva národního svazu. Zřejmě poprvé v historii novinářských spolkových stanov byl zaveden dvoustupňový systém možnosti nápravy rozhodnutí čestného soudu. Novinář se totiž proti jeho rozhodnutí o vyškrtnutí ze seznamu členů, zrušení členství a vyloučení ze svazu mohl nejdříve odvolat k výboru představenstva svazu. Pro případ, že by se též jeho rozhodnutím cítil být zkrácen na svých právech, mohl se dále pokusit dovolat spravedlnosti u poslední instance – sjezdu národního svazu jako nejvyššího orgánu Svazu českých novinářů.⁵⁴⁵ Dovolání ke sjezdu národního svazu však bylo zcela mimořádným opravným prostředkem, neboť sjezd se mohl dle stanov sejít jen jednou za čtyři roky.⁵⁴⁶ Pokud novinář přestal vykonávat novinářství jako hlavní povolání na dobu delší než jeden rok, nehrozilo mu již vyloučení ze svazu, ale byl pouze převeden do kategorie členů mimořádných. Výjimku měli pouze novináři ve starobním důchodu, kterým bylo členství řádné zachováno, přestože se již nikdy aktivně redaktorské práci nevěnovali.⁵⁴⁷

8.5 Český svaz novinářů a Československý svaz novinářů (1972–1990)

8.5.1 Poučení z krizového vývoje v praxi novinářské organizace

Za doby normalizace navázal na tehdejší, událostmi Pražského jara, přetrženou činnost Svazu československých novinářů z let 1950–1968 (období mezi I. a V. sjezdem svazu) Československý svaz novinářů se svými dvěma národními organizacemi – Českým svazem novinářů se sídlem v Praze a Slovenským svazem novinářů se sídlem v Bratislavě. Na rozdíl od Ústředí, vzniklého pod vlivem demokratizujících událostí Pražského jara, byl opět plně situován do područí konzervativního křídla komunistické strany a vleku jejích stranických rezolucí. Dle litery stanov, přijatých na **VI. sjezdu Československého svazu novinářů** (17. 5. 1972 – 18. 5. 1972) se Československý svaz novinářů opět po krátké odmlce let 1968–1972 navrátil ke své koncepci jednotné, ideově výchovné a zájmové dobrovolné organizace novinářů.⁵⁴⁸

Návrat svazu do zcela podřízeného postavení vůči komunistické straně byl zvláště potěšující právě pro její nejvyšší představitele. Normalizačního VI. sjezdu Československého svazu novinářů se z nich zúčastnil například Gustav Husák, tehdy ještě ve funkci generálního tajemníka ústředního výboru strany, který prohlásil, že: „*V rozhodující otázce – kdo má v rukou hromadné sdělovací prostředky, komu slouží – jsme u nás v těchto letech jednoznačně probojovali, že jsou třídními nástroji československého pracujícího lidu, nástrojem socialistického společenství a jejich nejvyšším zákonem je služba*

⁵⁴⁵ NA, fond ASYN, k. 556. Stanovy Ústředí novinářů Československé socialistické republiky, schválené Ministerstvem vnitra Československé socialistické republiky dne 18. 12. 1968, a to v řízení pod č.j. NV-III/3-2723/68, ustanovení čl. 12.

⁵⁴⁶ Tamtéž, ustanovení čl. 14 odst. 1.

⁵⁴⁷ Tamtéž, ustanovení čl. 12.

⁵⁴⁸ NA, fond ASYN, k. 200. Stanovy Československého svazu novinářů, schválené Federálním ministerstvem vnitra dne 10. 1. 1973, a to v řízení pod č. j. SV-1968/P-72, ustanovení čl. I.

tomuto lidu a této společnosti.“⁵⁴⁹ Gustav Husák vyzdvihl odhodlání socialistických novinářů sloužit ideovým cílům komunismu i za doby „kontrarevoluce“ v období Pražského jara: „Vysoce si vážíme oddanosti pracovníků našeho tisku, rozhlasu, televize a ostatních sdělovacích prostředků politice i vedení naší strany. Vážíme si průkopnické práce v nelehkých podmínkách, která zde byla v posledních letech vykonána. Opakuji, že nám na dobré práci vaší velké žurnalistické fronty velmi záleží.“⁵⁵⁰

Československý svaz novinářů a spolu s ním i Český svaz novinářů byl tak znovu systematicky a účelově veden přáními a příkazy Komunistické strany Československa, která mu předávala marxisticko-leninistické ideje, jež měl svaz při své činnosti následovat, stejně jako zásady proletářského internacionalismu a socialistického vlastenectví.⁵⁵¹ Činnost svazu se dle Vladimíra Hudce v prvním roce vyznačovala výraznou inklinací k politickému charakteru, neboť před svazem stál úkol napravit „chyby“ krizového období let 1968–1972. Ústřední výbor schválil kromě nových stanov svazu i řadu dalších vnitřních předpisů svazu, mezi nimi Statut redakčního důvěrníka, Zásady přijímání členů svazu, Statut úřední revizní komise svazu, Vzorový statut pro činnost klubů svazu a Směrnici pro placení příspěvků. Přípravné práce byly uskutečňovány rovněž na zpracování Zásad etiky socialistického novináře. Vladimír Hudec uvádí, že se práce na těchto zásadách protáhla až do května roku 1977 z toho důvodu, že neexistoval jakýkoliv jejich dřívějších koncept.⁵⁵² Srovnáme-li však znění těchto dále rozvedených zásad, jeví se jako zřejmé, že byly velkou měrou převzaty z ideové směrnice Ústředního svazu československých novinářů z roku 1948.

Novináři nadále úslužně pracovali na svém nejvyšším poslání zvýšit ideovou a profesionální úroveň československé žurnalistiky, zadaného jim Komunistickou stranou Československa. Ve snaze učinit z novinářů ideologicky kvalitní školitele lidu spočívala velká část činnosti svazu v pořádání ideově-výchovných akcí. Český svaz novinářů organizoval týdenní kurzy pro začínající novináře, kurzy technického minima, jazykové kurzy nebo politické vzdělávání na úrovni večerní univerzity marxismu a leninismu.⁵⁵³

V polovině roku 1977 se z rozhodnutí novinářské organizace sešlo na **VII. sjezdu Československého svazu novinářů** (17. 6. 1977 – 18. 6. 1977) bezmála tři sta čtyřicet delegátů redaktorů kontrolovaných jako obvykle bdělým okem přítomných představitelů komunistické strany. Kromě obligátního vytyčení úkolu svazu a novinářů na další období, který zůstal prakticky neměnný (ideově-výchovná práce, péče o profesionální a sociální zájmy novinářů), měl sjezd projednat a schválit aktualizované znění stanov z roku 1972. Úprava se dle Vladimíra Hudce neměla dít z důvodu, že by původní stanovy nebyly

⁵⁴⁹ HUDEC, Vladimír. *30 let socialistické žurnalistiky: k vývoji žurnalistiky od osvobození země Sovětskou armádou*. Praha: Novinář, 1975, s. 61.

⁵⁵⁰ Tamtéž, s. 61-62.

⁵⁵¹ NA, fond ASYN, k. 200. Stanovy Československého svazu novinářů, schválené Federálním ministerstvem vnitřní věci dne 10. 1. 1973, a to v řízení pod č. j. SV-1968/P-72, ustanovení čl. I.

⁵⁵² HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 137.

⁵⁵³ Tamtéž, s. 138.

vyhovující, ale proto, že „rozvinutá svazová činnost vyžadovala některé pasáže upravit.“⁵⁵⁴ Zásahy do stanov tak nebyly nikterak rozsáhlé a jejich materiálního jádra se nedotkly.

Kontinuitu si ve svých závěrech zachovával svaz rovněž na **VIII. i IX. sjezdu Československého svazu novinářů** (19. 6. 1982 – 20. 6. 1982 a 27. 6. 1987 – 28. 6. 1987). Zvrat nastal až v roce 1989. Politické změny ve společnosti, spojené s listopadem roku 1989, se výrazně promítly rovněž do spolkových činností, a to i těch novinářských. Československý svaz novinářů svou činnost, úzce provázanou se svrženým socialistickým režimem a Komunistickou stranou Československa, na **mimořádném sjezdu** dne 6. 1. 1990 ukončil. Konstatoval, že svým napojením na stranu se zcela zdiskreditoval. Na posledním, mimořádném sjezdu tak Československý svaz novinářů doporučil, aby se jeho nástupnickou organizací stal Syndikát novinářů Čech a Moravy (později nazvaný Syndikát novinářů), který se v mezidobí ustanovil dne 16. 12. 1989 v Praze. Členové Československého svazu novinářů, kterých ke dni ukončení činnosti spolku bylo přes pět tisíc, tak byli vyzváni k zapojení se do spolkových činností Syndikátu novinářů Čech a Moravy. Československý svaz novinářů na závěr své činnosti vyjádřil úctu a omluvu všem, kteří byli za doby trvání komunistického režimu neprávem zbaveni možnosti vykonávat žurnalistické povolání a těm novinářům, jež byli v souvislosti s tehdejší politikou vyloučeni z novinářské organizace.⁵⁵⁵

8.5.2 Organizace svazu a parametry jeho členské základny

Organizace Českého svazu novinářů byla obsažena v rámci svazových stanov Československého svazu novinářů, jako jeho nadřízené organizaci. Návrh nových **stanov** svazu jako dobrovolné organizace byl Federálnímu ministerstvu vnitra dle zákona č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, předložen k posouzení dne 27. 6. 1972.⁵⁵⁶ Od tohoto roku tudíž hovoříme namísto Ústředí novinářů Československé socialistické republiky o Československém svazu novinářů. Po právní stránce nicméně k přeměně dochází až dne 10. 1. 1973, neboť až tohoto dne došlo k vydání rozhodnutí ministerstva o schválení stanov nové organizace Československého svazu novinářů. Ode dne schválení předloženého návrhu stanov se tak vnitřní poměry ve svazu až do dne jeho zániku řídily dále popsányými principy.⁵⁵⁷

Hlavním posláním Československého svazu novinářů bylo komunistické straně pomáhat při uskutečňování její politiky a vlády, k čemuž měla přispívat zajišťováním podmínek pro zvyšování ideové a odborné úrovně novinářů. Svaz měl dle stanov novináře organizovat a vést, aby se uvědoměle a iniciativně podíleli na úsilí celého lidu budovat rozvinutou socialistickou společnost. Úkolem novinářů bylo pomáhat při výchově lidu v duchu socialismu, svou činností přispívat ke zvyšování jejich politické a kulturní vyspělosti a budovatelské aktivity. Novináři měli být edukátory lidu. Odpovědnou roli

⁵⁵⁴ HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987, s. 141-142.

⁵⁵⁵ NA, fond ASYN, k. 960. Mimořádný sjezd ČSN, stenografický záznam 1990, 6. 1. s. 22/2 a 26/2.

⁵⁵⁶ NA, fond ASYN, k. 200. Vyrozumění Federálního ministerstva vnitra o zahájení řízení, které bylo vedeno o schválení návrhu stanov Svazu Československých novinářů.

⁵⁵⁷ NA, fond ASYN, k. 200. Rozhodnutí Federálního ministerstva vnitra č. j. SV-1968/P-72 ze dne 10. 1. 1973, o schválení stanov Československého svazu novinářů.

vychovatele novinářů měl pak převzít svaz. Ten měl pečovat o zvyšování ideové a profesní úrovně žurnalistů a podporovat jejich tvůrčí schopnosti, jakož i iniciativu. Z hlediska stavovského měl svaz dohlížet nad dodržováním a prohlubováním etiky socialistického novináře. Svaz měl být však činný též v otázkách hmotného zabezpečení svých členů. Pečovat měl totiž o sociální, zdravotní, bytové a kulturní potřeby novinářů. Posledním, nikoliv však méně významným, úkolem Československého svazu novinářů bylo pěstovat a upevňovat přátelské styky a na nich založenou spolupráci s novinářskými organizacemi třetích zemí (nejvíce pochopitelně se Sovětským svazem), a tím přispívat ke světovému míru.⁵⁵⁸

Úkolem Českého svazu novinářů bylo plnit úkoly nadřízeného Československého svazu novinářů v oblasti své působnosti, přičemž se měl řídit jeho stanovami a usneseními jeho orgánů. Český svaz novinářů tak měl pečovat o zvyšování ideové a odborné úrovně novinářů, jejich sociální, kulturní a společenské zájmy. Usilovat měl dále o rozvoj dopisovatelského hnutí, organizovat akce ideově politického a profesionálního rázu (tiskové konference a besedy), zřizovat v Praze novinářské sekce a kluby a řídit jejich činnost, jakož i činnost krajské organizace. Zajišťovat měl spolupráci se státními orgány, společenskými a kulturními institucemi. Český svaz novinářů stanovy zavazovaly též k provozování vlastní vydavatelské činnosti a dalším úkolům, svěřeným mu ad hoc Československým svazem novinářů.⁵⁵⁹

Jelikož v České socialistické republice neplatil již od července roku 1958 zákon,⁵⁶⁰ který by členství ve svazu konstitoval jako obligatorní,⁵⁶¹ bylo stanovami svazu rozhodnuto o jeho dobrovolnosti. Za člena však mohl být přijat jen redaktor, jenž je československým občanem, vykonává novinářskou činnost v pracovním poměru v redakci periodického tisku anebo jiného hromadného sdělovacího prostředku. Pracovní poměr musel trvat alespoň dva kalendářní roky. Lhůta dvou let mohla být svazem v odůvodněných případech zkrácena či zcela prominuta. Volní novináři, tedy novináři nemající pevný pracovní poměr, nebyli do svazu přijímáni. Příležitostné novináře, nevykonávající novinářskou činnost jako své hlavní povolání, svaz přijímal jen zřídka a jen pokud dotyčný novinář byl ve společnosti uznávaným, významným publicistou. Pokud však některý ze členů vystoupil ze svého dřívějšího pracovního poměru a nadále

⁵⁵⁸ NA, fond ASYN, k. 200. Stanovy Československého svazu novinářů, schválené Federálním ministerstvem vnitra dne 10. 1. 1973, a to v řízení pod č. j. SV-1968/P-72, ustanovení čl. II.

⁵⁵⁹ Tamtéž, ustanovení čl. 12, odst. 1-2.

⁵⁶⁰ Ze zákona platilo povinné členství až do července roku 1958, stanovy jej však neuplatňovaly již od roku 1957 (stanovy schválené na II. sjezdu Svazu československých novinářů ze dne 1. 6. 1957 – 2. 6. 1957).

⁵⁶¹ Povinné členství v novinářské organizaci bylo zavedeno již zákonem č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů. Později bylo zachováno též u Svazu československých novinářů, a to dle zákona č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů. Jeho pozdější novela, účinná od 25. 7. 1958 tuto koncepci opustila, neboť svaz byl k tomuto roku zákonem prohlášen za dobrovolnou organizaci. Od 1. 1. 1967 byl zákon č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů nahrazen zákonem č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích, který rovněž povinné členství nevyžadoval. Pojetí nepovinného členství bylo nakonec ve svazu přijímáno až do pádu komunistického režimu.

zůstal činný jako novinář „na volné noze“, mohl svaz na podkladě jeho žádosti rozhodnout o jeho setrvání v organizaci. Členem svazu zůstával též novinář, který odešel do penze.⁵⁶²

Novinářský průkaz a členská práva mohl novinář získat až po svém přijetí do svazu, o němž na základě písemné žádosti o přijetí rozhodovalo (u uchazeče, který trvale působil v České socialistické republice) předsednictvo výboru Českého svazu novinářů. Členství potvrzoval poté ústřední výbor Československého svazu novinářů. Při přijímání členů se svaz řídil zásadami pro přijímání členů, vydanými Československým svazem novinářů dne 1. 12. 1972.⁵⁶³ Tyto zásady se nicméně nepodařilo pro bližší prostudování dohledat. Zřejmě však budou obdobného znění jako směrnice přijatá Československým svazem novinářů při příležitosti novelizace stanov dne 18. 5. 1978, která tyto zásady nahradila. Směrnice z roku 1978 se totiž nijak významně neliší ani od ideové směrnice Ústředního svazu československých novinářů z roku 1948.

Dle uspořádání stanov v jejich další části následovala úprava práv a povinností členů svazu. Příslušnost ke svazu člena opravňovala k tomu, aby volil a mohl být volen do orgánů svazu, aby se mohl podílet na činnosti svazu, předkládat orgánům svazu k projednání náměty a návrhy ohledně jeho aktivit, využívat jeho zařízení určená pro podporu tvůrčí činnosti novinářů, čerpat materiální, pracovněprávní a sociální pomoc svazu, a aby se mohl účastnit veškerých jednání, přímo souvisejících s jeho osobou.⁵⁶⁴ Spolu s právy přicházely též povinnosti shrnuté do čtyř krátkých bodů. Redaktor byl povinen v první řadě čestně a svědomitě plnit úkoly stanovené režimem socialistickému novináři, dále musel dodržovat stanovy svazu a plnit přijatá usnesení svazových orgánů. Člen svazu nesměl jednat v rozporu se zásadami etiky novináře, mezi jejichž výčtem rezonovala nejvíce povinnost usilovat novinářskou prací o rozvoj socialismu a upevnění míru ve světě. Dále měl příslušník novinářské organizace hájit zásady proletářského internacionalismu a socialistického vlastenectví, posilovat spojenectví se Sovětským svazem a dalšími bloky socialisticky smýšlejících národů. Člen svazu byl též povinen platit řádně a včas členské příspěvky, určené směrnicí ústředního výboru svazu, a hlásit svazu změny týkající se místa jeho pobytu a pracovního poměru, aby svaz mohl přezkoumat, zda jsou u něj stále dány podmínky členství.⁵⁶⁵

Členství v Československém svazu novinářů dle stanov zanikalo čtyřmi způsoby. Prvním z nich bylo ve světle dobrovolnosti členství vystoupení člena ze svazu. Člen mohl být dále vyřazen z evidence členů, nevykonával-li novinářskou činnost jako své povolání po dobu delší nežli jeden rok (uvedené se netýkalo novinářů důchodců). Zrušení členství byla pro novináře sankcí za neplnění členských povinností. Pokud novinář spáchal trestný čin, za nějž byl státním soudem pravomocně odsouzen, byl rovněž ze svazu vyloučen, stejně jako ten, kdo vážně porušil zásady etiky socialistického novináře. O zániku členství

⁵⁶² NA, fond ASYN, k. 200. Stanovy Československého svazu novinářů, schválené Federálním ministerstvem vnitřní věci dne 10. 1. 1973, a to v řízení pod č. j. SV-1968/P-72, ustanovení čl. III., odst. 1-4.

⁵⁶³ NOLČ, Marcel. *Rukověť novináře*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1979, s. 44.

⁵⁶⁴ NA, fond ASYN, k. 200. Stanovy Československého svazu novinářů, schválené Federálním ministerstvem vnitřní věci dne 10. 1. 1973, a to v řízení pod č. j. SV-1968/P-72, ustanovení čl. IV., odst. 1.

⁵⁶⁵ Tamtéž, ustanovení čl. IV., odst. 2.

měl rozhodovat orgán, který byl pověřen k jejich přijímání. V případě uchazečů, působících v České socialistické republice, jím bylo předsednictvo výboru Českého svazu novinářů. Odvolání proti rozhodnutí o vyřazení z evidence, zrušení členství či proti vyloučení ze svazu bylo možné. Novinář, který se cítil být rozhodnutím předsednictva výboru zkrácen na svých právech, mohl do třiceti dnů svůj případ předložit ústřednímu výboru svazu, jehož následné rozhodnutí bylo konečné a neměnné.⁵⁶⁶

Stanovy, jimž jsme se věnovali na předešlých řádcích, byly po své čtyřleté platnosti z rozhodnutí orgánů svazu zrušeny. Zcela je nahradily **stanovy** schválené Federálním ministerstvem vnitra dne 25. 7. 1977.⁵⁶⁷ Vymezení Československého svazu novinářů, coby jednotné ideově-výchovné, tvůrčí a dobrovolné společenské organizace novinářů, fungující pod vedením komunistické strany, zůstalo stejně jako jeho poslání a hlavní úkoly prakticky nezměněné. Rovněž podmínky pro členství nebyly ve své podstatě změněny, došlo spíše jen ke kosmetickým, svou povahou spíše stylistickým úpravám. Uvedené potvrzuje též následující sdělení svazu členům: „Z pověření sjezdové komise pro úpravu stanov vás chci informovat, že se komise plně ztotožnila s názorem vysloveným ve zprávě soudruha Hořeního o tom, že stanovy přijaté na VI. sjezdu Československého svazu novinářů v roce 1972 v základních principech i nadále plně odpovídají potřebám naší organizace a že v tomto jejich zaměření není potřeba nic měnit.“⁵⁶⁸

Stanovy, z hlediska pro práci významných částí, byly doplněny pouze v tom směru, že novinář, který nevykonával novinářskou činnost alespoň dva roky, tudíž nesplňoval podmínky pro přijetí za člena svazu, mohl být předsednictvem ústředního výboru Českého svazu novinářů přijat za čekatele. Čekateli měla být kromě práva volit a být volen přiznána stejná práva jako každému jinému členovi svazu. Vloženo do stanov bylo též ustanovení o povinnosti členů chránit členský průkaz svazu (novinářský průkaz) před ztrátou či poškozením a v případě zániku členství jej svazu navrátit.⁵⁶⁹

Nové stanovy byly ještě před jejich schválením ministerstvem doplněny dne 25. 5. 1977 o navazující dokument, který stanovoval zásady etiky socialistického novináře a blíže rozváděl povinnosti členů svazu a jejich ideové působení mimo jiné taktéž v jejich mimopracovním životě. Dodržování zásad bylo povinné bez výjimky pro všechno členstvo.⁵⁷⁰ Etické zásady z velké části vycházely z ideové směrnice Ústředního svazu československých novinářů, přijaté o necelých třicet let dříve (dne 31. 1. 1948). Zásady ukládaly všem členům Československého svazu novinářů dodržovat následující pravidla chování, která byla ve směrnici shrnuta do šestnácti samostatných článků:

⁵⁶⁶ NA, fond ASYN, k. 200. Stanovy Československého svazu novinářů, schválené Federálním ministerstvem vnitra dne 10. 1. 1973, a to v řízení pod č. j. SV-1968/P-72, ustanovení čl. V., odst. 1-3.

⁵⁶⁷ NA, fond ASYN, k. 603. Rozhodnutí Federálního ministerstva vnitra č.j. SM/P-982/77 ze dne 25. 7. 1977 o schválení stanov Československého svazu novinářů.

⁵⁶⁸ NA, fond ASYN, k. 603. Informační dopis Československého svazu novinářů jeho členům o novelizaci původních stanov (nedatován).

⁵⁶⁹ NA, fond ASYN, k. 603. Stanovy Československého svazu novinářů, schválené Federálním ministerstvem vnitra dne 25. 7. 1977, a to v řízení pod č. j. SM/P-982/77, ustanovení čl. IV., odst. 9, čl. V., odst. 3-4.

⁵⁷⁰ NOLČ, Marcel. *Rukověť novináře*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1979, s. 25.

- aktivně a rovněž iniciativně přispívat k uskutečňování politiky Komunistické strany Československa při tvorbě rozvinuté socialistické společnosti a upevnění míru ve světě,
- z vlastního rozhodnutí hájit a prosazovat zásady proletářského internacionalismu a socialistického vlastenectví,
- vycházet při své práci z pokrokových tradic a odkazu revoluční žurnalistiky,
- pomáhat upevňovat bratrskou jednotu Čechů a Slováků,
- řídit se v každodenním životě „osvědčenými marxisticko-leninistickými principy socialistické žurnalistiky“ – principy stranickosti, ideovosti a též lidskosti,
- střežit revoluční výtobytky pracujícího lidu,
- bojovat s buržoazními, revizionistickými idejemi proti antikomunismu, nacionalismu, maloměšťanství, fašismu, neofašismu a dalším šovinistickým doktrínám, národní, rasové a náboženské nesnášenlivosti, propagandou války a nenávisti, jakož i vším ostatním, co není přátelské socialistické společnosti,
- pomáhat prohlubovat bratrský svazek zemí socialistického společenství,
- bojovat za trvalý mír ve světě, porozumění a spolupráci,
- vystupovat proti imperialismu ve formě buržoazního a imperialistického útlatku,
- konstruktivní a věcnou kritikou pomáhat při odstraňování nedostatků a překážek brzdících výstavbu socialistické společnosti a pracovní iniciativu lidu,
- vystupovat na obranu zákonů socialistického státu a jejich dodržováním jít příkladem zbytku společnosti,
- nedopustit zneužití ústavně zaručené svobody projevu, slova a tisku,
- respektovat lidskou osobnost a důstojnost občanů a dobré jméno socialistických organizací,
- respektovat zákaz plagiátorství, zjevného nebo skrytého úplatkářství a zneužívání hromadných sdělovacích prostředků,
- pravidelně realizovat styk s pracujícími, od nichž se učí a čerpá zkušenosti, a využívat ho pro svou tvůrčí činnost,
- spolupracovat s redakčním kolektivem,
- předávat zkušenosti mladým a začínajícím novinářům a přispívat tak k jejich výchově,
- prohlubovat své politické a profesionální znalosti,
- nezneužívat členství v Československém svazu novinářů, společenského a služebního postavení novináře v zájmu vlastních zájmů či zájmů třetích osob na úkor společnosti.⁵⁷¹

O necelý rok později, dne 18. 5. 1978, přijal svaz taktéž novou směrnici pro přijímání členů Československého svazu novinářů, která nahradila zásady přijímání členů z roku 1972.⁵⁷² Požadavky kladené na uchazeče o členství, stanovené ve směrnici byly sestaveny s ohledem na to, aby novináři sdružení ve svazu „*bezvýhradně sloužili věci socialismu, pokroku a míru, účinně bojovali proti buržoazním a revizionistickým idejím,*

⁵⁷¹ NOLČ, Marcel. *Rukověť novináře*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1979, s. 38-41.

⁵⁷² Tamtéž, s. 25.

*proti antikomunismu ve všech jeho podobách, proti maloměšťáctví a všemu, co je nepřátelské socialistické společnosti a všemu, co brzdí její rozvoj.*⁵⁷³ Nad rámec stanov směrnice upřesňovala například, jaké aktivity se započítávají do požadované dvouleté lhůty výkonu novinářské profese, kdo se považuje za významného publicistu, který může být i přes absenci pracovního poměru v žurnalistice přijat za člena svazu. Upřesněna byla též práva novinářů čekatelů. Směrnice přijala rozšiřující úpravu dopadající též na volné novináře, kteří se členy svazu stali poté, co přišli o řádné zaměstnání. Detailněji byl rozveden též proces přijímání kandidátů na členství nebo naopak postup při zrušení a obnově členství.⁵⁷⁴

Od roku 1963, kdy otázka řešení vnitřních spolkových sporů mezi členy a orgány svazu a členy navzájem zůstala stanovami výslovně neřešena, se stává opětovně aktuální s přijetím nových stanov. Dle stanov z roku 1977 eventuální sporné otázky rozhodoval sjezd Československého svazu novinářů. Ten se nicméně měl scházet jen jednou za pět let, a proto v období mezi sjezdy přebíral úlohu rozhodovat členské spory ústřední výbor.⁵⁷⁵

8.6 Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti (1945–1990)

S obnovením suverenity a územní celistvosti Československé republiky po konci druhé světové války bylo do země navraceno demokratické právní zřízení. O obnovu starých demokratických pořádků se postaral ústavní dekret prezidenta republiky Edvarda Beneše č. 11/1944 Sb., o obnovení právního pořádku. Mezníkem mezi obdobím nesvobody a obdobím právního státu, stanovil den 29. 9. 1938, kdy byla podepsána Mnichovská dohoda o postoupení pohraničních území Československa. Veškeré právní předpisy vydané do dne podpisu Mnichovské dohody byly prohlášeny v rámci snahy o zachování kontinuity státu za československý právní řád. Naopak předpisy vyhlášené po 30. 9. 1938 byly dle dekretu přijaty v období, kdy byl československý lid zbaven své svobody, a tudíž byly prohlášeny za neplatné.⁵⁷⁶

Základní práva a svobody tak byly garantovány v podobě, v níž je zaručovala prvorepubliková ústava z roku 1920, která pamatovala též na spolkové právo. První právní norma, dotýkající se spolkového práva, byla přijata v podobě dekretu prezidenta republiky č. 81/1945 Sb., o některých opatřeních v oboru spolkovém. Dekretem došlo ke zrušení veškerých nařízení a opatření, jimiž byly rozpuštěny některé spolky. Spolkům zrušeným v době nesvobody měl být navrácen jejich majetek. Zrušené spolky mohly za podmínek zákonem stanovených znovu započít vyvíjet svou činnost. Naopak spolky německé a maďarské a sdružení, která úmyslně a záměrně sloužila německému nebo

⁵⁷³ NOLČ, Marcel. *Rukověť novináře*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1979, s. 41.

⁵⁷⁴ Tamtéž, s. 41-44.

⁵⁷⁵ NA, fond ASYN, k. 603. Stanovy Československého svazu novinářů, schválené Federálním ministerstvem vnitřní věci dne 25. 7. 1977, a to v řízení pod č. j. SM/P-982/77, ustanovení čl. XVII., odst. 4.

⁵⁷⁶ Ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 Sb., o obnovení právního pořádku, ze dne 3. srpna 1944, ustanovení čl. 1.

maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům, byla dekretem rozpuštěna. Majetek těchto spolků jako nepřátel Československa podléhal konfiskaci.⁵⁷⁷ Druhým zmíněným dekretem došlo též k dílčí, avšak podstatné úpravě základního zákona spolkového práva, kterým byl již od rakousko-uherské monarchie zákon č. 134/1867 ř. z., o právě spolčovacím. Změna byla přijata v úpravě podmínek, za nichž mohl úřad zakázat utvoření spolku. Ode dne 17. 10. 1945, na něž připadala účinnost dekretu prezidenta republiky č. 81/1945 Sb., o některých opatřeních v oboru spolkovém, mohly státem zřizované úřady rozhodnutí o zákazu utvoření spolku vydat, pokud by spolek svým zamýšleným účelem nebo zařízením odporoval právnímu řádu, byl pro stát nebezpečný nebo nebylo-li by jeho zřízení ve veřejném zájmu společnosti.⁵⁷⁸

Období tříletého intermezza, v němž byl československý stát po nacistické okupaci opět řízen, v byť částečně okleštěném a levicově orientovaném, demokratickém režimu, končí komunistickým pučem v roce 1948. Dnem 25. 2. 1948 začíná postupná, systematická destrukce základů parlamentní demokracie třetí republiky a nastolování totalitního režimu vlády jedné strany. Po únorovém převratu dochází taktéž k násilnému omezování a zásahům do spolkového života, jenž měl být zcela podroben kontrole státu a jeho představitelů. Komunistický puč přinesl nové ústavní základy v podobě lidově-demokratického ústavního zákona č. 150/1948 Sb., jímž se Národní shromáždění usneslo na přijetí nové ústavy Československé republiky. Preambule ústavy deklarovala, že hlavní směřování osvobozeného československého státu spočívá v budování lidové demokracie jako poklidné cesty vedoucí k socialismu. Naplnění tohoto cíle bylo prvořadé. Spolkové právo tak bylo zaručeno jen potud, dokud neohrožovalo lidově demokratické zřízení nebo veřejný pořádek.⁵⁷⁹ Výkon spolkového práva se i nadále formálně řídil starým rakousko-uherským spolkovým zákonem č. 134/1867 ř.z. Podle archiváře Marka Lašťovky však „*období let 1948–1951 přineslo do spolkového života značný chaos, který prakticky umožňoval státu (na základě znění ústavy z roku 1948) personálně a organizačně potlačovat nepohodlná sdružení.*“⁵⁸⁰

Poměry spolkového práva destabilizovala dále zvláštní vládní nařízení⁵⁸¹ a ministerské vyhlášky, jimiž docházelo k překotným změnám v kompetencích úřadů, pověřených správou spolkové agendy. Ohlašovací povinnost při vzniku spolku, stanovená platným a účinným spolkovým zákonem č. 134/1867 ř.z., o právě spolčovacím, sice stále formálně na papíře existovala, fakticky však byla bez zákonného podkladu nahrazena

⁵⁷⁷ Dekret prezidenta republiky č. 81/1945 Sb., o některých opatřeních v oboru spolkovém, ve znění platném od 10. 10. 1945 a účinném od 17. 10. 1945, ustanovení § 1-4.

⁵⁷⁸ Tamtéž, ustanovení § 5.

⁵⁷⁹ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky, ve znění platném a účinném od 9. 6. 1948, ustanovení § 24 odst. 1.

⁵⁸⁰ LAŠŤOVKA, Marek. *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*. Praha: Scriptorium, 1998, s. 16.

⁵⁸¹ Viz vládní nařízení č. 305/1948 Sb., o některých přesunech ve veřejné správě, ve znění platném od 30. 12. 1948 a účinném od 1. 1. 1949.

režimem povolovacím (nový spolek před svým ustanovením musel nejdříve obdržet příslušné úřední povolení).⁵⁸²

Nového základu se spolkové právo dočkalo v létě roku 1951, kdy byl zákonem č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, zrušen po čtyřiaosmdesáti letech platnosti spolkový zákon z dob Rakouska-Uherska, který v očích státní ideologie užíval nežádoucí instrumenty „buržoazního“ práva. Spolky měly být novou terminologií označovány za dobrovolné organizace, v nichž se měl sdružovat lid k „*uplatnění svých demokratických práv a tím k upevnění lidově demokratického zřízení a k podpoře úsilí o výstavbu socialismu.*“⁵⁸³

Členství v dobrovolných organizacích bylo ex lege dobrovolné. Členem se mohl stát v mezích, určených organizačním řádem, každý, kdo svou účastí mohl dle ideologických standardů, přijímaných státem, přispět ke splnění úkolů novinářské organizace.⁵⁸⁴ Namísto buržoazních stanov, které řídily chod spolků, měly dobrovolné organizace přijímat organizační řády. V praxi novinářských svazů však byly nadále, i když byly prohlášeny s účinností od 25. 7. 1958 za dobrovolné organizace (novelizací zákona č. 184/1950 Sb.) přijímány stanovy. Výjimkou (ovšem poněkud kuriózní) byl pouze jeden rok, kdy Svaz československých novinářů přijal skutečně organizační statut. Došlo k tomu v roce 1951, kdy byl svaz však stále spolkem dle staré právní úpravy.

Organizační řády musely obsahovat minimálně údaje o názvu organizace, jejím sídle, obvodu činnosti a vnitřním uspořádání. Vznik dobrovolné organizace podléhal koncesnímu systému, tedy schválení organizačního řádu, který pro organizaci, působící na území více než jednoho kraje, schvalovalo ministerstvo vnitra.⁵⁸⁵ Nad následným rozvojem organizací přebíral patronát stát, který měl vytvářet podmínky pro jejich činnost a růst a dohlížet na to, aby se život v nich řídil ústavou a zásadami přijatými pro lidově demokratické zřízení.⁵⁸⁶

Zákonem č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, došlo výslovně k převedení sedmi spolků do režimu dobrovolných organizací,⁵⁸⁷ mezi nimi však Svaz československých novinářů chyběl. Svaz československých novinářů byl nakonec za dobrovolnou organizaci prohlášen až novelizací zákona č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů, s účinností od 25. 7. 1958. Další spolky vzniklé před účinností zákona o dobrovolných organizacích (1. 10. 1951) se musely nejdříve usnést na organizačním statutu a požádat o schválení statusu dobrovolné

⁵⁸² LAŠŤOVKA, Marek. *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*. Praha: Scriptorium, 1998, s. 16.

⁵⁸³ Zákon č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, ve znění platném od 30. 7. 1951 a účinném od 1. 10. 1951, ustanovení § 1.

⁵⁸⁴ Tamtéž, ustanovení § 3 odst. 1.

⁵⁸⁵ Tamtéž, ustanovení § 2.

⁵⁸⁶ Tamtéž, ustanovení § 4 odst. 1.

⁵⁸⁷ Jednalo se o Revoluční odborové hnutí, Jednotné svazy zemědělců, Československý svaz mládeže, Svaz československo-sovětského přátelství, Československý svaz žen, Československá obec sokolská a Československý Červený kříž, viz zákon č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, ve znění platném od 30. 7. 1951 a účinném od 1. 10. 1951, ustanovení § 5.

organizace ministerstvo vnitra.⁵⁸⁸ Spolky, u nichž poslání a struktura dle ministerstva umožňovaly tuto přeměnu, byly za dobrovolné organizace prohlášeny. Základním úkolem při přeměně nebo včlenění spolků vzniklých podle starého spolkového zákona v dobrovolné organizace, mělo být podchycení „budovatelského úsilí pracujících mas“.⁵⁸⁹

Za povšimnutí stojí, že zákon spolkům nepřikazoval, aby se v dobrovolné organizace proměnily. Nadále mohly působit jako spolky podle svých dosavadních stanov, které tak ani nemusely nahrazovat organizačními statuty. Aby měl stát pod kontrolou však i tyto staré spolky, omezil je ve finančních opatřeních. Ta, která šla nad rámec běžné správy, podléhala totiž souhlasu krajského národního výboru. Spolkům byla dále zákonem uložena povinnost předkládat příslušnému krajskému národnímu výboru informace potřebné k posouzení jejich činnosti.⁵⁹⁰ Podle Marka Laštovky „*tato litera zákona ovšem zaváděla prakticky dvoukolejnost situace, neboť vedle dobrovolné organizace ponechávala i spolky vzniklé a stále fungující na podkladě starého zákona, ačkoliv tento zákon výslovně zrušila.*“⁵⁹¹ Mnohá sdružení zůstala působit na bázi spolku po celou éru komunistického režimu. Podle Marka Laštovky nastolený status quo ve spolkových právních poměrech rozhodně nebyl státem zamýšlen, neboť ten měl zájem veškeré spolky proměnit v dobrovolné organizace. Situace vzniklá v Československu po 1. 10. 1951 (účinnosti nového zákona) tak byla spíše důsledkem jeho legislativní nedůslednosti, plynoucí z toho, že státní moc „*dávala přednost praktickým a reálným řešením svých nároků a záměrů před pečlivým právním ošetřením.*“⁵⁹² Tomu nasvědčuje též přístup novinářského svazu ke změně své základní normy fungování, která měla být od roku 1958 přijímána pouze formou organizačních statutů. Organizace nicméně dávala i nadále přednost zavedenému buržoaznímu institutu stanov, které namísto organizačních statutů (byť prakticky se jednalo v konečném důsledku o stejný, pouze jinak nazvaný dokument se stejným základem a obsahem) i jako dobrovolná organizace nadále přijímala. Ministerstvo vnitra k tomuto postupu však zřejmě nemělo výhrady, neboť veškeré stanovy, předložené svazem jako dobrovolnou organizací, byly státní mocí během celé existence Svazu českých novinářů a jeho nadřízených a nástupnických organizací schvalovány. V rozhodnutí ministerstva vnitra o schválení bylo též mnohdy konstatováno, že jím dochází k autorizaci organizačního statutu, a to přestože mu byl svazem předložen dokument pojmenovaný jako stanovy.

Dalším krokem v utužování režimu byla pravomoc svěřená okresnímu národnímu výboru, která spočívala v oprávnění rozpustit spolek za předpokladu, že by došel k závěru, že jeho existence nepomáhá výstavbě socialismu nebo ji dokonce brzdí. Veřejnost mohla být o rozpuštění spolku dle uvážení okresního národního výboru

⁵⁸⁸ Zákon č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, ve znění platném od 30. 7. 1951 a účinném od 1. 10. 1951, ustanovení § 5.

⁵⁸⁹ Vyhláška ministerstva vnitra č. 320/1951 Ú. l., o dobrovolných organizacích a shromážděních, ve znění platném od 20. 9. 1951 a účinném od 1. 10. 1951, ustanovení § 5 odst. 1 a 2.

⁵⁹⁰ Zákon č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, ve znění platném od 30. 7. 1951 a účinném od 1. 10. 1951, ustanovení § 10.

⁵⁹¹ LAŠTOVKA, Marek. *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*. Praha: Scriptorium, 1998, s. 17.

⁵⁹² Tamtéž.

vyrozuměna tiskem či jiným způsobem. Právní předpisy však povinnost tuto informaci zveřejnit neobsahovaly a rozhodnutí, zda bude informace o zrušení spolku uveřejněna, náleželo plně okresnímu národnímu výboru.⁵⁹³

V červnu roku 1960 Národní shromáždění Československé republiky přijalo novou socialistickou ústavu, a to ústavním zákonem č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky. Ústava hlásala, že v Československu již zvítězil socialismus, a je tak třeba, aby shromáždilo veškeré síly k přechodu ke komunismu.⁵⁹⁴ Sdružování v organizacích bylo touto poslední ústavou, přijatou za nadvlády komunismu, upraveno pouze jedním článkem následujícího znění: „*K rozvíjení společné činnosti, k všestranné a aktivní účasti na životě společnosti a státu a k uskutečňování svých práv sdružují se pracující v dobrovolné společenské organizace.*“⁵⁹⁵

V reakci na události, spojené s občanskými nepokoji v roce 1968, jež vyvrcholily Pražským jarem, byly přijaty dvě krátké právní normy, a to zákon č. 126/1968 Sb., o některých přechodných opatřeních k upevnění veřejného pořádku, a zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 99/1969 Sb., o některých přechodných opatřeních nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku. Oba předpisy umožňovaly operativně zamezit činnost sdružení, které šířily neklid a narušovaly veřejný pořádek.

Základní spolkový zákon č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, v průběhu své bezmála čtyřicetileté platnosti neprodělal žádné významné změny. Přijata byla jen v roce 1973 novelizace o jednom ustanovení, které z působnosti zákona vylučovalo odborové organizace. Zbýlých dvanáct ustanovení zákona zůstalo platných a účinných ještě několik měsíců po pádu komunistické diktatury, a to do 29. 3. 1990.

⁵⁹³ Vyhláška ministerstva vnitra č. 320/1951 Ú. l., o dobrovolných organizacích a shromážděních, ve znění platném od 20. 9. 1951 a účinném od 1. 10. 1951, ustanovení § 5 odst. 3 a 4.

⁵⁹⁴ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, ve znění platném od 11. 7. 1960, prohlášení (preambule).

⁵⁹⁵ Tamtéž, ustanovení čl. 5.

9 Syndikát novinářů České republiky (1990–současnost)

9.1 Listopad 1989 a cesta ke vzniku nepolitického profesního sdružení novinářů

Srpnová okupace Československa z roku 1968 vojsky armád Varšavské smlouvy a období normalizace vyvolaly velmi zásadní proměnu podmínek pro činnost novinářů v redakcích médií. Vykonávat zaměstnání ve sdělovacích prostředcích bylo zamezeno na dvěma tisícům novinářů⁵⁹⁶ označovaným za pravicové oportunisty a nepřátele státu. „Někdejší renomovaní reportéři a publicisté se měnili v nekvalifikované dělníky a mnohdy i vězně Husákova režimu.“⁵⁹⁷ Končili na pozicích v pohostinství, pracovali jako výčepní, řidiči taxi služby nebo jako dělníci při stavbě pražského metra.⁵⁹⁸ Po celé období normalizace, tedy od násilného potlačení Pražského jara v roce 1968 až do roku 1989, se však kádrovými čistkami zasažení novináři pravidelně potkávali, aby společně prodiskutovali aktuální situaci a vyhlídky své i celé novinářské obce.⁵⁹⁹ Vidina nové, liberálnější budoucnosti se těmto novinářům zhmotnila v podobě událostí ze dne 17. 11. 1989.

Na vyvrcholení bojů za svobodu a demokracii v Československu novináři pohotově reagovali svoláním sezení na dny 19. 11. 1989 a 20. 11. 1989. Svolaná shromáždění dala vzniknout oficiální skupině usilující o vznik Nezávislého sdružení novinářů. Manifestace cílů tohoto sdružení proběhla ihned následujícího dne skrze prohlášení uveřejněné v deníku Lidová demokracie. V tomto prohlášení mimo jiné stálo následující: „*Odsuzujeme zásahy proti našim i zahraničním kolegům novinářům. Žádáme o možnost legalizovat vydávání nezávislého tisku a propustiti všechny uvězněné žurnalisty a obnovit profesionální a občanský statut novinářů postižených po vstupu vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968. Žádáme vedení Československého svazu novinářů, aby podpořilo naše stanovisko a v opačném případě, aby ihned odstoupilo.*“⁶⁰⁰

Další z řady schůzek Nezávislého sdružení novinářů, které daly velkou měrou vzniknout současné podobě Syndikátu novinářů České republiky, se uskutečnila ve středu 29. 11. 1989 v Riegrových Sadech. Zúčastnily se jí necelé čtyři stovky zástupců pražských redakcí deníků a časopisů. Z jejich jednotného úsilí vzešlo dvanáct tezí, na jejichž základě měl být nový demokratický spolek novinářů vystavěn.⁶⁰¹ Zjednodušený obsah části těchto nejdůležitějších principů nabízí práce na tomto místě:

⁵⁹⁶ MALEČEK, Stanislav. *Byli jsme při tom: Čeští novináři a publicisté vzpomínají na události let 1968-1969, doby, kterou celý svět znal jako Pražské jaro*. Praha: Klub novinářů Pražského jara, 1993, s. 48.

⁵⁹⁷ ORSÁG, Petr a KONČELÍK, Jakub. Počátek normalizace jako čas kolísání identity písčích novináře – konformita, samizdat nebo exil?. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum. 2010, roč. 55, č. 3-4, s. 39.

⁵⁹⁸ Tamtéž.

⁵⁹⁹ Nepodliehajte bezstarostnosti. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. 1989, roč. 41, č. 11, s. 8-9.

⁶⁰⁰ Z prohlášení skupiny novinářů. *Lidová demokracie*. 21. 11.1989, roč. 45, č. 274, s. 4.

⁶⁰¹ Zk.: kčr. Co chtějí nezávislí novináři. *Lidová demokracie*. 1. 12. 1989, roč. 45, č. 283, s. 5.

1. Přítomní novináři se usnesli, že podporují vznik profesního sdružení novinářů, které mělo mít podobu syndikátu, jenž měl v historii českého novinářství zakořeněnou jistou tradici. Nový Syndikát novinářů měl dle převládajících stanovisek navázat na činnost předválečné novinářské odborové instituce Syndikátu československých novinářů založeného roku 1926.
2. Syndikát by svým působením měl zaštiťovat a hájit profesní zájmy všech novinářů a do svých aktivit by neměl promítat jakoukoliv politickou ideologii.
3. Stát se členem Syndikátu by měli mít právo všichni novináři, a to bez ohledu na svou příslušnost k jakékoliv organizaci, a to včetně těch politických. Nezávislé sdružení novinářů si již na tomto místě kladlo za cíl vymezit, koho bude za novináře považovat.
4. Hlavní poslání Syndikátu by mělo spočívat v ochraně právní a sociální, stejně jako ve sledování garance zachování určitého standardu novinářské etiky, jejímž středobodem je povinnost novinářů o událostech veřejnost informovat pravdivě a objektivně.
5. Kromě funkce stavovské by měl Syndikát vyvíjet činnost taktéž jako organizace odborová.
6. Syndikát by měl být organizací jednotnou, současně však musí dbát na svou otevřenost vůči názorové diverzitě svých členů.
7. Ustanovení Syndikátu je věcí všech novinářů, a to bez ohledu na to, zda jsou členy Československého svazu novinářů. Syndikát tímto deklaroval své odhodlání spolupracovat na základech nové jednotné organizace rovněž s mladými, praktikujícími novináři a studenty žurnalistiky, jakož i se všemi novináři píšícími pro neregistrované tisky, a těmi, kterým svržený komunistický režim neumožnil povolání novináře vykonávat. Všem z nich měla být Syndikátem poskytnuta ochrana.
8. Podpora Syndikátu se má zaměřit též na morální i hmotnou pomoc začínajícím žurnalistům.
9. Nově vznikající Syndikát by měl být autoritou nejen pro své členy, nýbrž i pro českou a mezinárodní veřejnost. Této kredibility spolku mělo být docíleno dosazením hodnověrných novinářů do jeho orgánů.⁶⁰²

Paralelně s iniciativou Nezávislého sdružení usiloval o obrození žurnalistiky v její předválečné podobě Klub novinářů pražského jara 68. Ten byl tvořen skupinou pěti novinářů, v jejichž středu stál bývalý šéfredaktor Vojenského zpravodajství Antonín Šeda. Skupina kolem Antonína Šedy se v reakci za započetí Sametové revoluce sešla za účasti třiašedesát novinářů již dne 18. 11. 1989 a zasloužila se o vytvoření Klubu novinářů Pražského jara 68. Výrazně přispěla též ke zrušení prodloužené ruky tehdejšího komunistického režimu – Československého svazu novinářů, kterému adresovala dopis s formulací svých požadavků, za nichž by bylo myslitelné další působení této organizace. Požadavky se vesměs týkaly očisty členské základny, k níž nadále neměli náležet novináři

⁶⁰² Archiv Syndikátu novinářů České republiky. Teze nezávislého sdružení novinářů ke shromáždění 16. 12. 1989, složka Kauzy, č. 21.

účastni na redakčních čistkách v letech 1969–1970. Naopak zrušeno mělo být vyloučení členům svazu za jejich angažovanost na obrodném dění v roce 1968. Československý svaz novinářů měl učinit kroky potřebné ke vzniku jednotné profesní novinářské organizace pro všechny novináře, a to i ty perzekuované. Klub novinářů pražského jara 68 je na tomto místě zmiňován též z důvodu, že z jeho iniciativy později vzešel podnět ke vzniku Syndikátu novinářů.⁶⁰³

Nové vedení⁶⁰⁴ Československého svazu novinářů již koncem listopadu 1989 vědělo, že ztrácí svou pozici a nejbližší kroky rozhodnou o jeho existenci v nově se rodícím demokratickém systému. V diskusi na mimořádném zasedání ústředního výboru zazněly hlasy volající po kritickém zhodnocení uplynulých dvaceti let činnosti svazu a zanechání prosazování zájmů, které nejsou vlastní novinářům zastoupeným svazem, nýbrž státu a Komunistické straně Československa. Svaz tak měl nově vystupovat jako garant svobody tisku, ochrany profesionálních a sociálních zájmů novinářů a kontrolor nad dodržováním žurnalistické etiky v rámci celospolečenského dialogu moderovaného sdělovacími prostředky.⁶⁰⁵ Prvním krokem ke stabilizaci nejisté pozice svazu a jeho očistě mělo být uveřejnění stanoviska, jímž se svaz distancoval od svého dřívějšího usnesení o zrušení členství těm žurnalistům, kterým bylo po období Pražského jara v roce 1968 znemožněno vykonávat novinářské povolání.⁶⁰⁶ Nové předsednictvo Českého svazu novinářů dokonce zveřejnilo následující apel k režimem utiskovaným novinářům: „*Kolegové, kteří jste byli za své politické přesvědčení perzekuováni a byla vám znemožněna novinářská činnost a kteří máte zájem podílet se na rozvoji demokratické společnosti, zveme vás zpět do našich řad.*“⁶⁰⁷

Dne 16. 12. 1989 se ve Sjezdovém paláci pražského Parku kultury sešlo na tisíc pět set českých novinářů, mezi nimi i zástupci vznikajících iniciativních skupin – Nezávislého sdružení novinářů, Klubu novinářů Pražského jara 68 i Klubu nezávislých novinářů. Na shromáždění bylo téměř jednomyslně všemi přítomnými zástupci odhlasováno založení Syndikátu novinářů, jakožto dobrovolného, nezávislého odborového sdružení žurnalistů, bez rozdílu jejich politické příslušnosti a vyznání. Schůzky se účastnili taktéž představitelé Československého svazu novinářů, kteří v očekávání konce svého svazu oznámili, že o jeho vztahu k Syndikátu novinářů České republiky rozhodne mimořádný sjezd svolaný na 6. 1. 1990.⁶⁰⁸ Dle Československého svazu novinářů nemělo smysl vést diskuse o krajně politicky levicových činnostech svazu za éry komunismu, neboť ty nemělo význam popírat, žádal však poskytnutí příležitosti k ukončení své činnosti.⁶⁰⁹

⁶⁰³ HELEŠIC, František, KAUCKÝ, František a Pavel Krása. Pár kamínků do mozaiky vzpomínek. *Mediažurnál*. 2004, č. 12, s. 1-3.

⁶⁰⁴ Na návrh některých členů Československého svazu novinářů bylo dne 25. 11. 1989 odvoláno tehdejší vedení svazu v čele s předsedou Jánem Riškem. Na jeho místě nově stanula Jaroslava Marková, vedoucí redaktorka Hospodářských novin a členka Komunistické strany Československa – viz zk.: pch. Žena v čele. *Mladá fronta*. 27. 11. 1989, roč. 45, č. 279, s. 4.

⁶⁰⁵ Zk.: kčr. Nové vedení Českého svazu novinářů. *Lidová demokracie*. 30. 11. 1989, roč. 45, č. 282, s. 2.

⁶⁰⁶ Neoznačeno. Z předsednictva ústředního výboru Českého svazu novinářů. *Práce*. 2. 12. 1989, roč. 45, č. 284, s. 3.

⁶⁰⁷ Zk.: čtk. Prohlášení novinářů. *Svobodné slovo*. 1. 12. 1989, roč. 45, č. 284, s. 3.

⁶⁰⁸ Zk.: cg. Vznikl Syndikát novinářů. *Rudé právo*. 18. 12. 1989, roč. 69-70, č. 297, s. 5.

⁶⁰⁹ Zk.: ms. Vznikl syndikát novinářů. *Lidová demokracie*. 18. 12. 1989, roč. 45, č. 297, s. 1-3.

Mimořádný sjezd Československého svazu novinářského se v reakci na proměnu společenské situace i nově změněné spolkové scény sešel dne 6. 1. 1990. Přestože někteří členové svazu jeho dosavadní činnost shledávali pro novináře a celou její obec jako prospěšnou, převážně se ozývaly kritické hlasy volající po nutnosti změny.⁶¹⁰ Není tak překvapující, že svaz dospěl k názoru, že jako zprofanovaná organizace nemá v nově vznikajícím společenském řádu své místo a nezbývá mu, než přistoupit ke své likvidaci a přenechání prostoru nové nástupnické organizaci – Syndikátu novinářů (též prozatímně označované jako Syndikát novinářů Čech a Moravy), který byl ustanoven dne 16. 12. 1989.⁶¹¹

Po ustanovení Syndikátu bylo záhy složeno několik pracovních skupin, mezi nimi i komitét pro přípravu stanov spolku. Organizační řád, čili stanovy, byly státní mocí autorizovány již necelý měsíc ode dne založení organizace, a to rozhodnutím přijatým Ministerstvem vnitra České socialistické republiky dne 11. 1. 1990. Organizace prozatímně označovaná jako Syndikát novinářů Čech a Moravy získala formálně název Syndikát novinářů.⁶¹² O povaze, zaměření a cílech nově vzniklého Syndikátu novinářů výmluvně vypovídá následující úryvek publikovaný v jednom z prvních čísel jeho Informačního bulletinu: „*Dáváme přednost tomu, aby syndikát byl v první řadě stavovskou organizací a vytvářel podmínky pro ochranu nikoliv těch zájmů, které vyplývají ze zaměstnaneckého vztahu, ale těch, které vyplývají ze společenské závažnosti a náročnosti tohoto povolání. Předpokládáme proto, že novináři využijí možnost souběžného členství ve více odborových organizacích či profesních svazech a ochranu svých základních zaměstnaneckých práv svěří většinové odborové organizaci na svém pracovišti, zatímco o ochranu jejich oprávněných zájmů čistě novinářských se bude starat syndikát.*“⁶¹³

Na první řádné valné hromadě Syndikátu novinářů, která se konala dne 20. 4. 1990, byl předložen dopracovaný text pozměněných stanov, dle něhož měl Syndikát novinářů na přání slovenských kolegů nést nový název – Syndikát novinářů České republiky. Tento název nese sdružení až do dnešních dní. Změna pojmenování měla lépe reflektovat působnost Syndikátu pouze na území České republiky. Cílem bylo rovněž omezit užívání mezi veřejností dříve zažitého názvu Syndikát novinářů Čech a Moravy, jímž bylo sdružení v dobách svého vzniku nazýváno. Pojmenování by muselo totiž být doplněno na Syndikát novinářů Čech, Moravy a Slezska. Tuto první změnu stanov vzalo ministerstvo vnitra na vědomí dne 11. 5. 1990.⁶¹⁴

V průběhu následujících sedmi let nebyla pozice Syndikátu novinářů České republiky jako profesní organizace natolik jasná, jak byla v počátcích jeho ustanovení ve

⁶¹⁰ Zk.: vit. Omluvil se a zhasl. *Mladá fronta*. 8. 1. 1990, roč. 46, č. 6, s. 1.

⁶¹¹ NA, fond ASYN, k. 960. Mimořádný sjezd Českého svazu novinářů, stenografický záznam 1990, 6. 1. 1990, s. 26/2.

⁶¹² Archiv Syndikátu novinářů České republiky. *Informační bulletin Syndikátu novinářů České republiky*. 1990, roč. 1, č. 1, s. 1.

⁶¹³ Archiv Syndikátu novinářů České republiky. *Informační bulletin Syndikátu novinářů České republiky*. 1990, roč. 1, č. 3, s. 7.

⁶¹⁴ Archiv Syndikátu novinářů České republiky. *Informační bulletin Syndikátu novinářů České republiky*. 1990, roč. 1, č. 4, s. 2.

stanovách i ve vyjádřeních jeho zástupců deklarována. Vlivem ingerence Mezinárodní federace novinářů se otevřela v kruzích Syndikátu novinářů České republiky diskuse, zda nemá Syndikát plnit funkci nejen organizace profesní, nýbrž i odborové. Přednost byla nakonec dána kombinaci těchto posláních, kterou reflektovala změna spolkových stanov, předložená ke schválení Ministerstvu vnitra České republiky.⁶¹⁵ Přestože ministerstvo vnitra nemělo pro rozpor s tehdejší platným a účinným zněním zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, tuto změnu stanov schválit, neboť změna neodborového sdružení na odborovou organizaci byla zákonem zapovězena, při svém rozhodování pochybilo a změnu stanov dne 23. 6. 1992 připustilo. V souvislosti s další změnou stanov v roce 1997 byl Syndikát novinářů České republiky ministerstvem vnitra vyrozuměn, že změna neodborového sdružení na odborovou organizaci byla provedena v rozporu s právem. Syndikát tak byl vyzván, aby upřesnil zaměření svých činností, neboť je vyloučeno, aby jeho stanovisky koncipované stanovy, registrované pro Syndikát jako profesní sdružení, zároveň deklarovaly jeho odborový charakter. Posléze tak došlo k úpravě stanov, v níž dal Syndikát přednost svému působení v profesní rovině,⁶¹⁶ ve které svou činnost vyvíjí až do dnešních dnů.

9.2 Vznik a zánik spolku, jeho regulace státem, jakož i další pravomoci státu spojené s ingerencí do spolkové činnosti

Syndikát novinářů České republiky byl založen dne 16. 12. 1989. Do konce března roku 1990 se přitom spolkový život řídil socialistickým zákonem č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, který byl na území českých zemí v účinnosti bezmála čtyřicet let a jehož právní úprava, regulující vznik, zánik spolku a pravomoc státu zasahovat do jeho činnosti, je blíže popsána v předešlé kapitole.

Dnem 29. 3. 1990 byl zákon č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních plně derogován zákonem č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, přijatým Federálním shromážděním Československé socialistické republiky. Ten stanovoval právní rámec spolkových aktivit nejen novinářů až do konce roku 2013. Jednalo se o zákon převratný jak po politické, tak po právní stránce. V jeho obsahu se zrcadlila znovunabytá politická svoboda České republiky a jejích občanů po roce 1989.⁶¹⁷ Zákon byl v průběhu tohoto období celkem jedenáctkrát novelizován, v otázkách vzniku a zániku spolku a pravomocí státu nicméně ke změnám téměř nedocházelo. Až do konce roku 1992 tento zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, byl poněkud paradoxně prováděcím předpisem ve vztahu k Ústavě Československé socialistické republiky z roku 1960 (ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky), která hlásala vítězství socialismu a vedoucí úlohu komunistické strany. Snahy usilující o novou ústavu zakotvující občanská a politická práva, pamatující rovněž na svobodné

⁶¹⁵ Archiv Syndikátu novinářů České republiky. Stanovy, dopis Ministerstva vnitra České republiky ze dne 29. 7. 1998.

⁶¹⁶ JELÍNEK, Miroslav. Jde o charakter našeho novinářského sdružení. *Mediažurnál. Zpravodaj syndikátu novinářů České republiky*. 2003, roč. 10, č. 10, s. 2.

⁶¹⁷ TELEČEK, Ivo. Cesta spolkového práva. *Paginae historiae*. Praha: Národní archiv. 2017, roč. 25, č. 2, s. 42.

sdužování ve spolcích, započaté již v roce 1988, s ohledem na Sametovou revoluci nebyly naplněny, a tak ústavu z roku 1960 nakonec nahradila až dosavadní ústava samostatné České republiky z roku 1993 (ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky).

Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve svých úvodních ustanoveních obsahoval proklamaci, že občanům je zaručeno právo svobodně se sdružovat ve spolcích a jiných uskupeních. K výkonu sdružovacího práva nebylo třeba jakéhokoliv povolení státního orgánu.⁶¹⁸ Přijata byla i zásada legality, typická pro právní stát, znamenající, že státní orgány do činnosti spolků mohou zasahovat jen v mezích zákona.⁶¹⁹ To bylo velmi podstatné, neboť v zemi stále platila socialistická ústava z roku 1960, která svobodou sdružování sledovala jen upevnění socialistické společnosti, která zájmy společnosti, státu a vedoucí komunistické strany stavěla nad zájmy jednotlivce. Vzhledem na neblahé zkušenosti s předešlým všemocným státním režimem zákon obsahoval i ustanovení o tom, že nikdo nesmí být nucen ke sdružování, ke členství ve spolcích a jiných sdruženích a rovněž tak k účasti na jejich činnosti. Opuštění sdružení mělo být taktéž svobodným rozhodnutím daného člena spolku. Tomu, kdo se v nějakém spolku sdružoval, nebo tomu, kdo naopak členem určitého spolku být odmítal, nesměla být tato skutečnost na újmu. Práva a povinnosti členů uvnitř sdružení měly upravovat stanovy.⁶²⁰ Sdružení vzniklá za účinnosti zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, nesměla popírat či omezovat osobní, politická či jiná práva občanů, rozněcovat nenávisť, podporovat násilí, či jinak porušovat ústavu a zákony. Spolky si nesměly osobovat funkci státních orgánů a ukládat povinnosti vně členské řady sdružení.⁶²¹

Jelikož bylo upuštěno od úředního povolovacího či jinak koncesního režimu činnosti sdružení, stačilo dle zákona sdružení registrovat u Ministerstva vnitra České republiky.⁶²² Vznik sdružení se tak nově pojil již k samotné registraci. Návrh na registraci přitom mohli podat nejméně tři občané, z nichž alespoň jeden musel být starší osmnácti let, které zákon označoval za přípravný výbor a ukládal jim jednat jménem sdružení až do okamžiku vytvoření jeho orgánů. K návrhu na registraci musel přípravný výbor připojit pouze dvojí vyhotovení stanov, obsahujících alespoň název, sídlo, cíl činnosti sdružení, orgány sdružení a způsob jejich ustanovování, osoby vystupující z pozice funkcionáře spolku navenek vůči třetím subjektům a v neposlední řadě zásady hospodaření.⁶²³ Neměly návrh a zvláště stanovy zákonem předpokládané náležitosti, ministerstvo vnitra nejpozději do pěti dnů od doručení návrhu mělo přípravný výbor na tyto vady upozornit a vyzvat jej k jejich odstranění. V opačném případě měl být přípravný výbor upozorněn, že registrační řízení nebude pro vady návrhu zahájeno. Registrační řízení totiž mohlo být zahájeno jen na základě bezvadného návrhu.⁶²⁴

⁶¹⁸ Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění platném a účinném od 1. 5. 1990 do 18. 7. 1990, ustanovení § 1.

⁶¹⁹ Tamtéž, ustanovení § 2 odst. 3.

⁶²⁰ Tamtéž, ustanovení § 3.

⁶²¹ Tamtéž, ustanovení § 4 a ustanovení § 5.

⁶²² Tamtéž, ustanovení § 6 odst. 1 a § 7 odst. 1.

⁶²³ Tamtéž, ustanovení § 6.

⁶²⁴ Tamtéž, ustanovení § 7.

K odmítnutí registrace sdružení byl stát, potažmo ministerstvo vnitra, oprávněno přistoupit jen pokud by stanovy svědčily o povinném členství ve sdružení nebo pokud by neúčast ve sdružení měla zakládat nečlenům sdružení nějakou občanskou újmu. Odmítnuta mohla být rovněž registrace zakázaného sdružení, tedy zvláště těch, která by směřovala proti osobním, politickým či jiným právům občanů a která by tak byla potenciálně riziková pro demokratické státní uspořádání. O odmítnutí registrace muselo být rozhodnuto nejpozději do deseti dnů ode dne doručení návrhu s požadavkem na registraci sdružení. Proti rozhodnutí o odmítnutí registrace mocí výkonnou se mohl přípravný výbor sdružení odvolat k moci soudní, zastoupené nejvyšším soudem republiky. Nejvyšší soud byl svým rozhodnutím oprávněn dřívější rozhodnutí ministerstva vnitra zrušit a právní mocí tohoto zrušujícího rozhodnutí došlo i k registraci sdružení.⁶²⁵

Registrační řízení mohlo dle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, probíhat dvojím způsobem. Ministerstvo vnitra v obou případech mělo posoudit, zda nejsou dány zákonné důvody k odmítnutí registrace. Pokud se ministerstvo návrhem stihlo zabývat do čtyřiceti dnů ode dne doručení návrhu, mělo nejpozději do deseti dnů od zahájení řízení o registraci provést registraci sdružení a zaslat přípravnému výboru jedno vyhotovení stanov s vyznačením dne registrace. Pro případ, že by ministerstvo vnitra nestihlo ani do čtyřiceti dnů od zahájení řízení provést registraci a zaslat sdružení potvrzené stanovy a současně nedošlo z jeho strany v této lhůtě k odmítnutí registrace, uplatnila se fikce, na jejímž základě sdružení vzniklo po uplynutí této čtyřicetidenní lhůty. Stanovy s vyznačením dne registrace se v takovém případě přípravnému výboru zasílaly jen na jeho žádost. Celý proces ani v jednom případě nebyl zakončen vydáním jakéhokoliv správního rozhodnutí. Ministerstvo vnitra v rámci registrační zásady tak bralo vznik sdružení a jeho stanovy toliko na vědomí.⁶²⁶

Ani regulace zániku sdružení nebyla v zákoně č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, pomínuta. Sdružení mohlo zaniknout cestou dobrovolnou, a to rozpuštěním, nebo sloučením s jiným sdružením, zákon připouštěl však i zánik zapříčiněný rozhodnutím ministerstva vnitra o rozpuštění spolku. V případě dobrovolného zániku bylo povinností nejvyššího orgánu spolku pouze ministerstvo vnitra s takovým rozhodnutím do patnácti dní obeznámit. K autoritativnímu rozpuštění sdružení státem mohlo dojít za předpokladu, že by spolek v průběhu své činnosti nutil osoby zvenčí ke členství, nebo pokud by za neúčast na spolku tyto jedince perzekvoval. Rozpuštěn byl měl být i spolek, který by potíral či omezoval zaručené osobní, politické a jiné svobody občanů, rozněcoval nesnášenlivost, podporoval násilí, či jinak jednal v rozporu s ústavou a zákony. Sdružení mělo být však nejdříve ministerstvem na tyto právně reprobované činnosti upozorněno. Až pokud výzvy ministerstva k zanechání nezákonných aktivit sdružení neuposlechlo, mohlo být k vydání rozhodnutí o rozpuštění ministerstvem vnitra přistoupeno. Instancí

⁶²⁵ Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění platném a účinném od 1. 5. 1990 do 18. 7. 1990, ustanovení § 8.

⁶²⁶ Tamtéž, ustanovení § 8 odst. 5 a ustanovení § 9 odst. 1.

povolanou k přezkumu rozhodnutí byl opět nejvyšší soud republiky.⁶²⁷ Pozdější novelizací zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, účinné od začátku roku 2012, mohlo být sdružení zrušeno i podle podmínek zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Obecně k tomuto rozpuštění mohlo být přistoupeno u sdružení, které mělo sídlo na území České republiky, spočívala-li jeho činnost zcela nebo převážně v páchání trestné činnosti.⁶²⁸

Stanovy již podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, nemohly, jak bylo v minulosti hojně činěno, zcela vyloučit státní instituce z rozhodování sporů mezi členy spolku a jeho orgány. Zákon totiž členům sdružení přiznával záštitu v podobě soudní ochrany, pokud nepřipouštěly stanovy sdružení proti rozhodnutí některého ze spolkových orgánů opravný prostředek. Soudní ochrany se rozhodnutím poškozený člen sdružení mohl domáhat u okresního soudu do třiceti dnů ode dne, kdy byl s takovým rozhodnutím obeznámen.⁶²⁹

V popsanych mantinelech právní úpravy se Syndikát novinářů České republiky musel pohybovat až do 1. 1. 2014, kdy vstoupila v účinnost dlouho očekávaná rekonstrukce soukromého práva v podobě zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, která přinesla i úpravu spolkového práva. Syndikát novinářů České republiky se důsledkem této změny ex lege transformoval jako i ostatní občanská sdružení z formy sdružení na spolek.⁶³⁰ Podstatná změna, kterou občanský zákoník pro spolky přinášel, se dotýkala procesu zakládání spolku. U spolku totiž došlo, stejně jako v případech jiných právnických osob, k rozdělení procesu zakládání na dvě samostatné fáze. K ustanovení (založení) spolku dle zákona došlo sepsáním stanov, které musely obsahovat oproti předešlé úpravě mírně pozměněné náležitosti – název a sídlo spolku, účel spolku, práva a povinnosti členů vůči spolku a určení statutárního orgánu, který bude za spolek jednat navenek.⁶³¹ Zákon připouštěl i variantu, kdy spolek vznikne na ustavující schůzi tvořícího se spolku, na níž však muselo rovněž dojít ke schválení stanov.⁶³² Od fáze ustanovení (založení) spolku je nezbytné striktně odlišovat fázi vzniku spolku. Spolek totiž dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, nevznikal již registrací u Ministerstva vnitra, nýbrž dnem svého zápisu do veřejného rejstříku,⁶³³ kterým byl dle jiného zákona zvolen rejstřík obchodní, vedený příslušným rejstříkovým soudem. Kontinuita se zákonem č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, nicméně byla docílena alespoň v tom směru, že ve vztahu ke vzniku spolku byla i nadále zachována zásada registrace. Ta znamená, že registrační orgán nepovoluje vznik

⁶²⁷ Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění platném a účinném od 1. 5. 1990 do 18. 7. 1990, ustanovení § 12.

⁶²⁸ Tamtéž, ustanovení § 12 odst. 1 písm. c) a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění účinném od 1. 1. 2012 do 31. 12. 2013, ustanovení § 16.

⁶²⁹ Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění platném a účinném od 1. 5. 1990 do 18. 7. 1990, ustanovení § 15.

⁶³⁰ Sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů, se považují dle § 3045 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění za spolky zřízené dle tohoto zákona.

⁶³¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění, ustanovení § 218.

⁶³² Tamtéž, ustanovení § 222 a § 225.

⁶³³ Tamtéž, ustanovení § 126 odst. 1.

spolku (neuděluje koncesi), ale pouze prověřuje zákonem vyžadované podklady pro zápis a jejich zákonnost. Při naplnění legislativou stanovených podmínek existuje právní nárok na zápis spolku.

Stejně jako se proces zakládání spolku s účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, rozdělil na dvě fáze, tak i ukončení činnosti spolku předchází nově dva důležité milníky, které budou na tomto místě alespoň zjednodušeně vysvětleny. Prvním z nich je zrušení spolku, k němuž dochází buď z vlastní svobodné vůle spolku přijaté rozhodnutím příslušného orgánu,⁶³⁴ nebo na základě pravomocného rozhodnutí soudu, a to pouze z důvodů stanovených zákonem.⁶³⁵ Soud je povinen spolku vždy nejdříve poskytnout lhůtu k nápravě, než ke zrušení přistoupí. Po likvidaci spolkového jmění následuje fáze zrušení spolku. Spolek zaniká dnem výmazu z veřejného rejstříku, kterým je rejstřík obchodní.⁶³⁶

Na závěr této části je třeba se vyjádřit taktéž k otázce řešení sporů mezi spolkem a jeho členy. Rozhodování o vnitřních sporech dle stanov náleželo ad hoc zřizovaným smírčím soudům spolku, které byly obsazovány dvěma zástupci každé sporné strany. Pátého člena senátu smírčího soudu, který měl být garancí nestrannosti, měly strany sporu volit po vzájemné dohodě.⁶³⁷ Od počátku roku 2014 upravuje řešení vnitřních sporů ustanovení § 265 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, které stanoví, že je-li zřízen v rámci spolku speciální spolkový orgán – rozhodčí komise, rozhoduje sporné záležitosti náležející do spolkové samosprávy v rozsahu určeném stanovami.⁶³⁸ Syndikát novinářů České republiky tuto rozhodčí komisi svými stanovami, účinnými od začátku roku 2014, zřídil a stanovil, že ji tvoří komise pěti členů zvolených valnou hromadou spolku na tříleté funkční období. Rozhodčí komise dle stanov spolku rozhoduje spory mezi členy a Syndikátem novinářů České republiky ohledně placení členských příspěvků, jakož i spory vzniklé z dalších členských záležitostí. Rozhodnutí rozhodčí komise jsou závaznými nálezy, které mohou být v České republice vykonány v rámci vykonávacího či exekučního řízení. Rozhodnutí rozhodčí komise je prakticky konečné, lze jej totiž napadnout pouze žalobou na zrušení rozhodčího nálezu. Je-li tato žaloba některou ze stran sporu podána, rozhodují o ní státní civilní soudy.

⁶³⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění, ustanovení § 168.

⁶³⁵ Mezi tyto zákonem stanovené důvody patřilo, že spolek vyvíjí nezákonnou činnost v takové míře, že závažným způsobem narušuje veřejný pořádek; spolek nesplňuje předpoklady požadované zákonem pro jeho vznik; spolek nemá déle než dva roky statutární orgán schopný usnášet se, spolek nezakládá povinné listiny do Sbírký listin a podobně.

⁶³⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném a účinném znění, ustanovení § 185.

⁶³⁷ NA, fond ASYN, k. 607. Stanovy Syndikátu novinářů České republiky z roku 1990, ustanovení čl. 5. 6.

⁶³⁸ Tamtéž, ustanovení § 265.

9.3 Organizace sdružení (spolku) a parametry jeho členské základny

9.3.1 První stanovy přijaté roku 1990

První poměrně krátké, byť výstižné šestistránkové stanovy Syndikátu novinářů České republiky vzešly z ustavující valné hromady sdružení, konané dne 16. 12. 1989 v Praze. Ministerstvo vnitra tyto stanovy schválilo poté dne 11. 1. 1990. Syndikát novinářů České republiky dle těchto stanov měl vystupovat jako dobrovolné, nezávislé, nepolitické a profesní sdružení novinářů,⁶³⁹ jehož účelem mělo být obzvláště napomáhat sdružování novinářů na profesní bázi. Dále měl poskytovat svým členům ochranu v oblastech profesních zájmů (zejména pracovních, sociálních, zdravotních a ekonomických), včetně pomoci začínajícím novinářům a vysloužilým novinářům v důchodu, hájit svobodu slova a povinnosti novináře pravdivě informovat veřejnost o nastalých událostech.⁶⁴⁰

Členství ve sdružení spočívalo na principu dobrovolnosti. Nikdo nesměl být ke členství ani setrvání ve sdružení nucen. Členem Syndikátu novinářů České republiky se mohl dle stanov z roku 1990 stát ten, kdo podal členskou přihlášku, složil zápisné a aktivně se podílel na činnostech hromadných sdělovacích prostředků tím, že se profesionálně zabýval tvorbou informací šířených slovem psaným či mluveným nebo obrazem. Základní práva členů Syndikátu zahrnovala právo účastnit se valné hromady, čímž získávali podíl na řízení sdružení, do jehož orgánů mohli být i voleni. Každý člen Syndikátu rovněž obdržel členský průkaz, jímž se mohl legitimovat. Po sdružení mohli členové žádat pomoc ve věcech profesních, pracovních, sociálních, zdravotních a ekonomických, jakož i pomoc právní spadající do těchto jmenovaných oblastí. Členové měli též právo na profesní, sociální a ekonomické výhody zajišťované odbornými a profesními organizacemi.⁶⁴¹

Práva a výhody členů byly vyvažovány jejich povinnostmi vůči sdružení. Mezi základní povinnosti, jejichž dodržování museli členové dbát, bylo respektování stanov Syndikátu novinářů České republiky, podpora programových cílů sdružení a placení členských příspěvků ve výši určené valnou hromadou sdružení. Nedodržováním těchto povinností se člen vystavoval napomenutí, po jehož dalším zopakování mohla správní rada Syndikátu člena vyloučit, stejně jako v případě prokázání dalších závažných porušení stanov.⁶⁴² Kromě vyloučení členství v Syndikátu zanikalo dobrovolným vystoupením, rezignací a odevzdáním členského průkazu či úmrtím člena.⁶⁴³

⁶³⁹ NA, fond ASYN, k. 607. Stanovy Syndikátu novinářů České republiky z roku 1990, ustanovení čl. 1.

⁶⁴⁰ Tamtéž.

⁶⁴¹ Tamtéž, ustanovení čl. 3.

⁶⁴² Tamtéž.

⁶⁴³ Tamtéž.

9.3.2 Novelizace stanov přijaté v letech 1990–2010

Syndikát novinářů České republiky je nejmladší novinářskou organizací, z čehož lze usuzovat, že její vnitřní organizační dokumenty, a zvláště ty klíčové v podobě stanov, normujících základní rámec organizace Syndikátu, by měly být snadno dostupné. Opak je však bohužel pravdou. Dokumenty ke spolkové činnosti novinářů vydané po roce 1990 nejsou, jako je tomu u předešlých novinářských spolků, sdružení a jiných organizací, uchovány v Národním archivu, ale nacházející se v archivu kanceláře Syndikátu novinářů České republiky.

V archivu kanceláře Syndikátu novinářů jsou dle poskytnutých informací založena pouze novější znění stanov, a to z let 2004, 2007, 2010 a 2014 (současné stanovy účinné od 1. 1. 2014). Návrhy starších stanov, například těch z roku 2000, je možné poté nalézt otištěné v příslušném ročníku Mediažurnálu čili Zpravodaji Syndikátu novinářů České republiky. Obsah návrhu stanov zde nicméně nebyl primárně publikován za účelem seznámení členů s jejich pozměněným obsahem, nýbrž v souvislosti s vyhlášením korespondenčního referenda, jímž se členové Syndikátu měli vyjádřit k zamýšlené úpravě. Obdobnou praxi bylo možné zaznamenat i v roce 2012, kdy Syndikát v rámci přípravy současných stanov vyzval novináře k vyslovení jejich stanoviska ohledně dostatečnosti vymezení pravidel fungování sdružení a schopnosti Syndikátu účinně se vypořádat se členy, kteří pozici novináře jen zneužívají k vlastnímu prospěchu. Uvedené poukazuje na fakt, že publikace znění stanov (respektive návrhu jejich znění) v rámci Mediažurnálu nebyla běžnou praxí. Mediažurnál nám tak rozhodně nenabízí kompletní informace o veškerých změnách stanov. Podle analýzy obsahu Mediažurnálu bylo přitom Syndikátem od prvního přijetí stanov jejich znění aktualizováno (mimo již dříve zmiňované novely) nejméně třikrát. Z toho poprvé roku 1990, následně v letech 1992 a 1997. Tyto novelizace však nebudou na následujících řádcích rozebrány, neboť jejich znění nebylo v době vypracování práce z jakýchkoliv zdrojů dohledatelné.

Jak už tomu bývalo ve spolkové historii zvykem, největší změny se i ve stanovách Syndikátu novinářů České republiky vázaly k podmínkám členství a reflektovaly tehdejší polemiky o tom, kdo vlastně je novinářem. Podle stanov z roku 2000 (registrovaných ministerstvem vnitra dne 27. 3. 2000), tedy chronologicky první dostupné novelizace stanov z roku 1990, která usilovala o profesionalizaci organizace,⁶⁴⁴ se za novináře považoval ten, kdo se účastnil shromažďování, analýzy a šíření informací jako profesionál, a to v tištěných nebo elektronických médiích nebo v nich jako profesionál svobodně vyjadřoval své názory. Uchazeč se musel novinářské profesi věnovat alespoň jeden rok, či tři roky před odchodem do důchodu, a to po převážnou část pracovního času, popřípadě mít z novinářské profese rozhodující část příjmů. Současně nesměl být takový žadatel o členství mladší osmnácti let. Novináři, kteří tato kritéria nesplnili nebo nehodlali dodržovat stanovy spolku a principy svobody tisku, nemohli být členy Syndikátu novinářů České republiky. Za člena spolku nemohl být přijat ani tiskový mluvčí či pracovník reklamních, inzertních a public relations agentur. Řádní členové od spolku obdrželi dle

⁶⁴⁴ VÁLOVÁ, Irena. Syndikát novinářů má nové stanovy!. *Mediažurnál*. 2000, roč. 7, č. 4, s. 1.

stanov po zaplacení zápisného a členského příspěvku průkaz Syndikátu novinářů České republiky. S členstvím nabývali také právo být držiteli průkazu Mezinárodní federace žurnalistů.⁶⁴⁵ Stanovy z roku 1990 rozlišovaly pouze jeden typ členství, a to členství řádné.

Stanovy Syndikátu novinářů České republiky z roku 2004, které vzalo ministerstvo vnitra na vědomí dne 19. 10. 2004, setrvaly na vymezení pojmu novináře dle stanov z roku 2000. Doplněny byly pouze o ustanovení umožňující řádné členství ve sdružení Syndikátu studentům, připravujícím se k výkonu novinářského povolání, kteří dostali doporučení od krajského či územního sdružení, redakčního, vydavatelského nebo zájmového sdružení. Kromě tiskových mluvčích či pracovníků reklamních, inzertních a public relations agentur se řádným členem spolku nemohl nově stát ani pracovník, který prováděl public relations činnost na základě živnostenského listu a ti, kteří se účastnili vedení společností, jejichž předmět činnosti se může dostat do rozporu s Etickým kodexem novináře, jakožto součástí stanov spolku. Do skupiny členů řádných se nemohli dostat kromě toho ani představitelé politických stran a hnutí.⁶⁴⁶ Koncepti řádného členství převzaly do svého obsahu i stanovy z roku 2007, které ministerstvo vnitra vzalo na vědomí dne 10. 8. 2007, jakož i stanovy z roku 2010, potvrzené ministerstvem dne 1. 9. 2010.

Na rozdíl od prvních stanov obsahovaly stanovy z roku 2004 několik druhů členství. Kromě členství řádného, o němž se práce doposud zmiňovala, rozeznávaly stanovy též členství pozastavené, mimořádné, čestné a přidružené. Tím se otvíraly dveře Syndikátu i těm osobám, které by jinak podmínky členství řádného nenaplnily. Jelikož tato koncepce vícečetného členství byla převzata rovněž aktuálními stanovami spolku, bude se práce vymezení jednotlivých druhů členství věnovat až v následující podkapitole.

9.3.3 Aktuální stanovy účinné od roku 2014

Syndikát novinářů České republiky se jako dobrovolný profesní spolek novinářů do obchodního rejstříku vedeného Městským soudem v Praze po své transformaci ze sdružení, zakládaného dle předešlé právní úpravy, zapsal ke dni 1. 1. 2014. Do Sbírký listin obchodního rejstříku záhy na to založil své dosud platné a účinné stanovy, přijaté valnou hromadou spolku dne 18. 12. 2013. Ty nabyly účinnosti spolu se zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dne 1. 1. 2014.

Ke změně stanov spolek musel přistoupit, neboť zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, vyžadoval, aby každá právnická osoba, tedy i spolek, přizpůsobil do tří let ode dne nabytí účinnosti tohoto nového občanského zákoníku své stanovy a doručil je orgánu veřejné moci (soudu), který vede obchodní rejstřík. Syndikát novinářů České republiky se přitom na nutnost změny stanov mohl připravit a projednat je dopředu, jelikož zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, na území České republiky platil již od roku 2012, pouze

⁶⁴⁵ Stanovy Syndikátu novinářů ČR. *Mediažurnál*. 2000, roč. 7, č. 4, s. 2.

⁶⁴⁶ Archiv Syndikátu novinářů České republiky. Stanovy Syndikátu novinářů České republiky, resp. jejich změna vzata na vědomí Ministerstvem vnitra dne 19. 10. 2004, ustanovení čl. 4.2. a 4.4.

jeho účinnost byla, s ohledem na rozsáhlou změnu právní materie, odložena až na rok 2014.

Podmínky pro řádné členství se staly i v této novelizaci opět předmětem úprav. V porovnání se stanovami z roku 2010 je za novináře považován: „*ten, kdo shromažďuje, analyzuje a šíří informace jako profesionál v tištěných nebo elektronických médiích nebo v nich jako profesionál soustavně publikuje své názory anebo novinářské činnosti věnuje převážnou část své pracovní aktivity.*“⁶⁴⁷ Z požadavků kladených na novináře tak zcela vypadla časová podmínka výkonu žurnalistické praxe. Nahrazena však byla ustanovením, že řádným členem se uchazeč stane až po dvanácti měsících od podání své přihlášky ke členství, pakliže po celou dobu splňuje stanovami přijaté podmínky členství.⁶⁴⁸ Řádným členem se dle stanov směl stát i vysokoškolský pedagog, podílející se na vzdělávání a výchově novinářů, který publikuje ať již v médiích, odborných knihách či časopisech.⁶⁴⁹ Vymezení okruhu osob, které nemohou být za řádné členy přijaty, zůstalo prakticky nezměněno. Doplněno bylo pouze o osoby, které jsou členy volených orgánů právnické osoby, podnikající v mediální sféře, dále většinoví vlastníci hromadných sdělovacích prostředků, zaměstnavatelé novinářů a pracovníci tiskových oddělení.⁶⁵⁰

Kromě členství řádného rozeznávají stanovy doplňkově členství pozastavené, mimořádné, čestné či přidružené, stejně jako tomu bylo již u stanov z roku 2004.⁶⁵¹ O pozastavené členství může Syndikát novinářů České republiky požádat novinář, který by na přechodnou dobu přestal splňovat podmínky členství, ale je si vědom, že po odpadnutí těchto překážek bude ve výkonu žurnalistické profese pokračovat. Písemnou žádost o přiznání pozastaveného členství se může například osoba, která nastoupila na mateřskou, rodičovskou dovolenou, nebo která byla zvolena do orgánu právnické osoby, vyvíjející podnikatelskou činnost v oblasti médií, vyhnout jinak nastávajícímu zániku členství a znovuplacení zápisného. Pozastavení členství s sebou nese povinnost vrátit jak členský průkaz Syndikátu, tak Mezinárodní federace novinářů.⁶⁵²

Členství mimořádné je vyhrazeno pro ty novináře, kteří byli členy řádnými, avšak přestali splňovat členské podmínky, neboť se stali vlastníky hromadného sdělovacího prostředku či zaměstnavateli redaktorů. Mimořádný člen zůstává držitelem průkazu Syndikátu novinářů České republiky. Mezinárodní novinářský průkaz však musí spolku navrátit. Povinností mimořádných členů je platit, oproti členům řádným, zvýšený příspěvek. Z oprávnění řádných členů ztrácí mimořádný člen právo volit a být volen do

⁶⁴⁷ Archiv Syndikátu novinářů České republiky. Stanovy Syndikátu novinářů České republiky z roku 2014, změna stanov byla vzata ministerstvem vnitra na vědomí dne 31. 12. 2013 v řízení pod č.j. VSP/1-2017/90-R, ustanovení čl. 4 odst. V.

⁶⁴⁸ Tamtéž, ustanovení čl. 5, odst. I. písm. b).

⁶⁴⁹ Tamtéž, ustanovení čl. 5, odst. I. písm. c).

⁶⁵⁰ Tamtéž, ustanovení čl. 5, odst. I. písm. d).

⁶⁵¹ Znění dřívějších stanov (s výjimkou těch z roku 1990, které rozeznávalo jen členství řádné) se nepodařilo obstarat, tudíž nelze zhodnotit, či rozlišování na členství řádné, pozastavené, mimořádné, čestné a přidružené bylo užito již dříve v některé z předcházejících novelizací stanov.

⁶⁵² Archiv Syndikátu novinářů České republiky. Stanovy Syndikátu novinářů České republiky z roku 2014, změna stanov byla vzata ministerstvem vnitra na vědomí dne 31. 12. 2013 v řízení pod č.j. VSP/1-2017/90-R, ustanovení čl. 5, odst. III.

orgánů spolku.⁶⁵³ Zřídka viditelným je členství čestné, které spolek naprosto výjimečně uděluje obecně respektovaným profesionálům i z oborů mimo novinářství. Čestný člen je, stejně jako člen mimořádný, držitelem průkazu spolku a nevlastní mezinárodní novinářský průkaz. Neplatí však jakékoliv členské příspěvky.⁶⁵⁴

Výkon profese tiskového mluvčího spadá do výjimky neumožňující nabytí členství řádného. Aby i tiskoví mluvčí a další pracovníci tiskového oddělení, kteří nadále zůstávají žurnalisticky činní, mohli na činnosti spolku, jehož byli v minulosti řádnými členy, nadále participovat, bylo za tímto účelem do stanov vloženo ustanovení o členství přidruženém. Za členství se hradí mimořádný příspěvek, za nějž získávají přidružení členové právo na spolkovou legitimaci. Průkaz Mezinárodní federace novinářů těmto členům však vydáván není.⁶⁵⁵

Zánik členství nastává dobrovolným vystoupením ze spolku, dále přestane-li člen splňovat podmínky pro účast ve spolku stanovené, prodlením se splněním povinnosti uhradit členské příspěvky či smrtí novináře. Ze spolku může být novinář, jako již tradičně, vyloučen za jednání proti stanovám a zájmům organizace. Stejně může spolek postupovat, jestliže zjistí, že byl některý novinář trestním soudem státu pravomocně shledán vinným ze spáchání úmyslného trestného činu, nebo nedbalostního trestného činu, byl-li mu soudem za jeho spáchání uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. Vyloučení ze spolku hrozí dále těm, kteří by zneužili průkaz novináře či novinářskou profesi ve svůj osobní prospěch. O vyloučení ze spolku rozhoduje v prvním stupni řídicí výbor Syndikátu, o případném opravném prostředku pak rozhodčí komise.⁶⁵⁶

9.3.4 Obecně k vývoji členské základny spolku v čase jeho působení

V počátcích svého působení Syndikát novinářů České republiky zval do svých řad co nejvíce žurnalistů. Do poloviny dubna roku 1990 dle Informačního bulletinu rozeslal na osm tisíc přihlášek, které do svých poštovních schránek mohli obdržet jak členové bývalého Československého svazu novinářů, respektive Českého svazu novinářů, tak novináři, kteří členy této organizace, ať už z jakýchkoliv důvodů, být nemohli.⁶⁵⁷

Seznam řádných členů Syndikátu novinářů České republiky je dle spolkových stanov veden kanceláří Syndikátu neveřejně. Z veřejně dostupných zdrojů tak není zjistitelný ani aktuální počet členů Syndikátu, ani počet členů hlásících se k tomuto spolku v průběhu let minulých. Za účelem vypracování práce byla kancelář Syndikátu novinářů České republiky požádána o poskytnutí kompletních údajů o počtech členů Syndikátu od jeho založení až po současnost. Díky ochotě kanceláře, která žádosti vyhověla a pro

⁶⁵³ Archiv Syndikátu novinářů České republiky. Stanovy Syndikátu novinářů České republiky z roku 2014, změna stanov byla vzata ministerstvem vnitra na vědomí dne 31. 12. 2013 v řízení pod č.j. VSP/1-2017/90-R, ustanovení čl. 5, odst. IV.

⁶⁵⁴ Tamtéž, ustanovení čl. 5, odst. V.

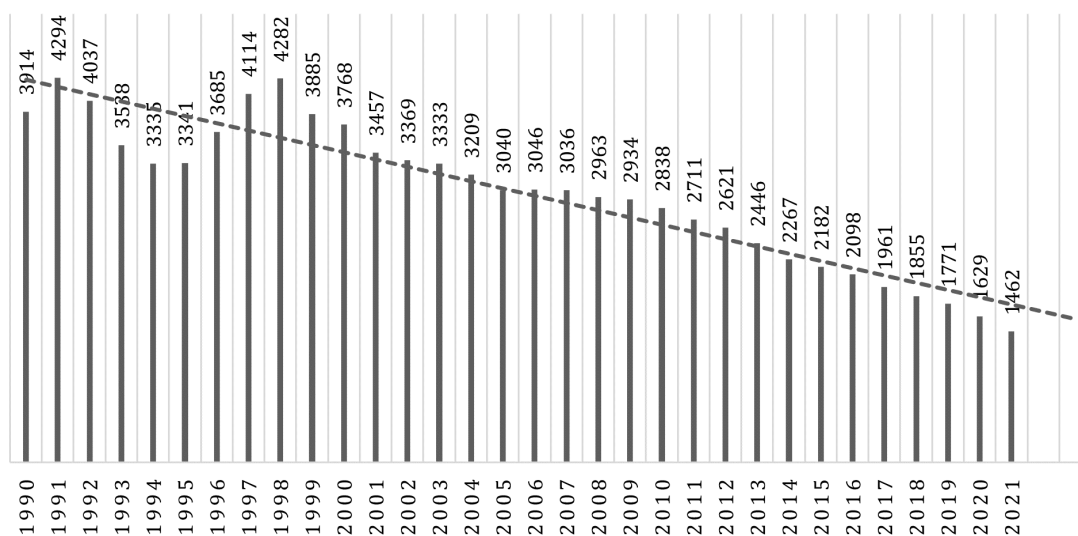
⁶⁵⁵ Tamtéž, ustanovení čl. 4 odst. VI.

⁶⁵⁶ Tamtéž, ustanovení čl. 6.

⁶⁵⁷ Archiv Syndikátu novinářů České republiky. *Informační bulletin Syndikátu novinářů České republiky*. 1990, roč. 1, č. 3, s. 4.

akademické účely požadované informace poskytl, je na jejich základě možné prezentovat celistvá data vypovídající o množství členstva spolku ve všech letech jeho působení.

Největší počet aktivních řádných členů, za něž jsou kanceláři Syndikátu považováni členové, kteří zaplatili členské příspěvky a vyzvedli si Syndikátem vystavený průkaz novináře, zaznamenalo sdružení Syndikátu bezprostředně rok po svém vzniku. Dle níže utvořeného grafu, obsahujícího data o počtu členů od založení Syndikátu až po současnost, a trendové křivky do něj vymodelované, je však od roku 1990 ve vývoji stavu členstva zřetelně viditelná sestupná tendence. Rovněž prognózová část této trendové křivky naznačuje stále přetrvávající úbytek členů.

Graf 5: Grafické znázornění vývoje počtu řádných členů Syndikátu novinářů České republiky v letech 1990–2021. Zdroj: vlastní tvorba. Statistické údaje byly poskytnuty kanceláří Syndikátu novinářů České republiky.

Viditelný úbytek počtu členstva je přitom dle názoru kanceláře Syndikátu novinářů České republiky důsledkem změny kritérií v přijímání žadatelů o členství. Zatímco dříve, dle vyjádření kanceláře Syndikátu, postačovalo spolku předložit ukázkou nějakého článku, který byl žadatelem otištěn, nynější kritéria pro vstup do spolku by měla vykazovat vyšší přísnost. Sledován je cíl profesionalizace spolku. Uvedené potvrzuje též Adam Černý, současný předseda Syndikátu, který v rozhovoru z roku 2019 uvedl, že spolek stojí především o to, aby do něj vstupovali novináři, kteří mají sami zájem na profesionálním a kvalitním výkonu žurnalistické profese.⁶⁵⁸

Snahu o profesionalizaci spolku potvrzuje též provedená analýza vývoje ustanovení stanov vážících se k otázkám přijímání členů. Dle stanov z roku 1990 postačovalo, aby se žadatel podílel v profesionální rovině na činnosti médií. Míra této účasti však nebyla jakkoliv regulována. Výklad stanov tudíž umožňoval to, co ostatně zmiňovala i sama kancelář Syndikátu, a tedy, že žadatelům pro přijetí do spolku postačovalo prokázat

⁶⁵⁸ BOHÁČ, Vojtěch. Syndikát bude takový, jaký si jej novináři udělají. *a2larm.cz* [online].

se jakýmkoliv, byť jednorázovým novinářským počinem (například účasti na sportovní události, o jejímž průběhu veřejnost informovali). Tento výklad byl do jisté míry korigován až novelizací stanov z roku 2000, které požadovaly, aby se kandidát na členství prokázal alespoň jedním rokem vykonané novinářské praxe, které věnoval rozhodující část svého pracovního času, nebo která mu přinášela rozhodující část příjmů. Nejvýznamnější zlom nastal však až s přijetím stanov z roku 2014, dle nichž žadatel o členství musel novinářské činnosti věnovat převážnou část své pracovní aktivity, a to nejen během období jednoho roku.

Členská komise Syndikátu novinářů České republiky v dnešní době odmítá zhruba 50 % členských přihlášek, a to s odůvodněním, že žadatel nenaplnil požadavky kladené Syndikátem na členství. Často jsou odmítány zvláště osoby, které jen nárazově publikují své názory v elektronických médiích či na sociálních sítích. Úbytek v množství členů vzhledem k těmto údajům nelze připisovat jen menšímu zájmu o členství v organizaci, byť i ten sehrává svou nezanedbatelnou roli. Podle vyjádření současného předsedy Syndikátu novinářů České republiky Adama Černého, z roku 2019 totiž: „*Najít aspoň jednoho z jeho členů mezi aktivními, zvláště mladšími novináři, rozhodně není lehký úkol. Když už některý novinář ví, že Syndikát existuje, většinou je to jen díky mezinárodní press kartě, kterou organizace jako součást Mezinárodní federace novinářů v České republice vydává. Většina novinářů proto nevidí důvod do zkostnatělé instituce, vykazující navenek jen minimální činnost, vstupovat.*“⁶⁵⁹

Motivace, vedoucí nejčastěji žurnalistu k účasti na Syndikátu novinářů, spočívající v získání mezinárodní novinářské karty, přitom není nikterak proměnná. Lze poukázat na slova předsedy Syndikátu novinářů České republiky, Miroslava Jelínka, z roku 2001: „*S otázkou, k čemu novinář potřebuje být členem Syndikátu, se setkáváme již od jeho založení. Absolutní většina členů si tuto „potřebu“ zjednodušila na členský průkaz. Ten jednak zosobňuje jejich novinářskou identitu, jednak členství v Syndikátu je jedinou možnou cestou ke získání mezinárodního novinářského průkazu.*“⁶⁶⁰ Ke změně situace nedošlo ani o tři roky později, o čemž nejlépe svědčí další, v podobném duchu laděné vyjádření Miroslava Jelínka: „*Vzhledem k současnému názoru renomovaných novinářů, kteří členství v Syndikátu považují za zbytečné, protože každý z nich má autoritu, kterou mu zajišťuje médium, jež ho zaměstnává, vstupují do něj převážně mladí novináři, kteří svou kariéru nastupují, a novináři z médií, jejichž vliv není tak velký, aby jim zajistil přístup k informacím. Přestože počet členů výrazně neklesá, jejich složení je trvale obdobné. Zájem o členství projeví z renomovaných médií často jen ti žurnalisté, kteří ze služebních důvodů potřebují mezinárodní novinářský průkaz.*“⁶⁶¹

⁶⁵⁹ BOHÁČ, Vojtěch. Syndikát bude takový, jaký si jej novináři udělají. *a2larm.cz* [online].

⁶⁶⁰ JELÍNEK, Miroslav. Valná hromada zdůraznila požadavek profesionality. *Mediažurnál. Zpravodaj syndikátu novinářů České republiky*. 2001, č. 6-7, s. 1.

⁶⁶¹ JELÍNEK, Miroslav. Syndikát slaví patnácté narozeniny. *Mediažurnál. Zpravodaj syndikátu novinářů České republiky*. 2004, roč. 8, č. 12, s. 2.

Přestože Syndikát novinářů České republiky je v moderní demokratické historii naší země prvním stavovským spolkem novinářů, nemající jiného konkurenta, pozice jednotné, autoritativně silné a vlivné stavovské organizace se mu dosáhnout nepodařilo a se zřetelem ke stále klesajícímu počtu členů ani do budoucna pravděpodobně dosáhnout nepodaří. Příčinou tohoto nezdaru může být fakt, že Syndikát novinářů České republiky vznikl v době divokých devadesátých let, kdy snahy o profesní sdružování byly vnímány spíše jako přežitek dob minulých, a přestože lze namítat, že právě v devadesátých letech se do jeho členských kruhů přidal nejvyšší počet novinářů, šlo prakticky jen o zlomek jejich celkového počtu. Zdá se, že okolnosti, které tak umožnily jeho vznik notnou mírou předurčily jeho osud, který spolek nedokázal zvrátit ani nastavením výhod, které členství v Syndikátu mohlo žurnalistům působícím pod jeho záštitou přinášet. Tyto totiž povětšinou stejně zdárně pro novináře obstarávaly jejich redakce a domovská média. Syndikát novinářů České republiky nikdy dostatečně aktivně a veřejně nevystupoval ani v novinových kauzách, rezonujících napříč celou společností, u nichž bylo zveřejnění reakce Syndikátu více než očekávané a žádoucí. Spolek jako by celé dění jen zpovzdálí sledoval a vyhýbal se svému vtažení do veřejných diskusí, v nichž by však měl jako první stát na straně českých žurnalistů a vyjadřovat jim svou podporu. Není tudíž divu, že čeští novináři v Syndikátu novinářů České republiky spatřují jen jakousi zkosnatělou instituci, která je pouhým stínem svých historických předchůdců.

Závěr

Předkládaná práce si kladla za cíl přiblížit čtenáři otázky členství a organizace ve vybraných, nejvýznamnějších novinářských organizacích v období od druhé poloviny 19. století do současnosti. K naplnění hlavního cíle práce bylo v jejím úvodu stanoveno několik dílčích výzkumných otázek, k jejichž zodpovězení je vyhrazena právě tato část. Dílčí výzkumné otázky byly rozděleny do dvou okruhů. První z nich cílil spíše na organizaci novinářských sdružení, osvětleno jím mělo být legislativní ukotvení spolků v rámci právního systému, vztah novinářských organizací ke státu, ale taktéž hlavní poslání, která novinářská uskupení do vínku dostala při svém založení. Druhý celek byl orientován spíše na parametry členské základny jednotlivých novinářských organizací.

Ad. 1. Legislativní ukotvení novinářských organizací v systému práva, jejich vztah ke státu a vymezení hlavního poslání, o jehož naplnění měla organizace usilovat:

V rámci dodržení zvolené chronologie se nejdříve zaměříme na zodpovězení výzkumných otázek dotýkajících se organizačních aspektů novinářských sdružení. V tomto bloku mělo být na samý začátek zhodnoceno, jakými způsoby byly novinářské organizace zakládány. Po provedeném historicko-právním rozboru dospěla práce k závěru, že v převážné většině případů byly žurnalistické organizace už od roku 1872 zakládány prostřednictvím dokumentů jejich vlastní interní normotvorby – stanovami. Na návrhu znění stanov se obvykle před vznikem samotné organizace usnesl přípravný výbor, který po zohlednění připomínek přijal jejich konečnou podobu, a tu předložil ke schválení či vzetí na vědomí příslušným státním orgánům.

Stanovy byly typickým právním instrumentem pro založení soukromé, dobrovolné organizace, která svým působením nemohla jakkoliv zasahovat do moci vyhrazené státu, ani si tuto jakkoliv osobovat. V dějinách novinářských spolků byla na novinářskou organizaci pouze jedenkrát, v letech 1947–1957, státem delegována část pravomocí spojených s výkonem veřejné, státní moci. Bylo tomu tak za doby působení Svazu českých novinářů a jeho nadřízené organizace Ústředního svazu československých novinářů jako veřejnoprávních korporací. Speciální postavení organizace, které můžeme přirovnat k dnešní podobě profesních komor, a širší pravomoci byly reflektovány i odlišným způsobem jejího založení. Svaz českých novinářů a Ústřední svaz československých novinářů nevznikl totiž podle stanov, nýbrž na základě zákona. Obdobně tomu bylo ještě u Svazu československých novinářů. Tento nicméně nebyl konstituován na podkladu právního předpisu síly zákona, ale na základě podzákonného nařízení ministerstva informací a osvěty.

Další z dílčích výzkumných otázek měla poskytnout čtenáři odpověď na to, zda novinářské organizace byly organizovány spíše na samosprávném způsobu řízení, nebo

zda byly napojeny na státní správu a jak tato mohla do jejich činnosti ze svého vrchnostenského postavení zasahovat. Jak již bylo uvedeno výše, spolky novinářů byly v drtivé většině případů soukromými institucemi, do jejichž profesní samosprávy mohl stát zasahovat pouze v případech stanovených zákonem. Okolnosti, opravňující stát k zásahu do spolkové činnosti, byly odvislé od společensko-politické situace. Obecně při ohrožení celistvosti státu a jeho zřízení byly stanoveny širěji, než v době jeho stability. Se státní správou byly žurnalistické spolky provázány výhradně za totality. Z novinářských organizací poprvé státní moc ovládala jednotný Národní svaz novinářů v letech 1942–1945, kdy se stal prodlouženou rukou německé okupační správy. Ta si prostřednictvím režimu úslužných aktivistických redaktorů, dosazených do funkcí demokraticky zvolených reprezentantů svazu, diktovala podmínky výkonu novinářské profese, chodu organizace, ale i celých tiskových poměrů. Druhým případem, kdy se novinářský svaz stal pouhou loutkou, tančící v rytmu diktovaném politickým režimem, byla totalitní léta 1948–1968 a 1972–1989. V nich svaz reprezentoval mocný bojový nástroj Komunistické strany Československa při budování socialismu a ideové výchově pracujícího lidu. V obou jmenovaných případech byl daný novinářský svaz plně řízen ideologicky motivovanými instrukcemi státního režimu, který ve snaze ovládat média participoval na jeho každodenním provozu. Intermezzo mezi léty 1968–1972 souvisí s dočasnou politickou liberalizací a událostmi Pražského jara. Ty novinářské organizaci na období čtyř let přinesly nebývale liberální a demokraticky vyznívající stanovky, u nichž je až s podivem, že byly vládou za doby normalizace schváleny.

O vztahu státu a novinářské organizace vypovídá rovněž rozdělení kompetencí, spojených s rozhodováním sporné agendy, vzešlé ze spolkové činnosti. Tento vztah se pokusila postihnout následující výzkumná otázka. V převážném procentu případů nebyly státní soudy do vnitřních sporů, spadajících do oblasti profesní samosprávy, oprávněny do roku 1942 zasahovat. K rozhodování byly stanovami povolány zvláštní orgány novinářských organizací, nesoucí označení smírčí či rozhodčí soud, případně byla pravomoc rozhodovat spory delegována na nejvyšší orgány sdružení. Novináři tedy spory řešili za zavřenými dveřmi, uvnitř své komunity. Smírčí či rozhodčí řízení bylo v obecné rovině upraveno stanovami. In concreto jej poté mohly upravovat zvláštní řády. Dvouinstanční řízení, opravňující novináře, stojícího před soudem či orgánem svazu, podat proti jeho rozhodnutí opravný prostředek, bylo spíše pravidlem. Méně se vyskytující variantou pak bylo řízení jednoinstanční, při němž již první vynesené rozhodnutí bylo rozsudkem konečným. Druhé z jmenovaných způsobů řízení se do roku 1942 aplikovalo pouze v případě Jednoty žurnalistů československých a jejich nástupnických organizací (1902–1939) a Syndikátu československých novinářů (1926–1939).

Po roce 1942, kdy Národní svaz novinářů ovládly pronacistické síly, nebyla již otázka řešení vnitřních sporů s ohledem na politické klima na pořadu dne. Za trvání veřejnoprávního Svazu českých novinářů (1947–1950) byly spory svěřeny k projednání disciplinární radě svazu. Neřešena tato otázka opět zůstává v letech 1951–1957 za Svazu československých novinářů, který tuto pravomoc svým disciplinárním radám již

nesvěřoval. Po zrušení disciplinárních rad bylo oprávnění řešit spolkové spory uloženo až mezi léty 1957–1963 smírčí komisi. Po roce 1963 však nebyla smírčí komise jako orgán svazu dle stanov vůbec zřizována a pravomoc rozhodovat vnitřní spory tak zůstala opět neřešena, a to až do roku 1977. V život ji tohoto roku uvedly až stanovy Československého svazu novinářů, jež zůstaly v platnosti až do pádu komunistického režimu. Dle nich eventuální sporné otázky uvnitř svazu měl rozhodovat sjezd Československého svazu novinářů a v období mezi jeho sjezdy, konajícími se jen jednou za pět let, poté ústřední výbor tohoto svazu.

S návratem demokracie je roku 1990 řešení vnitřních sporů svěřeno zpět do rukou smírčích soudů, tentokrát zřizovaných již Syndikátem novinářů České republiky. Od roku 2014 pak Syndikát novinářů České republiky pro řešení sporů zřizuje v souladu s novou právní úpravou speciální spolkový orgán – rozhodčí komisi. Rozhodnutí této komise jsou v okamžiku jeho doručení stranám sporu pravomocná. Stát se svou donucovací pravomocí účastní pouze na výkonu povinností rozhodnutím uložených, pokud by nedošlo k jejich dobrovolnému splnění. Rozhodnutí komise jsou napadnutelná jen za velmi omezených podmínek speciální žalobou, jejíž projednání nepřísluší spolku, ale státem zřizovaným civilním soudům.

Závěr práce měl čtenáři taktéž shrnout poznatky o hlavním poslání novinářských organizací a jeho vývoji v čase. V počátcích spolkových činností novinářů byly spolky koncipovány primárně jako dobročinné instituce, napomáhající novinářům, a pro případ jejich úmrtí taktéž jejich nezaopatřeným rodinám, překonat dopady tíživých sociálních událostí. Zhruba do roku 1929, kdy novinářské organizace postupně získávaly od státu status odborových organizací a byly začleněny do vznikajícího systému penzijního pojištění a podpory v nezaměstnanosti, nemohly do popředí svého zájmu stavět otázky stavovské. Důvod byl prostý, tehdejší systém sociálního zabezpečení, pokud bylo vůbec možné o nějakém hovořit, byl neúprosný a prakticky nedával spolům jinou možnost, než se o hmotnou pomoc svým členům postarat svépomocí. Za výjimku lze považovat pouze Syndikát denního tisku československého (1919–1926), který se veřejně prezentoval jako stavovská, profesní organizace. Přestože zbylým spolům sociální poměry nedovolovaly svou aktivitu zaměřit na oblast profesních zájmů novinářů, vždy menší či větší měrou dohlížely taktéž nad etickým výkonem žurnalistické profese a do předmětu jejich diskusí se vkrádaly taktéž otázky stavovského rázu.

Po roce 1929, jak již bylo výše uvedeno, se novinářské organizace stávají obzvláště organizacemi odborovými. Tento trend přetrval až do konce druhé světové války, kdy zanikl i Národní svaz novinářů. Přestože poválečná organizace Svazu českých novinářů, potažmo Ústřední svaz československých novinářů, o získání statusu odborové organizace taktéž usiloval, nikdy jej nezískal. Od 50. let 20. století bylo novinářské organizaci vládnoucí Komunistickou stranou Československa přiřknuto zcela nové poslání. Nejdříve byla pověřena vedením tisku, postupně převládlo však její ideově-výchovné zaměření, jež si s sebou nesla až do svého zániku. S obnovením demokratických pořádků po roce 1989 a ustanovení Syndikátu novinářů České republiky se poslání novinářské organizace opět situuje do profesní, stavovské roviny. Přestože se Syndikát

novinářů České republiky v 90. letech minulého století snažil změnou stanov docílit kombinace stavovského a odborového zaměření, byla tato přeměna učiněna v rozporu s právem a Syndikát byl státem později postaven před volbu, zda se vydá cestou organizace stavovské či odborové. Přednost byla jednohlasně dána profesní dráze, kterou razí Syndikát novinářů České republiky dodnes.

Ad. 2. Parametry členství v novinářských organizacích:

Při řešení první výzkumné otázky, náležející k druhému tematickému okruhu, měla práce dospět k poznání, jak vznikalo členství v novinářských organizacích. Zjednodušeně lze konstatovat, že v průběhu celých dějin novinářských spolků, trvajících sto padesát let, bylo členství základní (označované též jako členství řádné, skutečné či plnoprávné) kandidátům z řad novinářů udělováno v rámci přijímacího řízení, v němž se posuzovalo splnění veškerých požadovaných kritérií členství. V letech nesvobody byly vyjma klasických kritérií členství hodnoceny taktéž ideologické předpoklady uchazeče. Přijímací řízení bylo iniciováno výhradně z podnětu novináře, a to na základě podání členské přihlášky. Ukončeno bylo vynesemím rozhodnutí o přijetí, případně nepřijetí. Na přijetí do spolku neexistoval právní nárok.

Právní nárok na udělení členství byl naopak založen u členství mimořádného. Mimořádné členství bylo do stanov prvorepublikových novinářských organizací vkládáno na přelomu 20. a 30. let 20. století, kdy novinářské organizace, počínaje Syndikátem československých novinářů, postupně získávaly státem potvrzený status odborových organizací. Zisk tohoto statusu organizacím přinášel ze zákona povinnost umožnit členství i novinářům, kteří by se do ní hlásili pouze z důvodu své účasti na penzijním pojištění či podpoře v nezaměstnanosti. Organizace proto zavedly dualitu členství, při níž vedle členství základního (řádného, plnoprávného), utvořily novou kategorii členství mimořádného (neplnoprávného). Novináři, ucházející se pouze o druhé jmenované členství, do organizace vstupovali stejně jako členové řádní přes přijímací řízení, jen s tím rozdílem, že bylo méně formalizované, neboť v něm, s výjimkou trvání pracovního poměru k určité redakci, nebylo naplnění jiných kvalifikačních požadavků prokazováno.

Mimo přijímací řízení bylo členství prakticky udělováno jen u starších novinářských spolků v případě členství zakládajícího, přispívajícího či podporujícího. Aniž by museli projít přijímacím řízením, mohli toto členství získat po finančním vkladu ve prospěch spolkové pokladny významní donátoři nebo osobnosti, které se svou aktivitou zasloužily například o rozvoj novinářství. Přestože klasické přijímací řízení u těchto členů nebylo vedeno, příslušný orgán spolku si i v těchto případech musel vždy posoudit, zda došlo k naplnění podmínek toho či onoho typu členství.

Na požadavky, které musel uchazeč o členství pro vstup do novinářské organizace naplnit, a zda lze mezi nimi najít v historii jednotný průsečík, se soustředila další výzkumná otázka. Stejně jako v předešlých odstavcích, je ihned z kraje nezbytné připomenout, že v historii novinářských organizací se střetávaly různé druhy členství. Pro získání každého z nich přitom byly podmínky odlišné. V každé organizaci navíc nebyly

ani všechny druhy členství zastoupeny. Diverzifikace druhů členství byla tradiční spíše u starších novinářských spolků v 19. století. Později na přelomu 20. a 30. let 20. století novinářské organizace inklinovaly pod vlivem přijetí nové právní úpravy sociálního zabezpečení jen k rozlišování členství řádného a mimořádného. Modernější svazy, počínaje Svazem českých novinářů, poté razily koncepci jednotného členství. Ze stanov komunistických organizací byly odstraňovány jakékoliv nedůslednosti zmiňující se o řádném členství. Za doby trvání komunistické diktatury byla uniformita členství narušena jen v případě Ústředí novinářů Československé socialistické republiky v letech 1968–1972. V něm zvítězily snahy revolučně smýšlejících novinářů reorganizovat svaz v duchu prvorepublikových syndikátů. S tímto dočasným návratem k demokratickým kořenům stanovy začaly diferencovat mezi členstvím řádným a mimořádným. Návrat k vícečetnému členství se poté znovu objevuje až roku 2004 za Syndikátu novinářů České republiky.

U členů zakládajících, přispívajících či podporujících bylo k založení členství dostačující poskytnout jednorázový vklad ve prospěch spolkové pokladny, nebo do ní přispívat pravidelným menším obnosem. Na nominaci ke členství čestnému stačilo pak vykonat významný počin, a to nejen na poli žurnalistiky. Těžší podmínky byly stavěny před aspiranty o členství základní (označované též jako členství řádné, skutečné či plnoprávné). Seznámení se s těmito podmínkami členství je o to snazší, že v základu byly u každé novinářské organizace jednotné. Kromě toho, že kandidát na členství základní musel spolku uhradit zápisné a v průběhu svého členství platit příspěvky, musel doložit doklad o českém, případně československém občanství. Některé spolky členství nepodmiňovaly svazkem novináře se státem, ale spokojily se s tím, že uchazeč novinářskou činnost vykonával na územní působnosti spolku, k němuž se hlásil. Práci, která postupem času nesměla mít charakter pouze pomocného redakčního řemesla, musel uchazeč konat v hlavním pracovním poměru pro redakci hromadného sdělovacího prostředku, jehož charakteristika odpovídala požadavkům stanov daného spolku (zpravidla u tiskovin byla posuzována periodicitou či tematické zaměřením).

U některých novinářských organizací byl rozhodující podmínkou přijetí taktéž věk redaktora. V počátcích spolkového života novinářů, kdy spolky redaktorům namísto nečinného státu poskytovaly sociální podpory v nepříznivých životních situacích, bylo toto věkové rozmezí limitováno jak spodní, tak horní věkovou hranicí. Později byla váha přikládána jen hranici spodní. Novinářské organizace od novinářů dále obvykle vyžadovaly osvědčení o vykonání určité praxe v procesu tvorby a zpracování mediálních sdělení. Požadovaná délka praxe se pohybovala od několika měsíců až do pěti let. Rozdílně přistupovaly novinářské organizace k přijímání novinářů volných. Pokud k jejich účasti na spolku vůbec svolily, museli volní novináři spolku povětšinou prokázat, že dříve redaktorskou činnost vykonávali řádně v pracovním poměru. Nejvíce benevolentně k přijímání žurnalistů volných přistupoval Syndikát československých novinářů, kterému postačovalo, aby se dotýčný žurnalista živil výtěžkem z redaktorské práce.

Uvedený souhrn podmínek pro nabytí členství základního byl platný jak v období demokracie, tak totality. U Národního svazu novinářů, po jeho ovládnutí nacisty, museli

novináři navíc doložit doklad o árijském původu a složit jazykovou zkoušku z německého jazyka. V době nadvlády komunismu pak byla v letech 1951–1957 zavedena povinná kvalifikační redaktorská zkouška, od níž bylo se zrušením povinného členství upuštěno. Oba totalitní režimy po novinářích požadovaly loajalitu a odhodlání psát v souladu s jejich zájmy a zastávanou ideologií. S pádem železné opony a komunismu prostupuje podmínky členství v novinářské organizaci nebyvalá liberalizace. Od roku 1990 se totiž členem novinářské organizace mohla stát osoba, podílející se na činnosti hromadných sdělovacích prostředků, a to aniž by v nich byla alespoň dříve (jako v případě novinářů volných) zaměstnána. Požadována nebyla ani jakákoliv předcházející praxe v novinářství. K minulostí osvědčeným podmínkám členství se současná novinářská organizace postupně navrácí při snaze o svou profesionalizaci už od roku 2000.

Zánik členství byl u novinářských organizací spojován s určitými, v čase pouze mírně modifikovanými, důvody. Za doby trvání členství dobrovolného, ale i povinného (období let 1942–1945 a 1950–1957), se jeho zánik pojil s prohlášením člena, z něž byla patrná jednoznačná vůle nebýt na dalších spolkových aktivitách organizace účasten. Novinářům, kteří tímto způsobem opustili novinářskou organizaci v letech povinného členství, však pod heslem kdo nejde s námi, jde proti nám, nebyl další výkon profese novináře (bez opětovného nabytí členství) umožněn. Kromě prvně uvedeného důvodu existovala dále skupina způsobů, jimiž mohlo být novináři členství v organizaci ukončeno autoritativně i bez nutnosti opatření jeho souhlasu. Způsoby, o nichž hovoříme, se řadily spíše k sankčním nástrojům, jimiž mohla novinářská organizace obecně ztrestat neplnění členských povinností, nečestné jednání proti kodexu etických zásad výkonu profese, spáchání trestného činu či poškozování zájmů svazu. Ztráta novinářského povolání implikovala povětšinou i zánik členství ve spolku. V závislosti na společenském klimatu a od něho se odvíjející benevolence spolku byla novinářům před vyloučením pro ztrátu zaměstnání poskytována ochranná doba, jíž měl být novináři poskytnut časový prostor k nalezení nového pracovního poměru. Délka lhůty byla předmětem častých změn. Obvykle byla stanovena v délce jednoho roku, výjimkou však nebyly výkyvy oběma směry. Nejkratší lhůta činila tři měsíce, nejdelší naopak dva roky. Jelikož členství v organizaci bylo koncipováno jako nepřenositelné, tedy vázané na konkrétní osobu, zanikalo rovněž smrtí člena. Na tom nic neměnila ani skutečnost, že mnohé stanovy tento způsob zániku členství opomíjely do svých ustanovení zařadit.

Tématem zkoumání práce byla rovněž problematika povinného členství a otázka, zda členství ve spolku představovalo nezbytný předpoklad pro výkon redaktorské profese. Jelikož jsou tyto dvě, v úvodu samostatně formulované výzkumné otázky, vzájemně provázány, dovolí si práce jejich zodpovězení provést holisticky v rámci jediného celku. Povinné členství v novinářské organizaci bylo dle dochovaných pramenů doménou Národního svazu novinářů v letech 1942–1945, Svazu českých novinářů v období 1947–1950 a konečně Svazu československých novinářů v horizontu let 1950–1957. Pokaždé tak bylo o povinném členství rozhodnuto v době totality. Na povinné členství byla v uvedených letech navázána rovněž možnost legálního výkonu novinářské profese. Žurnalistům, nedisponujícím členskou legitimací svazu, tak byl přístup k médiím

a publikování jakýchkoliv zpráv, jimiž by mohli případně nežádoucím způsobem ovlivňovat veřejnost, zcela zamezen. Povinné členství tudíž patřilo k mocným nástrojům, jimiž nacistický či komunistický režim dohlížel nad činností hromadných sdělovacích prostředků a novinářů jejich jménem vystupujících. Vyloučení ze svazu a v závislosti na tom i z pracovního poměru postihovalo ty novináře, kteří nevystupovali požadovaným konformním způsobem.

Dobová úroveň institucionalizace novinářské profese se poté dostala do hledáčku čtvrté dílčí výzkumné otázky. Z práce vyplývá, že míra institucionalizace pojetí profese novináře byla u novinářských organizací až do roku 1990 na poměrně vysoké úrovni. Spolky svými stanovami jasně definovaly, při splnění jakých kritérií je osoba z profesního hlediska vnímána jako součást profesní komunity žurnalistů. Podmínky přitom byly poměrně striktně stanoveny. Novinářské organizace jejich nastavením usilovaly, pomineme-li léta totality, v nichž bylo sdružování novinářů motivováno jinými záměry, o to, aby jejich členskou základnu tvořily osoby, které žurnalistiku vykonávají profesionálně a soustavně jako své hlavní výdělečné zaměstnání. Se vstupem Syndikátu novinářů České republiky na spolkovou scénu se tento proces organizace novinářů poněkud rozpadl. Vypukla euforie z uvolnění společenských poměrů a široká volnost zavládla též ve stanovování podmínek nutných pro získání členství. Novinářskou legitimaci mohl obdržet prakticky každý, kdo o žurnalistickou činnost byť jen zavadil. Slabší institucionalizace novinářské profese s sebou přinesla jako průvodní jev deprofesionalizaci členské základny, o jejíž zastavení spolek usiluje už přes dvacet let.

Poslední výzkumná otázka se zaměřila na výhody a povinnosti novinářů účastnících se spolkového života. Základní členství obecně přinášelo novináři řadu výhod, které byly však vyváženy odpovědností a závazky vůči spolku. Na počátku spolkových činností, kdy novinářské organizace byly budovány na dobročinné bázi a kolegiální solidaritě, se práva a povinnosti členů výrazně dotýkaly financí. Výměnou za placení nemalých členských příspěvků měl spolek poskytovat redaktorům garanci sociálního zabezpečení ve stáří, nemoci či v případě nezaviněné ztráty zaměstnání.

S postupným rozšiřováním stavovských aktivit spolků práva členů narůstala a nespočívala nadále pouze ve finančních nárocích vůči spolku. Členství v organizaci novináře opravňovalo využívat spolkový majetek (knihovny, čítárny, studovny), účastnit se vzdělávacích kurzů, požadovat od spolku sjednání výhodnějšího pojištění, poskytnutí právní ochrany či veřejné zastání v určité kauze. Důležitým oprávněním, souvisejícím s participací na spolkovém životě a možností ovlivnit jeho podobu, bylo taktéž právo účastnit se schůzí nejvyšších orgánů spolku, volit na nich funkcionáře spolku, nebo se jím nechat zvolit. V době nacistického diktátu od roku 1942 představovalo pro novináře členství ve svazu právo legálního výkonu redaktorské profese a ochranu před totálním nasazením. Po druhé světové válce přinášelo členství právo na přednostní distribuci z přidělového systému. Novinářské organizace zajišťovaly svým členům taktéž výhodnější přepravné, které však spolu s dalšími materiálními výhodami novinářů zrušil jako buržoazní přežitky v roce 1957 Svaz československých novinářů. V letech 1947–1957 byla členská legitimace opět cenným artiklem, neboť přinášela svému držiteli

možnost výkonu žurnalistické profese. Za éry novinářské organizace, situované do područí komunistické strany, se o právech členů hovořit příliš nedalo. Stanovy samy zmiňovaly v podstatě jen právo účastnit se sjezdů, členských schůzí a ideově-výchovných seminářů. Ve skutečnosti se však jednalo o další členské povinnosti, zařazené do listu členských práv, jen aby tento nezel prázdnotou.

Úměrně s nárůstem množství členských práv se zvyšoval taktéž počet členských povinností. Členové novinářských organizací, založených na demokratickém způsobu řízení, museli při rozšíření jejich stavovského působení dbát na čestný a mravný výkon profese, nesměli zavdat komukoliv příčinu k poškozování dobrého jména novinářské obce, měli pěstovat stavovskou solidaritu, podporovat úsilí spolku, dodržovat jeho stanovy a usnesení přijatá spolkovými orgány. V prvorepublikových novinářských organizacích museli novináři též přijmout veškeré úřady, do nichž byli svým spolkem vysláni. Po roce 1942 bylo hlavní povinností novinářů, sdružených v Národním svazu novinářů, sloužit zájmům třetí říše. Zájmům státu měli povinnost sloužit též socialističtí novináři, kteří měli bojovat proti jakýmkoliv známkám fašismu, ohrožujícím budování socialistických pořádků.

Uzavřeme-li část závěru, která měla zodpovědět v úvodu vytyčené výzkumné otázky a oklikou se vrátíme na začátek práce, k jejímu úvodnímu mottu, sepsanému před téměř jedním a půl stoletím zřejmě Janem Nerudou, nelze jinak, než jeho poselství plně potvrdit a zamyslet se nad jeho aktuálností. Žurnalistika svým způsobem opět stojí na prahu nelehké doby. Mediální prostor se zásluhou nových komunikačních technologií otevřel nejen profesionálním novinářům, ale taktéž laikům, nedbajícím zásad objektivit, nepředpojatosti a vyváženosti zpravodajství. Šíření dezinformací je snazší, než kdy dříve. Lživé informace se staly zbraní dezinformační války. To vše zapříčinilo, že česká žurnalistika čelí nepopíratelné krizi důvěry, při jejíž řešení je více než kdy jindy potřebná semknutost a spolupráce profesionální novinářské obce pro udržení kvalitních žurnalistických obsahů. Neméně důležité je i zvyšování mediální gramotnosti publika. Alespoň v úsilí o udržení kvalitní, svobodné a nezávislé žurnalistiky, ztělesňující jeden z nosných pilířů liberální demokracie, by měla být novinářům nápomocna jejich současná organizace, která je však svou autoritou, ale i členskou základnou, slabší než kdy dříve.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

1. BARTOŠ, Josef. *Úvod do metodiky a techniky historické práce*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1992. 57 s.
2. BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. 448 s.
3. BEDNAŘÍK, Petr. Český tisk v letech 1945–1948, in KONČELÍK, Jakub a kolektiv: *Rozvoj české společnosti v Evropské unii*, 2004. 433 s.
4. BLODIGOVÁ, Alexandra a Jaroslav BUBENÍK. *Archiv Syndikátu novinářů (1872–1990). Inventář*. Praha: Národní archiv, 2008. 122 s.
5. BLODIGOVÁ, Alexandra. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, 12. listopad–15. prosinec 2002*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002. s. 99.
6. CEBE, Jan. *Novinářská organizace v letech 1945-1948. Disertační práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd*, 2012, 229 s.
7. CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. 267 s.
8. ČERNÝ, Václav: *Křik koruny české. Paměti II. (1938-1945)*. Brno: Atlantis, 1992. 438 s.
9. DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963. 552 s.
10. DVOŘÁK, Tomáš, FASORA, Lukáš, CHOCHOLÁČ, Bronislav, MALÝ, Tomáš, NEČASOVÁ, Denisa, STOKLÁSKOVÁ Zdeňka a Martin WIHODA. *Úvod do studia dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 164 s.
11. GEBHART, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2010. 148 s.
12. HROCH, Miroslav a kolektiv. *Úvod do studia dějepisu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 304 s.
13. HUDEC, Vladimír. *30 let socialistické žurnalistiky: k vývoji žurnalistiky od osvobození země Sovětskou armádou*. Praha: Novinář, 1975. 68 s.
14. HUDEC, Vladimír a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha: Novinář, 1987. 190 s.
15. KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. 310 s.
16. KUNTA, Adolf. *Dvacet pět let Jednoty československých novinářů*. Praha: Jednota československých novinářů, 1927. 26 s.
17. LAŠTOVKA, Marek. *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*. Praha: Scriptorium, 1998, s. 16. 742 s.
18. MALEČEK, Stanislav. *Byli jsme při tom: Čeští novináři a publicisté vzpomínají na události let 1968-1969, doby, kterou celý svět znal jako Pražské jaro*. Praha: Klub novinářů Pražského jara, 1993. 127 s.

19. NOLČ, Marcel. *Rukověť novináře*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1979. 212 s.
20. OSVALD, Václav. *Noviny včera a zítra*. Praha: Práce, 1946. 126 s.
21. SEKERA, Martin. Počátky a rozvoj moderní české žurnalistiky. Vybrané problémy. *Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta*, Praha, 2000.
22. TESAŘOVÁ, Zina: Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů – první české stavovské organizace novinářů. *Disertační práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd*, Praha, 2003.
23. TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. 548 s.
24. VACULÍK, Jaroslav. *Úvod do studia dějepisu a historický proseminář*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 119 s.
25. VEJVARA, Josef. *Historie spolku českých žurnalistů v Praze 1877–1927*. Praha, 1927. 128 s.
26. VESELÁ, Renata. *Spolkový zákon v praxi některých brněnských fakultních spolků (1919-1952)*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 126 s.

Periodika

27. CEBE, Jan. Účast novinářského svazu na vytváření poválečné mediální legislativy. *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – literární historie*. 2011, č. 3-4. 37-33 s.
28. *Československý novinář. Časopis Svazu československých novinářů*. Praha: Svaz československých novinářů. 1949, 1957, 1959, 1963.
29. *Duch novin. Studium novin: péče o novinářství: umění čísti noviny: časopis pro studium novin*. Praha: G. Butter. 1928.
30. *Informační bulletin Syndikátu novinářů České republiky*. Praha: Syndikát novinářů České republiky. 1990.
31. KÖPPLOVÁ, Barbara a JIRÁK, Jan. Počátky spolkového života českých novinářů. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum. 2008, roč. 53, č. 1-4. 27-33 s.
32. *Lidová demokracie*. Praha: Nakladatelství Lidová demokracie. 1989.
33. MALEC, Karel. Archiv Syndikátu novinářů. *Paginae historiae*. Sborník Státního ústředního archivu v Praze. 2001, č. 9. 113-131 s.
34. *Mediažurnál. Zpravodaj Syndikátu novinářů České republiky*. Praha: Syndikát novinářů České republiky. 2000, 2001, 2003, 2004
35. *Mladá fronta*. Praha: Mladá fronta. 1989, 1990.
36. *Novinář. Měsíčník Svazu československých novinářů*. Praha: Svaz československých novinářů. 1967, 1968, 1989.
37. ORSÁG, Petr a KONČELÍK, Jakub. Počátek normalizace jako čas kolísání identity píšícího novináře – konformita, samizdat nebo exil?. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 2010. roč. 55, č. 3-4. 37-41 s.
38. *Práce. Český deník v českých rukou*. Praha: Deník Práce. 1989.

39. *Svobodné slovo. List Československé strany socialistické.* Praha: Československá strana socialistická. 1989.
40. ŠIK, Hynek. K 100. výročí založení naší první novinářské organizace. *Sešity novináře.* 1977, roč. 11, č. 4. 39-80 s.
41. *Ročenka Československé republiky z roku 1924.* 1924, roč. 3, č. 1. 448 s.
42. *Rudé právo. Ústřední orgán Komunistické strany Československa.* Praha: Komunistická strana Československa. 1989.
43. TELEEC, Ivo. Cesta spolkového práva. *Paginae historiae.* Praha: Národní archiv. 2017, roč. 25, č. 2. 31-48 s.
44. *Tisk a novináři. Věstník československých novinářů, orgán Syndikátu československých novinářů.* Praha: Syndikát československých novinářů. 1937, 1939.
45. *Tisk a politika.* Praha: Syndikát československých novinářů. 1936.
46. *Věstník československých novinářů.* Praha: Syndikát československých novinářů. 1927, 1928, 1929, 1931.
47. *Věstník Ústředního svazu československých novinářů.* Praha: Ústřední svaz československých novinářů. 1947, 1948, 1949.

Archivní fondy

48. Archiv Syndikátu novinářů České republiky, Praha.
49. Archiv bezpečnostních složek, Praha.
50. Národní archiv v Praze, fond Syndikátu novinářů.
51. Národní archiv v Praze, fond Národního soudu.

Právní normy

52. Dekret prezidenta republiky č. 81/1945 Sb., o některých opatřeních v oboru spolkovém.
53. Ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 Sb., o obnovení právního pořádku.
54. Ústavní zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.
55. Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky.
56. Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.
57. Vládní nařízení č. 9/1939 Sb., o některých opatřeních, týkajících se spolků a výdělkových a hospodářských společenstev a útvarů obdobných.
58. Vládní nařízení č. 13/1939 Sb. II., jímž se mění a doplňuje zákon ze dne 15. 11. 1867 č. 134 ř. z., o právě spolčovacím, stanoví tresty za neoprávněné sdružování.
59. Vládní nařízení č. 97/1939 Sb., jímž se mění zákon č. 134/1837 ř.z., o právě spolčovacím a činí některá opatření týkající se spolků.
60. Vládní nařízení č. 136/1940 Sb., o právním postavení Židů ve veřejném životě.
61. Vládní nařízení č. 305/1948 Sb., o některých přesunech ve veřejné správě.
62. Vyhláška ministerstva vnitra č. 320/1951 Ú. l., o dobrovolných organizacích a shromážděních.

63. Zákon č. 134/1867 ř. z., o právé spolčovacím.
64. Zákon č. 300/1920 Sb., o mimořádných opatřeních.
65. Zákon č. 267/1921 Sb., o státním příspěvku k podpoře nezaměstnanosti.
66. Zákon č. 309/1921 Sb., proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních.
67. Zákon č. 26/1929 Sb., o penzijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách.
68. Zákon č. 101/1947 Sb., o postavení redaktorů a o Svazech novinářů.
69. Zákon č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů.
70. Zákon č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních.
71. Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.
72. Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.
73. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

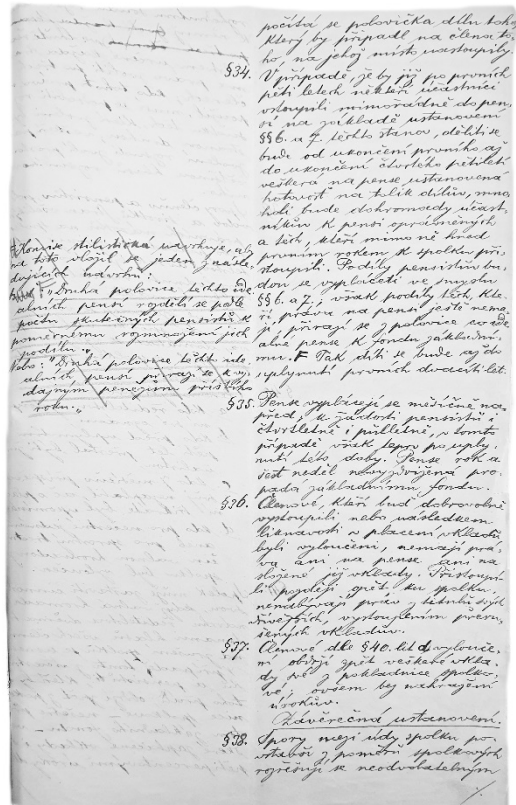
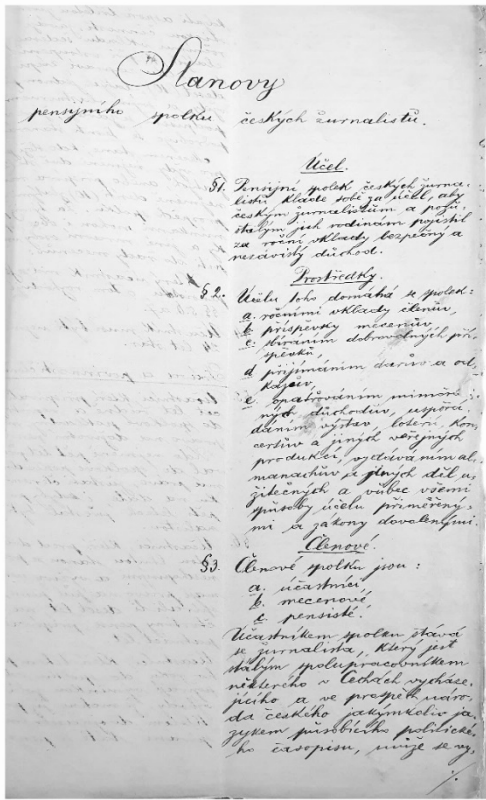
Elektronické zdroje

74. BOHÁČ, Vojtěch. Syndikát bude takový, jaký si jej novináři udělají. *a2larm.cz* [online]. 2022 [cit. 2022-04-28]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2019/02/syndikat-bude-jaky-novinari-udelaji/>.

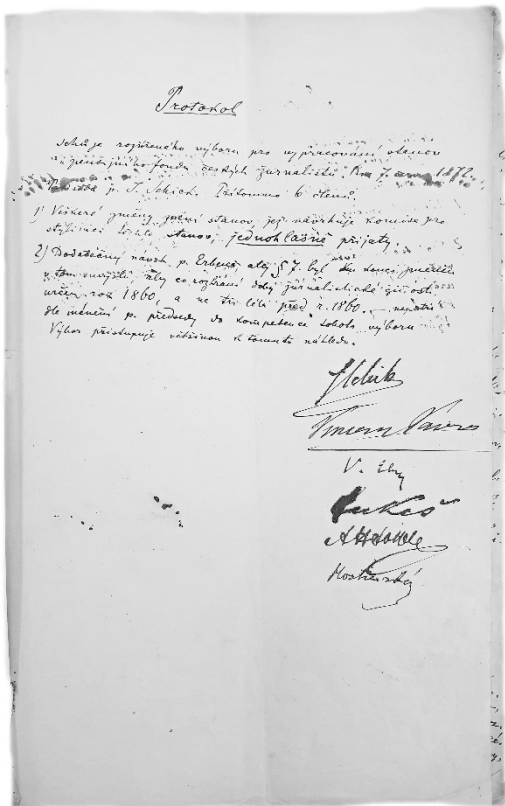
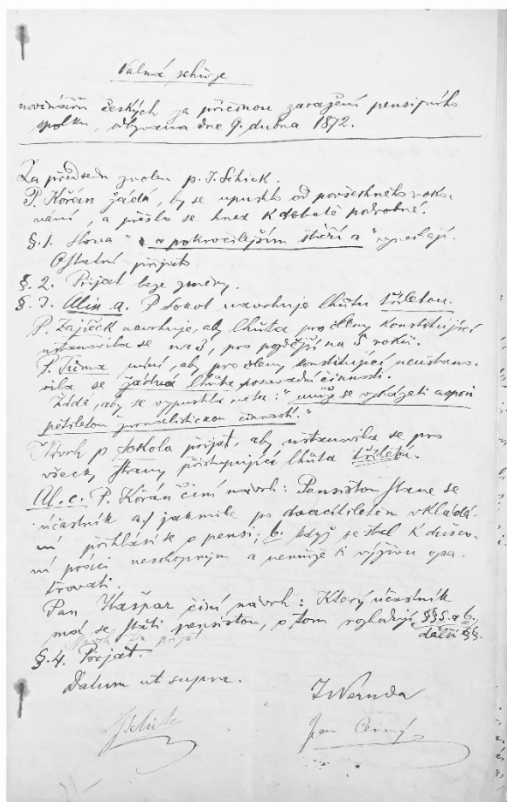
Obrazová příloha

- **Obrázek 1:** *Návrh stanov Penzijního spolku českých žurnalistů z roku 1872.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 1.
- **Obrázek 2:** *Návrh stanov penzijního spolku českých žurnalistů z roku 1872.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 1.
- **Obrázek 3:** *Zápis z první valné schůze Penzijního spolku českých žurnalistů, konané dne 9. 4. 1872.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 1.
- **Obrázek 4:** *Zápis ze schůze rozšířeného výboru Penzijního spolku českých žurnalistů pro vypracování stanov, ze dne 7. 6. 1872.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 1.
- **Obrázek 5:** *Pozvánka na předběžnou poradou k založení Spolku českých žurnalistů ze dne 28. 9. 1877, podepsaná Janem Nerudou.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 1.
- **Obrázek 6:** *Pozvánka na předběžnou poradou k založení Spolku českých žurnalistů ze dne 28. 9. 1877, podepsaná Janem Nerudou.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 1.
- **Obrázek 7:** *Původní stanovy Spolku českých žurnalistů z roku 1877.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 1.
- **Obrázek 8:** *Původní stanovy Spolku českých žurnalistů z roku 1877.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 1.
- **Obrázek 9:** *Stanovy Spolku českých žurnalistů z roku 1882 (první novelizace stanov z roku 1877).* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 1.
- **Obrázek 10:** *Stanovy Spolku českých žurnalistů z roku 1882 (první novelizace stanov z roku 1877).* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 1.
- **Obrázek 11:** *Protokol ze schůze komitétu k předložení stanov Spolku českých žurnalistů, konané dne 3. 10. 1877.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 1.
- **Obrázek 12:** *Dopis Jana Nerudy vyzývající novináře ke vstupu do Spolku českých žurnalistů z roku 1878.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 1.
- **Obrázek 13:** *Stanovy Jednoty československých novinářů z roku 1920.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 9.
- **Obrázek 14:** *Stanovy Syndikátu denního tisku československého z roku 1919.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 51.
- **Obrázek 15:** *Stanovy Syndikátu československých novinářů z roku 1926.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 53.
- **Obrázek 16:** *Členská přihláška Klementa Gottwalda do Syndikátu československých novinářů ze dne 12. 12. 1932.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 50.
- **Obrázek 17:** *Rozhodnutí ministerstva vnitra o vzetí na vědomí změny stanov, na nichž se valná hromada Syndikátu československých novinářů usnesla dne 31. 3. 1929, č. j. 332/29 ze dne 16. 4. 1929.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 54.
- **Obrázek 18:** *Stanovy Národního svazu novinářů, schválené Zemským úřadem v Praze výnosem č. 3717 z 1939 odd. 19. ze dne 24. 4. 1939.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 106.
- **Obrázek 19:** *Členská přihláška JUDr. Antonína Prokúpků do Národního svazu novinářů ze dne 19. 12. 1939.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 113.

- **Obrázek 20:** *Prohlášení o árijském původu olomouckého redaktora Hynka Růžičky a jeho manželky, vyžadované Národním svazem novinářů, učiněné dne 1. 6. 1942.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 114.
- **Obrázek 21:** *Rozhodnutí Ministerstva vnitra Československé socialistické republiky č.j. NV-III/3-2723/68 ze dne 28. 12. 1968, kterým schválilo změnu organizačního řádu, stanov Svazu československých novinářů, včetně názvu organizace na Ústředí novinářů Československé socialistické republiky.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 556.
- **Obrázek 22:** *Rozhodnutí Federálního ministerstva vnitra č.j. SV-1968/P-72 ze dne 10. 1. 1973, kterým schválilo nové stanovy Československého svazu novinářů, které nahradily dosavadní stanovy Ústředí novinářů Československé socialistické republiky.* Zdroj: NA, fond ASYN, k. 200.
- **Obrázek 23:** *Návrh stanov Syndikátu novinářů České republiky, přijatých roku 1990.* NA, fond ASYN, k. 607.
- **Obrázek 24:** *Stanovy Syndikátu novinářů České republiky, schválené ministerstvem vnitra rozhodnutím ze dne 11. 1. 1990.* NA, fond ASYN, k. 607.

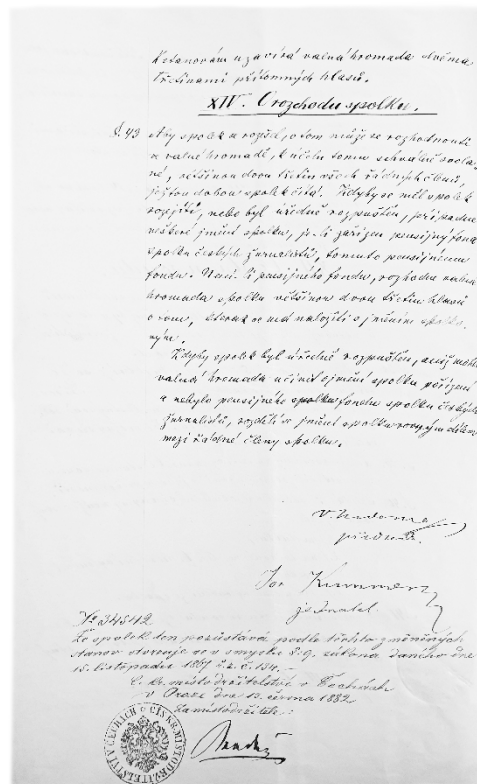
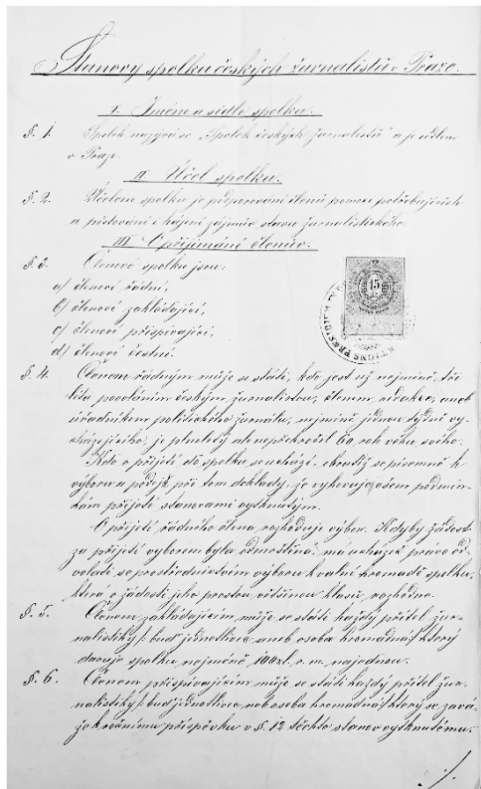

Obrázek 1 a 2: Návrh stanov Penzijního spolku českých žurnalistů z roku 1872

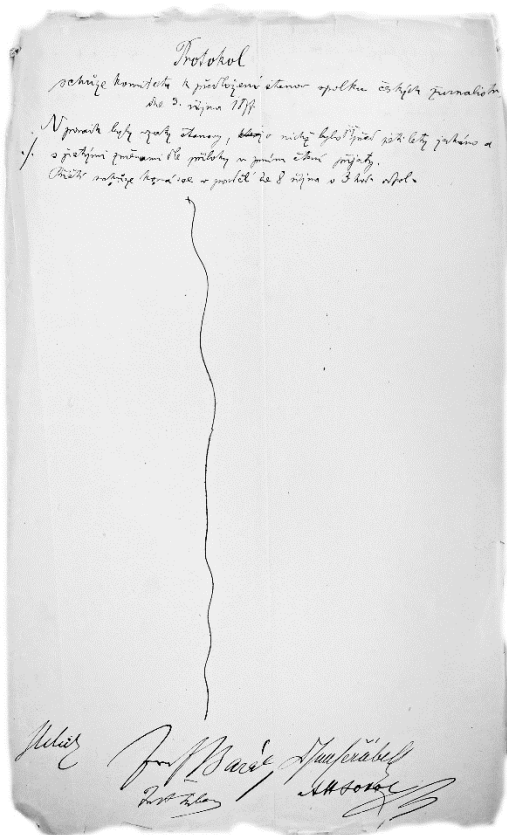

Obrázek 3: Zápis z první valné schůze Penzijního spolku českých žurnalistů, konané dne 9. 4. 1872

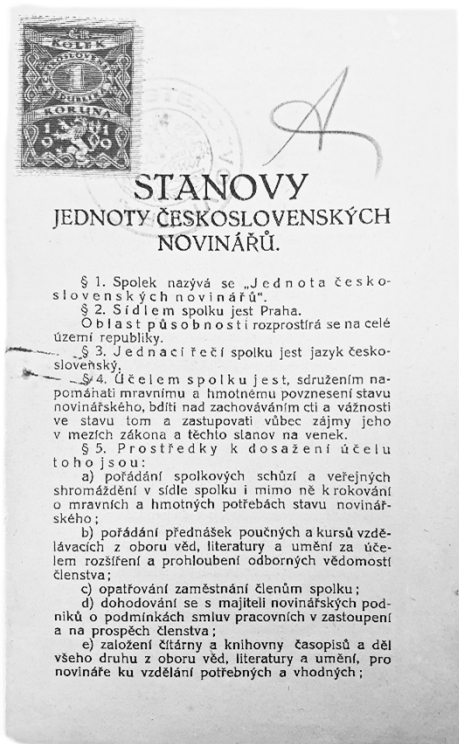
Obrázek 4: Zápis ze schůze rozšířeného výboru Penzijního spolku českých žurnalistů pro vypracování stanov, ze dne 7. 6. 1872

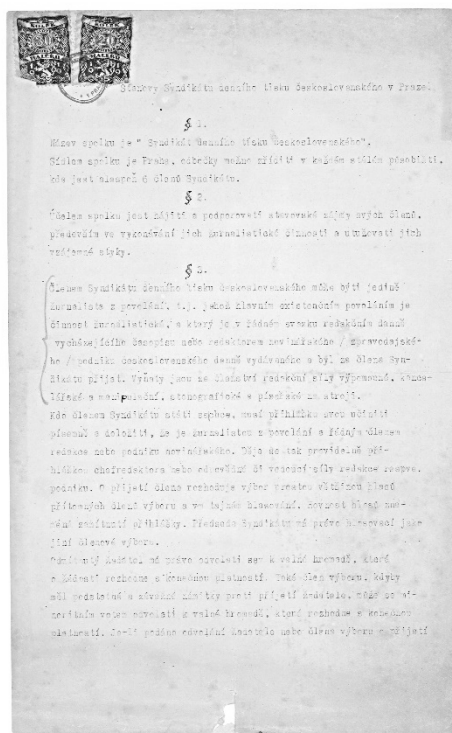
Obrázek 9 a 10: První novelizace stanov Spolku českých žurnalistů z roku 1882 (první a poslední strana)

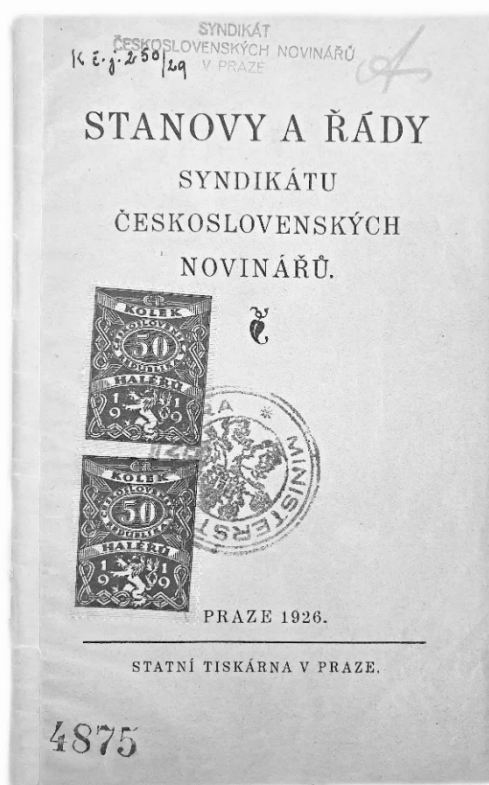
Obrázek 11: Protokol ze schůze komitétu k předložení stanov Spolku českých žurnalistů, konané dne 3. 10. 1877

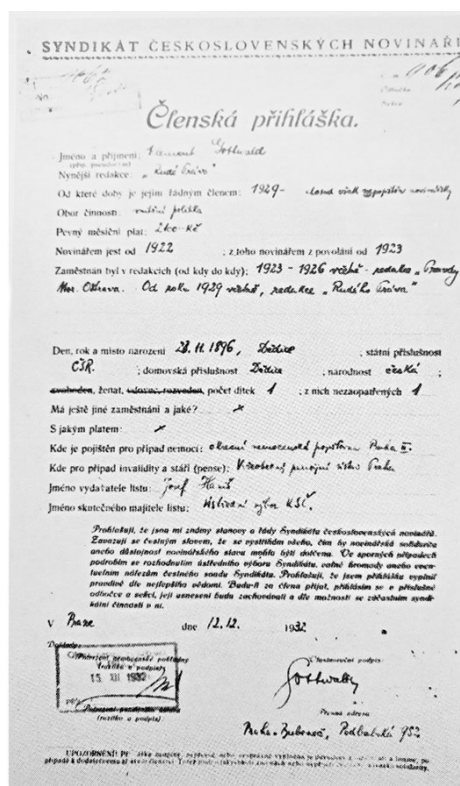
Obrázek 13: Stanovy Jednoty československých novinářů z roku 1920

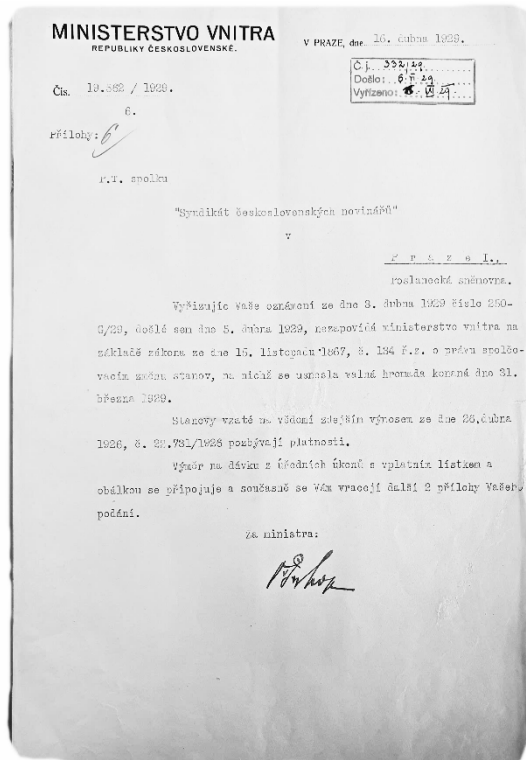
Obrázek 14: Stanovy Syndikátu denního tisku československého z roku 1919

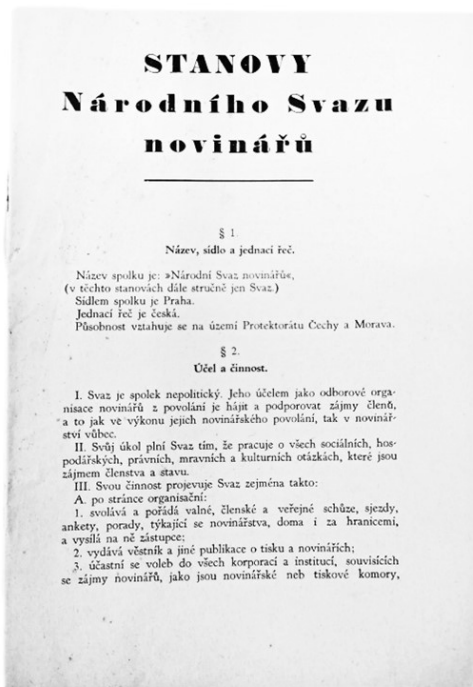
Obrázek 15: Stanovy Syndikátu československých novinářů z roku 1926

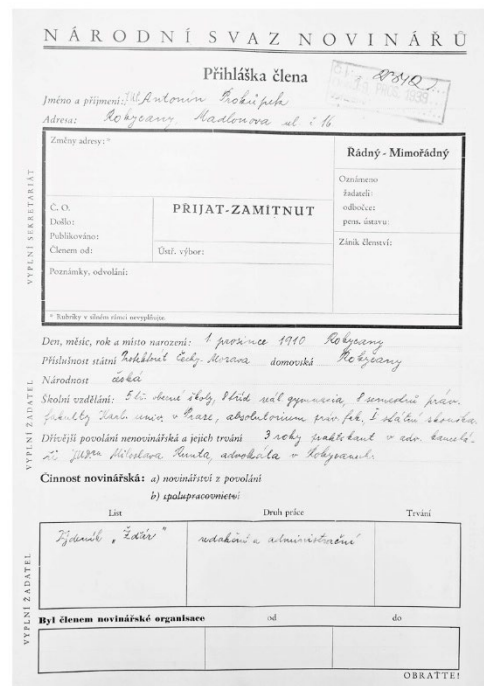
Obrázek 16: Členská přihláška Klementa Gottwalda do Syndikátu československých novinářů ze dne 12. 12. 1932

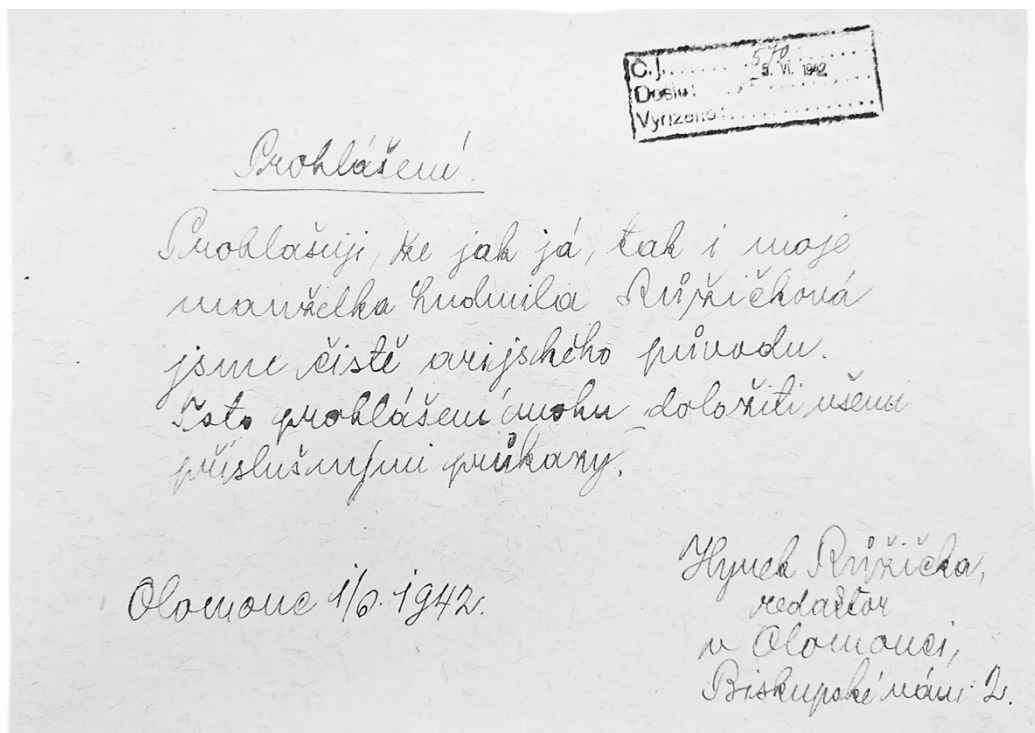
Obrázek 17: Rozhodnutí Ministerstva vnitra republiky Československé, kterým bere na vědomí první změnu stanov Syndikátu československých novinářů, ze dne 16. 4. 1929

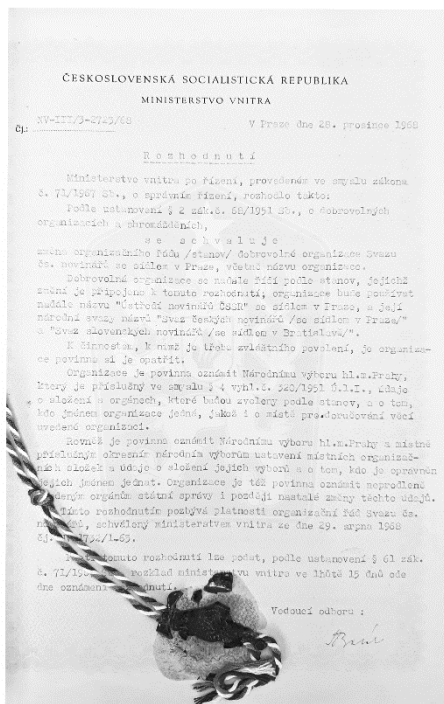
Obrázek 18: Stanovy Národního svazu novinářů, přijaté roku 1939

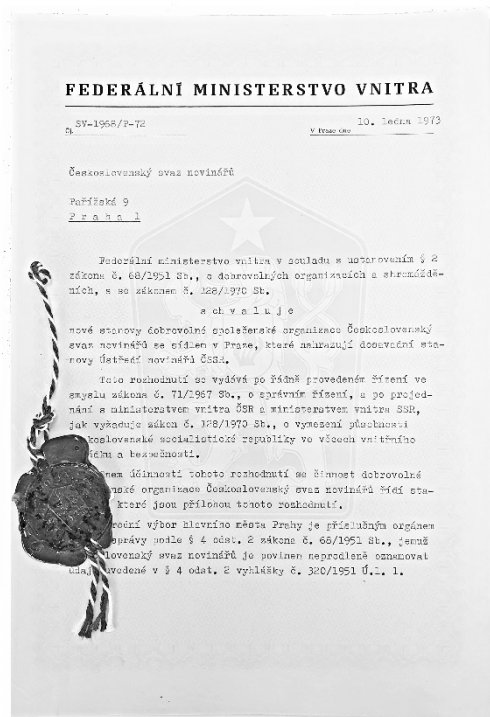
Obrázek 19: Členská přihláška JUDr. Antonína Prokūpka do Národního svazu novinářů ze dne 19. 12. 1939

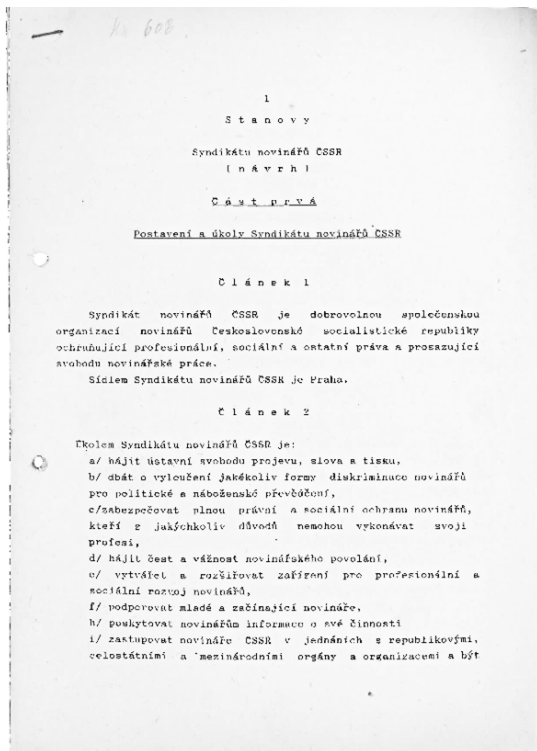
Obrázek 20: Prohlášení o arijském původu olomouckého redaktora Hynka Růžičky a jeho manželky, vyžadované Národním svazem novinářů, učiněné dne 1. 6. 1942

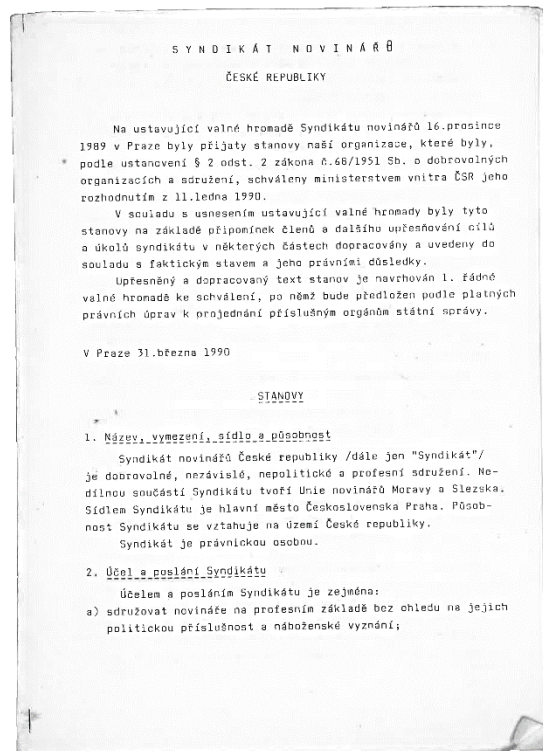
Obrázek 21: Rozhodnutí Ministerstva vnitra Československé socialistické republiky č.j. NV-III/3-2723/68 ze dne 28. 12. 1968, kterým schválilo změnu organizačního řádu, stanov Svazu československých novinářů, včetně názvu organizace na Ústředí novinářů Československé socialistické republiky

Obrázek 22: Rozhodnutí Federálního ministerstva vnitra č.j. SV-1968/P-72 ze dne 10. 1. 1973, kterým schválilo nové stanovy Československého svazu novinářů, které nahradily dosavadní stanovy Ústředí novinářů Československé socialistické republiky

Obrázek 23: Návrh stanov Syndikátu novinářů České republiky, přijatých roku 1990

Obrázek 24: Stanovy Syndikátu novinářů České republiky z roku 1990